

NASLOV: TRANSNACIONALNO KRIVIČNO PRAVO

AUTOR: prof. dr. Sakib Softić

IZDAVAČ: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne
studije Univerziteta u Sarajevu,
Zmaja od Bosne 8, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

ZA IZDAVAČA: Dekan, prof. dr. Nedžad Korajlić

RECEZENTI: Prof. dr. Berislav Pavišić i Prof. dr. Tadija Bubalović

ELEKTRONSKO IZDANJE: <https://www.fkn.unsa.ba/ostala-izdanja>

DTP: Eldin Hodžić

DIZAJN KORICA: Eldin Hodžić

JEZIK: BHS

FORMAT: B5

GODINA IZDANJA: 2020

CIP:

--

Sakib Softić

Transnacionalno krivično pravo

Sarajevo, 2020. godine

Sadržaj

Predgovor	1
I. Pojam transnacionalnog krivičnog prava	2
1. Uvod	2
2. Pojam transnacionalnog krivičnog prava	4
3. Odnos transnacionalnog krivičnog prava prema međunarodnom i unutrašnjem krivičnom pravu	8
4. Zaključak	10
II. Izvori transnacionalnog krivičnog prava	11
1. Međunarodni izvori transnacionalnog krivičnog prava	11
2. Nacionalni izvori transnacionalnog krivičnog prava	17
III. Jurisdikcija	19
1. Uvod	19
2. Teritorijalni princip	22
3. Ekstrateritorijalni principi	25
3.1. Uvod	25
3.2. Princip aktivnog državljanstva	26
3.3. Princip pasivnog državljanstva	28
3.4. Zaštitni princip	29
3.5. Univerzalni princip (eng. <i>the universality principle</i>)	30
3.6. Jurisdikcija zasnovana na međunarodnim ugovorima (kvaziuniverzalni princip)	34
4. Međunarodno pravo i nacionalna jurisdikcija	37
5. Odnos između međunarodne i nacionalne jurisdikcije	39
6. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine	43
7. Zaključak	45
IV. Osnovna načela transnacionalnog krivičnog prava	47
1. Načelo legaliteta (Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege)	48
2. Načelo <i>ne bis in idem</i> (ne dvaput o istom)	52
3. Načelo izruči ili krivično goni (lat. <i>Aut dedere aut judicare</i>)	57
1. Uvod	57
2. Razvoj principa	58

3. Izvori principa izruči ili krivično goni (<i>aut dedere aut judicare</i>)	59
3.1. Međunarodni ugovori	59
3. 2.Rezolucije Savjeta sigurnosti	63
3.4. Opšti pravni principi priznati od civiliziranih naroda.....	66
4. Princip aut dedere aut judicare i ekstradicija	66
Zaključak.....	69
V. Pojam i definicija transnacionalnog organiziranog kriminala	71
1. Uvod.....	71
2. Definicija	73
3. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala.....	76
3.1. Određivanje transnacionalnog organiziranog.....	76
3.2. Transnacionalna krivična djela na koja se odnosi Konvencija	78
4. Karakteristike transnacionalnog krivičnog djela.....	80
4.1. Privatna krivična djela.....	80
4.2. Ekonomska krivična djela.....	80
4.3. Politička krivična djela	80
4.4. Organizirana krivična djela	81
4.5. Globalna krivična djela	81
5. Zaključak.....	83
VI. Trgovina ljudima	85
1. Uvod.....	85
2. Pravni okvir	87
2.1. Međunarodni instrumenti.....	87
2.2. Nacionalni instrumenti.....	90
3. Institucionalni okvir.....	94
3.1. Saradnja u okviru Ujedinjenih nacija.....	94
3.2. Nacionalni instrumenti.....	95
4. Zaključak.....	96
VII. Krijumčarenje migranata	97
1. Globalni instrumenti protiv krijumčarenja migranata	97
2. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine.....	100

VIII. Trgovina vatrenim i zabranjenim oružjima.....	101
1. Protokol protiv zabranjene proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama i municijom.....	101
2. Međunarodna saradnja u implementaciji.....	102
3. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine	103
IX. Trgovina drogama	107
1. Uvod	107
2. Samostalna konvencija o narkoticima iz 1961. godine.....	108
3. Protokol iz 1972. godine.....	109
4. UN Konvencija o psihotropnim supstancama iz 1971. godine	110
5. UN Konvencija protiv zabranjene trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama iz 1988. godine	111
6. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine	113
X. Korupcija.....	115
1. Uvod	115
2. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije iz 2003. godine	117
3. Krivičnopravna konvencija o korupciji Savjeta Evrope iz 1999. godine i njezin Protokol (<i>Dodatni Protokol na Krivično-pravnu konvenciju o korupciji Vijeća Evrope iz 2003. godine</i>).....	120
4. Građanskopravna konvencija o korupciji Savjeta Evrope iz 1999 godine.....	121
5. Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine.....	122
XI. Pranje novca.....	125
1. Uvod	125
2. Univerzalni instrumenti za suzbijanje pranja novca.....	126
3. Regionalni instrumenti za suzbijanje pranja novca	131
3.1. Savjet Evrope	131
3.2. Evropska Unija.	132
4. Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine.....	135
XII. Transnacionalno krivično djelo kompjuterskog kriminala (<i>Cybercrime</i>).....	139
1. Uvod	139
2. Konvencija Savjeta Evrope o kompjuterskom kriminalu.....	141
2.1. Uvod.....	141

2.2. Krivična djela protiv povjerljivosti, integriteta i dostupnosti kompjuterskih podataka i sistema.....	143
2.3. Kompjuterska krivična djela	144
2.4. Krivična djela u vezi sa sadržajem.....	145
2.5. Krivična djela koja se odnose na povredu autorskih i.....	147
2.6. Drugi oblici odgovornosti i sankcija	148
3. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine.....	150
XIII. Krađa identiteta	151
1. Uvod.....	151
2. Identitetska krivična djela.....	154
3. Mjere za suzbijanje	156
4. Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine	157
XIV. Krivična djela protiv osoba.....	159
1. Torture.....	160
1.1. Uvod	160
1.2. Relevantni međunarodnopravni standardi	161
1.2.1. Međunarodno humanitarno pravo	161
1.2.2. Ujedinjene nacije	162
1.2.3. Regionalne organizacije.....	164
1.2.3.1. Evropski sud za ljudska prava.....	164
1.2.3.2. Evropski odbor za zaštitu od torture i neljudskog i degradirajućeg tretmana ili kažnjavanja	165
1.2.3.3. Interamerička komisija za ljudska prava i Interamerički sud za ljudska prava.....	165
1.2.3.4. Afrička komisija o ljudskim i narodnim pravima i Afrički sud o ljudskim i narodnim pravima.....	166
1.2.3.5. Međunarodni krivični sud.....	166
1.3. Definicija torture.....	167
1.4. Rad na suzbijanju torture.....	169
1.5. Primjena Konvencija UN protiv torture i drugi okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka iz 1984. godine u nacionalnim zakonodavstvima.....	170
2. Ropstvo i slične prakse	171
2.1. Uopšte.....	171
2.2. Međunarodni instrumenti za suzbijanje ropstva	173
2.3. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine	173

3. Morsko piratstvo.....	175
XV. Terorizam	179
1. Uvod	179
2. Međunarodne konvencije i prateći protokoli.....	181
3. Politički dokumenti Ujedinjenih nacija čiji su sadržaj mjere za eliminiranje međunarodnog terorizma.....	185
4. Mjere Savjeta sigurnosti.....	187
5. Međunarodni regionalni multilateralni i bilateralni ugovori i ostale značajne mjere	189
6. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine	191
XVI. Ostala transnacionalna krivična djela	197
1. Ekološki kriminal.....	197
2. Trgovina organima.....	199
3. Trgovina kulturnim dobrima	201
4. Ostala transnacionalna krivična djela	204
XVII. Oduzimanje imovinske koristi stečene transnacionalnim krivičnim djelom.....	207
1. Uopšte o oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelom.....	207
2. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine	210
Literatura	213
Knjige i članci.....	213
Međunarodne konvencije.....	216
Statuti i zakoni	219

Predgovor

Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda usvojen 1998. godine ustanovio je nadležnost Suda za međunarodna krivična djela. To su krivična djela kojim se ugrožavaju najvažnije međunarodne vrijednosti kao i sami temelji ljudske civilizacije. Ovakvo definisanje međunarodnog krivičnog djela dovelo je do razlikovanje između međunarodnog krivičnog prava sa međunarodnim elementima i međunarodnog krivičnog prava sa transnacionalnim elementima koje do tog trenutka nije smatrano značajnim.

Krivično pravo se podijelilo na međunarodno, transnacionalno i nacionalno krivično pravo. Transnacionalno krivično pravo izraslo je u posebnu pravnu disciplinu unutar međunarodnog krivičnog prava sa izgledima razvoja u posebnu granu međunarodnog prava. Ono ima svoje vlastite izvore, svoja dominantna načela i jurisdikciju u značajnom dijelu različitu od izvora, načela i jurisdikcije međunarodnog krivičnog prava kao i nacionalnog krivičnog prava. Transnacionalno krivično pravo obuhvata pravila međunarodnog i nacionalnog krivičnog prava koja se primjenjuju na krivična djela koja se mogu povezati sa najmanje dva krivična zakonodavstva. Sve to opravdava novo pozicioniranje transnacionalnog krivičnog prava u prostor između međunarodnog i nacionalnog krivičnog prava kao i njegovo samostalno izlaganje.

Ovaj udžbenik je namijenjen studentima prvog i drugog ciklusa ali i svim ostalim koji se bave međunarodnim i nacionalnim krivičnim pravom radi temeljitijeg razumijevanja ove materije.

Sarajevo, 2013. godine

Autor

I. Pojam transnacionalnog krivičnog prava

1. Uvod

U najnovije vrijeme krivično pravo se podijelilo na međunarodno, transnacionalno i nacionalno krivično pravo.

Transnacionalno krivično pravo je nova pravna disciplina nastala početkom XXI vijeka koja se bavi krivičnim djelima sa transnacionalnim obilježjima. Ono obuhvata pravila međunarodnog i nacionalnog krivičnog prava koja se primjenjuju na krivična djela koja se mogu povezati sa najmanje dva krivična zakonodavstva. Termin transnacionalno krivično pravo je komplementaran kriminološkom terminu transnacionalni kriminal. Izraz "transnacionalni kriminal" je izvorno definisao Phillip Jessup da bi uključio 'svo pravo koje reguliše aktivnosti ili događaje koje prelaze nacionalne granice'¹ Transnacionalno krivično pravo je pravo koje se bavi suzbijanjem kriminalnih aktivnosti koje imaju ili potencijalno mogu imati prekogranične posljedice. Pošto transnacionalni zločini nisu ni međunarodni ni unutrašnji oni se označavaju kao zločini koji uzrokuju međunarodnu zabrinutost (*crimes of international concern*)².

Transnacionalno krivično pravo se sastoji iz: (a) horizontalnih ugovornih obaveza između država i (b) vertikalne primjene krivičnog zakonodavstva od strane država na pojedince u cilju ispunjenja njihovih ugovornih obaveza.

Pojavila su se shvatanja da se u okviru međunarodnog krivičnog prava oblikovala jedna cjelina koja je prerasla u posebnu disciplinu. Stoga je prikladno makar zbog preglednosti materije izlagati je izdvojeno u okviru udžbenika međunarodno krivično pravo³ ili pak u posebnom udžbeniku.⁴

---

¹ Jessup, P. (1956) *Transnational law*. New Haven: Yale UP. 2. Preuzeto iz: Boister, N. (2012) *An Introduction to Transnational Criminal Law*. Oksford: University Press. str. 12.

² Bassiouni, 'An Aprisal of the Growet and Developing Trends of International Cri,inal Law' in J Dugard and C Van den Wyngaert (eds), *International Law and Procedure* (Aldershot: Darmouth, 1996), 85. Preuzeto iz: Boister, N. (2012) *An Introduction to Transnational Criminal Law*. Oksford: University Press. str. 12.

³ Currie. J. R. (2010) *International § Transnational Criminal Law*. Toronto: Irwin Law; Luban, D. – O' Sullivan, R.J. – Stewart, P.D. (2010) *International and*

Na ovim prostorima ali i šire razmatranja ovog pitanja su vrlo oskudna i ako pitanje zavređuje posebnu pažnju.

Transnational Criminal Law. New York: Aspen Publisher; Degan; Pavišić; Beširević. (2011) Međunarodno i transnacionalno krivično pravo. Beograd: Pravni fakultet; Službeni glasnik; Pavišić, B. (2011) Transnacionalno kazneno pravo, Zbornik na Pravniot fakultet „Justinijan prvi“, vo čest na Nikola Matovski, Skopje, str. 19 – 35.

⁴ Boister, N. (2012) An Introduction to Transnational Criminal Law. Oksford: University Press.

2. Pojam transnacionalnog krivičnog prava

Dugo vremena je u naučnim krugovima vladala nedoumica po pitanju sadržaja međunarodnog krivičnog prava. U devetnaestom stoljeću je međunarodno krivično pravo obuhvatalo pravila o primjeni nacionalnog krivičnog zakona s obzirom na mjesto izvršenja krivičnog djela.⁵ Pravilima o prostornom važenju nacionalnih krivičnih zakona pridodata su i pravila o pravnoj pomoći u krivičnim stvarima. Kasnije su se pojavila shvatanja da je ovo pravo naddržavno i supranacionalno te da se ima primjenjivati na počiniocima određenih krivičnih djela bez obzira na sadržaj nacionalnih krivičnih zakonodavstava.⁶ Konačno su se pojavile i vrlo široke koncepcije po kojima međunarodno krivično pravo obuhvata sve prethodne sadržaje.

Međunarodno krivično pravo je podijeljeno na međunarodno krivično pravo u užem smislu (*stricto sensu*) i ugovorno krivično pravo za koje se u posljednje vrijeme upotrebljava izraz transnacionalno krivično pravo. Međunarodno krivično pravo u užem smislu odnosi se na zločine za koje je propisana individualna krivična odgovornost zbog povrede određenih vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom a odgovornost se utvrđuje pred međunarodnim krivičnim sudovima i tribunalima. Transnacionalno krivično pravo je sadržano u međunarodnim konvencijama kojima se nastoji suzbiti određeno neželjeno ponašanje koje čini sadržaj konkretne konvencije.

Prije osnivanja Međunarodnog krivičnog suda (*International Criminal Court* - ICC) "razlikovanje između međunarodnog krivičnog prava sa međunarodnim elementima i međunarodnog krivičnog prava sa transnacionalnim elementima nije smatrano značajnim".⁷ Nakon usvajanja Rimskog statuta postaje jasno da se pod međunarodnim krivičnim pravom u užem smislu podrazumijeva pravo koje se primjenjuje pred Međunarodnim krivičnim sudom koji ima generalnu jurisdikciju za suđenje počiniocima krivičnih djela propisanih Statutom Suda.

---

⁵ Vidi: Zlatarić, B. (1979). Međunarodno krivično pravo, prvi dio, Rasprostranjenost represivne vlasti države. Zagreb: Informator. Str. 13-25.

⁶ Ona su nastala nakon Drugog svjetskog rata inspirisana krivičnim postupcima koji su vođeni u Nurnbergu i Tokiju.

⁷ Boister, N. Transnational Criminal Law? *EJIL* (2003), Vol. 14 No. 5, 953-976. Str. 961.

Transnacionalno krivično pravo se bavi zločinima koji nisu sadržani u Statutu Međunarodnog krivičnog suda (ICC) i ne kreira individualnu krivičnu odgovornost po međunarodnom pravu. Transnacionalno krivično pravo nameće uzajamne obaveze državama članicama "konvencija o suzbijanju" da usklađuju nacionalno krivično zakonodavstvo sa konvencijama. "Konvencije o suzbijanju" nameću obaveze državama da inkriminišu radnje koje čine sadržaj konvencije i da ih kažnjavaju odnosno ekstradiraju počinioce. Propuštanje da se udovolji odredbama konvencije dovodi do međunarodne odgovornosti države članice konvencije.

Međunarodno krivično pravo *stricto sensu* je ograničeno na zločine koji su stavljeni u nadležnost Međunarodnog krivičnog suda. Rimski statut navodi da je Sud nadležan za vođenje krivičnih postupaka povodom najtežih krivičnih dela koja su za takva proglašena od strane cjelokupne međunarodne zajednice.⁸ Očito je da djela koja spadaju u okvir transnacionalnih krivičnih djela ne spadaju u prethodnu grupu. Norme transnacionalnog krivičnog prava ustanovljene su prvenstveno da suzbiju putem inkriminacije i penalizacije izvjesne forme neželjenih ponašanja koja imaju "fenomenološke ili normativne transnacionalne elemente, koja su izvršena od pojedinaca unutar jurisdikcije država članica ugovora koji to omogućuje."⁹

Transnacionalno krivično pravo je relativno nov pojam, komplementaran kriminološkom terminu transnacionalni kriminal. Transnacionalni kriminal je brzo rastući fenomen čija je posljedica usvajanje brojnih konvencija o njegovom suzbijanju što doprinosi globalizaciji materijalnih krivičnopравnih normi. I sam termin transnacionalni kriminal je nov. "Izraz 'transnacionalni kriminal' prvi put je korišten na petom UN kongresu o prevenciji kriminala i tretmanu povreditelja 1975. godine od UN Odsjeka za prevenciju i krivičnu pravdu 'da bi se identifikovali određeni kriminalni fenomeni koji prelaze državne granice, kršeći zakone nekolicine država ili imajući uticaj na druge države.'¹⁰ Četvrti UN Pregled

---

⁸ Vidi član 1 Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda.

⁹ Boister, N. Ibid. Str. 975.

¹⁰ "The term 'transnational crime' was first used at the Fifth UN Congress on Crime Prevention and the Treatment of Offenders in 1975 by the UN Crime Prevention and Criminal Justice Branch 'in order to identify certain criminal phenomena transcending international borders, transgressing the laws of several states or having an impact on another country'." GOW Mueller, "Transnational Crime: Definitions and Concepts", in P. Williams and D. Vlassis (eds), *Combating*

krivičnih trendova i djelovanja sistema krivične pravde sačinjen 1976. godine definirao je transnacionalni kriminal kao "povredu čije započinjanje, počinjenje i/ili direktne ili indirektne posljedice uključuju više od jedne države."¹¹

Termin transnacionalno krivično pravo je više funkcionalan nego normativan. "Fijnaut se žali da je to koncept generalnog cilja koji sadrži mnoge različite tipove zločina uključujući organizirani, korporativni, profesionalni i politički kriminal."¹² I kao takav je neadekvatan. Ali termin transnacionalni kriminal je u širokoj upotrebi "za različite vrste kriminalnih aktivnosti."¹³

Termin transnacionalno krivično pravo povezuje pojmove transnacionalni kriminal i transnacionalno pravo.

U svijetu zahvaćenom procesom globalizacije krivična djela nisu više ograničena na teritoriju jedne države. Djela kao što su terorizam, pranje novca, proizvodnja i promet opojnim drogama zahtijevaju rješenja koja prelaze državne granice kao i saradnju na njihovom suzbijanju.

Transnacionalni kriminal obuhvata djela koja imaju stvarni ili potencijalni efekt preko državnih granica kao i djela koja vrijeđaju fundamentalne vrijednosti međunarodne zajednice. Riječ "transnacionalan" ne opisuje samo krivična djela koja su međunarodna nego i djela koja po svojoj prirodi podrazumijevaju prelazak državne granice kao bitan dio kriminalne aktivnosti. Kažnjavanje počinitelja više nije ograničeno na teritoriju jedne države jer uključuje jurisdikcije različitih država. Takav razvoj dovodi do povećanja interakcije različitih krivičnih sistema zahtijevajući povećanje svijesti o, i razumijevanje različitih nacionalnih pravila koja dopuštaju prekogranično kažnjavanje.

Postavlja se pitanje izgradnje međunarodnog okvira koji osigurava saradnju između država u krivičnim stvarima. To traži nova rješenja koja se odnose na pitanje sukoba interesa između onih

---

Transnational Crime: Concept, Activities, Responses (London, Portland: Frank Cass, 2001), 13.

¹¹ United Nations, *Fourth UN Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems* UN Doc A/CONF.169/15/Add.1 (1995).

¹² Fijnaut, 'Transnational Crime and the role of the United Nations', 8 *European Journal of Criminal Law and Criminal Justice* (2000) 119, at 120. Preuzeto iz: Boister, N. *Transnational Criminal Law? EJIL* (2003), Vol. 14 No. 5, 953-976. Str. 953.

¹³ Boister, N. *Ibid.* Str. 953.

koji traže suzbijanje i kažnjavanje i navodnih počinitelja zločina kao i svjedoka.

3. Odnos transnacionalnog krivičnog prava prema međunarodnom i unutrašnjem krivičnom pravu

Kao što smo već rekli međunarodno krivično pravo *stricto sensu* odnosi se na ograničen broj krivičnih djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom. To su središnji (*core crime*) međunarodni zločini kojima se vrijeđaju najvažnije međunarodne vrijednosti kao i sami temelji ljudske civilizacije. U ovu grupu spadaju: genocid, zločini protiv čovječnosti, ratni zločini i agresija. Za ova krivična djela je ustanovljena univerzalna jurisdikcija. Radi suđenja počiniocima ovih krivičnih djela ustanovljen je stalni Međunarodni krivični sud. To ne isključuje mogućnost krivičnog progona počinitelaca od strane nacionalnih sudova koji su primarno nadležni za vođenje postupaka.

Za razliku od međunarodnog krivičnog prava *stricto sensu* transnacionalno krivično pravo se odnosi na zločine čija je inkriminacija utemeljena međunarodnim konvencijama. To su zločini koji uzrokuju međunarodnu zabrinutost (*crimes of international concern*). Do najnovijeg vremena ova krivična djela su tretirana kao međunarodna krivična djela u širem smislu. Mada su ona istovremeno i nacionalna i međunarodna. Kao što smo već rekli radi se o krivičnim djelima propisanim nacionalnim zakonima čije posljedice pogađaju više država ili se njima vrijeđaju fundamentalne vrijednosti međunarodne zajednice. Za ova krivična djela jurisdikcija za konkretno krivično djelo zavisi od sadržine konvencije koja obavezuje državu da inkriminira odnosnu radnju. Za krivično gonjenje počinitelaca transnacionalnih krivičnih djela nadležni su nacionalni sudovi.

Osnov inkriminacije je zaštita određenih vrijednosti koje mogu biti od interesa za međunarodnu zajednicu u cjelini ili za jednu ili više država. Tako imamo četiri osnova za inkriminaciju: a) zaštita univerzalnih vrijednosti koje čine temelj ljudske civilizacije, b) zaštita vrijednosti od međunarodnog interesa, c) zaštita vrijednosti od nacionalnog interesa koje imaju transnacionalni karakter, i d) zaštita vrijednosti od nacionalnog interesa koje imaju nacionalni karakter. Prvi osnov čine međunarodna krivična djela, drugi i treći transnacionalna krivična djela a četvrti nacionalna krivična djela.

Prema tome transnacionalna krivična djela obuhvataju dvije grupe. Prvu čine transnacionalna krivična djela od međunarodnog interesa (*transnational crimes of international concern*) i drugu

transnacionalna krivična djela od nacionalnog interesa (*transnational crime of national concern*).¹⁴

Za krivična djela propisana nacionalnim krivičnim zakonodavstvom država nadležni su nacionalni sudovi. Nacionalni sudovi su nadležni za vođenje ovih postupka bez obzira šta je osnov inkriminacije. Unutrašnje, nacionalno pravo država je važno za transnacionalno krivično pravo pošto se ono primjenjuje na vođenje krivičnih djela za koja su nadležni nacionalni sudovi odnosno države bez obzira na osnov inkriminacije.

---

¹⁴ Vidi više: Currie, J.R. Ibid, pp. 19, 20, 303-443.

4. Zaključak

Transnacionalno krivično pravo je relativno nov pojam koji se odnosi na pravila međunarodnog i nacionalnog krivičnog prava koja se primjenjuju na krivična djela koja dovode u vezu najmanje dva zakonodavstva. Ovaj pojam je komplementaran kriminološkom terminu transnacionalno krivično djelo.

Nakon usvajanja Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda postalo je jasno da se pod međunarodnim krivičnim pravom u užem smislu podrazumijeva pravo koje se primjenjuje pred Međunarodnim krivičnim sudom koji ima generalnu jurisdikciju za suđenje počiniocima krivičnih djela propisanih Statutom Suda.

Transnacionalno krivično pravo se odnosi na krivična djela koja nisu sadržana u Statutu Međunarodnog krivičnog suda (MKS). Počinioci ovih krivičnih djela potpadaju pod nadležnost nacionalnih krivičnih sudova u skladu sa nacionalnim zakonodavstvima ali i odredbama međunarodnih konvencija koje uređuju pitanje nadležnosti na način da se osigura da svaki počinjeni zločin bude kažnjen. Međunarodne konvencije koje najčešće imaju univerzalnu primjenu sadrže odredbe koje nalažu državama članicama da inkriminišu pojedine radnje i da počinioca kazne ili izruče državi koja može utemeljiti nadležnost za počinjeno krivično djelo.

Norme transnacionalnog krivičnog prava ustanovljene su prvenstveno da suzbiju putem inkriminacije i penalizacije izvjesne forme neželjenih ponašanja koja su izvršena od pojedinaca unutar jurisdikcije država članica ugovora koji to omogućuje.

Transnacionalno krivično pravo ima svoje vlastite izvore "konvencije o suzbijanju", vlastita načela, djelimično različita od načela međunarodnog krivičnog prava i vlastita, specifična pravila o jurisdikcije te ga je posebno makar radi preglednosti materije izdvojeno izlagati.

II. Izvori transnacionalnog krivičnog prava

Pod izvorima transnacionalnog krivičnog prava podrazumijevamo izvore prava i obaveza za subjekte tog prava. Ove izvore možemo podijeliti na međunarodne i nacionalne.

1. Međunarodni izvori transnacionalnog krivičnog prava

Izvore transnacionalnog krivičnog prava kao i izvore međunarodnog krivičnog prava nužno je potražiti unutar izvora opšteg međunarodnog prava. Nakon toga treba istaći razliku između izvora međunarodnog krivičnog prava i izvora transnacionalnog krivičnog prava.

Najautoritativnija odredba o tome šta se smatra izvorom međunarodnog prava sadržana je u članu 38. Statuta Međunarodnog suda u Hagu koji propisuje:

"1. Sud, čija funkcija je da rješava u saglasnosti sa međunarodnim pravom sporove koji su mu podneseni, primijenit će:

a) međunarodne konvencije, bilo opće bilo posebne, kojima se ustanovljavaju pravila izričito priznata od država u sporu;

b) međunarodni običaj kao dokaz opće prakse prihvaćene kao pravo;

c) opća pravna načela priznata od civiliziranih naroda;

d) pod uslovima odredaba člana 59. sudske odluke i doktrine najkvalifikovanijih publicista različitih naroda, kao pomoćno sredstvo za utvrđivanje pravnih pravila.

2. Ova odredba ne ograničava pravo Suda da jedan spor rješava *ex aequo et bono* ako parnične stranke na to pristanu."¹⁵

Član 59. Statuta propisuje da sudske presude nemaju obaveznu snagu izuzev između strana u sporu u pogledu tog posebnog slučaja.

Očigledno je da stav 2 ne pripada materiji međunarodnog krivičnog prava. To se isto može reći i za sudsku praksu i pravnu nauku koji također ne mogu biti neposredan izvor međunarodnog krivičnog prava.

Preostaje da izvore međunarodnog krivičnog i transnacionalnog krivičnog prava potražimo unutar preostala dva

---

¹⁵ Član 38. Statuta slijedi stilizaciju člana 38. Statuta Stalnog suda međunarodne pravde sa izuzetkom riječi "čija funkcija je da rješava u skladu sa međunarodnim pravom sporove koji su mu podneseni".

izvora: međunarodnih konvencija i međunarodnih običaja. Mada su međunarodne konvencije i običaji jednako obavezujući, među njima nema propisane hijerarhije. Međunarodne konvencije se primjenjuju samo u onim državama u kojima su ratificirane. Ali ukoliko je većina država potpisala i ratificirala konvenciju to može predstavljati dokaz o postojanju međunarodnog običaja.

Ovi izvori su u različitom obimu primjenjivi i na međunarodno krivično pravo odnosno transnacionalno krivično pravo. Njihova relevantnost se razlikuje od jedne do druge države. U državama u kojima je jedini izvor međunarodnog i transnacionalnog krivičnog prava državno krivično zakonodavstvo, međunarodni ugovori i međunarodni običaji ne mogu se koristiti kao neposredni izvor prava. U drugim državama međunarodni ugovori se mogu neposredno primijeniti ali ne i međunarodni običaji dok u trećim sudovi mogu primijeniti i običajno pravo.¹⁶

"Pore toga, čak i ako je unutrašnje zakonodavstvo neposredan izvor mjerodavnog prava, ugovori međunarodnog krivičnog prava, njihovi komentari međunarodna sudska rješenja često se koriste kao pomoćno sredstvo u tumačenju domaćih zakona, te se ponekad smatraju uvjerljivim (ne i obavezujućim) presedanima."¹⁷

Ovi izvori se mogu primjenjivati na različite načine. Domaći sudovi se ne moraju izričito pozivati na međunarodnopravne izvore ukoliko su domaći propisi nedvosmisleni.

Ali ipak postoji velika razlika između unutrašnjeg i međunarodnog krivičnog prava. U unutrašnjem pravu krivični zakoni su ipak glavni izvor prava. U međunarodnom krivičnom pravu situacija je drukčija. Prvo, veliki broj međunarodnih konvencija koje su sada na snazi su u stvari kodifikacije međunarodnog običajnog prava kao što je to slučaj sa dijelovima Ženevskih konvencija iz 1949. godine koji se odnose na ratne zločine i principe međunarodnog humanitarnog prava.

Drugo, međunarodna krivična odgovornost može biti utemeljena na međunarodnom običajnom pravu kao takvom pod uslovom da se ispuni zahtjev postojanja "generalne prakse

---

¹⁶ Robert Cryer i dr., *An Introduction to International Criminal Law and Procedure 4 / Uvod u međunarodno Krivično pravo i postupak 4.* (2. Izd. 2010.) *supra* napomena 1., na 64.-84. Vidi u: *Međunarodno krivično pravo i praksa, Materijali za praktičnu obuku. Nastavna oblast 2. International Criminal Law services (ICLS).* Str.6.

¹⁷ *Ibid.* Str. 6.

prihvaćene kao pravo" iz člana 38 Statuta Međunarodnog suda.¹⁸ Međunarodne konvencije se primjenjuju samo na države koje su ih ratificirale. S druge strane običajno pravo se primjenjuje na sve države i na sve građane bez obzira da li je država ratificirala konvenciju. U pojedinim slučajevima običajno pravo može postati *jus cogens* koji obavezuje svakog bez obzira na sve druge izvore.

Statut ICTY u članu 3 daje podjednaku važnost zakonima i običajima kao osnovima za vođenje krivičnog postupka: "Međunarodni sud je nadležan da krivično goni osobe koje su prekršile zakone ili običaje ratovanja."

Treće, krivična odgovornost može biti utemeljena i na općim principima priznatim od strane civiliziranih naroda. Član 7 (2) Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda propisuje:

"Ovaj član neće prejudicirati krivično gonjenje i kažnjavanje osoba za bilo koji akt ili propuštanje koji je u vrijeme kad je počinjen, bio zločin prema opštim pravnim principima priznatim od civiliziranih naroda."¹⁹

Formulacija u članu 15(2) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim, pravima je skoro identična izuzev završnih riječi u tekstu gdje su riječi "civilizirani narodi" zamijenjene riječima "zajednica naroda".

Što se tiče općih pravnih načela, ona čine ideju vodilju pri formulaciji pravnih odnosa koji spadaju u domen međunarodnih i domaćih izvora međunarodnog krivičnog prava. Ali ona nisu neposredno primjenjiva u materiji transnacionalnog krivičnog prava da bi se njima eventualno popunjavale pravne praznine. Primjena ovog izvora u transnacionalnom krivičnom pravu bila bi izravno suprotna načelu zakonitosti. Ali to nije slučaj sa međunarodnim krivičnim pravom.

Međunarodni vojni sud u Nürnbergu je u svojoj presudi povodom prigovora *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* naveo:

"na prvom mjestu treba primijetiti da maksima *nullum crimen sine lege* nije ograničenje suvereniteta, nego opšti princip

---

¹⁸ Vidi: Thormudsson, J. The Sources of International Criminal Law with Reference to the Human Rights Principles of Domestic Criminal Law. Stockholm Institute for Scandianvian Law 1957-2009. Str. 387-393.

¹⁹ Art. 7.2: "This Article shall not prejudice the trial and punishment of a person for any act or omission which at the time when it was committed, was criminal according to the general principles of law recognized by civilized nations."

pravde. Tvrđiti da je nepravedno kazniti one koji su kršenjem ugovora i garancija napali susjedne države bez opomene je očigledno neistina, pošto u takvim okolnostima napadač mora znati da čini pogrešno, i daleko od toga da bi ga bilo nepravedno kazniti, bilo bi nepravedno ako bi se dozvolilo njegovim zlodjelima da ostanu nekažnjena."²⁰

Također u Izvještaju Generalnog sekretara UN od 3 maja 1993. godine (S-25704) koji se odnosi na objašnjenje Statuta implicitno se podržava Nurnberška presuda (cf. Item 35):

"Dio konvencijskog humanitarnog prava koji je izvan sumnje postao dio međunarodnog običajnog prava je pravo primjenjivo u oružanim sukobima kao što je ustanovljeno u ... Statutu Međunarodnog vojnog suda od 8 avgusta 1945. godine"

Ovaj navod utvrđuje odnos između međunarodnih konvencija i međunarodnog običajnog prava ali znači i priznanje od strane Ujedinjenih nacija Statuta Međunarodnog vojnog suda koji je utemeljen na općim pravnim principima priznatim od civiliziranih naroda.

Transnacionalno krivično pravo označava skup međunarodnih konvencija koje se bave zločinima transnacionalnog karaktera. Njima se nameće obaveza državama da u svome unutrašnjem zakonodavstvu inkriminiraju određene radnje a da počioce ili sude ili izruče (*aut dedere aut iudicare*). Druge tipične odredbe sadržane u ovim konvencijama su one kojima se olakšava ekstradicija počinitelja. Ove konvencije nameću obaveze samo strankama konvencije.

Prve međunarodne konvencije ove vrste usvojene su u periodu 1929. i 1937. godine. To su: Ženevska konvencija o krivotvorenju novca iz 1929. godine,²¹ Ženevska konvencija o suzbijanju zabranjene trgovine drogama iz 1936. godine²² i nacrt

---

²⁰ "... In the first place, it is to be observed that the maxim "nullum crimen sine lege" is not a limitation of sovereignty, but is in general a principle of justice. To assert that it is

unjust to punish those who in defiance of treaties and assurances have attacked neighbouring States without warning is obviously untrue, for in such circumstances the attacker must know that he is doing wrong, and so far from it being unjust to punish him, it would be unjust if his wrong were allowed to go unpunished..."

International Military Tribunal, Judgement of 1 oktober 1946. str. 52. Dostupno na: <http://werle.rewi.hu-berlin.de/IMTJudgment.pdf>. 1.3.2013.

²¹ International Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency, Geneva, 20 April 1929.

²² The Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs. Dostupna na:

Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju terorizma Lige naroda iz 1937. godine.²³ One su usmjerene na suzbijanje krivotvorenja novca, zabranjenu trgovinu drogama i na suzbijanje terorizma.

Kasnije su usvojene međunarodne konvencije usmjerene na sprječavanje i suzbijanje ropstva, trgovine robljem, trgovine ljudima, napade na međunarodno zaštićene osobe, torture, pranje novca, učešće u organiziranom kriminalu, kompjuterski kriminal i korupciju.

Ono što je zajedničko za ove konvencije je da mnoge od njih u preambuli govore o zločinima koji izazivaju međunarodnu zabrinutost. Dok su ranije konvencije uvijek isticale recipročnu zaštitu državnih interesa koji se ogledao u podnošenju i udovoljenju zahtjevu za izručenje, nakon 1970. godine neke konvencije ističu da predmetni akti ugrožavaju fundamentalne vrijednosti međunarodne zajednice kao cjeline (naročito one o terorizmu). Tako na primjer član 7 Konvencije o suzbijanju nezakonite otmice zrakoplova iz 1970. godine, propisuje da država članica "na čijoj teritoriji je otkriveno lice za koje se pretpostavlja da je izvršilac krivičnog djela, ako ne izruči učinioca, podnosi predmet, bez ikakvog izuzetka i bez obzira da li je djelo počinjeno ili ne na njenoj teritoriji, svojim nadležnim organima radi vođenja krivičnog postupka."

Ove konvencije su različite od Haških konvencija iz 1949. godine, koje se odnose na vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom i koje stvaraju obaveze *erga omnes* jer ove prve stvaraju obaveze samo za države članice konvencije. Stoga, da bi se istakla pojmovna razlika, treba ih označiti kao konvencije za sprečavanje i suzbijanje transnacionalnog organiziranog kriminala. *I one predstavljaju primarni međunarodni izvor transnacionalnog krivičnog prava.*

Ipak zločin piratstva zahtijeva posebno razmatranje. U zajedničkom izdvojenom mišljenju u predmetu *Nalog za hapšenje Demokratska Republika Kongo protiv Belgije* sudije Higgins, Kooijmans i Buergenthal smatraju da je ovaj zločin "klasičan primjer" zločina koji međunarodna zajednica smatra "najodvratnijim"²⁴.

---

http://digitool.library.mcgill.ca/webclient/StreamGate?folder_id=0&dvs=1364389232816~694.1.3.2013.

²³ Draft convention for the prevention and punishment of terrorism. Dostupno na: <http://www.un.org/terrorism/instruments.shtml>. 1.3.2013.

²⁴ *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v Belgium) (Joint Separate Opinion of Judges Higgins, Kooijmans and Buergenthal)* [2002] ICJ Rep 63 para. 61.

Ovaj izraz "najodvratniji" (eng. *most heinous*) se vezuje za genocid i zločine protiv čovječnosti. Upitno je dali piratstvo spada u zločine protiv međunarodnog prava. Sigurno je samo da piratstvo na otvorenom moru spada u krivična djela za koja je uobičajena univerzalna jurisdikcija.

Na kraju možemo konstatovati da su glavni međunarodni izvori transnacionalnog krivičnog prava "*konvencije o suzbijanju*" koje mogu biti multilateralne, regionalne i bilateralne.

2. Nacionalni izvori transnacionalnog krivičnog prava

Pod nacionalnim izvorima transnacionalnog krivičnog prava smatraju se domaći pravni propisi kojim se utvrđuje ustrojstvo i nadležnost sudova, propisuju krivična djela, utvrđuje kazneni postupak ali i oni kojim se propisuju različite druge mjere radi sprečavanja i suzbijanja transnacionalnog organiziranog kriminala.

Pošto je princip zakonitosti (legaliteta) jedan od osnovnih principa transnacionalnog krivičnog prava to se zakoni smatraju osnovnim izvorom ovog prava.

Za nas ovdje su najznačajniji krivični zakoni koji regulišu materiju materijalnog prava. To su: 1) Krivični zakon Bosne i Hercegovine, 2) Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, 3) Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i 4) Krivični zakon Republike Srpske.

Ovi zakoni propisuju određena transnacionalna krivična djela. Tragajući za izvorom inkriminacije pojedinih radnji uvijek dolazimo do međunarodne konvencije koja nalaže državama potpisnicama da kriminaliziraju određeno ponašanje.

Glava XVII Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine u prvom dijelu je posvećena krivičnim djelima međunarodnog krivičnog prava *stricto sensu* dok se drugi dio (članovi 185-202) odnosi na transnacionalna krivična djela. To su: zasnivanje ropskog odnosa i prevoz osoba u ropskom odnosu (član 185), trgovina ljudima (član 186), međunarodno vrbovanje radi prostitucije (član 187), krijumčarenje ljudi (član 189), mučenje i drugi oblici surovog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja (član 190), uzimanje talaca (član 191), ugrožavanje osoba pod međunarodnopravnom zaštitom (Član 192), neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom *te proizvodima dvojne upotrebe* (Član 193) i srodna krivična djela, neovlašteno pribavljanje i raspolaganje nuklearnim materijalom (Član 194), neovlašteni promet opojnim drogama (Član 195), piratstvo (član 196), otmica zrakoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme (Član 197), ugrožavanje sigurnosti zračne ili morske plovidbe ili fiksnih platformi (Član 198), uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja (Član 199), zloupotreba telekomunikacionih znakova (Član 200), terorizam (Član 201), finansiranje terorističkih aktivnosti (Član 202), javno podsticanje na terorističke aktivnosti (Član 202a), vrbovanje radi terorističkih aktivnosti (Član 202b) obuka za

izvođenje terorističkih aktivnosti (Član 202c) i organiziranje terorističke grupe (Član 202d).

Glava XVIII Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, glava XXII Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, glava XXII Krivičnog zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i glava XXIV Krivičnog zakona Republike Srpske odnose sa na krivična djela protiv privrede, i jedinstva tržišta, carina, poslovanja i sigurnosti platnog prometa.

Glava XIX Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, glava XXXI Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, glava XXXI Krivičnog zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i glava XXVII Krivičnog zakona Republike Srpske odnose se na krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne funkcije.

Glava XXI Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, glava XXI Krivičnog zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine i glava XXI Krivičnog zakona Republike Srpske odnose se na krivična djela protiv zdravlja ljudi.

Glava XVIII Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, glava XVIII Krivičnog zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine odnose se na krivična djela terorizma.

III. Jurisdikcija

1. Uvod

Predmet ovog poglavlja je međunarodnopravna jurisdikcija u krivičnim stvarima. Pitanje jurisdikcije za krivično gonjenje počilaca međunarodnih krivičnih djela povremeno dolazi u žižu interesovanja šire međunarodne javnosti naročito kada je u pitanju krivično gonjenje trenutno ili ranije visoko pozicioniranih državnih dužnosnika ili istaknutih pojedinaca kao što je to u skorije vrijeme bio slučaj sa sadašnjim i bivšim predsjednicima država kao što su to na primjer Noriega, Gadafi, Pinoče, Milošević ili osnivač *WikiLeaks*-a, *Julian Assange*. Također je ovo pitanje od značaja za uspostavu nadležnosti u krivičnim djelima sa elementom inostranosti, zločinima kojima se vrijeđaju vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom kao i ustanovljenjem nadležnosti za sva ostala krivična djela.

Pitanje nadležnosti za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja pravila međunarodnog prava je u stalnom progresu i zahtijeva povremeno preispitivanje u svjetlu nastanka novih pravila međunarodnog prava i njihovog potvrđivanja u praksi međunarodnih i nacionalnih krivičnih sudova.²⁵

Principi na kojima je utemeljena jurisdikcija u krivičnim stvarima proizlaze iz međunarodnih običaja, međunarodnih ugovora i nacionalnih zakonodavstava. Ne postoje pravila međunarodnog običajnog prava opšteg karaktera koja bi obavezivala države da vrše jurisdikciju po nekom od navedenih osnova. Ali ipak u onim oblastima u kojima međunarodne konvencije predviđaju takvu obavezu država moglo bi se reći da su takva pravila u nastajanju

Ustanovljenje jurisdikcije vrši se na osnovu određenih principa. Stoga je nužno utvrditi na osnovu kojih principa se ustanovljava jurisdikcija pojedinih država, te ih opisati i objasniti. Cilj ovog poglavlja je izlaganje i objašnjenje osnovnih principa na osnovu kojih se utvrđuje jurisdikcija za suđenje u krivičnim stvarima kao i utvrđivanje odnosa između međunarodne i nacionalne jurisdikcije.

Jurisdikcija je izraz koji nam služi da opišemo granice nadležnosti država ili drugih regulatornih vlasti, kao što je na

---

²⁵ Vid na primjeri: Harvard draft Convention on jurisdiction with respect to Crime i Freiburg proposal on concurrent jurisdiction and the prohibition of multiple prosecutions in the European Union.

primjer Evropska Unija, da donose i primjenjuju zakone kao i da ih prinudno izvršavaju. *Jurisdikcija* je pravo države da donosi zakone, da presuđuje u sporovima između pravnih subjekata (fizičkih i pravnih lica) i da sprovodi svoje zakone sudskim i vansudskim putem. Jurisdikciju dijelimo na: zakonodavnu, izvršnu i sudsku.²⁶

Zakonodavna jurisdikcija (eng. *jurisdiction to prescribe*) se odnosi na pravo države da donosi obavezujuće pravne propise koji se primjenjuju na njenoj teritoriji. Država koja donosi pravne propise suprotne odredbama međunarodnog prava i krši svoje međunarodne obaveze čini povredu međunarodnog pravnog poretka što u konačnici može dovesti do njene međunarodne odgovornosti.²⁷

Sudska jurisdikcija (eng. *jurisdiction to adjudicate*) odnosi se na pravo presuđenja u građanskim i krivičnim stvarima odnosno pravo države da podvrgne određene osobe ili stvari sudskim postupcima.²⁸

Izvršna jurisdikcija (eng. *jurisdiction to enforce*) odnosi se na pravo države da primjenom instrumenata koji joj stoje na raspolaganju a to su različite administrativne i izvršne mjere, potakne ili prisili pravne subjekte na poštivanje prava.²⁹

Sva tri tipa jurisdikcije ograničena su pravilima međunarodnog prava.³⁰ Jurisdikcija je usko povezana sa suverenošću jer predstavlja primjenu državne vlasti kojom nastaju, prestaju ili se mijenjaju prava i obaveze pravnih subjekata na područjima na kojim država ima teritorijalni suverenitet. Svaka država ima pravo da uređuje svoj pravni poredak i radi toga da utvrđuje prava i obaveze svih pravnih subjekata koji se nalaze na njenoj teritoriji. U isto vrijeme država ne može izvršavati bilo kakav akt vlasti na teritoriji koja pripada drugoj državi.

Država je ovlaštena da počinioce kaznenih djela podvrgne radnjama svojih sudskih tijela na osnovu pravila međunarodnog

---

²⁶ Softić, S. (2012). Međunarodno pravo. Sarajevo: Des. Str. 117.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ "U velikom delu izvora međunarodnog krivičnog prava pod jurisdikcijom se podrazumeva: (a)

propisivanje krivičnih dela, (b) suđenje za ta dela, (c) izvršenje krivičnopravnih sankcija. Ovo skoro potpuno odgovara onim shvatanjima u međunarodnom pravu koja govore o zakonodavnoj, sudskoj i izvršnoj jurisdikciji..." Degan, V.Đ. Pavišić, B. Beširević, V. (2011). Međunarodno i transnacionalno krivično pravo. Beograd: Glasnik, štamparija. Str. 123.

prava o sudskoj jurisdikciji. Jurisdikcija znači ovlašćenje sudova neke države da postupaju u određenim predmetima. U tom smislu se jurisdikcija može shvatiti kao međunarodna nadležnost.³¹ Jurisdikciju kao pojam međunarodnog prava treba razgraničiti od nadležnosti kao pojma unutrašnjeg prava mada se ovi pojmovi ponekad koriste kao sinonimi. Za razliku od jurisdikcije kao kategorije međunarodnog prava nadležnost je kategorija unutrašnjeg prava koja nam služi da utvrdimo stvarnu i mjesnu nadležnost domaćih sudova odnosno koji će sud postupati u konkretnom predmetu s obzirom na vrstu sudova, vrstu predmeta i mjesto izvršenja krivičnog djela..

Nadležnost nacionalnih sudova u krivičnim stvarima uređuje se unutrašnjim zakonodavstvom svake države. Pravo na samostalno propisivanje nadležnosti nacionalnih sudova proizlazi iz suvereniteta svake države. Međunarodno pravo stavlja neka ograničenja državama u pogledu prava za propisivanje nadležnosti njenih sudova.

Jurisdikciji kao pojmu procesnog prava odgovara pojam kaznena vlast (*ius puniendi*) materijalnog prava. Pod kaznenom vlašću se podrazumijeva ovlašćenje države da na određeno kazneno djelo primijeni vlastito kazneno zakonodavstvo.³² Neki autori umjesto pojma kaznena vlast koriste izraz represivna vlast pošto je pojam represivna vlast širi od pojma kaznena vlast.³³

Kao i kod zakonodavne jurisdikcije na nacionalnom nivou, međunarodno pravo priznaje pet osnova za ustanovljenje sudske jurisdikcije u krivičnim stvarima. To su: teritorijalni princip i princip aktivnog državljanstva, princip pasivnog državljanstva, zaštitni princip i univerzalni princip kao ekstrateritorijalni principi

---

³¹ Pavišić, B., Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske, bilješke-literatura-sudska praksa, Zagreb, 1993., str. 141.

³² Vidi: Munivrana, M. Univerzalna jurisdikcija. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 13, broj 1/2006, str. 189-235.

³³ Na primjer Zlatarić, V.B. *ibid.* Str. 65.

2. Teritorijalni princip

Osnovno je pravilo da se za zločin izvršen na teritoriji neke države sudi u toj državi pred njenim nacionalnim sudovima. Svaka država propisuje pravila na osnovu kojih se utvrđuje stvarna, mjesna i funkcionalna nadležnost njenih sudova.³⁴ Država preduzima krivično gonjenje protiv svih počinitelaca krivičnih djela počinjenih na nenoj teritoriji čak i ako se radi o stranim državljanima.

Izvršenje nekih krivičnih djela može biti započeto u jednoj a dovršeno u drugoj državi odnosno štetna posljedica može nastupiti u drugoj državi. U takvim slučajevima sudovi obiju država su po teritorijalnom principu nadležni za vođenje krivičnog postupka, "država gdje je djelo započeto ima nadležnost po subjektivnom teritorijalnom principu, a država gdje je djelo dovršeno ima nadležnost po objektivnom teritorijalnom principu..."³⁵

Postoje i praktični razlozi koji opravdavaju nadležnost države na čijoj teritoriji je krivično djelo počinjeno. Tu je najlakše provesti postupak pošto je tu najlakše prikupiti dokaze, obezbijediti prisustvo okrivljenog, svjedoka i oštećenog. Također se tu mogu najbolje zaštititi prava optuženog koji ukoliko je domaći državljanin može poznavati pravo koje važi na toj teritoriji. Zbog toga se sudovi države u kojoj je krivično djelo počinjeno smatraju *forum conveniens* odnosno mjesto koje je pogodno za suđenje.

Teritorijalni princip ne odnosi se samo na krivična djela počinjena na kopnenoj teritoriji države nego i na djela počinjena na drugim područjima na kojima se proteže suverenitet te države a koja obuhvataju još najmanje unutrašnje morske vode i teritorijalno more, brod ili vazduhoplov koji nosi zastavu države koja želi da vrši jurisdikciju.

---

³⁴ Član 8 KZBiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10) propisuje:

- (1) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko počini krivično djelo na teritoriji Bosne i Hercegovine.
- (2) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko počini krivično djelo na domaćem plovilu, bez obzira gdje se plovilo nalazilo u vrijeme izvršenja krivičnog djela.
- (3) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko počini krivično djelo u domaćem civilnom zrakoplovu dok leti ili u domaćem vojnom zrakoplovu, bez obzira gdje se zrakoplov nalazio u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

³⁵ Malanczuk, P. (1997). *Akehurst's modern introduction to International Law*. (7th revised ed.). London and New York: Routledge. Str. 110.

Klasičan primjer primjene teritorijalnog principa dat je u predmetu *Lotus*.³⁶ Stalni sud međunarodne pravde je potvrdio nadležnost Turske da sudi kapetanu francuskog broda *Lotus* koji se na otvorenom moru sudario sa turskim brodom kojom prilikom je stradalo osam članova posade turskog broda. Po ulasku u turske teritorijalne vode kapetan je uhapšen i protiv njega je pokrenut krivični postupak za ubistvo iz nehata. Većina članova suda je zauzela stav da pošto je turski brod nosio tursku zastavu smatra se da je asimiliran u tursku teritoriju i otuda turski organi imaju nadležnost za vođenje krivičnog postupka protiv kapetana francuskog broda. Tako je zaključeno da ne postoji ni jedno pravilo međunarodnog prava koji ga sprečava da vrši jurisdikciju u konkretnom slučaju.

Po međunarodnom običajnom pravu država zastave broda odgovorna je za vršenje krivične jurisdikcije i na trgovačkim i javnim brodovima za djela počinjena u teritorijalnim vodama druge države. "I dok su pravila apsolutna u odnosu na javne brodove i ratne brodove, trgovački brodovi mogu pasti pod nadležnost obalne države zavisno od rasprostranjenosti lokalnog prava, ukoliko je akt počinjen na brodu štetan za sigurnost ili druga dobra obalne države."³⁷

Konvencija o pravu mora iz 1982. godine podvrgava trgovačke brodove režimu ustanovljenom članom 27. Konvencije. Ovaj član pravi razliku između unutrašnjih morskih voda i teritorijalnog mora. Trgovački brodovi imaju pravo neškodljivog prolaza.

Teritorijalni princip uglavnom funkcioniše bez osporavanja kad su svi elementi krivičnog djela vezani za teritoriju jedne države. Ali kad to nije slučaj postavlja se pitanje koja država ima pravo prvenstva za vođenje krivičnog postupka. Klasičan primjer za ovu dilemu je ako bi neko ispalio hitac sa teritorije jedne države i usmrtio nekog na teritoriji druge države. Koja država u takvim slučajevima ima primat. Država u kojoj je izvršena radnja ili država u kojoj je nastupila posljedica. Također, krivično djelo može biti planirano u jednoj a izvršeno u drugoj državi.³⁸ Nacionalna krivična

---

³⁶ France v. Turkey (1927) PCIJ Reports, Ser An No 10.

³⁷ Bantekas, I – Nash, S. (2007). International Criminal Law. London and New York: Routledge – Cavendish. Str. 77.

³⁸ Po članu 23 (1) KZBiH "Krivično djelo je učinjeno kako u mjestu gdje je učinitelj radio ili je bio dužan raditi, tako i u mjestu gdje je posljedica činenja ili nečinjenja potpuno ili djelomično nastupila."

zakonodavstva nastoje ustanoviti svoju nadležnost ukoliko je bilo koji element krivičnog djela počinjen na njenoj teritoriji tako da objektivno može doći do sukoba nadležnosti. Ne postoji pravilo međunarodnog prava koje bi riješilo ovaj sukob nadležnosti.³⁹

Neke međunarodne konvencije izričito ustanovljavaju nadležnost sudova na čijoj teritoriji je zločin počinjen. Tako na primjer član VI Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine propisuje da će za suđenje osobi optuženoj za genocid ili bilo koje drugo djelo navedeno u članu III postupak sprovesti nadležni sud države na čijoj teritoriji je djelo počinjeno ili međunarodni krivični sud ukoliko njegova nadležnost bude ustanovljena pristankom država članica.

Neke druge konvencije⁴⁰ obavezuju države potpisnice na preuzimanje jurisdikcije za krivična djela propisana ovim konvencijama ukoliko su pokušani, počinjeni ili je stvoren dogovor da se počine na njihovoj teritoriji bez obzira gdje su posljedice nastupile.

---

³⁹ "O tome ne postoji pravilo međunarodnog prava, dok nacionalni pravni sistemi tome pristupaju različito." Kaseze, A. (2005). Međunarodno krivično pravo. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava. Str. 328.

⁴⁰ Na primjer: Konvencija o suzbijanju krivotvorenja novca iz 1929. godine i Konvencija o sprečavanju zabranjene trgovine drogama iz 1936. godine.

3. Ekstrateritorijalni principi

3.1. Uvod

Primjena ekstrateritorijalne jurisdikcije za međunarodna, transnacionalna i nacionalna krivična djela je različita. Razlika proizlazi iz različitih interesa koji određuju obim jurisdikcije. Međunarodna krivična djela su podvrgnuta univerzalnoj jurisdikciji ustanovljenoj opštim međunarodnim pravom što zavređuje posebnu pažnju. Jurisdikcija za transnacionalna krivična djela je znatno uža. Ona je propisana "konvencijama o suzbijanju" i zavisi od odredaba konkretne konvencije. Tako na primjer Konvencija UN o transnacionalnom organiziranom kriminalu u članu 15 propisuje *obavezu* država članica da usvoje neophodne mjere kako bi se ustanovila jurisdikcija nad krivičnim djelima na koje se Konvencija odnosi kada je:

"(a) krivično djelo učinjeno na teritoriji te države članice; ili

(b) krivično djelo učinjeno na brodu koji plovi pod zastavom te države potpisnice ili u avionu koji je registrovan po zakonima te države članice u trenutku kada je djelo učinjeno."

Država članica može fakultativno uspostaviti jurisdikciju nad bilo kojim krivičnim delom te vrste kada je:

"(a) krivično djelo učinjeno protiv državljanina te države članice;

(b) krivično djelo učinjeno od strane državljanina te države članice ili apatrida koji ima stalno boravište na njenoj teritoriji, ili

(c) krivično djelo:

(I) propisano članom 5 stav 1 ove konvencije učinjeno izvan njene teritorije u cilju izvršenja teškog zločina unutar njene teritorije;

(ii) propisano članom 6 stav 1 (b) (II) ove konvencije, učinjeno izvan njene teritorije u cilju izvršenja krivičnog dela propisanog članom 6 stav 1 (a) (I) ili (II) ove konvencije, unutar njene teritorije."

Član 15 (3) propisuje: "U svrhu člana 16. stava 10. ove konvencije, svaka država članica *treba* donijeti mjere koje su potrebne za utvrđivanje njezine nadležnosti za kaznena djela obuhvaćena ovom Konvencijom, kada je navodni počinitelj prisutan na njezinom području i ona takvu osobu ne izruči samo zbog toga što je njezin državljanin."

Također, član 15 (4) predviđa "Svaka država stranka *može* također donijeti i mjere koje su potrebne za utvrđivanje njezine nadležnosti za kaznena djela obuhvaćena ovom Konvencijom, kada je navodni počinitelj prisutan na njezinom području, a ona ga ne izruči."

Ostale međunarodne "konvencije o suzbijanju" sadrže iste ili slične odredbe vezane za obavezu država da uspostave svoju jurisdikciju za određena krivična djela.

Postoje situacije kada država *mora* uspostaviti svoju jurisdikciju nad određenim predmetima. To je slučaj slučajevima kada je krivično djelo počinjeno na teritoriji te države, ili na plovilu koje plovi pod njenom zastavom ili u letjelici registriranom u skladu sa njenim zakonima po načelu teritorijalnosti. Država *mora* imati nadležnost kada je počinitelj prisutan na teritoriji te države i kada država ne izručuje počinitelja iz razloga vezanih za državljanstvo počinioca.

Država *može* imati nadležnost kada su djela počinjena izvan njene teritorijalne nadležnosti od strane njenog državljanina ili protiv njenog državljanina ili protiv njenih interesa.

Jurisdikcija za nacionalna krivična djela je obično teritorijalna i regulisana unutrašnjim zakonodavstvom svake pojedine države.

3.2. Princip aktivnog državljanstva

Država može propisati svoju nadležnost za krivično gonjenje vlastitih državljana ma gdje počinili krivično djelo. Ovaj princip je univerzalno prihvaćen i neke ga države više a druge manje koriste.⁴¹ Međunarodni sud u Hagu je u predmetu *Nottebohm* zaključio da je državljanstvo "*pravna veza koja kao podlogu ima društvenu činjenicu pripadanja, istinsku povezanost egzistencije, interesa i osjećanja zajedno sa postojanjem recipročnih prava i obaveza*"⁴².

---

⁴¹ Član 9 (2) KZBiH propisuje: (2) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema državljaninu Bosne i Hercegovine koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine počini bilo koje krivično djelo.

⁴² *Nottebohm case*, (*Liechestein v. Guatemala*), ICJ Reports, 1955, pp. 4.23; ILR, pp. 349, 360. Dostupno i na: <http://www.icj-cij.org/docket/files/18/2674.pdf>, 22.4.2011.

Princip aktivnog državljanstva propisan je i u jednom broju međunarodnih konvencija, uključujući *Konvenciju protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1984. godine*⁴³ kao i nekim konvencijama o suzbijanju terorizma.

U ovom predmetu Sud je potvrdio da je suvereno pravo svake države da svojim propisima utvrđuje način stjecanja njenog državljanstva ali kad je u pitanju diplomatska zaštita osoba koje su stekle državljanstvo primjenom tih propisa nužno je da oni budu preispitani sa pozicija međunarodnog prava. Sud je podržao princip efektivnog državljanstva gdje državljanin mora dokazati značajnu vezu sa odnosnom državom. Ovaj princip se ranije primjenjivao samo u slučaju dvojnog državljanstva da bi se odlučilo koje državljanstvo treba biti korišteno u konkretnom slučaju.

Svaka država svojim zakonodavstvom utvrđuje koje osobe imaju njeno državljanstvo. Također, svaka država svojim zakonodavstvom uređuje i način stjecanja njenog državljanstva. Međunarodno pravo samo nameće izvjesna ograničenja državama koja moraju poštivati pri utvrđivanju kriterija za utvrđivanje državljanstva.

Dva osnovna principa na kojima se zasniva državljanstvo su *ius soli*, stjecanje državljanstva po osnovu rođenja na teritoriji države i *ius sanguinis*, stjecanje državljanstva po osnovu državljanstva roditelja.

Princip aktivnog državljanstva je češće primijenjen u građanskim ali ponekad i u krivičnim postupcima. Ranije su države koristile ovaj princip radi zaštite svojih interesa koji mogu u inostranstvu biti povrijeđeni od njenih državljana a "primarni primjer je bio krivično djelo izdaje".⁴⁴

U novije vrijeme države propisuju nadležnost vlastitih sudova za krivična djela koja njeni državljanini počinju u inostranstvu bez obzira da li su te radnje inkriminirane po zakonima države u kojima su počinjena. "U Velikoj Britaniji princip državljanstva se primjenjuje na ograničen broj krivičnih djela kao što su izdaja, ubistvo i ubistvo iz nehata, bigamija, krivična djela počinjena na

---

⁴³ Vidi: Konvenciju protiv mučenja i drugog okrutnog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1984. godine. Konvencija Ujedinjenih nacija usvojena na Generalnoj skupštini u decembru 1984. i stupila na snagu u junu 1987. godine. Dostupna na: <http://www.azil.com.hr/news.aspx?newsID=105&pageID=34>, 22.4.2011.

⁴⁴ Bantekas, I – Nash, S. (2007). Str. 80.

stranim trgovačkim brodovima i najnovije - zavjera ili poticanje seksualnih krivičnih djela protiv djece.”⁴⁵

U nekim drugim državama nadležnost njenih sudova zavisi da li se ta djela smatraju krivičnim i u državama u kojima su počinjena. “Osnovni razlog na kome počiva ovo načelo je želja ... da se sopstveni državljani ne izručuju državama gdje je zločin počinjen.”⁴⁶ To su one države u kojim postoji ustavna zabrana izručenja vlastitih državljana pa se ovaj princip primjenjuje kako počinilac ne bi izbjegao krivičnu odgovornost.

Na primjer sudovi SAD prihvataju princip aktivnog državljanstva kao osnovu za jurisdikciju. Ristejment propisuje da država može ustanoviti jurisdikciju na temelju državljanstva osobe⁴⁷ ali sudovi SAD mogu procesuirati osobu samo za povredu zakona SAD, ne i za povredu krivičnih zakona drugih država.⁴⁸

3.3. Princip pasivnog državljanstva

Kao što smo već rekli princip pasivnog državljanstva dopušta državi primjenu njenog prava, naročito u krivičnoj materiji, na djela počinjena izvan njene teritorije od osoba koje nisu njeni državljani ukoliko su žrtve njeni državljani. Ovaj princip nema opštu primjenu kad su u pitanju obična krivična djela ali je značajno zastupljen kada su u pitanju teroristička i druga organizirana krivična djela počinjena protiv državljanina neke države upravo iz razloga državljanstva te osobe ili protiv njenih diplomatskih i drugih predstavnika.⁴⁹

Primjenom ovog principa jurisdikciju vrši država čiji je državljanjin pretrpio štetu ili povredu.⁵⁰ Međunarodno pravo

---

⁴⁵ Ibid, str. 79-80.

⁴⁶ Kaseze, A. (2005). Str. 330.

⁴⁷ Restatement of the Foreign Relations Law of the United States (1987), Section 421 (1), (2) (d). Američki pravni institute, sačinio je kodifikaciju sudske prakse po pojedinim pitanjima na osnovu koje se sudije i advokati informišu o opštim principima običajnog prava. Mada ove kodifikacije nisu pravno obavezne one su od velikog utjecaja na primjenu prava pošto su sačinjene od vrhunskih pravnih autoriteta: profesora, sudija i advokata.

⁴⁸ Ibid., section 422 (1).

⁴⁹ Softić, S. Ibid. Str. 121.

⁵⁰ Član 9 (3) KZBiH propisuje: (3) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema Bosni i Hercegovini ili njenom državljaninu počinio bilo koje krivično djelo koje nije obuhvaćeno odredbom stava (1) ovog člana.

dopušta primjenu ovog principa samo pod određenim uvjetima. Opravdanje za primjenu ovog principa proizlazi iz prava zaštite vlastitih državljana u inostranstvu. Ukoliko teritorijalna država u kojoj je počinjen delikt ne želi ili nije u mogućnosti da sankcioniše osobu koja je počinila delikt onda to ima pravo učiniti država čiji je državljanin osoba koja je pretrpjela povredu. Ovaj princip je ugrađen u krivično zakonodavstvo nekih država.⁵¹

Sjedinjene Američke Države prihvataju primjenu ovog principa u odnosu na terorističke i druge akte približne težine. Tako Ristejment u dijelu 402. navodi:

“Princip nije generalno prihvaćen kad su u pitanju obični delikti ili krivična djela, ali je značajno prihvaćen kad se primjenjuje na terorističke i druge organizirane napade na državljane iz razloga njihove nacionalnosti ili radi ubistava njenih državnih diplomatskih predstavnika ili drugih zvaničnika.”

Države koje prihvataju ovaj princip jurisdikcije predviđaju da za gonjenje zločina postoji „dvostruka inkriminacija“ odnosno da je djelo o kojem se radi krivično djelo kako u zemlji izvršioca tako i u zemlji žrtve. U novije vrijeme države koriste ovaj osnov za ustanovljenje nadležnosti za zločine protiv čovječnosti i mučenje, kao i za terorizam.

3.4. Zaštitni princip

Međunarodno pravo priznaje pravo državama da kažnjavaju strance za krivična djela počinjena u inostranstvu protiv njenih interesa za ograničenu vrstu krivičnih djela.⁵² To se opravdava time što posljedice povrede za državu protiv koje su usmjerene mogu biti krajnje teške i ozbiljne. Također, ukoliko se jurisdikcija ne bi vršila, mnoge takve povrede bi ostale nekažnjene zbog toga što nisu u

---

⁵¹ Softic, S. Ibid. Str. 121.

⁵² Član 9 KZBiH glasi: (1) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko izvan njene teritorije počini:

- a) bilo koje krivično djelo protiv integriteta Bosne i Hercegovine iz glave XVI (Krivična djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine) ovog zakona;
- b) krivično djelo krivotvorenja novca ili krivotvorenja vrijednosnih papira Bosne i Hercegovine, krivično djelo krivotvorenja znakova za vrijednost ili krivotvorenja znakova za obilježavanje robe, mjera i utega izdatih na osnovu propisa institucija Bosne i Hercegovine iz članova od 205. do 208. ovog zakona;
- c) krivično djelo koje je Bosna i Hercegovina obavezna kažnjavati prema propisima međunarodnog prava, međunarodnih ili međudržavnih ugovora;
- d) krivično djelo protiv službenog ili odgovornog lica u institucijama Bosne i Hercegovine u vezi s njegovom službom.

suprotnosti sa zakonima države u kojoj su počinjeni (*lex loci delicti*) ili što bi zahtjev za ekstradiciju bio odbijen zbog političkog karaktera povrede.⁵³

To su krivična djela usmjerena protiv sigurnosti države ili druga krivična djela koja predstavljaju prijetnju integritetu vladinih funkcija koja su kao krivična djela priznata u razvijenim pravnim sistemima kao što su: špijunaža, krivotvorenje državnih pečata ili novčanica, falsifikovanje službenih dokumenata, krivokletstvo pred konzularnim predstavnicima ili zavjera da se krše imigracioni ili carinski zakoni.⁵⁴

Ovaj se princip temelji na zaštiti vitalnih interesa države, budući da djelo koje je izvršeno možda predstavlja političko djelo u državi u kojoj je počinjeno, pa stoga ne bi bilo kažnjivo po pravu države u kojoj stranac ima prebivalište, a iz istog razloga u obzir ne bi došla ekstradicija. I ako ovaj princip lako može biti zloupotrijebljen, njegova primjena je opravdana "s obzirom na nedostatnost većine nacionalnih zakonodavstava koja se tiču krivičnih djela protiv sigurnosti i integriteta stranih država."⁵⁵

Zaštitni princip često se koristi u ugovorima kojima se za specifična krivična djela ugovara višestruka jurisdikcija.⁵⁶

3.5. Univerzalni princip⁵⁷ (eng. *the universality principle*)

Univerzalni princip dopušta državama da vrše svoju krivičnopravnu jurisdikciju, a time i da primjenjuju s njom povezano vlastito materijalno krivično pravo, na krivična djela koja se nisu dogodila na njihovom teritoriju, koja ne dotiču njihove neposredne državne interese te u kojim ne sudjeluju njihovi državljani, niti kao žrtve niti kao počinitelji.⁵⁸ Zbog nepostojanja neposredne veze

---

⁵³ Ibid. Str. 121.

⁵⁴ Vidi: Restatement of the Foreign Relations Law of the United States (1987), section 403 (3).

⁵⁵ Shaw, N. M. (2008). str. 667.

⁵⁶ Vidi uopšteno: Cameron, I. (1994) The protective Principle of Internationale Criminal Jurisdiction. Aldershot: Brookfield, VT; Vidi također *AG of the Government of Israel v. Eichman* (1961) 36 ILR 5.

⁵⁷ Vidi uopšteno: Reydamas, L. (2003) *Universal Jurisdiction*. Oxford: Oxford University Press.

⁵⁸ Član 9 KZBiH navodi:

između države koja preduzima krivično gonjenje i počinjenog krivičnog djela, primjena ovog principa nužno se ograničava na teška krivična djela kojima se ugrožavaju neke vrijednosti i dobra od zajedničkog interesa za sve države.⁵⁹

Ne postoji apsolutni konsenzus po pitanju koja su to krivična djela za koja se dopušta univerzalna jurisdikcija. Postoji uže i šire shvatanje ovog principa. Princip univerzalnosti se prihvata u dva oblika: *uslovna univerzalna jurisdikcija (uže shvatanje)* i *apsolutna univerzalna jurisdikcija (šire shvatanje)*.⁶⁰

Prema češće prihvaćenom užem shvatanju samo država koja okrivljenog drži u pritvoru može mu suditi. To je tzv. *forum deprehension* odnosno nadležnost po mjestu gdje je osumnjičeni uhapšen. Ova vrsta nadležnosti proizilazi bilo iz običajnog prava kao na primjer za pirateriju bilo iz ugovornog prava kao na primjer za teška kršenja Ženevskih konvencija iz 1949. godine i za terorizam. Ovo shvatanje univerzalnosti prihvaćeno je na primjer u krivičnim zakonodavstvima Austrije SR Njemačke, Švicarske i Francuske.⁶¹

Prema širem shvatanju koje je poznato kao apsolutna univerzalna jurisdikcija, država može goniti lica osumnjičena za međunarodne zločine bez obzira na državljanstvo počinioca ili žrtve kao i mjesto gdje je zločin počinjen. Najšire shvatanje je ono koje dopušta suđenje čak i u odsustvu okrivljenog, tj. suđenje *in absentia*. Međutim, mnoge države koje prihvataju apsolutnu univerzalnu jurisdikciju suđenje uslovljavaju prisustvom okrivljenog na njenoj teritoriji. Odsustvo okrivljenog ne sprečava državu u sprovođenju istražnih radnji.⁶²

---

(3) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema Bosni i Hercegovini ili njenom državljaninu počini bilo koje krivično djelo koje nije obuhvaćeno odredbom stava (1) ovog člana.

(4) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema stranoj državi ili prema strancu počini krivično djelo za koje se po tom zakonodavstvu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna.

(5) U slučajevima iz stavova (2) i (3) ovog člana, krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primijenit će se samo ako se počinilac krivičnog djela zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine ili joj bude izručen, a u slučaju iz stava (4) ovog člana samo ako se počinilac zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine i ne bude izručen drugoj državi.

⁵⁹ Softic, S. Ibid. Str. 128-9.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

Princip univerzalne jurisdikcije tijesno je povezan sa idejom o postojanju normi međunarodnog prava koje stvaraju obaveze *erga omnes* kao i *jus cogens* normi koje obavezuju sve države i koje mogu biti promijenjene samo istim takvim normama.⁶³

Postoji spor po pitanju da li se radi o starom ili novom principu. Njegov nastanak se povezuje sa sporazumima velikih pomorskih sila iz XVIII vijeka po kojim su sudovi u svakoj od tih država imali pravo suditi piratima za zločine počinjene na otvorenom moru. Nije bila važna nacionalnost počinitelaca niti nacionalnost žrtava. Ali se tek nakon Drugog svjetskog rata i Nirnberškog procesa u nekim međunarodnim konvencijama pominje mogućnost primjene ovog principa.⁶⁴

Princip univerzalne jurisdikcije naročito je dobio na aktuelnosti nakon što je Belgija 1993. godine usvojila *Zakon o univerzalnoj jurisdikciji*. Po ovom zakonu belgijski sudovi nadležni su za presuđenje u svim predmetima genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina. To je dovelo do pokretanja nekoliko vrlo intrigantnih postupaka kao što su:

a) podizanje optužnice protiv Ariela Sharona za masakr u izbjegličkim logorima Sabra i Shatila koje je počinila "kršćanska milicija";

b) ulaganje tužbe protiv Jassera Arafata zbog njegove odgovornosti za terorističke napade; kao i

c) tužba koju su uložile žrtve američkog bombardovanja 1991. godine, u Bagdadu protiv George-a H. W. Bush-a, Colin Pael-a i Dicka Cheney-a.⁶⁵

Suočena sa čestim pokretanjem postupaka protiv osoba u odsustvu Belgija je bila prinuđena na ograničavanje vođenja postupka samo protiv državljana Belgije i protiv osoba prisutnih na njenoj teritoriji.

Belgija je 2003. godine odustala od ovog zakona usvajajući mnogo restriktivniji *Zakon o ekstrateritorijalnoj jurisdikciji*. To je bila posljedica presude Međunarodnog suda u Hagu u predmetu *Nalog za*

---

⁶³ Vidi AG of Israel v Eichmann, 36 ILR 5.

⁶⁴ Softic, S. Ibid. Str. 129. Također vidi: *Universal Jurisdiction, National Amnesties & Truth Commissions: Reconciling the Irreconcilable. The Princeton Project on Universal Jurisdiction*, University of Pennsylvania; Shaw, N. M. (2008). *International Law*, (6th ed.). Cambridge: University Press; Vaughan Lowe, *Jurisdiction*. U: Evans, D. M. (ed.).(2003). *International Law*. New York, Oxford University Press inc. p. 329-355.

⁶⁵ Vidi više Harris, D.J. (2004). op. cit. str. 304-305.

hapšenje od 11. aprila 2000. godine.⁶⁶ Sud je u presudi donesenoj u ovom predmetu utvrdio da je prilikom međunarodnog raspisivanja naloga za hapšenje od 11. aprila 2000. godine protiv *Abdulaye Yerodia Ndombasi* od strane Belgije, propušteno poštivanje njegovog imuniteta od krivične odgovornosti koje je ovaj kao aktuelni ministar vanjskih poslova Konga uživao po međunarodnom pravu i da Belgija mora opozvati ovaj nalog. Nakon toga Belgija je izmijenila Zakon reducirajući svoju univerzalnu nadležnost ali je nastavila vođenje postupaka započetih po ranijem zakonu.

Francuski zakon o krivičnom postupku propisuje kažnjavanje ne samo francuskih državljana nego i stranaca za krivična djela: terorizam, torture, krijumčarenje nuklearnih materijala, piratstvo i otmice vazdu-hoplova.⁶⁷

Sud u Londonu izdao je 2009. godine nalog za hapšenje *Tzipi Livni* izraelske političarke u vezi sa optužbama za ratne zločine počinjene u pojasu Gaze 2008-2009. godine, koji je povučen nakon što je ustanovljeno da ona nije ušla na britansku teritoriju. Krivična zakonodavstva mnogih značajnih zemalja propisuju nadležnost svojih sudova za presuđenje po principu univerzalne jurisdikcije za određena krivična djela.

Restejtment također prihvata univerzalnu jurisdikciju navodeći:

“država ima pravo da definira i propiše kažnjavanje za određena krivična djela priznata od zajednice naroda kao univerzalna briga, kao što su: piratstvo, trgovina robljem, napad na ili otmica zrakoplova, genocid, ratni zločini, i možda neki akti terorizma.”⁶⁸

Danas je gotovo opće prihvaćena univerzalna jurisdikcija za: piratstvo, genocid, ratne zločine, zločine protiv čovječnosti i agresiju te su ovi zločini stavljeni u nadležnost Međunarodnog krivičnog suda.

Osnivanje i početak rada Međunarodnog krivičnog suda – ICC smanjuje potrebu za širokom primjenom ovog principa u unutrašnjem zakonodavstvu država, makar kad su u pitanju zločini

---

⁶⁶ Judgment in the case concerning the arrest warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium).

⁶⁷ Vidi: Code de Procedure penale. Article 689. Modifié par Loi n°99-515 du 23 juin 1999 - art. 30 JORF 24 juin 1999, 23.4.2011.

⁶⁸ Restatement of the Foreign Relations Law of the United States (1987), Section 404.

počinjeni nakon 2002. godine, kada je on započeo sa radom i od kog trenutka teče njegova jurisdikcija.

3.6. Jurisdikcija zasnovana na međunarodnim ugovorima (kvaziuniverzalni princip)

Pored univerzalne jurisdikcije koja omogućava procesuiranje za određene krivične zločine, postoji i veći broj međunarodnih ugovora kojima se zasniva nadležnost država potpisnica tih ugovora za procesuiranje raznih protivpravnih aktivnosti od uništenja podmorničkih kablova pa do mučenja i robovlasništva, neovisno o državljanstvu izvršioca i mjestu izvršenja djela. U teoriji je sporno da li nadležnost za krivično gonjenje počinitelaca ovih zločina proizlazi iz međunarodnih ugovora ili je u pitanju primjena principa univerzalne jurisdikcije.

Ovakva nadležnost je na primjer sadržana u *Međunarodnoj konvenciji o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda* iz 1973. godine, i *Konvenciji protiv mučenja i drugog okrutnog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja* iz 1984. godine. Član 5 Konvencije obavezuje države članice na preduzimanje mjera za uspostavu svoje nadležnosti ako je djelo počinjeno na njenoj teritoriji, od ili protiv njenog državljanina.⁶⁹

Mnoge druge međunarodne konvencije naročito iz oblasti terorizma obavezuju potpisnice na krivično gonjenje zločina koji su predmet regulisanja tih konvencija.

Tako na primjer Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma u članu 7 (1) propisuje obavezu uspostave nadležnosti ukoliko je djelo počinjeno na njenoj teritoriji, brodu ili avionu registrovanom prema zakonu te države ili od njenog državljanina. Također u član 7 (2) propisuje mogućnost uspostave nadležnosti na temelju principa pasivnog državljanstva, zaštitnog principa ili od lica bez državljanstva.

Međunarodno običajno pravo prihvata odgovornosti za pirateriju primjenom principa *forum deprehension* dajući pravo krivičnog gonjenja svakoj državi u čijoj je vlasti počinitelj.⁷⁰ Većina

---

⁶⁹ Vidi član 5 *Konvenciji protiv mučenja i drugog okrutnog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja* iz 1984. godine.

⁷⁰ Prema članu 101. Konvencije o pravu mora iz 1982. godine, piratstvo *iure gentium* određeno je kao:

zakonodavstava je prihvatila ovaj model krivičnog gonjenja dok je manji broj država prihvatio model po kojem država može goniti lica okrivljena za međunarodne zločine bez obzira na njihovo državljanstvo, mjesto gdje je zločin izvršen i državljanstvo žrtava pa čak i bez obzira da li je okrivljeni uhapšen ili je na bilo koji način prisutan na teritoriji države u kojoj se sudi.

"(a) svaki nezakoniti čin nasilja ili zadržavanja ili bilo kakva pljačka, koju za osobne svrhe izvrši posada ili putnici privatnog broda ili privatnog zrakoplova i usmjeren: (i) na otvorenom moru protiv drugog broda ili zrakoplova ili protiv osoba ili dobara na njima; (ii) protiv broda ili zrakoplova, osoba ili dobara na mjestu koje ne potpada pod jurisdikciju nijedne države; (b) svaki čin dobrovoljnog sudjelovanja u upotrebi broda ili zrakoplova, ako počinitelj zna za činjenice koje tom brodu ili zrakoplovu daju značaj piratskog broda ili zrakoplova; (c) svaki čin kojemu je svrha poticanje ili namjerno omogućavanje nekog djela opisanog u podstavcima (a) ili (b)."

Član 105. ove Konvencije propisuje:

"Na otvorenom moru ili na bilo kojem drugom mjestu izvan jurisdikcije bilo koje države, svaka država može zaplijeniti piratski brod ili vazduhoplov, ili brod ili vazduhoplov koji je oteţ djelom piratstva i nalazi se u vlasti pirata te uhititi osobe i zaplijeniti dobra na njima...

4. Međunarodno pravo i nacionalna jurisdikcija

Kao što smo vidjeli ovih pet principa na kojima je utemeljena jurisdikcija u krivičnim stvarima proizlaze iz međunarodnih običaja, međunarodnih ugovora i nacionalnih zakonodavstava.

Ne postoje pravila međunarodnog običajnog prava opšteg karaktera koja bi obavezivala države da vrše jurisdikciju po nekom od navedenih osnova.⁷¹ Ali ipak u onim oblastima u kojima međunarodne konvencije predviđaju takvu obavezu država moglo bi se reći da su takva pravila u nastajanju.

Međunarodni sud u Hagu je u nekoliko presuda zaključio da su pojedine odredbe Ženevskih konvencija i Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida prerasle u međunarodno običajno pravo. Tako u predmetu *Nicaragua* Sud smatra da je postojala obaveza USA da "u smislu člana 1 Ženevskih konvencija 'poštuje' Konvencije i čak 'da osigura njihovo poštovanje' 'u svim okolnostima' pošto takva obaveza ne proizlazi samo iz Konvencija, nego iz opštih principa humanitarnog prava..." izraženih u Konvencijama.⁷²

Također u predmetu *O zakonitosti prijetnje ili upotrebe nuklearnog oružja* Sud zaključuje da odredbe sadržane u Haškim i Ženevskim konvencijama koje se odnose na "elementarno poštivanje humanosti" obavezuju sve države bez obzira da li su ratificirale konvencije koje ih sadrže "pošto one predstavljaju nepovredive principe međunarodnog običajnog prava"⁷³ Osiguranje poštivanja podrazumijeva postojanje običajne obaveze "traženja, izvođenja pred sudove (ili izručenja) navodnih počinitelja teških kršenja tih konvencija, koji se nađu na teritoriji države gonjenja."⁷⁴

Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida u članu I. navodi da države ugovornice: Potvrđuju da je genocid, bilo da je izvršen u vrijeme mira ili rata, zločin po međunarodnom pravu

---

⁷¹ O tome vidi više u: Kaseze, A. (2005). Str -354-356.

⁷² Case concerning the military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)(MERITS) Judgment of 27 June 1986. I.C.J. Reports, 1986 (§220). Također: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=nus&case=70&k=66&p3=0.12.11>. 2012.

⁷³ *Legality of Threat or Use of Nuclear Weapons case.* (United Nations), Judgement, para. 64-67.; I.C.J. p. 226. (1997) 35 I.L.M. 809 (§79). <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>. 12.11. 2012.

⁷⁴ Kaseze, A. (2005). Str. 356.

i obavezuju se da će ga spriječiti i kazniti. Dok član VI propisuje da: Lica okrivljena za genocid ili bilo koje drugo djelo navedeno u članu III će biti izvedena pred nadležne sudove one države na čijoj je teritoriji djelo izvršeno ili pred međunarodni krivični sud koji će biti nadležan za one ugovorne strane koje po tome budu priznale njegovu sudsku nadležnost. Obaveza sprečavanja i kažnjavanja zločina genocida je postala pravilo međunarodnog običajnog prava opšteg karaktera i obavezuje i one države koje nisu ratificirale Konvenciju.

Međunarodni sud u Hagu je u predmetu *Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore zbog kršenja Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* utvrdio da "države imaju opštu obavezu da uspostave odgovarajuće sudske mehanizme i postupke radi univerzalnog gonjenja tog zločina."⁷⁵

Nacionalni sudovi ne pokreću krivične postupke protiv počinitelaca međunarodnih krivičnih djela samo zbog toga što su ona kažnjiva po međunarodnom običajnom pravu. Da bi nacionalni sudovi pokrenuli krivični postupak u konkretnom slučaju nužno je da postoji unutrašnji zakon koji taj zločin stavlja u nadležnost domaćih sudova po nekom od spomenutih principa.

I pored činjenice da države članice ratificiraju međunarodne konvencije, teškoće nastaju u njihovom sprovođenju. Mnoge države ili nisu donijele zakone nužne za sprovođenje konvencija ili su oni isuviše restriktivni tako da se ograničava nadležnost domaćih sudova za vođenje krivičnih postupaka za međunarodne zločine.

---

⁷⁵ Ibid. Str. 356.

5. Odnos između međunarodne i nacionalne jurisdikcije

Pitanje odnosa međunarodne i nacionalne jurisdikcije odnosno pitanje primata međunarodnih ili nacionalnih sudova postavljeno je nakon osnivanja međunarodnih krivičnih sudova. Za pojedina krivična djela nedležni su isključivo međunarodni sudovi dok su za druga nadležni isključivo domaći sudovi. Međutim, postoje i krivična djela na čije suđenje pravo mogu polagati i međunarodni i nacionalni sudovi. Ukoliko se takav slučaj pojavi postavlja se pitanje koji sud će sprovesti krivični postupak u tom slučaju.

Ne postoje opšta pravila međunarodnog krivičnog prava koja nam daju odgovor na ovo pitanje. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i Međunarodni krivični sud za Ruandu (ICTR) utemeljeni su rezolucijama Savjeta sigurnosti na temelju Poglavlja VII Povelje kao njegovi subsidijarni organi za vršenje sudske funkcije. U zadatak im je stavljeno krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja pravila međunarodnog humanitarnog prava počinjenih na njihovom teritoriju.

Savjet sigurnosti je ovim sudovima dao vrlo široku nadležnost i *ratione materia* i *ratione temporis*. Također i Međunarodni krivični sud (ICC) ima vrlo široku nadležnost koja je utemeljena na međunarodnom ugovoru. Pitanje sukoba nadležnosti između ovih sudova i nacionalnih sudova riješeno je obavezujućim rezolucijama Savjeta sigurnosti odnosno ugovorom.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i Međunarodni krivični sud za Ruandu (ICTR) u slučaju konkurentne nadležnosti sa nacionalnim sudovima imaju prvenstvo tj. imaju *primarnu* nadležnost u odnosu na nacionalne sudove. Nacionalni sudovi imaju prvenstvo u odnosu na Međunarodni krivični sud (ICC) koji ima *komplementarnu* odnosno subsidijarnu nadležnost u odnosu na nacionalne sudove.

Prvenstvo Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (ICTR) proizilazi iz članova 9. odnosno 8. Statuta.

Član 9. Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u stavu 1. navodi da Međunarodni tribunal i nacionalni sudovi imaju konkurentnu nadležnost, dok u stavu 2. daje prvenstvo međunarodnom tribunalu. Također, međunarodni tribunal može u bilo kojoj fazi postupka formalno zatražiti ustupanje

nadležnosti u skladu sa Statutom i Pravilima o postupku i dokazima bez navođenja uslova i načina korištenja tog prvenstva.⁷⁶

Član 8. Statuta Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (ICTR) je gotovo identičan.

Pravila o dokazima i postupku Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY)⁷⁷ u članovima 8 do 13 propisuju način ostvarivanja prvenstva.

Tužitelj Međunarodnog tribunala može zatražiti u slučaju postojanja krivičnog djela iz nadležnosti Tribunala za koje istragu provodi tužitelj nekog od nacionalnih sudova da mu se proslijede sve relevantne informacije vezane za postupak i za djelo (član 8). Države su obavezne udovoljiti ovom zahtjevu bez odlaganja u skladu sa odredbom člana 29. Statuta Tribunala.

Tužitelj Tribunala može od vijeća Tribunala koje označi Predsjednik Tribunala zatražiti ustupanje nadležnosti od nacionalnih sudova bez obzira u kojoj je fazi postupak (član 9). To se čini u situaciji kada nacionalni sudovi provode postupak samo da bi zaštitili okrivljenog od međunarodne krivične odgovornosti. Zahtjev za ustupanje predmeta se podnosi u tri slučaja.

Prvi, kad se djelo koje je predmet istrage ili po kojem se pred nacionalnim sudom vodi krivični postupak smatra običnim zločinom a ne međunarodnim zločinom (9. i).

Drugi, kad se procijeni da nema dovoljno nepristrasnosti ili neovisnosti, ili da je svrha istrage ili provođenja postupka zaštita okrivljenog od međunarodne krivične odgovornosti ili se postupak ne vodi brižljivo (član 9. ii).

Treći, i ako se radi o situaciji gdje nema sumnje u namjeru da se postupak pošteno provede ukoliko je riječ o pitanjima koja su u bliskoj vezi ili na neki drugi način obuhvataju pravna ili činjenična pitanja koja mogu uticati na druge istrage ili optuženja pred tribunalom (9. ii)

---

⁷⁶ Član 9. glasi: Usporedna nadležnost

1. Međunarodni tribunal i nacionalni sudovi imaju usporednu nadležnost za krivično gonjenje osoba za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1. januara 1991. godine.

2. Međunarodni tribunal ima primat nad nacionalnim sudovima. Međunarodni sud može u bilo kojoj fazi postupka formalno zatražiti od nacionalnih sudova da ustupe nadležnost Međunarodnom tribunalu u skladu s ovim Statutom i Pravilima o postupku i dokazima Međunarodnog tribunala.

⁷⁷ Pravila o dokazima i postupku Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY), prihvaćena na drugoj sjednici Tribunala 11. Februara 1994. godine a stupila na snagu 14. marta 1994. godine.

Za razliku od Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY) Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (ICTR) koji imaju, primarnu nadležnost, Međunarodni krivični sud (ICC) ima komplementarnu nadležnost. To znači da nacionalni sudovi imaju primarnu nadležnost izuzev u posebnim slučajevima kada Međunarodni krivični sud (ICC) ima pravo da preuzme nadležnost.

Komplementarnost Međunarodnog krivičnog suda je naglašena već u preambuli kao i u članu 1. Statuta Suda gdje se navodi da će ovaj Sud biti "komplementaran nacionalnim krivičnim nadležnostima". Cilj principa komplementarnosti može biti da države poštuju dužnost da ili same gone navodnog počinioca ili da krivični progon prepusti međunarodnom krivičnom sudu. Neovisno o postojanju obaveze država da krivično gone počinioce određenih krivičnih djela "režim komplementarnosti je sigurno zamišljen da ohrabri države da vrše njihovu jurisdikciju i na taj način čine sistem primjene međunarodnog krivičnog prava efikasnijim."⁷⁸

Međunarodni krivični sud (ICC) vrši jurisdikciju u sljedećim situacijama:

a) kada država članica Statuta Suda uputi tužiocu Suda zahtjev da ispita situaciju i utvrdi da li neke osobe trebaju biti optužene za činjenje krivičnih djela iz nadležnosti Suda.

b) kada Savjet sigurnosti UN postupajući po Poglavlju VII Povelje UN obavijesti tužioca Suda da je počinjeno jedno ili više djela iz nadležnosti Suda, i

c) kada Tužilac Suda na podlozi informacija da je počinjeno krivično djelo iz njegove nadležnosti proprio motu pokrene istragu.⁷⁹

Ovaj sud ne može vršiti jurisdikciju u sljedećim situacijama:

a) kada je vođena istraga ili podignuta optužnica u državi koja je nadležna po svom unutrašnjem pravu (član 17 a)

b) kad je vođena istraga u državi koja je nadležna i kad je odlučeno da se ne podiže optužnica ukoliko takva odluka nije posljedica ne postojanja volje ili sposobnosti da se optužnica podigne (član 17 b)

---

⁷⁸ Benzing, M. The Complementarity Regime of the International Criminal Court: Internationale Criminal Justice beetwin State Suveregnity and the Fight against Impunity. Max Planck Yearbook of United Nations Law, volume 7. 2003. 591-632. Str. 596. (fus nota izostavljena).

⁷⁹ Vidi članove 13, 14 i 15 Statuta Suda.

- c) kad je osoba već osuđena ili oslobođena za konkretno djelo pod uslovom da je postupak bio korektan i pošten (član 17 i 20)
- d) kad predmet nije takve ozbiljnosti da bi opravdao dalje akcije suda (član 17 d).

6. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Krivični zakon Bosne i Hercegovine u Glavi III - Primjena krivičnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine, propisuje dužnost krivičnog gonjenja svih osoba koje su počinile krivično djelo na teritoriji Bosne i Hercegovine. Pri tome se pravi razlika između državljana i stranaca.

Član 8 sadrži obavezu krivičnog gonjenja svakog (državljanina i stranca) ko na teritoriji Bosne i Hercegovine počini krivično djelo. Član 8 glasi:

"(1) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko počini krivično djelo na teritoriji Bosne i Hercegovine.

(2) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko počini krivično djelo na domaćem plovilu, bez obzira gdje se plovilo nalazilo u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

(3) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko počini krivično djelo u domaćem civilnom zrakoplovu dok leti ili u domaćem vojnom zrakoplovu, bez obzira gdje se zrakoplov nalazio u vrijeme izvršenja krivičnog djela."

Član 9 odnosi se na primjenu krivičnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine za krivična djela počinjena izvan Bosne i Hercegovine:

" (1) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema svakome ko izvan njene teritorije počini:

a) bilo koje krivično djelo protiv integriteta Bosne i Hercegovine iz glave XVI (Krivična djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine) ovog zakona;

b) krivično djelo krivotvorenja novca ili krivotvorenja vrijednosnih papira Bosne i Hercegovine, krivično djelo krivotvorenja znakova za vrijednost ili krivotvorenja znakova za obilježavanje robe, mjera i utega izdatih na osnovu propisa institucija Bosne i Hercegovine iz članova od 205. do 208. ovog zakona;

c) krivično djelo koje je Bosna i Hercegovina obavezna kažnjavati prema propisima međunarodnog prava, međunarodnih ili međudržavnih ugovora;

d) krivično djelo protiv službenog ili odgovornog lica u institucijama Bosne i Hercegovine u vezi s njegovom službom.

(2) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema državljaninu Bosne i Hercegovine koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine počini bilo koje krivično djelo.

(3) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema Bosni i Hercegovini ili njenom državljaninu počini bilo koje krivično djelo koje nije obuhvaćeno odredbom stava (1) ovog člana.

(4) Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema stranoj državi ili prema strancu počini krivično djelo za koje se po tom zakonodavstvu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna.

(5) U slučajevima iz stavova (2) i (3) ovog člana, krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primijenit će se samo ako se počinilac krivičnog djela zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine ili joj bude izručen, a u slučaju iz stava (4) ovog člana samo ako se počinilac zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine i ne bude izručen drugoj državi."

Vidimo da se za određena krivična djela krivično goni "svako" ko izvan teritorije Bosne i Hercegovine počini određena krivična djela. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema državljaninu Bosne i Hercegovine koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine počini bilo koje krivično djelo. Također, krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine primjenjuje se prema strancu koji izvan teritorije Bosne i Hercegovine prema stranoj državi ili prema strancu počini krivično djelo za koje se po tom zakonodavstvu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna samo ako se počinilac zatekne na teritoriji Bosne i Hercegovine i ne bude izručen drugoj državi.

7. Zaključak

Da bi neko sudsko tijelo moglo voditi postupak za neko krivično djelo potrebno je da ono bude nadležno da to čini. Pošto je ustanovljenje jurisdikcije polazna tačka za vođenje postupka u svakom pojedinom krivičnom predmetu bilo je nužno utvrditi na osnovu kojih principa se utvrđuje jurisdikcija pojedinih država i unutar njih nadležnost određenih sudskih tijela.

Utvdili smo da je sudska jurisdikcija samo jedna od ovlasti koje ima svaka suverena država i da je država u konzumiranju te ovlasti ograničena pravilima međunarodnog prava. Ova pravila međunarodnog prava sadržana su u principima za ustanovljenje međunarodne krivičnopravne jurisdikcije pojedinih država. Ti principi su teritorijalni i ekstrateritorijalni principi čije postojanje ima za cilj sprječavanje sukoba nadležnosti, pozitivne i negativne, na koji način se osigurava da se za svako krivično djelo sprovede postupak pred nadležnim sudom. Jurisdikcija kao pojam međunarodnog krivičnog prava daje nam odgovor na pitanje unutar koje države i po čijem zakonodavstvu će se postupak voditi a nadležnost kao pojam unutrašnjeg prava daje nam odgovor koji će to mjesno, stvarno i funkcionalno nadležan sud sprovesti. Utvdili smo da je osnovni princip da se za zločin izvršen na teritoriji neke države sudi pred nadležnim sudovima te države i da je radi izbjegavanja nekažnjivosti taj princip dopunjen drugim principima koje bi zbirno mogli označiti kao ekstrateritorijalni principi. Također smo utvdili postojanje principa na osnovu kojih se isključuje sukob nadležnosti između međunarodnih i domaćih sudova.

Izložena pravila pružaju mogućnost za utvrđivanje jurisdikcije države u svakom pojedinom krivičnom predmetu na koji način se osigurava sužavanje prostora za postojanje nekažnjivosti. Da bi se mogle iznijeti konačne tvrdnje po pitanju da li je to u praktičnoj primjeni uistinu postignuto bilo bi nužno šire izučavanje međunarodne prakse u ovoj materiji što prevazilaci ciljeve ovog rada.

IV. Osnovna načela transnacionalnog krivičnog prava

Na početku bi se moglo postaviti pitanje da li su načela međunarodnog krivičnog prava *stricto sensu* i transnacionalnog krivičnog prava istovjetna. Nedvojbeno je da osnovna načela krivičnog prava imaju različit domašaj u međunarodnom i transnacionalnom krivičnom pravu. Neka načela su karakteristična za međunarodno pravo dok su druga našla svoju primjenu u materiji transnacionalnog krivičnog prava. Načela transnacionalnog krivičnog prava mogu se izvesti iz primjenjivih pravila domaćeg krivičnog prava, iz pravila o uzajamnoj pomoći u krivičnim stvarima, iz međunarodnog krivičnog prava *stricto sensu* kao i iz međunarodnog humanitarnog prava.⁸⁰ Na ovom nivou razvoja transnacionalnog krivičnog prava mogla bi se izdvojiti sljedeća karakteristična načela: načelo legaliteta, načelo *ne bis in idem* (ne dvaput o istom) i načelo izruči ili krivično goni (lat. *Aut dedere aut judicare*).

---

⁸⁰ Vidi: Gless, S. General Principles of Transnational Criminal Law – A European Perspective on the Principle of Legal Certainty, A paper presented at the Globalization of Crime: Criminal Justice Responses Conference August 7 - 11, 2011 Ottawa, Canada. The International Centre for Criminal Law Reform & Criminal Justice Policy.

1. Načelo legaliteta (Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege)⁸¹

Načelo legaliteta znači da nema krivičnog djela bez zakona i stoji naspram retroaktivne (*ex post facto*) primjene krivičnih zakona. Sadržano je u različitim međunarodnopravnim instrumentima uključujući i međunarodne sporazume o ljudskim i humanitarnim pravima.⁸²

Primjena principa *nullum crimen* nužno znači potrebu odgovora na pitanje da li ponašanje koje se okrivljenom stavlja na teret mora biti propisano kao specifično krivično djelo. Ako pogledamo jurisprudenciju Evropskog suda za ljudska prava i Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY) možemo zaključiti da se krivični postupak može pokrenuti za ponašanje koje je različito od onog kako je propisano pod uslovom da je suština ponašanja okrivljenog ista kao u odredbi koja ga propisuje u vrijeme počinjenja krivičnog djela kao i da okrivljeni može razumnom prosudbom zaključiti iz zakona koja činjenja ili propuštanja povlače krivičnu odgovornost.⁸³ Definiciju krivičnog djela treba striktno tumačiti i djelo se ne smije proširivati primjenom analogije. Ovo je potvrđeno i rimskim Statutom.

Rimski Statut Međunarodnog krivičnog suda u članu 22 propisuje:

---

⁸¹ "Taj latinski aforizam je prvi sastavio *Anselm Feuerbach* (zove se isto kao njemački slikar) a formuliran je prvi puta u *Bayerische Strafgesetzbuch* iz 1813. Prvi ga spominje stoljeće prije *Cesare Beccaria* u djelu *O zločinima i kaznama*. Latinski aforizam glasi *Nullum crimen sine lege, nulla poena sine praevia lege poenali*. Uzima se da ono obuhvaća

- *nullum crimen sine lege praevia*
- *nullum crimen sine lege scripta*
- *nullum crimen sine lege certa (stricta)*
- *nulla poena sine lege praevia*
- *nulla poena sine lege scripta*
- *nulla poena sine lege certa (stricta)*.

Ideja je tog načela da određeno ponašanje mora biti propisano kao kazneno djelo **u vrijeme** njegova počinjenja znači prije (*praevia*). To je bio problem sa zločinom protiv mira ali i s genocidom i zločinom protiv čovječnosti u praksi IMT te IMTFE." Citat: Pavišić, B. sadržan u recenziji ovog teksta.

⁸² Vidi na primjer član 5 Francuske Deklaracije o ljudskim pravima i član 15 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

⁸³ Vidi: *Prosecutor v. Dusko Tadic*, IT-94-1-AR72, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, (Appeals Chamber, October 2, 1995).

"1. Niko, prema ovom Statutu, nije krivično odgovoran za djelo koje u trenutku izvršenja nije bilo krivično djelo iz nadležnosti ovog suda.

2. Propisi kojima je određeno biće krivičnog djela tumače se restriktivno i njihovo značenje se ne smije određivati primjenom analogije. U slučaju dvosmislenih odredbi, propis se tumači uvijek u korist lica protiv koga se sprovodi istraga, lica protiv koga se vodi krivični postupak ili lica kome se izriče presuda.

3. Ovaj član ne smije se tumačiti kao inkriminacija bilo kog ponašanja kao krivičnog djela po međunarodnom pravu, nezavisno od ovog statuta"

Također je nužno razjasniti pitanje da li u krivičnom zakonodavstvu mora biti propisana kazna za konkretno krivično djelo zbog principa *nulla poena sine lege* i da li je, ukoliko za to djelo sudi međunarodni tribunal i on vezan tom kaznom. Ukoliko pogledamo praksu nacionalnih sudova i tribunala vidimo da međunarodni tribunali nisu ograničeni u tom pogledu. Oni se mogu informisati o praksi nacionalnih sudova ali imaju više slobode da se posluže analogijom nego kad je u pitanju definicija krivičnog djela.⁸⁴

Krivično pravo u nacionalnim pravnim sistemima zasniva se ili na doktrini *materijalne pravde* ili na doktrini stroge zakonitosti (*striktnog legaliteta*).⁸⁵ Prva doktrina temelji se na kažnjavanju svakog društveno opasnog ponašanja bez obzira da li je ono bilo inkriminirano u trenutku počinjenja krivičnog djela.⁸⁶ Ona se primjenjuje bez obzira da li je pitanje regulisano pozitivnim pravom kao i kad je pozitivno pravo protivno objektivnoj pravdi. U takvim slučajevima nastoji se umjesto pozitivnog prava primijeniti objektivna pravda.⁸⁷

Druga doktrina, doktrina stroge zakonitosti polazi od stava da počinitelj može biti kažnjen samo za djelo koje je u trenutku počinjenja bilo propisano kao krivično djelo i za koje je bila

---

⁸⁴ Vidi: Prosecutor v. Mucic, IT-96-21, Judgment, 1209-1212. (Trial Chamber II, November 16, 1998).

⁸⁵ Vidi: Kaseze, A. (2005). Međunarodno krivično pravo. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava. Str.168-182.

⁸⁶ Ekstremna prijmjena ovog načela bila je prisutna u krivičnim zakonodavstvima nacističke Njemačke (1933-1945) i SSSR-a (1918-1958).

⁸⁷ Presuda Saveznog Ustavnog suda SR Njemačke od 24. oktobra 1996. godine u predmetu Streletz, Kessler i Krentz protiv SR Njemačke (Case of Streletz, Kessler and Krentz v. Germany, Judgment of 22 March 2001 (Applications nos. 34044/96, 35532/97 and 44801/98).

propisana kazna.⁸⁸ Kažnjivo ponašanje mora biti unaprijed određeno tako da se postiže predvidljivost i izvijesnost.

Sudovi u državama precedentnog prava svoje odluke temelje na ranijim sudskim odlukama pa prema tome ne udovoljavaju zahtjevima predvidivosti i izvijesnosti koji su karakteristika pisanih zakona. Oni nastoje zadovoljiti objektivnu pravdu i ovlaštenu su dati novu interpretaciju tradicionalno uvriježenog pravnog shvatanja.

Države koje primjenjuju kontinentalni pravni sistem (*Civil Law*) prihvataju doktrinu striktnosti koja je zasnovano na četiri osnovne premise: (i) radnje pojedinaca mogu biti inkriminirane samo zakonima koje usvaja zakonodavno tijelo države; (ii) krivična djela moraju biti jasno određena; (iii) krivična pravila nemaju retroaktivnu primjenu; i (iv) nema primjene analogije u interpretaciji i primjeni krivičnih pravila.⁸⁹

Međunarodno pravo je dugo vremena bilo utemeljeno na doktrini materijalne pravde da bi tek u novije vrijeme počelo biti zamjenivano doktrinom stroge zakonitosti. Primjena doktrine materijalne pravde bila je posljedica nerazvijenosti međunarodnog krivičnog prava i pojave novih izuzetno teških oblika kriminalnog ponašanja kao što su zločini protiv čovječnosti i zločini protiv mira. Zločini su zahtijevali da budu kažnjeni "čak i kada oni ne bi bili inkriminirani u vrijeme kad su počinjeni".⁹⁰

Nakon Drugog svjetskog rata došlo je do zaključenja nekih vrlo važnih međunarodnih ugovora koji ističu važnost primjene načela zakonitosti.⁹¹ Ovo načelo se počelo posmatrati iz ugla zaštite ljudskih prava okrivljenog. Također su usvojene neke međunarodne konvencije koje inkriminiraju određeno ponašanje i/ili državama

---

⁸⁸ Ovaj zahtjev vuče svoje korijene iz člana 29 Magna Charta libertatum kao i iz proklamacija američke (1774) i Francuske (1789) revolucije.

⁸⁹ *Nullum Crimen, nulla poena sine lege* – načelo obuhvata različite fundamentalne garancije: zabranu retroaktivnog efekta krivičnih zakona, zabranu običajnog prava, zabranu analogije, i načelo izvijesnosti (*The nullum crimen, nulla poena sine lege*-principle encompasses different fundamental guarantees: the prohibition of the retroactive effect of criminal laws, the prohibition of customary law, the prohibition of analogy, and the principle of certainty). Gless, S. Ibid. Str. 3.

⁹⁰ Kaseze, A. (2005). Ibid. Str. 165.

⁹¹ Na primjer član 15 UN Pakta o građanskim i političkim pravima, član 7 Evropske konvencije o ljudskim pravima, član 9 Američke konvencije o ljudskim pravima, član 7 (2) Afričke povelje o ljudskim i narodnim pravima član 99 (1) Treće ženevske konvencije iz 1949. godine o zaštiti ratnih zarobljenika za vrijeme oružanih sukoba i član 67 Četvrte ženevske konvencije o zaštiti civilnog stanovništva za vrijeme oružanog sukoba i član 13 Nacrta zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva.

članicama nalažu da u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu učine nužne izmjene u cilju inkriminacije ovih radnji.

Na kraju bi se moglo zaključiti da ovo načelo uz izvjesna ograničenja⁹² važi i u međunarodnom krivičnom pravu.⁹³ Transnacionalno krivično pravo kao disciplina unutar međunarodnog krivičnog prava se zasniva na načelu striktnog legaliteta. Da bi se protiv nekog mogao voditi krivični postupak nužno je da je to djelo u vrijeme njegovog izvršenja bilo označeno kao krivično djelo i da je za to djelo bila propisana krivična sankcija. Ono obavezuje zakonodavca da definiše elemente krivičnog djela, da utvrdi krivične sankcije i kao posljedicu, garancije da će biti kažnjeni samo oni čiji akti spadaju pod utvrđenu zakonsku odredbu. Građani moraju imati opciju da usklade vlastito ponašanje sa odredbama krivičnog prava i da na taj način izbjegnu krivičnu sankciju.

---

⁹² Član 15 (2) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima glasi: "Odredbe ovog člana ne protive se suđenju ili kažnjavanju svakog lica zbog djela ili propusta koji su smatrani krivičnim djelom u trenutku kada su počinjeni, shodno opštim pravnim načelima koje priznaju sve nacije."

⁹³ Vidi više: Degan et al. Ibid. Str. 65-68.

2. Načelo *ne bis in idem* (ne dvaput o istom)

Ovo načelo je poznato još iz Rimskog prava. Ono znači da se nikome ne može ponovo suditi niti ga se može kazniti u krivičnom postupku za krivično djelo za koje je već pravosnažno osuđen ili oslobođen u skladu sa zakonom. Načelo *ne bis in idem* je opšte načelo nacionalnog krivičnog prava ponekad sadržano i u ustavu države. Ovo načelo je ustanovljeno i kao individualno pravo u međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava. Što se tiče suštine načela postoji tradicionalna razlika između "*nemo debet bis vexari pro una et eadem causa* (niko se ne može optužiti više od jednom za isto krivično djelo) i *nemo debet bis puniri pro uno delicto* (niko ne treba biti kažnjen dvaput za isto krivično djelo)"⁹⁴

Neke države ograničavaju ovaj princip na zabranu dvostrukog kažnjavanja dok istovremeno dopuštaju ponovno optuženje ukoliko je povrijeđen princip poštenog suđenja.

Razlozi za primjenu ovog principa su višestruki. To je prije svega princip sudske zaštite građana od višestrukog kažnjavanja države i prava na pošteno suđenje. S druge strane njime se izražava poštovanje za *res judicata*.

Tradicionalno je ovaj princip priznat od država sa ciljem primjene samo unutar vlastitog pravnog poretka. Nije postojala spremnost država da priznaju strane sudske presude u krivičnim stvarima ukoliko nije postojao ugovor između njih koji ih je na to obavezivao. To je posljedica sumnje država u način na koji je postupak vođen u drugoj državi. Države smatraju da je njihovo pravo kažnjavanja, *ius puniendi* izraz njihove državne suverenosti. Nakon priznavanja strane sudske presude za *res judicata* država ne može više sama optužiti ili suditi počinioca. To je negativan efekt priznanja dok se pozitivni efekt sastoji u obavezi uzimanja te presude u obzir prilikom odlučivanja u drugim predmetima.

Posljedica nepriznavanja stranih sudskih presuda je vođenje sudskog postupka iznova što uzrokuje probleme ne samo okrivljenom nego utječe i na međudržavne odnose. Države *comon law* sistema priznaju *res judicata* efekt stranih sudskih presuda. Od

---

⁹⁴ Vervaele, A.E.J. The transnational *ne bis in idem* principle in the EU Mutual recognition and equivalent protection of human rights. A short version of this article was published as a case note in 2004 *Common Market Law Review*, no. 41, pp. 795-812. <http://www.utrechtlawreview.org/> Volume 1, Issue 2 (December) 2005. 20.12.2012.

zemalja *ius civile* sistema Holandija ima najliberalnije odredbe⁹⁵ dok u ostalim državama njegova primjena je uslovljena međudržavnim ugovorom.

U međunarodnom pravu ne postoje imperativna pravila koja izričito nalažu državama uzajamno poštivanje principa *ne bis in idem*. Njegova primjena zavisi od sadržaja međunarodnog sporazuma. Tako je ovaj princip sadržan u ugovorima o ljudskim pravima i u multilateralnim i bilateralnim ugovorima koji se odnose na saradnju u krivičnim stvarima.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine u članu 14 (7) sadrži ovu odredbu koja glasi:

"Niko ne može biti krivično odgovoran ili kažnjen zbog djela za koje je već bio oslobođen ili osuđen konačnom presudom u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom svake zemlje."

Ovaj princip je također značajan i kao razlog za odbijanje saradnje u okviru međunarodnih ugovora koji se bave sudskom saradnjom u krivičnim stvarima.

Ovaj princip je sadržan i u Evropskoj konvenciji o ekstradiciji iz 1957 godine⁹⁶ usvojen u okviru Savjeta Evrope. Član 9 Ugovora glasi: "Izdavanje se neće odobriti ako su nadležni organi zamoljene države već pravnosnažno osudili lice za djelo ili djela zbog kojih se traži izdavanje. Izdavanje se može odbiti ako su nadležni organi zamoljene države odlučili da ne pokrenu ili da obustave krivično gonjenje za isto ili ista djela."

Član 8 propisuje opciju za državu ugovornicu da ne izruči počinitelja u slučaju

litispendencije (*lis pendens*):

"Krivično gonjenje zbog istih djela

Zamoljena država može odbiti izdavanje lica koje se traži ako se ovo lice krivično goni za djelo ili djela zbog kojih se traži izdavanje."

Čak i član 7 koji se odnosi na prethodnu fazu dopušta prevagu državnog

interesa. Član 7 glasi:

"1. Zamoljena država može odbiti izručenje lica koje se traži zbog krivičnog djela koje je, po njenom zakonodavstvu, u cjelini ili

---

⁹⁵ Holandski Krivični zakonik sadrži u članu 68 opštu *ne bis in idem* odredbu koja je primjenjiva i na domaće i na strane sudske presude bez obzira gdje je krivično djelo počinjeno. [Dutch Penal Code \(1881, amended 1994\)](#). 2.2.2013.

⁹⁶ **European Convention on Extradition. Paris, 13.XII.1957. ETS 024.** Dostupno na: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/024.htm.1.3.2013>.

djelimično izvršeno na njenoj teritoriji ili na mjestu koje je izjednačeno sa njenom teritorijom.

2. U slučaju da je krivično djelo zbog kojeg je podniet zahtjev za izdavanje izvršeno van teritorije strane moliteljice, izdavanje se može odbiti samo ako zakonodavstvo zamoljene strane, ne dozvoljava krivično gonjenje zbog istog djela koje je počinjeno van njene teritorije ili ne odobrava izdavanje za krivično djelo koje je predmet zahtjeva."

Član 2 Dodatnog Protokola uz Evropsku konvenciju o ekstradiciji iz 1957. godine, sačinjen 15. oktobra 1975. godine u Strazburu kojim se dopunjuje član 9 Konvencije glasi:

"Član 9 Konvencije sae dopunjava sljedećim tekstom, originalni član Konvencije koji čini paragraf 1 i dole navedene odredbe paragrafa 2, 3 i 4;

'2) Izručenje osobe protiv koje je izrečena konačna presuda u trećoj državi, ugovornoj strani Konvencije, za djelo ili djela u odnosu na koja je zahtjev učinjen, neće biti dopušteno:

a) ako je gore navedena presuda rezultirala oslobođanjem;

b) ukoliko uslovi zatvaranja ili druge mjere na koje je osuđen:

I) su potpuno sprovedene;

II) potpuno, ili djelimično nisu sprovedene zbog pomilovanja ili amnestije;

c) ukoliko je sud osudio okrivljenog bez izricanja sankcije.

3) Međutim, u slučajevima koji su predviđeni u paragrafu 2, izručenje može da se odbije:

a) ako je djelo zbog kojeg je izrečena presuda, izvršeno protiv lica, institucija ili bilo čega što ima javni karakter u državi moliteljici;

b) ukoliko lice protiv kojeg je donesena presuda i samo ima javni položaj u državi moliteljici;

c) ako je djelo zbog kojeg je donesena presuda u cjelosti ili djelimično izvršeno na teritoriji države moliteljice ili na mjestu izjednačenom sa njenom teritorijom.

4) Odredbe paragrafa 2 i 3 ne sprječavaju primjenu širih nacionalnih propisa koji se odnose na dejstvo ne bis in idem vezano za sudske odluke izvršene u inostranstvu.' "

Odredbe o *ne bis in idem* nisu ograničene samo na ekstradiciju nego su uključene i u druge konvencije Savjeta Evrope koje se tiču sudske saradnje u krivičnim stvarima. Tako na primjer princip je sadržan u Konvenciji Savjeta Evrope o međunarodnoj važnosti krivičnih

presuda iz 1970. godine,⁹⁷ i Evropskoj konvenciji o transferu postupaka u krivičnim stvarima iz 1972. godine⁹⁸ kao obavezan. Ove konvencije ratificiralo je malo država i one sadrže brojne izuzetke od principa. Tu se nastoji izbjeći dvostruko kažnjavanje ali ne i vođenje postupka. Čak i kad bi države priznale važenje ovog principa u međunarodnom pravu problem bi se mogao pojaviti u njegovoj interpretaciji. Princip je sadržan kao fakultativan u Konvenciji o pranju, potrazi, pljenidbi i konfiskaciji prihoda od kriminala.⁹⁹ Ova konvencija je ratifikovana od većeg broja država od kojih je veliki broj stavio ovu odredbu kao razlog za odbijanje zahtjeva za saradnju. Čini se da princip djeluje *inter partes* prije nego *erga omnes*.

Nakon stvaranja Evropske unije i to naročito nakon stupanja na pravnu snagu Ugovora iz Amsterdama klasična saradnja između država u krivičnoj materiji zamijenjena je direktnom sudskom saradnjom što nameće obavezu uzajamnog priznanja sudskih odluka.

Za razumijevanje obima primjene principa *ne bis in idem* ključan je stav Evropskog suda pravde u predmetu *Gozutok* i *Brügge*. Sudovi država članica EU tražili su da Evropski sud u ovom predmetu utvrdi važnost i obim ovog principa u kontekstu EU/*Shengen* i da preliminarno po članu 35 sporazuma o EU interpretira član 54 Konvencije o implementaciji Šengenskog sporazuma od 14 jula 1985 godine (Convention implementing the Shengen Agriment 19 juni 1990 - CISA).¹⁰⁰ Sud je utvrdio validnost ovog principa. Princip *ne bis in idem* propisan članom 54 CISA se primjenjuje među državama članicama kada je okrivljeni ispunio obaveze po presudi. Evropski sud pravde izričito je naveo da područje slobode, sigurnosti i pravde sadrži uzajamno povjerenje jednih u sisteme krivične pravde drugih i da važnost principa *ne bis in idem* ne zavisi od dalje harmonizacije. Ali ova presuda nije riješila sva pitanja. Ostalo je nejasno značenje izraza *idem* i *bis*.

Član 54 Evropski nalog za hapšenje koji je rukovođen idejom o efikasnosti sadrži vrlo malo odredaba o principu *ne bis in idem*.¹⁰¹

---

⁹⁷ Članovi 53-57.

⁹⁸ European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, Strasbourg 1972. ETS - No. 73. Članovi 35-37.

⁹⁹ Član 18 (1e).

¹⁰⁰ ECJ 11 February 2003, Cases C-187/01 and C-385/01, *Hüseyin Gözütok and Klaus Brügge*, [2003] ECR I-5689.

¹⁰¹ Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (2002/584/JHA) kao i Council Framework Decision 2009/299/JHA of 26 February 2009

Član 3 sadrži razloge za obavezno odbijanje izvršenja Evropskog naloga za hapšenje. To su amnestija; vlastita jurisdikcija, konačna presuda od države članice u pogledu istog djela, presuda je izvršena ili se izvršava ili se neće više izvršavati po zakonima te države ili ukoliko zbog godina okrivljeni ne može biti krivično odgovoran. Član 4 predviđa razloge za opciono neizvršenje Evropskog naloga za hapšenje.

Princip *ne bis in idem* sadržan je i u članu VII (8) NATO – Ugovoru o statusu snaga iz 1951. godine (NATO-*Status of Forces Treaty of 19 June 1951 - SOFA*). Ukoliko je protiv nekog vođen postupak od vlasti države ugovornice i bude oslobođen ili osuđen i služi ili je odslužio njegovu kaznu ili bude pomilovan ne može se protiv njega više voditi postupak za isto krivično djelo od vlasti druge ugovorne strane.

Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH)¹⁰² sadrži *princip ne bis in idem*. Član 4 Zakona glasi:

"Niko ne može biti ponovno suđen za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravomoćna sudska odluka."

Također Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (ZKP FBiH) u članu 4 sadrži odredbu *ne bis in idem* u istovjetnom tekstu.¹⁰³

---

¹⁰² Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj:3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09). Zakoni BiH, Dostupno na:http://www.mup.vladars.net/index2_lat.php?st=zakoni/zakoni_bih_lat&strana=2.21.12.2012.

¹⁰³ Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine F BiH", broj: 35/03,28/05, 55/06, 27/07, 9/09, 12/10). Zakoni i propisi federacije Bosne i Hercegovine. Dostupno na: <http://pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=15335>. 21.1.2012; Isto tako čl. 4 ZKP RS (Sl. glasnik RS, br, 53/12)kao iZKP Brčko distrikta BiH. prečišćen tekst 44/10).

3. Načelo izruči ili krivično goni (lat. *Aut dedere aut judicare*)

1. Uvod

Princip izruči ili krivično goni (lat. *aut dedere aut judicare*)¹⁰⁴ znači pravnu obavezu države po međunarodnom pravu da krivično goni počinioca teških krivičnih djela ili da ga izruči. Ova obaveza stoji bez obzira na ekstrateritorijalnu prirodu počinjenog krivičnog djela i bez obzira na državljanstvo počinioca.¹⁰⁵

Princip se uobičajeno koristi da označi alternativnu obavezu koja se odnosi na postupanje sa navodnim počiniocem krivičnog djela "... koje je sadržano u brojnim međunarodnim ugovorima sa ciljem osiguranja međunarodne saradnje u suzbijanju određenih vrsta kriminalnog postupanja."¹⁰⁶

U vezi sa ovim principom postavljaju se tri pitanja: "prvo status i obim primjene ovog principa po međunarodnom pravu; drugo, hijerarhija među opcijama utemeljenim u ovom pravilu, pod uslovom da država od koje se zahtijeva ima izbor; i treće, praktične teškoće u sprovođenju *judicare*."¹⁰⁷

Obim primjene može se odnositi na sve povrede kojim je druga država posebno povrijeđena ili samo na određenu kategoriju povreda "zločine protiv mira i sigurnosti čovječanstava" ili na "međunarodne povrede".¹⁰⁸

Ovaj stav proizlazi iz međunarodnih ugovora i običajnih normi.

Obaveza izruči ili krivično goni je znatno ojačana ukoliko se dovede u vezu sa ekstrateritorijalnim principom univerzalnosti u suzbijanju pojedinih povreda. Ovaj princip univerzalnosti ne treba poistovjećivati sa univerzalnom jurisdikcijom. "Univerzalnost suzbijanja u ovom kontekstu znači da, kao rezultat primjene obaveze

---

¹⁰⁴ Podjednako često se u novijim konvencijama upotrebljava (*extradite or prosecute*).

¹⁰⁵ Korisno za pročitati: International Law Commission: The obligation to extradite or prosecute, Amnesty International, February 2009.

¹⁰⁶ M. Cherif Bassiouni and E.M.Wise, *Aut Dedere Aut Judicare: The Duty to Extradite or Prosecute in International Law*. M. Nijhoff Pub., Dordrecht /Boston/London 1995. p. 3.

¹⁰⁷ M. Plahta, "Aut Dedere Aut Judicare: An Overview of Modes of Implementation and Approaches" in *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 1999, vol. 6. No. 4, p. 332. Preuzeto iz: Galicki, Z. Annex. The Obligation to Extradite or Prosecute ("aut dedere aut judicare"). Preliminary remarks. str. 313.

¹⁰⁸ Galicki, Z. Galicki, Z. Annex. The Obligation to Extradite or Prosecute ("aut dedere aut judicare"). Preliminary remarks. str. 318.

da extradira ili krivično goni između država kojih se to tiče, nema prostora gdje bi počinitelj mogao izbjeći krivičnu odgovornost i mogao naći tzv. 'sigurno utočište.'"¹⁰⁹

2. Razvoj principa

Postoji mišljenje da je ovo pitanje sazrelo za kodifikaciju i u mjeri u kojoj je to potrebno za progresivan razvoj. Ono je evoluiralo od dvostruke do trostruke alternative: a) izruči ili kazni; b) izruči ili krivično goni; i c) izruči ili krivično goni ili predaj međunarodnom sudu.¹¹⁰

Na svojoj pedeset šestoj sjednici 2004. godine, Komisija za međunarodno pravo UN je predložila uključivanje u dugoročni program njenog rada pitanje pod naslovom: Obaveza države da izruči ili krivično goni (*aut dedere aut judicare*). Generalna skupština UN je svojom Rezolucijom 59/41 od 2 decembra 2004. godine prihvatila izvještaj komisije po pitanju dugoročnog programa rada. Na pedeset sedmoj sjednici 2005. godine, Komisija je imenovala *Zdzislaw-a Galickog* kao Specijalnog izvjestioca za ovu temu. Na pedeset osmoj sjednici 2006. godine Komisija je razmatrala Preliminarni izvještaj Specijalnog izvjestioca.

Generalna skupština je 2006. godine pozvala vlade država da dostave Komisiji za međunarodno pravo informacije o zakonodavstvu i praksi u pogledu ovog pitanja. Informacije su se odnosile na tri pitanja. Prvo, na međunarodne ugovore kojim je država vezana, a koji sadrže princip *aut dedere aut judicare*; Drugo, domaće zakonodavstvo koje se tiče ovog principa i treće, sudsku praksu i podatke o predmetima u kojim je princip primijenjen.¹¹¹

Sljedeće godine Rezolucijom Generalne skupštine UN 62/66 od 6. decembra 2007. zahtjev državama je proširen na neka dodatna pitanja: a) dali država ima pravo po njenom domaćem pravu izruči osobu u slučajevima koji nisu pokriveni ugovorom ili da izruči vlastitog državljanina, b) dali država ima pravo utvrditi jurisdikciju za krivična djela koja su počinjena u drugim državama u koja nisu uključeni njeni državljani, i c) da li država smatra obavezu izruči ili

---

¹⁰⁹ Galicki, Z. Ibid. str. 314.

¹¹⁰ Galicki, Z. str. 318.

¹¹¹ General Assembly Resolution 61/34 of 4 December 2006; United Nations, Report of the International Law Commission Fifty-ninth session, (7 May-5 June and 9 July-10 August 2007) Supplement No. 10 (A/62/10)

krivično goni kao obavezu po međunarodnom običajnom pravu i ukoliko smatra u kojem obimu obaveza postoji.

Na šesdesetoj sjednici komisije 2008. godine, razmatran je treći izvještaj Specijalnog izvjestioca kao i komentari i informacije primljeni od vlada. Suštinsko pitanje kojim se bavio treći izvještaj je pitanje da li obaveza *aut dedere aut judicare* postoji kao međunarodno običajno pravo". Komisija je ustanovila radnu grupu o ovoj temi na čijem se čelu nalazio *Alan Pellet*.

Radna grupa je 2009. godine predložila sljedeće teme za razmatranje: pravni osnov obaveze države da izruči ili da krivično goni, materijalni obim obaveze, sadržaj obaveze, odnos između ove obaveze i drugih principa, implementacija obaveze i odnos između obaveze izruči ili krivično goni i izručenja navodnih počinitelaca nadležnom međunarodnom krivičnom sudu.

Na šesdeset drugom zasjedanju 2010 Komisija je imala pred sobom Pregled multilateralnih konvencija koje mogu biti od značaja za rad Komisije zajedno sa Generalnim okvirom koji je Radna grupa pripremila predhodne godine kao i materijal pod naslovom Osnove za diskusiju Radne grupe o temi.

Na šesdeset trećem zasjedanju 2011. godine, Komisija je razmatrala četvrti izvještaj Specijalnog izvjestioca koji se bavio pitanjima izvora obaveze izruči ili krivično goni sa fokusom na ugovore i običaje. Rad Komisije na ovom pitanju je nastavljen.

3. Izvori principa izruči ili krivično goni (*aut dedere aut judicare*)

Izvori obaveze izruči ili krivično goni (*aut dedere aut judicare*) su: međunarodni ugovori (multilateralni ugovori i ekstradicioni ugovori), rezolucije Savjeta sigurnosti, međunarodno običajno pravo i opšti pravni principi priznati od strane civiliziranih naroda.

3.1. Međunarodni ugovori

Multilateralni ugovori (konvencije). Odredba *aut dedere aut judicare* postoji u trideset multilateralnih i osamnaest regionalnih

konvencija¹¹² dok neki autori navode da se ova odredba pojavljuje u najmanje sedamdeset ugovora.¹¹³

Prva konvencija koja je sadržavala ovu odredbu je bila *Konvencija o suzbijanju krivotvorenja novca* iz 1929. godine.¹¹⁴ Odredba se odnosila na kažnjavanje vlastitih državljana za krivična djela počinjena u inostranstvu. Ukoliko domaće pravo ne dozvoljava ekstradiciju vlastitih državljana, djela na koja se odnosi Konvencija trebaju biti kažnjiva na isti način kao da su počinjena na domaćoj teritoriji. Isto je propisano i u *Konvenciji o suzbijanju zabranjene trgovine opasnim drogama* iz 1936. godine.¹¹⁵ Također i u nacrtu *Konvencije za sprečavanje i kažnjavanje terorizma* iz 1937. godine.¹¹⁶ Ista obaveza je sadržana i u *Konvenciji o sprečavanju trgovine osobama i eksploataciji prostitucije drugih* iz 1950. godine¹¹⁷, *Opcionom protokolu na Konvenciju o pravima djece, o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji* iz 2000. godine,¹¹⁸ *Konvenciji UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminala* iz 2000. godine,¹¹⁹ u *Konvenciji UN protiv korupcije* iz 2003. godine,¹²⁰ i u nekim drugim konvencijama.

Četiri *Ženevske konvencije* iz 1949. godine uključuju princip izruči ili krivično goni u odnosu na ozbiljna kršenja Konvencije.¹²¹ Države članice Konvencije se obavezuju da u svoje unutrašnje zakonodavstvo ugrade efektivne krivične sankcije za kažnjavanje ozbiljnih kršenja bez obzira na državljanstvo počinioca. Alternativa je izručenje počinioca drugoj državi ugovornici pod uslovom da ta druga država protiv počinioca raspolaže dovoljnim dokazima (*prima facie case*).

---

¹¹² Vidi: <ile:///H:/aut dedere aut judicare/Aut Dedere, aut Judicare T...> - 1. Sources of the "aut dede... - Claire Mitchell - Institut de hautes études internationales et du développement.htm. 7.2.2013.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency (1929).

¹¹⁵ Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs (1936).

¹¹⁶ Draft Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism, 16 November 1937, 19 League of Nations O.J. 23 (1938).

¹¹⁷ the Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others (1950).

¹¹⁸ The Optional Protocol to the Convention of the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography (2000).

¹¹⁹ The UN Convention against Transnational Organised Crime (2000).

¹²⁰ The UN Convention against Corruption (2003).

¹²¹ Vidi član 49 i 50 I, član 50 i 51 II, 129 i 130 III, i 146 i 147 IV *Ženevske konvencije* iz 1949. godine.

Princip je dalje razvijen u *Samostalnoj konvenciji o narkoticima* iz 1961. godine.¹²² Iste odredbe su sadržane i u *Konvenciji o psihotropnim supstancama* iz 1971. godine.¹²³ Ove konvencije nalažu državi članici na čijoj se teritoriji nalazi okrivljeni da krivično goni počinioca, ukoliko ga ne izruči, bez izuzetka i bez obzira da li je krivično djelo počinjeno na njenoj teritoriji (član 7).

Najpotpuniji primjer primjene principa izruči ili krivično goni sadržan je u (Haškoj) *Konvenciji o suzbijanju nezakonite otmice vazduhoplova* iz 1970. godine i zbog toga se često zove "haški princip".

Član 4 (2) Konvencije propisuje:

"Svaka država članica, također, preuzima potrebne mjere radi utvrđivanja svoje nadležnosti da rješava o krivičnom djelu u slučaju kad se lice za koje se pretpostavlja da je izvršilac tog djela nalazi na njenoj teritoriji i kad ga ova država ne izručuje po članu 8 jednoj od država navedenih u tački 1 ovog člana."

Član 7. ove konvencije glasi:

"Država ugovornica na čijoj teritoriji se navodni počinitelj nalazi će, ukoliko ga ne izruči, biti obavezna, bez bilo kojeg izuzetka i bez obzira da li je ili ne povreda počinjena na njenoj teritoriji, podnijeti predmet svojim nadležnim vlastima radi krivičnog gonjenja..."

Princip izruči ili krivično goni u ovoj formi je primijenjen u petnaest multilateralnih konvencija¹²⁴ sa ciljem da počinitelj

---

¹²² The Single Convention on Narcotic Drugs (1960).

¹²³ The Convention on Psychotropic Substances (1971).

¹²⁴ These are the Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Civil Aviation (Montreal Convention), the Protocol to the Montreal Convention, the Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons Including Diplomatic Agents, the International Convention against the Taking of Hostages, the Convention on the Physical Protection of Nuclear Material, the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, the Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation, the Protocol for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf, the International Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries, the Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel, the International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings, the International Convention on the Suppression of Financing of Terrorism, the Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, the International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism and the International Convention for the Protection of All Persons from Forced Disappearance. Preuzeto iz: <file:///H:/aut%20dedere%20aut%20judikare/Aut%20Dedere,%20aut%20Judica>

krivičnog djela ne prođe nekažnjeno. Tako na primjer u *Konvenciji UN protiv zabranjene trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama* iz 1988. godine.

Iz prednjeg navoda je vidljivo da država u kojoj se okrivljeni nalazi ima dvije mogućnosti. Prvu da izruči okrivljenog, i/ili drugu, da sama pokrene krivični postupak pred svojim nadležnim organima ukoliko odbije zahtjev za ekstradiciju.

Obaveza izruči ili krivično goni ili predaj međunarodnom krivičnom sudu sadržana je u *Nacrtu kodeksa zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva* prihvaćena na četrdeset osmoj sjednici Komisije za međunarodno pravo 1996. godine gdje u članu 9 stoji: "Bez prejudiciranja jurisdikcije nekog međunarodnog krivičnog suda, država članica na čijoj se teritoriji navodni počinilac zločina...nalazi će izručiti ili krivično goniti tu osobu."¹²⁵

Ista trostruka opcija je sadržana u *Međunarodnoj konvenciji za zaštitu svih osoba od prisilnog nestanka*.¹²⁶

Ova obaveza se odnosi na tačno definiranu grupu zločina opisanih kao zločini protiv mira i sigurnosti čovječanstva.

Rimski statut iz 1988. godine je ustanovio alternativnu nadležnost po kojoj se državi daje izbor ili da sama vrši jurisdikciju nad nekim počiniteljem ili da ga izruči Međunarodnom krivičnom sudu koji ima komplementarnu nadležnost.

Postojeća praksa obogaćena brojnim međunarodnim konvencijama o suzbijanju terorizma je stvorila dovoljnu osnovu za razmatranje pitanja u kojem je obimu obaveza ekstradiranja ili krivičnog gonjenja postala pravna obaveza *jus cogens*.

Regionalne konvencije o suzbijanju nekog vida kriminala počele su primjenjivati ovaj princip počevši od 1970-ih godina. Regionalne konvencije imaju različit pristup prema ovom principu. Neke konvencije se ograničavaju na krivično gonjenje državljana

---

re%20%20T...%20-%201.%20Sources%20of%20the%20%E2%80%9Caut%20dede...%20-%20Claire%20Mitchell%20-%20Institut%20de%20hautes%20%C3%A9tudes%20internationales%20et%20du%20d%C3%A9veloppement.hm. N. 17.

¹²⁵ Official Records of the General Assembly, Fifty-first Session, Supplement No. 10. (A/75/10).

¹²⁶ International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, adopted on 20 December 2006 during the Sixty-first Session of the General Assembly by resolution A/RES/61/177. Not yet into force (81 signatories states and 7 parties, as of 15 January 2009).

zbog nemogućnosti izručenja.¹²⁷ Druge kao na primjer *Evropska konvencija o suzbijanju terorizma* iz 1977. godine uključuje širu klauzu izruči ili krivično goni koja nije utemeljena samo na neizručenju državljana.

Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine ne sadrži ovaj princip. Član VI Konvencije navodi da će osobe optužene za genocid i druge povezane zločine pobrojane u članu III Konvencije krivično goniti nadležni sudovi države na čijoj teritoriji je djelo počinjeno ili nadležni međunarodni krivični tribunali. Član VII isključuje mogućnost tretiranja djela na koje se odnosi Konvencija kao političkog krivičnog djela za ciljeve ekstradicije. "Države članice se obavezuju u takvim slučajevima da odobre ekstradiciju u skladu sa njihovim zakonima i ugovorima na snazi."

Ugovori o ekstradiciji. Odredbe o izručenju ili krivičnom gonjenju sadržane su u brojnim multilateralnim i bilateralnim ugovorima. Neke države imaju ustavnu zabranu ili ograničenje izručenja njihovih državljana. U takvim slučajevima se od država ugovornica zahtijeva da same provedu krivični postupak. Brojni bilateralni ugovori sadrže diskreciono pravo države ili da izruči počinioca ili da sama vodi krivični postupak.

Evropska konvencija o ekstradiciji iz 1957. godine, obavezuje države članice koje su izabrale neizručenje vlastitih državljana da ih same krivično gone. Ova obaveza postoji samo u slučaju da to država koja je tražila ekstradiciju zahtijeva.¹²⁸ Ista opcija je sadržana i u *UN Modelu ugovora o ekstradiciji*.¹²⁹

3. 2.Rezolucije Savjeta sigurnosti

Savjet sigurnosti je u posljednjih nekoliko decenija donio više rezolucija u borbi protiv terorizma. Ove rezolucije samo izuzetno sadrže obavezu država da ili izruče ili krivično gone.¹³⁰

---

¹²⁷ The Council of Europe's 2001 Convention on Cyber-crime and The Council of Europe's 1999 Criminal Law Convention on Corruption.

¹²⁸ The European Convention on Extradition (1957) čl. 2. (2).

¹²⁹ The United Nations Model Extradition Treaty (1990). General Assembly resolution 45/116 of 14 December 1990. (UN. Doc. A/RES/45/116).

¹³⁰ Vidi više: Plahta, M. The Lockerbie Case: the role of the Security Council in enforcing the principle aut dedere aut judicare. *European Journal of International Law*. 2001, Vol. 12 Issue 1. 125-140.

Savjet sigurnosti je u tri rezolucije postupio po Poglavlju VII Povelje UN koje nameće obaveze državama da postupe po zahtjevima sadržanim u rezolucijama.

U dvije rezolucije koje se odnose na terorizam samo se u preambuli rezolucije obavezuju države članice UN da izruče ili krivično gone počiniocima. Prva, rezolucija Savjeta sigurnosti UN 1267 od 15 oktobra 1999.¹³¹ koja se odnosi na situaciju u Avganistanu u cilju nametanja sankcija pojedincima i pravnim subjektima povezanim sa *Al- Qaidom* podsjeća na relevantne međunarodne protuterorističke konvencije, "...a posebno obveze država stranaka tih konvencija na izručenje ili kazneni progon terorista...". Druga, Rezolucija Savjeta sigurnosti UN 1333 od 19 decembra 2000.¹³² koja se također odnosi na situaciju u Avganistanu *Qaidom* u istovjetnom tekstu podsjeća na relevantne međunarodne protuterorističke konvencije, "...a posebno obveze država stranaka tih konvencija na izručenje ili kazneni progon terorista...".

U trećoj, Rezolucija Savjeta sigurnosti UN 1566 od 8 oktobra 2004¹³³ osuđuje se terorizam kao jedna od najvećih prijetnji međunarodnom miru i sigurnosti i *pozivaju se* države članice UN da sarađuju u borbi protiv terorizma.¹³⁴ Države se pozivaju da u skladu sa njihovim obavezama po međunarodnom pravu izruče ili krivično gone navodnog počinioca. Pošto se ovdje države članice "pozivaju" a ne obavezuju upitno je da li ove rezolucije imaju obavezujuću snagu i ako su donesene po poglavlju VII Povelje.

3. 3. Međunarodno običajno pravo

---

¹³¹ Rezolucija Savjeta sigurnosti UN 1267 (1999) " ...Recalling the relevant international counter-terrorism conventions and in particular the obligations of parties to those conventions to extradite or prosecute terrorists...". (SC Resolutions 1267 (1999) of 15 October 1999).

¹³² Rezolucija Savjeta sigurnosti UN 1333 (2000) (SC Resolution 1333 (2000) of 19 December 2000).

¹³³ Rezolucija Savjeta sigurnosti UN 1566 od 8 oktobra 2004. (Resolution 1566 (2004)).

¹³⁴ "2. Poziva države da u potpunosti sarađuju u borbi protiv terorizma, naročito sa onim državama gdje su ili protiv čijih građana su počinjeni teroristički akti, u skladu sa njihovim obavezama po međunarodnom pravu, da bih našli, uskratili utočište i priveli pravdi, na osnovu principa izruči ili krivično goni..." Rezolucija Savjeta sigurnosti UN 1566 od 8 oktobra 2004.

(2. Calls upon States to cooperate fully in the fight against terrorism, especially with those States where or against whose citizens terrorist acts are committed, in accordance with their obligations under international law, in order to find, deny safe haven and bring to justice, on the basis of the principle to extradite or prosecute..."). (SC Resolution 1566 (2004)).

I ako se može pročitati u međunarodnopravnim tekstovima da za neka naročito gnusna krivična djela postoji običajno pravilo *aut dedere aut judicare* vrlo su rijetke analize takvih tvrdnji.¹³⁵ Svaka analiza bi morala razjasniti tri pitanja. Prvo, da li postoji takvo običajno pravilo u odnosu na neka međunarodna krivična djela. Drugo, postoji li međunarodnopravna obaveza *aut dedere aut judicare* za sva međunarodna krivična djela. I treće, da li kršenje *jus cogens normi* povlači obavezu - izruči ili krivično goni počinioca.

Da bi se dao odgovor na to pitanje morala bi se izvršiti opsežna analiza nacionalne prakse kao i prakse međunarodnih sudova i često bi se susreli sa oprečnim rješenjima u istoj pravnoj situaciji. Postojanje običajnog pravila moralo bi se dokazivati na slučaj po slučaj (*case-by-case*) analizi zavisno u koju kategoriju spada svako pojedino krivično djelo.

Ovim pitanjem kao što je prethodno navedeno bavi se Komisija za međunarodno pravo i rad je u toku tako da u ovom trenutku nije moguće potvrdno odgovoriti na pitanje da li i u kojem obimu države smatraju obavezu izruči ili krivično goni kao obavezu po međunarodnom običajnom pravu.

U izvještajima podnesenim Komisiji za međunarodno pravo neke države su tvrdile da obaveza na izručenje ili krivično gonjenje ne postoji izvan međunarodnih ugovora dok su druge zauzele stav da pravila međunarodnog običajnog prava u pogledu izvjesnih kategorija zločina ne mogu biti unaprijed isključena i da zahtijevaju dalje proučavanje od Specijalnog izvjestioca.¹³⁶

Međunarodni sud u Hagu je u predmetu je u predmetu (Belgija protiv Senegala) *Pitanja koja se odnose na obavezu krivičnog gonjenja ili izručenja*¹³⁷ zaključio da postoje obaveze države da ili sama krivično goni ili da izruči okrivljenog kao i da ove obaveze nisu

---

¹³⁵ International Law Commission: The Obligation to Extradite or Prosecute (out dedere aut Judicare). Amnesty International. (2009). Str. 8.

¹³⁶ Vidi više: International Law Commission: The Obligation to Extradite or Prosecute (out dedere aut Judicare). Amnesty International. (2009). Str. 20-22.

¹³⁷ 1. Dana 19. Februara 2009 Kraljevina Belgija (u daljnjem tekstu: "Belgija") uložila je u Registar Suda aplikaciju za pokretanje postupka protiv Republike Senegal (u daljnjem tekstu: "Senegal") u pogledu spora u vezi s "Senegalskim udovoljavanjem obavezi za procesuiranje gospodina H [issène] Habre [, bivši predsjednik Republike Čad,] ili da ga izruči Belgiji za potrebe kaznenog postupka". Belgija temelji svoj zahtjev na *Konvenciji UN protiv torture i drugi okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka* od 10. decembra 1984. godine (u daljnjem tekstu: "Konvencija protiv torture" ili "Konvencija"), kao i na međunarodnom običajnom pravu. Presuda od 20. jula 2012.

iste težine.¹³⁸Ali ovaj zaključak se tiče samo obaveza zasnovanih na *Konvenciji UN protiv torture i drugi okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka* od 10. decembra 1984. godine.¹³⁹

3.4. Opšti pravni principi priznati od civiliziranih naroda

Opšti pravni principi priznati od civiliziranih naroda kao izvori međunarodnog prava primjenjuju se u situacijama gdje se rješenje nije moglo pronaći u međunarodnim ugovorima i međunarodnim običajima. U situacijama kada se poziva na ovaj izvor, zahtjev je da se radi o generalnom principu koji je zajednički za sve ili za većinu pravnih sistema. Zbog nepostojanja ujednačene prakse očito je da ne postoji opšti pravni princip koji obavezuje države da izruče ili da krivično gone počinioce prisutne na njenoj teritoriji.

4. Princip aut dedere aut judicare i ekstradicija

Većina međunarodnih konvencija koje se bave međunarodnim zločinima sadrže specijalnu odredbu koja obavezuje državu na čijoj se teritoriji okrivljeni nalazi da ili sama krivično goni (*forum-a deprehension*) ili izruči osobu osumnjičenu da je počinila međunarodni zločin (*aut dedere aut judicare*). Tako na primjer Međunarodna konvencija o suzbijanju međunarodnih bombaških napada, usvojena od Generalne skupštine UN 15. decembra 1997. godine u članu 8 obavezuje državu članicu na čijoj teritoriji se nalazi osumnjičeni da bez obzira da li je krivično djelo počinjeno na njenoj teritoriji ili ne, ukoliko ne izruči okrivljenog, bez odlaganja slučaj preda svojim nadležnim organima u cilju krivičnog gonjenja.

Ovaj princip sadržan u međunarodnim konvencijama nije dovoljan pravni osnov za ekstradiciju. Ekstradicija je ovisna o

---

¹³⁸ "95. Međutim, ako je država na čijem teritoriju je osumnjičeni prisutan, primila zahtjev za izručenje u bilo kojem od slučajeva predviđenih u odredbama Konvencije, može se osloboditi od njene obaveze da procesuirá pristajanjem na taj zahtjev. Iz toga slijedi da izbor između izručenja ili krivičnog gonjenja, na temelju Konvencije, ne znači da dvjema alternativama treba dati istu težinu. Izručenje je opcija ponuđena Konvencijom državi, dok je krivično gonjenje međunarodna obaveza čija povreda povlači međunarodnu odgovornost države."

¹³⁹ Vidi više: Adenas, M.-Weatherall, Th. International Court of Justice: Questions Relating to the obligation to extradite or prosecute (Belgium v. Senegal) Judgement of 20. July 2012. Jul 2013, Vol. 62 Issue 3, p753-769. 17p.

postojanju bilateralnih ili multilateralnih sporazuma o ekstradiciji. Ekstradicija je alternativa direktnoj jurisdikciji u inostranstvu.

Eksdradicija je formalni proces putem kojeg jedna država predaje drugoj osuđenog ili optuženog bjegunca radi kažnjavanja ili procesuiranja. Osnovni cilj ekstradicije je sprečavanje okrivljenih da prelaskom državne granice izbjegnu kažnjavanje ili krivično gonjenje.

Ekstradiciju treba razlikovati od predaje optuženog međunarodnom krivičnom sudu. Ekstradicija se sprovodi pod uslovima utvrđenim u ugovoru između odnosnih država dok je predaja optuženog međunarodnom krivičnom sudu bezuslovna međunarodna obaveza države, koja se ne može isključiti niti ograničiti domaćim propisima.

Države svojim unutrašnjim zakonodavstvom propisuju postupak ekstradicije kao i uvjete pod kojim se ona dopušta ili zabranjuje. Najčešći razlozi za zabranu ekstradicije su: nepostojanje identiteta norme, politička narav krivičnog djela, mogućnost izricanja određenih kazni i državljanstvo osobe čije se izručenje traži. Neke države svojim ustavnim ili zakonskim odredbama propisuju zabranu izručenja vlastitih državljana drugim državama radi suđenja. U takvim slučajevima one same provode postupak radi suđenja za krivična djela za koja se izručenje traži.

Ekstradicija nikad nije postala međunarodnopravna obaveza država po osnovu međunarodnog običaja. Pravila po kojima se provodi ekstradicija između država regulisana su međunarodnim ugovorima,¹⁴⁰ a kada ugovor ne postoji primjenjuju se odredbe zakona zamoljene države.¹⁴¹

Velika je vjerovatnoća je da princip *aut dedere aut judicare* predstavlja obavezu *erga omnes* ako se primjenjuje na povredu koja predstavlja univerzalni zločin.¹⁴² Ali pošto se ovaj princip ustanovljava putem međunarodnih konvencija, on je primjenjiv samo između država članica konvencije, bez obzira na prirodu počinjenog međunarodnog zločina koji može biti čak i zločin po

---

31. Najvažniji međunarodni ugovori koji regulišu ovu materiju mogu se svrstati u sljedeće kategorije: ugovori usvojeni u okviru UN, ugovori usvojeni u okviru Savjeta Evrope, ugovori usvojeni u okviru Evropske unije i ostali regionalni i bilateralni ugovori.

¹⁴¹ U Bosni i Hercegovini ova materija je propisana Zakonom o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br.: 53/09).

¹⁴² Vidi više: CM Bassiouni, *International Crimes: Jus Cogens and Obligatio Erga Omnes*, 59 LCP (1996), 63.

međunarodnom običajnom pravu i to između onih država između kojih je zaključen ugovor o ekstradiciji.

Zaključak

Na kraju se može konstatovati da je princip *aut dedere aut judicare* još uvijek u fazi razvoja. Njegovo postojanje se ne može opovrći. Ali samo njegovo postojanje ne znači obavezu države da po njemu i postupi. Princip izruči ili krivično goni znači pravnu obaveznu koju imaju države da ili same krivično gone počiniocima određenih krivičnih djela sa transnacionalnim ili međunarodnim obilježjima ili da ih izruče državi koja to hoće. Ali obaveze koje nameće ovaj princip nemaju istu težinu. Izručenje okrivljenog je opcija koja se nudi državama dok je krivično gonjenje počinilaca određenih krivičnih djela obaveza čije kršenje predstavlja međunarodno protivpravno djelo i povlači međunarodnu odgovornost države. Ovaj princip je priznat u brojnim međunarodnim konvencijama. Ali i pored njegovog propisivanja konvencije u kojima je ugrađen ovaj princip nisu dovoljan pravni osnov za ekstradiciju. Da bi se ekstradicija kao formalni proces izručenja okrivljenog sprovela nužno je postojanje posebnog ugovora o ekstradiciji koji obavezuje državu da po njemu postupi. To važi za sva krivična djela bez obzira na njihovu prirodu.

V. Pojam i definicija transnacionalnog organiziranog kriminala

1. Uvod

Za sada ne postoji jedna sveobuhvatna opšteprihvaćena definicija transnacionalnog organiziranog kriminala. Razlog za to je dinamičnost i složenost ovog fenomena koji stalno obogaćuje vlastite pojavne oblike idući korak ispred onih koji ga pokušavaju definirati i suzbiti. Radi se o kriminalnim aktivnostima koje čine organizirane kriminalne skupine radi stjecanja finansijske koristi a ova djela imaju na neki način prekogranične efekte.

Konvencija Ujedinjenih nacija o suzbijanju transnacionalnog organiziranog kriminala također ne sadrži definiciju transnacionalnog organiziranog kriminala niti sadrži popis krivičnih djela koja spadaju u ovu grupu. Umjesto toga ona definiše organiziranu kriminalnu grupu i propisuje uslove koji moraju biti ispunjeni da bi djelo bilo transnacionalne prirode.

Organizirani kriminal je jedan od oblika kriminalnih aktivnosti koji je uzrokovao posebnu pažnju u nekoliko poslednjih decenija. On ugrožava mir i sigurnost, krši ljudska prava i podriva ekonomski i finansijski sistem i društveni razvoj.

Organizirani kriminal se manifestuje u različitim oblicima uključujući trgovinu narkoticima, vatrenim oružjem, ljudima, ljudskim organima, krijumčarenje migranata, pranju novca i drugim teškim zločinima.

On produkuje velike profite za počinioce dajući im veliku ekonomsku a ponekad i političku moć a u isto vrijeme produkuje velike rizike za žrtve ovog kriminala kao i za stabilnost država.

Transnacionalna priroda organiziranog kriminala manifestuje se u izgradnji kriminalnih mreža koje prelaze državne granice i prevazilaze kulturne i jezičke razlike. Transnacionalni organizirani kriminal zahtijeva transnacionalni odgovor

Transnacionalni organizirani kriminal obuhvata djela koja imaju stvarni ili potencijalni efekt preko državnih granica kao i djela koja vrijeđaju fundamentalne vrijednosti međunarodne zajednice. Riječ "transnacionalan" ne opisuje samo krivična djela koja su međunarodna nego i djela koja po svojoj prirodi podrazumijevaju prelazak državne granice kao bitan dio kriminalne aktivnosti. Kažnjavanje počinitelaca više nije ograničeno na teritoriju jedne

države jer uključuje jurisdikcije različitih država. Takav razvoj dovodi do povećanja interakcije različitih krivičnih sistema zahtijevajući povećanje svijesti o zajedničkoj opasnosti, i razumijevanje različitih nacionalnih pravila koja dopuštaju prekogranično kažnjavanje.

Termin transnacionalni organizirani kriminal je više funkcionalan nego normativan.

U svijetu zahvaćenom procesom globalizacije krivična djela nisu više ograničena na teritoriju jedne države. Djela kao što su terorizam, pranje novca, proizvodnja i promet opojnim drogama zahtijevaju rješenja koja prelaze državne granice kao i saradnju na njihovom suzbijanju.

Transnacionalni kriminal je brzo rastući fenomen čija je posljedica usvajanje brojnih konvencija o njegovom suzbijanju što doprinosi globalizaciji materijalnih krivičnihopravnih normi.

Postoje brojni dokazi o direktnom partnerstvu između terorističkih grupa i transnacionalnih kriminalnih organizacija što je posljedica okončanja hladnog rata i potrebe da se osiguraju novi sponzori. Za većinu terorističkih grupa kriminalna aktivnost je najvažniji izvor sredstava tako da je širenje terorističkih mreža u direktnoj vezi sa širenjem ilegalnih tržišta.

2. Definicija

Još uvijek ne postoji opšteprihvaćena definicija transnacionalnog organiziranog kriminala i to uglavnom zbog brzog razvoja i promjene oblika u kojem se transnacionalni organizirani kriminal pojavljuje. Snaga organiziranog kriminala varira od jedne do druge države a i oblici su različiti uglavnom zbog različitih ekonomskih, geografskih i socijalnih faktora u svakoj pojedinoj državi. Također postoje razlike u inkriminaciji pojedinih kriminalnih aktivnosti koje su negdje prekršaji ili privredni prestupi a u drugim državama krivična djela. Zbog toga je i poređenje krivičnih indikatora upitno sa metodološke tačke gledišta.

Izraz organizirani kriminal se izgleda prvi put počeo koristiti u Čikagu 1919. godine i odnosio se na organizovane bande karakteristične za to vrijeme.¹⁴³

Organizirani kriminal je vrlo dinamična kategorija koja često mijenja svoje oblike. Na primjer 2001. godine Evropska komisija je zaključila da je: "...tradicionalna hijerarhijska struktura zamijenjena labavom kriminalnom mrežom..."¹⁴⁴ Visoki panel Ujedinjenih nacija je 2004. godine našao da: "Organizirani kriminal povećano djeluje kroz fluidne mreže prije nego više hijerarhijski. Ova forma organizacije daje kriminalcima različitost, fleksibilnost, manju vidljivost i dugovječnost."¹⁴⁵ U svojoj Procjeni prijetnje organiziranog kriminala iz 2006. godine EUROPOL primjećuje da su organizirane kriminalne grupe "postale povećano heterogene i dinamično organizirane u strukturalnom smislu, krećući se prema

---

¹⁴³ Von Lampe, K. , 'Not a process of enlightenment: the conceptual history of organized crime in Germany and the United States of America'. *Forum on Crime and Society* Vol. 1 No. 2, December 2001, pp. 99-116 The term "organized crime" first came into regular use among the members of the Chicago Crime Commission, a civic organization that was created in 1919 by businessmen, bankers and lawyers to promote changes in the criminal justice system in order to better cope with the crime problem... Dostupno na: <file:///H:/The%20Concept%20of%20Organized%20Crime%20in%20Historical%20Perspective.htm>. 6.1.2013.

¹⁴⁴ Commission of the European Communities, *Towards a European strategy for preventing organised crime: Joint report from Commission Services and Europol*. Brussels: European Commission, 2001. p. 8.

¹⁴⁵ Report of the High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, *A more secure world: our shared responsibility*, Attached to Note by the Secretary-General, A/59/565, 2 December 2004, para. 170.

labavim mrežama prije negoli piramidalnom monolitu."¹⁴⁶ Prema Strategiji za borbu protiv internacionalnog organiziranog kriminala Ministarstva za pravosuđe SAD iz 2008. godine "...Internacionalni organizirani kriminal je evoluirao prema labavoj mreži i udaljio se od tradicionalne hijerarhijske strukture."¹⁴⁷

Organizirane kriminalne grupe su grupe koje su nasumično ili na drugi način formirane, koje nemaju formalno definiranu ulogu za svoje članove i čija je namjena namjerno činjenje krivičnih djela.

¹⁴⁸ Transnacionalne kriminalne organizacije su one organizacije čijim djelovanjem se krše domaći zakoni.

I kao što je Baker primijetio "mi možemo ne biti sposobni da definiramo šta podrazumijevamo pod transnacionalnim organiziranim kriminalom ali mi ga prepoznamo kad ga vidimo."¹⁴⁹

Transnacionalna organizirana kriminalna aktivnost sastoji se od kriminalnih aktivnosti potaknutih profitom.

"Pojam 'transnacionalni' se generalno upotrebljava u međunarodnim odnosima za označavanje nedržavnih aktera koji djeluju preko državnih granica ili na one radnje izvršene preko nacionalnih granica od nedržavnih aktera."¹⁵⁰ U tom kontekstu koncept transnacionalnog organiziranog kriminala proizilazi ili iz globalne kriminalne organizacije koja djeluje preko državnih granica ili iz zabranjenih prekograničnih aktivnosti.

"Izraz 'transnacionalni kriminal' prvi put je korišten na petom kongresu UN o prevenciji kriminala i tretmanu povreditelja 1975. godine od Odsjeka UN za prevenciju i krivičnu pravdu 'da bi se

---

¹⁴⁶ Europol, *Organized Crime Threat Assessment 2006*. The Hague, Europol, 2006, p. 7.

¹⁴⁷ US Department of Justice, *Overview of the law enforcement strategy to combat international organized crime*, April 2008. Vidi: <http://www.justice.gov/ag/speeches/2008/ioc-strategypublic-overview.pdf> , p. 10. 1.2.2013.

¹⁴⁸ " Glavne transnacionalne kriminalne organizacije za koje se upotrebljava izraz velika petorka su: ruska mafija, italijanske mafijaške porodice, kolumbijski karteli, kineski triadsi i japanska Jakuza." Vidi više: Guymon, D. C. International Legal Mechanisms for Combating Transnational Organized Crime: The Need for a Multilateral Convention, Article 2. Issee 1. Volume 18. Berkeley Journal of International Law. 2012.

¹⁴⁹ Baker E. (2003), "The legal regulation of transnational organised crime. Opportunities and Limitations", ." A., Edwards, & P. Gill (Eds.), *Transnational Organised Crime. Perspectives on Global Security*, London: Routledge. Str. 183.

¹⁵⁰ Longo, F. Department of Political Studies, University of Catania, Italy. Organised Crime: towards a two level analysis. Str. 6. (fus nota izostavljena).

identifikovali određeni kriminalni fenomeni koji prelaze državne granice, kršeći zakone nekolicine država ili imajući utjecaj na druge države."¹⁵¹ Četvrti UN Pregled krivičnih trendova i djelovanja sistema krivične pravde sačinjen 1976. godine definirao je transnacionalni kriminal kao "povredu čije započinjanje, počinjenje i/ili direktne ili indirektno posljedice uključuju više od jedne države."¹⁵²

Izrazi "transnacionalni kriminal" i "organizirani kriminal" se koriste kao sinonimi premda među njima postoje razlike. Nisu sva transnacionalna krivična djela počinjena od organiziranih grupa niti sve organizirane kriminalne grupe čine transnacionalna krivična djela.

---

¹⁵¹ "The term 'transnational crime' was first used at the Fifth UN Congress on Crime Prevention and the Treatment of Offenders in 1975 by the UN Crime Prevention and Criminal Justice Branch 'in order to identify certain criminal phenomena transcending international borders, transgressing the laws of several states or having an impact on another country'." GOW Mueller, 'Transnational Crime: Definitions and Concepts', in P. Williams and D. Vlassis (eds), *Combating Transnational Crime: Concept, Activities, Responses* (London, Portland: Frank Cass, 2001), 13.

¹⁵² United Nations, *Fourth UN Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems* UN Doc A/CONF.169/15/Add.1 (1995).

3. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala

3.1. Određivanje transnacionalnog organiziranog krivičnog djela

Početak 1990 - tih Ujedinjene nacije su detektovale vezu između terorizma i organiziranog kriminala.¹⁵³ Nakon toga je na Svjetskoj ministarskoj konferenciji o organizovanom kriminalu 1994. godine usvojena *Politička deklaracija* i *Globalni akcioni plan* protiv organiziranog transnacionalnog kriminala.¹⁵⁴ Također je usaglašena potreba sazivanja međunarodne konferencije radi pripreme Konvencije o organiziranom transnacionalnom kriminalu. Rezolucijom 53/111 Generalna skupština je ustanovila *Ad hoc Odbor* (*Ad Hoc Committee*) radi izrade teksta Konvencije i tri dodatna protokola.

Nakon serije zasjedanja u 1999 i 2000. godini usvojena je Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala (Palermo konvencija)¹⁵⁵ i dva dodatna protokola dok je treći o vatrenom oružju usvojen 2001. godine.¹⁵⁶

Osnovna značajka Konvencije je naglašavanje međunarodne saradnje u krivičnoj materiji.

Konvencija se primjenjuje na sprječavanje, istraživanje i gonjenje počinitelja četiri različite povrede: a) učešće u organiziranoj kriminalnoj skupini,¹⁵⁷ b) pranje novca,¹⁵⁸ c) korupcija,¹⁵⁹ i d) opstrukcija pravde.¹⁶⁰ Također se primjenjuje i na druga krivična

---

¹⁵³ GA Res 46/90 i 50/186.

¹⁵⁴ UN Doc A/49/748 (1994) odobren GA Res 49/159.

¹⁵⁵ Konvencija UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, usvojena Rezolucijom Generalne skupštine UN 55/25 od 15. novembra 2000. godine, otvorena za potpisivanje na konferenciji održanoj u Palermu od 12. do 15. decembra iste godine stupila na pravnu snagu 29. septembra 2003. godine. Odluka o ratifikaciji Konvencije UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala («Službeni glasnik BiH» - Međunarodni ugovori, br. 3/02).

¹⁵⁶ Protokol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children; Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air; Protocol Against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, their Parts and Components, and Ammunition.

¹⁵⁷ Član 5 Konvencije.

¹⁵⁸ Član 6 Konvencije.

¹⁵⁹ Član 8 Konvencije.

¹⁶⁰ Član 23 Konvencije: Kriminalizacija opstrukcije pravde.

djela pod uslovom da se radi o teškim krivičnim djelima kako su ona opisana u ovoj konvenciji kada je djelo transnacionalne prirode i kad uključuje organiziranu kriminalnu skupinu.

Konvencija ne definiše transnacionalni organizirani kriminal. Također ne sadrži ni popis krivičnih djela koja spadaju u ovu grupu. Umjesto toga ona definiše organiziranu kriminalnu grupu i propisuje uslove koji moraju biti ispunjeni da bi djelo bilo transnacionalne prirode. To je učinjeno zbog toga što Konvencija inkriminira učešće u organiziranoj kriminalnoj grupi. Član 2 konvencije glasi:

- (a) "Organizirana kriminalna grupa" znači grupa ustrojena od tri ili više osoba, koja postoji određeno vrijeme i djeluje u skladu s ciljem da poćini jedno ili više teških krivićnih djela ili prekršaja ustanovljenih u skladu s ovom konvencijom, radi sticanja, direktno ili indirektno, finansijske ili druge materijalne koristi..."

Pošto se većina grupa bilo koje vrste sastoji od tri ili više ćlanova koji rade usklaćeno neko određeno vrijeme istinski definirajuća karakteristika grupe je njena priroda koju Konvencija definiše kao grupu usmjerenu na stjecanje koristi vršenjem teških krivićnih djela.

Ćlan 2 (b) Konvencije propisuje da "teško krivićno djelo" znaći ponašanje koje predstavlja prekršaj kaźnjiv maksimalnim lišavanjem slobode u trajanju od najmanje ćetiri godine ili težu kaźnu.

Konvencija u ćlanu 3 (2) propisuje uslove koji moraju biti ispunjeni da bi neko djelo bilo transnacionalne prirode.

Za svrhe stava 1 ovog ćlana, djelo je transnacionalne prirode ako je:

- (a) poćinjeno u više od jedne drŹжаве;
- (b) poćinjeno u jednoj drŹžavi, ali se znatan dio priprema, planiranja, voćdenja ili kontrole odvija u nekoj drugoj drŹžavi;
- (c) poćinjeno u jednoj drŹžavi, ali uključuje organiziranu kriminalnu grupu koja je umiješana u krivićne radnje u više od jedne drŹжаве; ili
- (d) poćinjeno u jednoj drŹžavi, ali ima znatne posljedice u nekoj drugoj drŹžavi.

Ova konvencija se odnosi samo na "transnacionalna" krivićna djela što treba široko tumaćiti. Izraz se ne odnosi samo na zloćine poćinjene u više od jedne drŹжаве već i na one koji su poćinjeni u jednoj ali su pripremani, planirani, voćdeni ili kontrolirani iz druge drŹжаве.

Na kraju se može se zaključiti da definicija transnacionalnog organiziranog kriminala treba obuhvatiti sva teška krivična djela sa međunarodnim implikacijama počinjena radi sticanja profita.

Konferencija stranaka ove konvencije se je na šestoj sjednici 2012. godine bavila analizom značenja pojma teško krivično djelo po Konvenciji¹⁶¹ ostajući u granicama značenja izraza upotrijebljenih u Konvenciji.

3.2. Transnacionalna krivična djela na koja se odnosi Konvencija

Ova konvencija je suplementarna konvencijama koje se odnose na narkotike i korupciju ali je istovremeno i nezavisna pošto ima vlastito područje primjene.

Glavni cilj usvajanja Konvencije je bio povećanje saradnje između

država putem uzajamne pomoći agencija za sprovođenje zakona izvan one tradicionalne koja se sastojala u ekstradiciji i uzajamnoj pravnoj pomoći. Također, Konvencija i njeni dodatni protokli propisuju pružanje uzajamne tehničke pomoći i osiguranje materijalne i finansijske pomoći razvijenih država članica Konvencije ostalim državama kao i osnivanje fondna u koji bi se uplaćivala sredstva na redovnoj i dobrovoljnoj osnovi.

Konvencija obavezuje države članice da prihvate i usklade domaće zakonodavstvo kao i prakse kako bi spriječile ili kaznile aktivnosti povezane sa transnacionalnim organiziranim kriminalom. To je dovelo do uspostave različitih mehanizama i institucija posvećenih saradnji na području borbe protiv transnacionalnog kriminala. Konvencija kriminalizira sljedeća krivična djela:

1) *Učešće u organiziranoj kriminalnoj skupini*. Povreda definisana u članu 5 Konvencije kojom je kriminalizirano učešće u organiziranoj kriminalnoj skupini sastoji se u:

(i) Dogovoru s jednom ili više drugih osoba da se počini teško krivično djelo za svrhu koja se direktno ili indirektno odnosi na sticanje finansijske ili druge materijalne koristi i, ako se to traži po domaćem pravu, uključuje djelo poduzeto od strane jednog od učesnika u pomaganju sporazuma ili koje uključuje organiziranu kriminalnu grupu;

---

¹⁶¹ Vidi: The notion of serious crime in the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. 20 September 2012. CTOC/COP/2012/CRP.4.

(ii) Ponašanju osobe koja, uz saznanje bilo o cilju i općoj krivičnoj djelatnosti organizirane kriminalne grupe ili njenoj namjeri da počini krivična djela u pitanju, aktivno učestvuje u:

- a. Krivičnim radnjama organizirane kriminalne grupe;
- b. Drugim aktivnostima organizirane kriminalne grupe uz saznanje da će njegovo ili njeno učešće doprinijeti postizanju gore opisanog krivičnog cilja;

2) *Pranje novca*. Član 6 Konvencije obavezuje države članice da kriminaliziraju sljedeće radnje kada su počinjene namjerno:

(a) (i) Konverzija ili transfer imovine, znajući da je ta imovina prihod od kriminala radi prikrivanja ili prerusavanja nelegalnog porijekla imovine ili pomaganje osobi koja je uključena u činjenje predikativnog prekršaja radi izbjegavanja pravnih posljedica njegovog ili njenog djela;

(ii) Prikrivanje ili prerusavanje stvarne prirode, izvora, mjesta, razmještaja, kretanja ili vlasništva ili prava u pogledu imovine, sa znanjem da je ta imovina prihod od kriminala.

3) *Kriminaliziranje korupcije*. Član 8 Konvencije obavezuje države članice

da kriminaliziraju sljedeće radnje ukoliko su počinjene namjerno:

(a) Obećanje, nuđenje ili davanje javnim službenicima, direktno ili indirektno, nezakonite koristi, za službenika lično ili neku drugu osobu ili subjekt, radi toga da službenik djeluje ili se suzdrži od djelovanja u vršenju svojih službenih dužnosti;

(b) Navođenje na ili prihvatanje od strane javnog službenika direktno ili indirektno nezakonite koristi, za službenika lično ili neku drugu osobu ili subjekt, kako bi službenik djelovao ili se suzdržao od djelovanja u vršenju svojih službenih dužnosti.

4) *Kriminalizacija ometanja pravde*. Član 23 Konvencije obavezuje države da inkriminišu sljedeće radnje ukoliko su počinjene namjerno:

(a) Upotreba fizičke sile, prijetnja ili zastrašivanje ili obećanje, nuđenje ili davanje nezakonite koristi da bi se postiglo lažno svjedočenje ili uplitanje u davanje iskaza ili pribavljanje dokaza u postupku u vezi s činjenjem prekršaja obuhvaćenih ovom konvencijom;

(b) Upotreba fizičke sile, prijetnji ili zastrašivanja da bi se umiješalo u vršenje zvaničnih dužnosti sudije ili službenika koji provodi zakon u vezi s činjenjem prekršaja obuhvaćenih ovom konvencijom. Ništa iz ovog stava neće ići na štetu prava država strana da imaju zakonske odredbe koje štite ostale kategorije javnih službenika

4. Karakteristike transnacionalnog krivičnog djela

4.1. Privatna krivična djela.

Transnacionalna krivična djela imaju neke karakteristike koje ih čine osobenim. To su prije svega *privatna krivična djela* ili nevladina krivična djela odnosno krivična djela počinjena od nedržavnih aktera. Počinioci su pojedinci ili grupe koje činjenjem radnje izvršenja krivičnog djela postižu svoje privatne a ne državne ciljeve. "Ove osobe mogu biti fizička ili pravna lica kao što su kompanije, ali to mogu biti i državni zvaničnici u njihovom privatnom kapacitetu ili dijelovi državnih organizacija kao što je policija, kad postupaju nezakonito."¹⁶²

4.2. Ekonomska krivična djela.

Većina ovih krivičnih djela se čini da bi se postigli vlastiti materijalni ciljevi. Tako se na primjer kupuje roba koja je jeftina u jednoj državi i onda krijumčari u drugu gdje su njene cijene veće i na taj način se ostvaruje enormna dobit uz nanošenje ekonomskih šteta državi odredišta. Za krijumčarenje ovih roba koristi se čitav lanac sačinjen od proizvođača, trgovaca na veliko, distributera, prodavača na malo, prevoznika, uvoznika a ponekad i carinika ili službenika granične policije.¹⁶³

4.3. Politička krivična djela

Pored ekonomskih krivičnih djela postoje i ona kojim se nastoje postići neki politički ciljevi kroz nasilje i zastrašivanje. Tako na primjer transnacionalni terorizam se može organizirati i započeti

---

¹⁶² Vidi na primjer: Flem, D.M. 'International Police Cooperation in North America' in DJ Koenig and DK Das (eds), *International Police Cooperation: A World Perspective* (Lanham, MD: Lexington, 2001), 81 .

¹⁶³ Vidi: P Arlacchi, 'The Dynamics of Illegal Markets' in P Williams and D Vlassis (eds), *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses* (London, Portland: Frank Cass, 2001), 7 .

u jednoj a izvršiti ili da posljedica nastupi u drugoj državi. Razlog počinjenja ovih krivičnih djela najčešće je izvršenje uticaja na državne zvaničnike ili javno mnjenje radi postizanja vlastitih političkih ciljeva.

4.4. Organizirana krivična djela

Premda nije uvijek nužno postojanje organizacije za činjenje transnacionalnog krivičnog djela, može ih počiniti i pojedinac, transnacionalna krivična djela su najčešće povezana sa organiziranim kriminalom.¹⁶⁴

4.5. Globalna krivična djela

Okončanje hladnog rata dovelo je do uklanjanja raznih graničnih barijera, do ubrzanja prometa i do razvoja sredstava za komunikaciju. To je dovelo do širenja organiziranih kriminalnih mreža koje se i same rukovode racionalnim razlozima i djela čine tamo gdje je to najisplativije.¹⁶⁵

Ujedinjene nacije su 1995. godine identificirale osamnaest kategorija transnacionalnog i uglavnom organiziranog kriminala. Transnacionalni kriminal je definiran kao "povrede čiji početak, sprečavanje i/ili direktne ili indirektne posljedice uključuju više od jedne zemlje."¹⁶⁶

Ove kategorije su: (i) pranje novca (ii) terorističke aktivnosti (iii) krađa predmeta umjetničke i kulturne vrijednosti (iv) krađa intelektualnog vlasništva (v) zabranjena trgovina oružjem (vi) morsko piratstvo (vii) otmice na zemlji (viii) prevare u osiguranju (ix) kompjuterski kriminal (x) ekološki kriminal (xi) trgovina osobama (xii) trgovina dijelovima ljudskog tijela (xiii) zabranjena trgovina drogama (xiv) stečajne prevare (xv) infiltracija u legalni biznis (xvi) korupcija (xvii) podmićivanje javnih službenika, i (xviii) druge povrede počinjene od organizovanih kriminalnih grupa.

---

¹⁶⁴ Vidi generalno: Levi, 'M . Organizing Crime and Terrorism' in M Maguire, R Morgan, and R Reiner (eds), *The Oxford Handbook of Criminology*, 4th edn (Oxford: OUP, 2007).

¹⁶⁵ Vidi više: D. Nelken, 'The Globalization of Crime and Justice' 50 *Current Legal Problems* (1997) 251, 260 i dalje.

¹⁶⁶ UN Doc. A.CONF. 169/15/Add.1 (1995).

5. Zaključak

Transnacionalni organizirani kriminal nije potpuno nov fenomen ali je poslednjih decenija postao vrlo ozbiljna prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti podrivajući ekonomski i finansijski sistem i društveni razvoj.

Postoje brojni pokušaji definiranja organizirane kriminalne grupe i transnacionalnog kriminala kao i transnacionalnog organiziranog kriminala. Pošto se radi o pojavama koje stalno poprimaju nove oblike to je vrlo teško utvrditi definiciju koja bi zadovoljila sve kriterije i koja bi bila opšteprihvaćena.

Organizirane kriminalne grupe nasumično se formiraju i često nemaju unaprijed definiranu ulogu za svoje članove ali je zajedničko za sve kriminalne grupe da im je osnovni cilj stjecanje finansijske dobiti činjenjem krivičnih djela. Njihova transnacionalna priroda se manifestira u izgradnji kriminalnih mreža koje prelaze državne granice i prevazilaze jezičke i kulturne razlike.

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala ne definiše transnacionalnu organiziranu grupu. Također ne sadrži ni popis krivičnih djela koja spadaju u ovu grupu. Umjesto toga ona definiše organiziranu kriminalnu grupu i propisuje uslove koji moraju biti ispunjeni da bi djelo bilo transnacionalne prirode. Konvencija inkriminira sljedeća krivična djela: učešće u organiziranoj kriminalnoj skupini, korupciju, pranje novca i ometanje pravde.

Transnacionalna krivična djela su po svojoj prirodi privatna, ekonomska, politička, organizirana i globalna krivična djela. Svaka definicija transnacionalnog organiziranog kriminala treba obuhvatiti sva teška krivična djela sa međunarodnim implikacijama počinjena radi sticanja profita.

VI. Trgovina ljudima

1. Uvod

Trgovina ljudima je vrlo raširen vid transnacionalnog organiziranog kriminala. Transnacionalni organizirani kriminal je postao jedna od najvećih sigurnosnih prijetnji dvadeset prvog vijeka. On obuhvata djela koja imaju stvarni ili potencijalni efekt preko državnih granica kao i djela koja vrijeđaju fundamentalne vrijednosti međunarodne zajednice. On se manifestuje u različitim oblicima uključujući i trgovinu ljudima. Zbog svoje složenosti nužno ga je suzbijati saradnjom među državama.

Pravni okvir za borbu protiv trgovine ljudima predstavlja Konvenciji UN za borbu protiv transnacionalnog organiziranog kriminala i Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom kao i nacionalno krivično zakonodavstvo. Institucionalni okvir za borbu protiv trgovine ljudima uspostavljen je na globalnom nivou u okviru UN, na regionalnom i nacionalnom nivou. Uspostavljeni pravni i institucionalni okvir čine čvrstu osnovu za suzbijanje i sprječavanje ove pojave.

Trgovina ljudima je globalni fenomen. Ona se javlja u velikom broju država i to naročito siromašnih iz kojih potiču žrtve a određite im je u drugim bogatijim zemljama. Teško je procijeniti dimenziju problema s obzirom da se nikad ne registruju svi slučajevi a neke države i ne prave izvještaje o tome. U mnogim državama trgovina ljudima doskora nije bila kriminalizirana. Prema službenim brojkama u zemljama koje izvještavaju o ovim pitanjima u 2006. godini je otkriveno više od 22 000 žrtava.¹⁶⁷ Prema sadašnjim procjenama Međunarodne organizacije rada (eng. *International Labour Organisation* – ILO) u tom trenutku najmanje 2 450. 000 osoba su bile eksploatisane kao žrtve trgovine ljudima.¹⁶⁸ U trgovinu ljudima uključene su i transnacionalne kriminalne organizacije koje iz same trgovine ljudima kao i iz njihove eksploatacije na različite načine izvlače ogromne svote novca. Najčešći vidovi su seksualna i radna eksploatacija. Žrtve mogu biti svi ljudi ali su naročito izloženi radno sposobni muškarci i djeca radi radne eksploatacije i žene radi

---

¹⁶⁷ The figure refers to 111 countries providing such information for the year 2006; See UNODC/UN.GIFT, *Global Report on Trafficking in Persons*, Vienna, 2009.

¹⁶⁸ ILO, *A Global Alliance Against Forced Labour*, Geneva, 2005.

seksualne eksploatacije. Pošto je trgovina ljudima globalni fenomen odgovor mora također biti globalan. Države moraju poduzimati ne samo pojedinačne korake na sprečavanju i suzbijanju ovog globalnog zla. One se moraju u tome udruživati bilateralno, regionalno i globalno.

2. Pravni okvir

2.1. Međunarodni instrumenti

Pravni i pojmovni okvir za borbu protiv trgovine ljudima¹⁶⁹ sadržan je u *Konvenciji UN za borbu protiv transnacionalnog organiziranog kriminala* iz 2000. godine¹⁷⁰ i *Protokolu za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom iz iste godine*.¹⁷¹

Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom je prvi univerzalni instrument koji definiše i pokušava da uredi materiju trgovine osobama na jedinstven i sveobuhvatan način. Njegovi ciljevi su sprječavanje i kažnjavanje počinitelja kao i zaštita žrtava trgovine ljudima.¹⁷²

Trgovina ljudima je zločin protiv čovječnosti. Ona uključuje regrutovanje, transport, transfer, smještaj ili prijem osoba upotrebom sile, prinudom ili drugim sredstvima radi njihove eksploatacije.

Član 3 (a) Protokola navodi:

"Trgovina ljudima" znači regrutovanje, transport, transfer, skrivanje/pružanje utočišta ili prihvata osoba, putem prijetnje ili upotrebom sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmanjivanja, zlouporabe vlasti ili stanja ugroženosti, davanja ili primanja novca ili beneficija za dobijanje pristanka osobe koja ima kontrolu nad nekom drugom osobom, u svrhu eksploatacije. Eksploatacija uključuje, i u najmanjoj mjeri, iskorišćavanje

---

¹⁶⁹ Vidi: Trgovina ljudima i krijumčarenje migranata, Smjernice za međunarodnu saradnju, URED UJEDINJENIH NARODA ZA DROGU I KRIMINAL, Ured za regionalni program za Jugoistočnu Europu. 2010.

¹⁷⁰ Konvencija UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, usvojena Rezolucijom Generalne skupštine UN 55/25 od 15. novembra 2000. godine, otvorena za potpisivanje na konferenciji održanoj u Palermu od 12. do 15. decembra iste godine stupila na pravnu snagu 29. septembra 2003. godine. Odluka o ratifikaciji Konvencije UN-a protiv transnacionalnog organiziranog kriminala («Službeni glasnik BiH» - Međunarodni ugovori, br. 3/02).

¹⁷¹ General Assembly resolution 55/25, annex II; Odluka o ratifikaciji Protokola za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog objavljena u Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 3/02.

¹⁷² Zadatci korespondiraju: United Nations General Assembly Resolutions 61/180 and 63/194 on improving the coordination of efforts against trafficking in persons i Resolution 64/293 on the United Nations Global Plan of Action to Combat Trafficking in Persons adopted on 30 July 2010.

prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorišćavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili praksu sličnu ropstvu, pokornost ili uzimanje organa.

Na temelju ove definicije vidljivo je da se trgovina osobama sastoji iz tri konstitutivna elementa. Prvi je radnja izvršenja koja se sastoji u vrbovanju, transportu, transferu, skrivanju/pružanju utočišta ili prihvatu osoba. Drugi konstitutivni element predstavljaju sredstva izvršenja. To su prijetnja ili upotreba sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmanjivanja, zloupotrebe vlasti ili stanja ugroženosti, davanja ili primanja novca ili beneficija za dobijanje pristanka osobe koja ima kontrolu nad nekom drugom osobom. I treći je cilj radi kojeg je to učinjeno. To se čini radi eksploatacije koja uključuje prostituciju i druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad, ropstvo i slične prakse kao i uzimanje organa.

Krivično djelo mora uključivati bilo koju od sljedećih radnji: vrbovanje, prijevoz, premještanje, pružanje utočišta ili prihvata osoba. Pored toga mora sadržavati jedno od sljedećih djela: upotreba sile, prijetnja upotrebe sile, prinuda, otmica, prevara, obmana, zloupotreba ovlasti ili ugroženog položaja ili davanje ili primanje novčanih sredstava. Treći konstitutivni element je da je osoba počinila djelo sa namjerom da žrtva bude "iskorištena" što se definiše nacionalnim krivičnim zakonodavstvom.

Protokol protiv trgovine ljudima ne definira iskorištavanje nego daje jedan ne-konačni popis oblika iskorištavanja: "Iskorištavanje minimalno uključuje iskorištavanje osoba u svrhu prostitucije ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilan rad ili usluge, ropstvo, postupke slične ropstvu ili dužničko ropstvo ili trgovinu organima."

Da bi se utvrdilo da li neko posebno djelo predstavlja trgovinu ljudima treba utvrditi da li postoje ovi konstitutivni elementi iz Protokola kao i konstitutivni elementi djela kako je ono definirano u unutrašnjem zakonodavstvu.

Član 5 Protokola obavezuje države članice da kriminaliziraju trgovinu ljudima u vlastitim zakonodavstvima. "Svaka država ugovornica će usvojiti zakonske odredbe i druge mjere koje su potrebne da se ustanovi kao kazneni prekršaj ponašanje obrazloženo u članu 3. ovog protokola, kada je počinjeno namjerno. "Protokol zahtijeva i kriminalizaciju pokušaja, saučesništvo, organiziranje ili usmjeravanje drugih na činjenju prekršaja.

Svaka država ugovornica se obavezuje da pruži pomoć i zaštitu žrtvama trgovine ljudima, da im prizna status žrtve i da

olakša repatrijaciju žrtava. Države ugovornice se također obavezuju na saradnju u sprječavanju trgovine ljudima, razmjenu informacija i obuku za provođenje zakona.

Iz Protokola proizlaze dvije glavne kategorije trgovine osobama: trgovina u cilju seksualne eksploatacije i radna eksploatacija koja uključuje korištenje dječijeg rada. Prema autoritativnim podacima širom svijeta dvije trećine žrtava su žene i 79% je podvrgnuto seksualnoj eksploataciji.¹⁷³ Zakonodavstva nekih država prepoznaju samo žrtve seksualne eksploatacije kao žrtve trgovine ljudima. A u nekim drugim je dat prioritet žrtvama seksualne u odnosu na radnu eksploataciju.¹⁷⁴ Žrtve trgovine radi radne eksploatacije često su prisiljene raditi prljave, opasne i ponižavajuće poslove.

Države su obavezne da uspostave jurisdikciju svojih državnih organa za ovu grupu krivičnih djela.¹⁷⁵

---

¹⁷³ United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna, The Globalisation of Crime, A Transnational Organised Crime, Threat Assessment, 2010. Str. 39.

¹⁷⁴ Ibid, str. 39.

¹⁷⁵ Glavna pravila o nadležnosti koja su izdvojena iz najvažnijih ugovora koji se odnose na trgovinu ljudima i krijumčarenje migranata su sljedeća:

■ Država *mora* uspostaviti nadležnost nad predmetima trgovine ljudima i krijumčarenja migranata u slučajevima kada je krivično djelo počinjeno na teritoriji te države, ili na plovilu koje plovi pod njenom zastavom ili u letjelici registriranom u skladu sa njenim zakonima (načelo teritorijalnosti).

■ Država *može* imati nadležnost nad predmetima trgovine ljudima i krijumčarenja migranata kada su takva djela počinjena izvan teritorijalne nadležnosti te države, a protiv njenog državljanina (načelo pasivne nadležnosti).

■ Država *može* imati nadležnost nad predmetima trgovine ljudima i krijumčarenja migranata kada su takva djela počinjena izvan teritorije za koju je nadležna ta država

od strane državljanina te države (načelo nacionalnosti).

■ Država *može* imati nadležnost nad predmetima trgovine ljudima i krijumčarenja migranata kada su takva djela počinjena izvan njene teritorijalne nadležnosti ali su povezana sa ozbiljnim zločinima i pranjem novca čija provedba je planirana na teritoriji te države.

■ Država *mora* imati nadležnost nad predmetima trgovine ljudima i krijumčarenja migranata kada je počinitelj prisutan na teritoriji te države i kada država ne izručuje počinitelja na osnovu državljanstva (načelo „izručiti ili krivično goniti“).

Imajući u vidu transnacionalni karakter trgovine ljudima i krijumčarenja migranata moguće je da više od jedne države bude u situaciji da traži nadležnost nad određenim predmetom trgovine. Konsultacije i suradnja su bitni od samog početka kako bi se koordinirale

aktivnost i, što je još važnije, utvrdila odgovarajuća jurisdikcija u kojoj će se vršiti krivično gonjenje u određenom predmetu. U nekim slučajevima, najefikasnije je za jednu državu da krivično goni sve počinitelje, a pritom dobije podršku i pomoć drugih država koje su uključene u predmete. U drugim slučajevima možda je bolje

U oblasti trgovine ljudima, najvažniji nezakonski međunarodni instrument je *Preporučena načela i smjernice Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima i trgovini ljudima* iz 2002. godine.¹⁷⁶ Također je važan i *Globalni plan akcije u borbi protiv trgovine ljudima* koji su usvojile UN svojom rezolucijom iz 2010. godine.¹⁷⁷

U ovoj materiji je značajna i *Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima* iz 2005. godine.¹⁷⁸ Ona nameće obavezu državama članicama da preduzmu mjere radi uspostavljanja ili jačanja koordinacije na nacionalnom planu između različitih tijela zaduženih za prevenciju i borbu protiv trgovine ljudima (član 5). U cilju obeshrabrivanja potražnje koja pospješuje sve oblike eksploatacije osoba, posebno žena i djece, koja završava trgovinom, svaka Strana će prihvatiti ili jačati mjere zakonodavne, administrativne, edukativne, socijalne, kulturne ili druge prirode (član 6). Usvajanje i provedba standarda propisanih Konvencijom Vijeća Evrope također su sadržani u OSCE-ovim Preuzetim obavezama u vezi sa borbom protiv trgovine ljudima, posebno u OSCE-ovom *Akcionom planu za borbu protiv trgovine ljudima*.¹⁷⁹

2.2. Nacionalni instrumenti

Osnovni međunarodnopravni dokument sa kojim je nužno uskladiti zakonodavstvo Bosne i Hercegovine je *Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima*.¹⁸⁰ Zakonodavni okvir za realizaciju postavljenih ciljeva čine Krivični zakon Bosne i

---

da jedna država krivično goni neke od počinitelja, dok druga, ili više drugih država, krivično goni ostale. Pitanja kao što su državljanstvo, lokacija svjedoka, primjenjivi pravni okvir, dostupnost resursa i mjesto na kojem je počinitelj uhapšen moraju se uzeti u obzir."

Vidi: United Nations Office on Drug and Crime, *Trgovina ljudima i krijumčarenje migranata*, Smjernice za međunarodnu saradnju, URED UJEDINJENIH NARODA ZA DROGU I KRIMINAL, Ured za regionalni program za Jugoistočnu Europu. 2010

¹⁷⁶ Ekonomski i socijalni savjet (E/2002/68/Dodatak 1).

¹⁷⁷ Global Plan of Action in Combat Trafficking in Persons, Dostupno na: <http://www.un.org/ga/president/64/letters/trafficking290710.pdf>. 18.3.2013.

¹⁷⁸ Stupila na pravnu snagu 2008. godine.

¹⁷⁹ OSCE PC.ODL/557, 24 juli. 2003. godine.

¹⁸⁰ Poglavlje II Konvencije propisuje da potpisnici imaju opću obavezu izraditi politike prevencije trgovine ljudima. Ova politika mora biti usvojena na državnom nivou, te mora osigurati koordinaciju različitih tijela nadležnih za ovo pitanje, kao i uključiti organizacije civilnog društva koje se bave sprečavanjem trgovine ljudima i pružanjem pomoći žrtvama.

Hercegovine krivični zakoni entiteta, kantona i Brčko distrikta. Sva krivična djela povezana sa trgovinom ljudima u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine svrstana su u poglavlje: Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom.¹⁸¹

Krivični zakon Federacije BiH (KZ FBiH) i Brčko distrikta BiH (KZ BD BiH) ne propisuju posebno djelo trgovine ljudima, a Krivični zakon Republike Srpske (KZ RS) propisuje samo krivično djelo trgovine ljudima radi vršenja prostitucije (član 198.) kao posebno djelo.

Sa transnacionalnim krivičnim djelom trgovine ljudima povezana su sljedeća krivična djela:

a) Zasnivanje ropskog odnosa i prevoz osoba u ropskom odnosu (član 185.);¹⁸²

b) Medunarodno vrbovanje radi prostitucije (član 187.);¹⁸³

---

¹⁸¹ *Krivični zakon Bosne i Hercegovine* (KZ BiH) propisuje trgovinu ljudima kao posebno krivično djelo. Član 186 KZ BiH glasi:

(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom vlasti ili utjecaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi se postigla privola lica koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi lice, u svrhu iskorištavanja prostitucije drugog lica ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilnog rada ili usluga, ropstva ili njemu sličnog odnosa, služenja, odsranjivanja dijelova ljudskog tijela ili drugog izrabljivanja, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ko vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi dijete ili maloljetnika, radi izrabljivanja iz stava (1) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(3) Ko organizira ili bilo kako rukovodi grupom ljudi radi činjenja krivičnog djela iz stava (1) ili (2) ovog člana kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(4) Bez utjecaja je na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima okolnost da li je lice pristalo na izrabljivanje iz stava (1) ovog člana.

¹⁸² Član 185. KZ BiH: Zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu

(1) Ko kršeci pravila međunarodnog prava stavi drugog u ropski ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugoj osobi ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji takve osobe ili podstrekava drugog da proda svoju slobodu ili slobodu osobe koju izdržava ili se o njoj stara, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ko kršeci pravila međunarodnog prava kupi, proda, preda drugoj osobi ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji djeteta ili maloljetnika radi usvajanja, transplantacije organa, eksploatacije radom ili u druge protupravne svrhe, kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(3) Ko kršeci pravila međunarodnog prava prevozi osobe koje se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

c) Nezakonito uskraćivanje identifikacijskih dokumenata (član 188.);¹⁸⁴

d) Krijumčarenje osoba (član 189.); i

e) Mučenje i drugi oblici surovog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja (član 190.).

Zakonom o putnim ispravama iz maja 2007. godine u Bosni i Hercegovini su uvedeni biometrijski pasoši. Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu Bosne i Hercegovine precizirane su obaveze prevoznika kao i sankcije u slučaju neispunjavanja obaveza. Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine usvojilo je 2008. godine *Pravilnik o zaštiti stranih žrtava trgovine ljudima*. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 2007. godine usvojilo *Pravila o zaštiti žrtava i žrtava svjedoka trgovine ljudima državljana Bosne i Hercegovine*. Ovdje su također značajni: Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine¹⁸⁵, Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka¹⁸⁶ i Zakon o programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini¹⁸⁷.

Procedurama za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, usvojenim 2005. godine (*Vlašičke procedure*), utvrđena su sredstva međusobne saradnje u odnosu na žrtave trgovine ljudima, između nadležnih institucija, nevladinih organizacija i Medunarodne organizacije za migracije (IOM).¹⁸⁸

---

¹⁸³ Član 187. KZ BiH: Međunarodno vrbovanje radi prostitucije

(1) Ko vrbuje, namamljuje ili navodi drugog na pružanje seksualnih usluga radi zarade u nekoj državi, izuzimajući državu u kojoj ta osoba ima prebivalište ili čiji je državljanin, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Ko uz korištenje sile ili pod prijetnjom sile ili prijevarom, prisiljava ili navodi drugog na odlazak u državu u kojoj nema prebivalište ili čiji nije državljanin, radi pružanja seksualnih usluga za novac, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ako je krivično djelo iz stavka 1. i 2. ovog člana učinjeno prema djetetu ili maloljetniku, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(4) Činjenica da se vrbovana, namamljena, potaknuta, prisiljena ili zavedena osoba već bavila prostitucijom, ne utječe na postojanje krivičnog djela.

¹⁸⁴ Član 188. KZ BiH: Nezakonito uskraćivanje identifikacijskih dokumenata

Ko, s ciljem ograničavanja slobode kretanja ili ispoljavanja vlasti nad drugim licem nezakonito uskrati drugom njegovu ličnu ili putnu ispravu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

¹⁸⁵ Službeni glasnik BiH, broj: 3/03.

¹⁸⁶ Službeni glasnik BiH, broj: 3/03 i 61/04.

¹⁸⁷ Službeni glasnik BiH, broj: 29/04.

¹⁸⁸ ODIHR i Vijeće Evrope, Analiza pravnih propisa koji se odnose na borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini Mišljenje broj: 127/2009 (MASz)). Dostupno na: www.legislationline.org. 4.3.2013.

Ukoliko uporedimo ovu odredbu KZ BiH sa članom 4 *Konvencije Savjeta Evrope o akciji protiv trgovine ljudima*¹⁸⁹ iz 2005. godine i članom 3 Protokola (vidi gore) vidljivo je da je zakonska definicija vrlo slična definicijama datim u Konvenciji i Protokolu. Ali KZ BiH na drugi način rješava pitanje pristanka jednostavno propisujući da je pristanak žrtve bez utjecaja na postojanje ovog krivičnog djela.

Pravni okvir. Osnovni međunarodnopravni dokument sa kojim je nužno uskladiti zakonodavstvo Bosne i Hercegovine je Konvencija vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima.¹⁹⁰

---

¹⁸⁹ Član 4 Konvencije propisuje

U svrhu ove Konvencije :

a. izraz «trgovina ljudima» će označavati regrutaciju, prijevoz, premještaj, nastanjivanje ili primanje osoba, koristeći se prijetnjom ili silom ili drugim oblicima prisile, otmicom, prevarom, obmanom, zloupotrebom vlasti ili neke pozicije ranjivosti ili nuđenjem ili prihvatanjem plaćanja ili drugih koristi radi dobijanja pristanka osobe

koja ima kontrolu nad drugom radi eksploatacije. Eksploatacija podrazumijeva, najmanje, eksploataciju prostitucije drugih, ili nekih drugih oblika seksualne eksploatacije, prinudni rad i usluge, ropstvo ili postupci slični ropstvu, služenje ili uzimanje organa ;

b. saglasnost žrtve «trgovine ljudima» sa eksploatacijom, kao što je navedeno u alineji

(a) ovog člana, je irelevantna ako je bilo koji od navedenih načina iz alineje (a) upotrijebljen.

c. regrutacija, prijevoz, premještaj, smještaj, ili primanje djece radi eksploatacije smatraju se kao «trgovina ljudima» iako ovo ne uključuje niti jedan način prisile naveden u alineji (a) ;

d. termin «dijete» označava svaku osobu do osamnaest godina ;

e. termin «žrtva» označava svaku fizičku osobu koja je primorana na trgovinu ljudima kao što je navedeno u ovom članu.

¹⁹⁰ Poglavlje II Konvencije propisuje da potpisnici imaju opću obavezu izrade politike prevencije trgovine ljudima. Ova politika mora biti usvojena na državnom nivou, te mora osigurati koordinaciju različitih tijela nadležnih za ovo pitanje, kao i uključiti organizacije civilnog društva koje se bave sprecavanjem trgovine ljudima i pružanjem pomoci žrtvama.

3. Institucionalni okvir

3.1. Saradnja u okviru Ujedinjenih nacija

U okviru UN je značajna uloga koju ima Kancelarija UN za droge i zločine (*United Nations Office on Drugs and Crime – UNODC*)¹⁹¹ u izgradnji politike borbe protiv transnacionalnog kriminala.

Kancelarija UN za droge i zločine (UNODC) kao zaštitnik Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala i njenih protokola poticala je države potpisnice na ratifikaciju Konvencije i na preduzimanje potrebnih koraka ka njenoj implementaciji. Te mjere su obuhvatale pomaganje u pripremi zakona kojim se osiguravao širi okvir za borbu protiv organiziranih kriminalnih aktivnosti, pomaganje u izgradnji kapaciteta u području sprovođenja zakona i to naročito u oblasti trgovine ljudima i krijumčarenju migranata.

UNODC radi na pitanjima trgovine ljudima od ranih 1990 - ih. Sačinio je strategiju u kojoj je izložio svoju komplementarnu ulogu u sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i krijumčarenju migranata. Najnovija strategija dopunjava UNODC - ov *Tematsaki program protiv organizovanog kriminala i zabranjene trgovine* (2011 – 2013).¹⁹²

U ovoj materiji UNODC ima ulogu pružanja praktične pomoći državama u izradi zakona i sveobuhvatnih nacionalnih strategija za sprečavanje trgovine ljudima kao i pomoć u resursima radi njihove implementacije.

Glavna uloga UNODC - a u pogledu ovog protokola je pomoć državama članicama da u cjelosti implementiraju Protokol. UNODC pruža tehničku pomoć u izradi propisa, strateškom planiranju, razvoju strategije, prikupljanju pomoći i istragama, u izgradnji sistema krivične pravde, zaštiti i podršci žrtvama, u međunarodnoj saradnji i zaštiti i povećanju svjesnosti o ovom pitanju. Također, UNODC pokreće i rukovodi brojnim aktivnostima koje proizlaze iz njegovog statuta kao zaštitnik Protokola kao što su: njegova rukovodeća uloga u Interagencijskoj koordinacijskoj grupi protiv

---

¹⁹¹ <http://www.unodc.org/>

¹⁹² United Nations Office on Drugs and Crime, *Action Against Transnational Organized Crime and Illicit Trafficking, Including Drug Trafficking*. (2011 – 2013). April 2011.

trgovine osobama, finansijski je administrator, domaćin i član Upravnog odbora UN globalne inicijative za borbu protiv trgovine ljudima (UN GIFT) i fond menadžer UN starateljskog fonda za žrtve trgovine ljudima, naročito ženama i djecom.

Globalni izvještaj o trgovini ljudima za 2012. godinu koji je objavio UNODC otkriva da su djeca 27 procenata svih žrtava trgovine ljudima.

3.2. Nacionalni instrumenti

Pravni okvir. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je usvojilo *Akcionni plan za sprječavanja trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini* 2008 – 2012. godine, koji predstavlja nastavak ranije ustanovljene prakse usvajanja akcionih planova za sprječavanje trgovine ljudima. Ciljevi koji se žele ostvariti akcionim planom odnose se na: sistem podrške, prevenciju, zaštitu i pomoć žrtvama i svjedocima, krivično gonjenje i međunarodnu saradnju. Sastavni dio Akcionog plana predstavlja i Operativni plan aktivnosti za isti period. Njime se razrađuju ciljevi Akcionog plana i utvrđuju konkretne mjere za postizanje utvrđenih ciljeva. Utvrđuju se odgovorne institucije i partneri iz vladinog i nevladinog sektora, vremenski okvir, finansijska sredstva kao i pokazatelji ostvarenih rezultata.

Institucionalni okvir. Institucionalni okvir za realizaciju postavljenih ciljeva čine: Državni kordinator¹⁹³ i Ured državnog koordinatora, Državna grupa,¹⁹⁴ Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstva pravde entiteta, kantona i Brčko distrikta, Ministarstvo civilnih poslova kao i ministarstva nadležna za zdravstvo i zdravstveno osiguranje i socijalnu zaštitu i rad entiteta, kantona i Brčko distrikta, ministarstva za obrazovanje, radne grupe za prevenciju kao i vladine i nevladine organizacije. Kao posebna mjera predviđena je uspostava Odsjeka unutar Ministarstva sigurnosti koji će osigurati administrativnu i tehničku podršku Državnoj grupi i svim drugim učesnicima u provođenju akcionog plana.

---

¹⁹³ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 2003. godine uspostavilo funkciju Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije u Bosni i Hercegovini.

¹⁹⁴ Udarina grupa za borbu protiv trgovine ljudima i organizirane ilegalne imigracije kao oblika organiziranog kriminala formirana je 2004. godine. (Službeni glasnik BiH, broj: 3/04).

4. Zaključak

Trgovina ljudima kao vid organiziranog kriminala pratilac je ljudskog društva i u dvadeset prvom vijeku. Radi se o složenoj društvenoj pojavi koja često ima efekt preko državnih granica. Trgovina ljudima kao oblik organiziranog kriminala nosi sve karakteristike ovog vida kriminalnih aktivnosti. Stoga se pravila koja se odnose na suzbijanje transnacionalnog organiziranog kriminala uopšte primjenjuju i na suzbijanje trgovine ljudima kao njegovog posebnog vida.

U cilju sprječavanja i suzbijanja trgovine ljudima uspostavljen je pravni i institucionalni okvir na globalnom, regionalnom i nacionalnom nivou. Na globalnom nivou je usvojena Konvenciji UN za borbu protiv transnacionalnog organiziranog kriminala i Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom. Na regionalnom nivou je usvojena Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, krivični zakoni njenih entiteta i Brčko Distrikt BiH inkriminirali su radnju trgovine ljudima kao i sa njom povezane radnje.

Na globalnom i regionalnom nivou uspostavljene su brojne institucije sa ciljem suzbijanja i sprječavanja trgovine ljudima. U Bosni i Hercegovini je uspostavljena nadležnost na svim nivouima vlasti radi suzbijanja i sprječavanja trgovine ljudima.

VII. Krijumčarenje migranata

1. Globalni instrumenti protiv krijumčarenja migranata

Mnogi ljudi naročito oni mlađe životne dobi spremni su preuzeti rizik ilegalnog prelaska državne granice radi stjecanja prilike za bolju budućnost daleko od zemlje porijekla. Ponekad moraju ilegalno prelaziti više državnih granica bez ikakvih dokumenata pa im je potrebna pomoć ili radi prelaska državne granice ili radi pribavljanja krivotvorenih dokumenata. Oni koji im pomažu u tome zarađuju ogromne sume novca. To su često organizirane kriminalne skupine koje prihode od krijumčarenja migranata usmjeravaju u druge vidove kriminala. Procjenjuje se da danas postoji oko pedeset miliona ilegalnih migranata.¹⁹⁵

Temeljni dokument Ujedinjenih nacija u borbi protiv krijumčarenja migranata je *Protokol protiv krijumčarenja migranata zemljom, morem i vazduhom*¹⁹⁶

Ujedinjene nacije definišu krijumčarenje migranata¹⁹⁷ kao: "pribavljanje direktno ili indirektno finansijske ili druge materijalne koristi od ilegalnog ulaska osoba u državu čiji osoba nije državljanin ili permanentni rezident."¹⁹⁸

Po ovoj definiciji počinitelj krivičnog djela je krijumčar, ne krijumčareni.

Protokol protiv krijumčarenja migranata zemljom, morem i vazduhom pravni je okvir za rad na suzbijanju ilegalnih migranata.¹⁹⁹ Cilj ovog protokola je spriječiti i boriti se protiv ilegalnih migracija, zaštititi prava ilegalnih migranata i unaprijediti

---

¹⁹⁵ United Nations Development Programme; *Human Development Report 2009; Overcoming Barriers: Human Mobility and Development*, New York 2009.

¹⁹⁶ General Assembly resolution 55/25 of 15 November 2000; Odluka o ratifikaciji Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnenim, morskim i vazdušnim putem, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, objavljena u Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj: 3/02.

¹⁹⁷ Vidi: United Nations Office on Drug and Crime, *Trgovina ljudima i krijumčarenje migranata*, Smjernice za međunarodnu saradnju, Ured ujedinjenih naroda za drogu i kriminal, Ured za regionalni program za Jugoistočnu Evropu. 2010.

¹⁹⁸ United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna, *The Globalisation of Crime, A Transnational Organised Crime, Threat Assessment*, 2010. Str. 55.

¹⁹⁹ Vidi: United Nations Office on Drugs and Crime, *Action Against Transnational Organized Crime and Illicit Trafficking, Including Drug Trafficking*. (2011 – 2013). April 2011.

međunarodnu saradnju u tom cilju. Zbog toga Protokol zahtijeva kriminalizaciju "...posredovanje, da bi se dobila, direktno ili indirektno, finansijska ili druga materijalna korist, od ilegalnog ulaska osoba u državu članicu čiji osoba nije državljanin".²⁰⁰ Također se zahtijeva od država da kriminaliziraju proizvodnju, nabavku ili posjedovanje krivotvorenih dokumenata kada je učinjeno sa ciljem omogućavanja krijumčarenja migranata. Primarna odgovornost na sprječavanju, suzbijanju i kažnjavanju krijumčarenja migranata je ipak na državama članicama Protokola. Generalni cilj Protokola je da zaustavi krijumčarenje migranata.

Protokol o krijumčarenju migranata u članu 3 (a) definiše krijumčarenje migranata kao: "priskrblijvanje, kako bi se ostvarila, direktno ili indirektno, finansijska ili druga materijalna korist, od nezakonitog ulaska neke osobe u državu ugovornicu čiji ona nije državljanin ili stalni stanovnik" a nezakoniti ulazak znači "prelazak granica bez poštivanja neophodnih uslova za zakonit ulazak u državu koja prima".

Član 3 Protokola čine sljedeći elementi: 1) osiguranje ilegalnog ulaska druge osobe; 2) u drugu državu; 3) u svrhu stjecanja finansijske ili materijalne dobiti.

Član 3 (b) dalje definira 'ilegalni ulazak' kao prelazak (međunarodnih) granica bez ispunjavanja potrebnih uvjeta za legalan ulazak u datu državu. Član 6 Protokola, zahtijeva između ostalog, od nacionalnih zakonodavstava da djelo krijumčarenja migranata prepoznaju kao krivično djelo.

Ovaj protokol daje pravni i konceptualni okvir za globalni odgovor na krijumčarenje osoba sadržavajući odredbe o definiranju i kriminaliziranju krijumčarenja migranata i kriminalnom ponašanju. Protokol reguliše sve vrste krijumčarenja migranata uključujući i krijumčarenje migranata morem. Također ukazuje na prava koja imaju migranti a koja proizlaze iz međunarodnog prava.²⁰¹

Član 6 Protokola zahtijeva od država da kriminaliziraju i krijumčarenje migranata i omogućavanje osobama da ostanu u državi članici ilegalno. Također se zahtijeva stavljanja u uslove

---

²⁰⁰ Član 3 Protokola protiv krijumčarenja migranata zemljom, morem i vazduhom.

²⁰¹ Vidi: The 1951 Convention relating to the Status of Refugees, and the 1990 International Convention on the Protection of the Rights of all Migrant Workers and Members of their Families – The International Framework for Action to Implement the Smuggling of Migrants Protocol provides further details on international law applying to smuggled migrants.

kažnjavanja radnji "(a) koje ugrožavaju, ili bi mogle ugroziti, živote ili sigurnost migranata u pitanju; ili (b) Koji povlače nehuman ili degradirajući tretman, uključujući eksploataciju, tih migranata."²⁰²

Uloga UNODC - a je da putem studija i prikupljanja podataka poveća opšte znanje o ovom fenomenu kao i da pomogne vladama u njihovim naporima da implementiraju Protokol.²⁰³

---

²⁰² član 6. "Kriminalizacija"

1. Svaka država strana će donijeti zakonske odredbe i druge mjere koje budu potrebne da se ustanove kao kazneni prekršaji, kada se čine namjerno i da se ostvari, direktno ili indirektno, finansijska ili druga materijalna korist:
    - (a) Krijumčarenje migranata;
    - (b) Kad se čini u svrhu omogućavanja krijumčarenja migranata;
      - (i) Proizvodnja lažnog putnog ili identifikacionog dokumenta;
      - (ii) Ispisivanje, pribavljanje ili posjedovanje takvog dokumenta;
    - (c) Omogućavanje osobi koja nije državljanin ili stalni stanovnik da ostane u državi u pitanju bez ispunjavanja neophodnih uvjeta za legalni ostanak u državi sredstvima navedenim u tački (b) ovog stava ili bilo kojim drugim nezakonitim sredstvima.
  2. Svaka država strana će donijeti zakonske i druge mjere koje su neophodne da se ustanove kao kazneni prekršaji:
    - (a) Zavisno od osnovnih koncepata svog pravnog sistem, pokušaji činjenja prekršaja ustanovljenog u skladu sa stavom 1. ovog člana;
    - (b) Učešće kao saučesnik u prekršaju ustanovljenom u skladu sa st. 1. (a), (b) (i) ili (c) ovog člana i, ovisno od osnovnih koncepata svog pravnog sistema, učešće kao saučesnik u prekršaju ustanovljenom u skladu sa stavom 1. (b) (ii) ovog člana;
    - (c) Organiziranje ili upućivanje drugih osoba na činjenje prekršaja ustanovljenog u skladu sa stavom 1. ovog člana.
  3. Svaka država strana će donijeti zakonske i druge mjere koje budu potrebne da se ustanove kao otežavajuće okolnosti za prekršaje ustanovljene u skladu sa st. 1. (a), (b) (i) i (c) ovog člana i, zavisno od osnovnih koncepata svog pravnog sistem, za prekršaje ustanovljene u skladu sa st. 2. (b) i (c) ovog člana, okolnosti:
    - (a) Koje ugrožavaju, ili bi mogle ugroziti, živote ili sigurnost migranata u pitanju; ili
    - (b) Koje povlače nehuman ili degradirajući tretman, uključujući eksploataciju, tih migranata.
  4. Ništa iz ovog protokola ne sprječava državu stranu da poduzme mjere protiv osobe čije ponašanje predstavlja prekršaj po njenomu domaćem pravu.
- ²⁰³ Vidi: United Nations Office on Drugs and Crime, *Action Against Transnational Organized Crime and Illicit Trafficking, Including Drug Trafficking*. (2011 – 2013). April 2011.

2. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Član 189. KZ BiH definira Krijumčarenje osoba kao:

(1) Ko iz koristoljublja prevede preko državne granice jedno ili više lica koja ne ispunjavaju uslove za zakonit ulazak preko državne granice ili ko omogući drugome nedozvoljeni prelazak granice, kaznice se kanom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Ko iz koristoljublja omogući licu koje nije državljanin države primateljice niti u njoj ima stalni boravak da ostane na području te države bez ispunjavanja uslova za zakoniti boravak, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(3) Ako je pri počinjenju krivičnog djela iz stava (1) ovog člana doveden ili je mogao biti doveden u opasnost život ili sigurnost lica koja se prevoze preko državne granice, ili je prema njima postupano u svrhu izrabljivanja ili na drugi necovjekan ili ponižavajući način, počinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(4) Ako je pri počinjenju krivičnog djela iz stava (2) ovog člana doveden ili je mogao biti doveden u opasnost život ili sigurnost lica kojima je omogućen nezakonit ostanak na području države primateljice, ili je prema njima postupano u svrhu izrabljivanja ili na drugi necovjekan ili ponižavajući način, počinilac će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

5) Ko organizira grupu ljudi ili bilo kako rukovodi grupom ljudi, s ciljem počinjenja krivičnog djela iz stava (1) ili (2) kaznice se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

Djelo se sastoji u nedozvoljenom prebacivanju drugih osoba preko državne granice ili omogućavanju nedozvoljenog prelaska drugoj osobi preko državne granice u namjeri finansijske ili materijalne koristi. Radnja izvršenja se sastoji u: a) bavljenju nedozvoljenim prebacivanjem osoba preko državne granice ili b) omogućavanju nedozvoljenog prelaska državne granice drugoj osobi. Ove radnje moraju biti višekratno činjene.

VIII. Trgovina vatrenim i zabranjenim oružjima

1. Protokol protiv zabranjene proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama i municijom

Pravni i pojmovni okvir za borbu protiv nedozvoljene trgovine vatrenim oružjem pruža Protokol protiv zabranjene proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama i municijom.²⁰⁴ Zabranjena trgovina vatrenim oružjem je povezana sa oružanim sukobima i nasiljem u različitim krajevima svijeta. Također je povezana sa drugim vidovima organiziranog kriminala uključujući trgovinu narkoticima, terorizmom i finansiranjem terorizma. Protokol nastoji olakšati i ojačati kapacitete država da efektivno regulišu kontrolu transfera oružja i municije da spriječe njegovo skretanje u ilegalne krugove i da poveća saradnju između država članica u tom cilju. Rješavajući pitanje legalnog i ilegalnog aspekta ovog problema, Protokol postavlja okvir za prihvatanje sveobuhvatnog pravnog režima radi regulisanja nedozvoljenih tokova oružja bez nanošenja štete legalnoj trgovini. Protokol sadrži set kontrolnih mjera sa ciljem olakšanja istraživanja i krivičnog gonjenja specifičnih krivičnih djela povezanih sa nedozvoljenom trgovinom oružjem. Ovaj protokol je jedini globalni pravno obavezujući instrument o kontroli vatrenog oružja.

Protokol je dopunjen drugim globalnim politički obavezujućim instrumentima kao što su UN Program akcije (PoA) također prihvaćen 2001. godine, i Nacrt međunarodnog instrumenta (ITI)²⁰⁵ iz 2005. godine sačinjeni sa ciljem sprječavanja proliferacije oružja i lakog oružja i uspostave sveobuhvatnog kontrolnog režima. Ova tri instrumenta međusobno se dopunjavaju. Također nekoliko pravnih i političkih instrumenata prihvaćenih nakon 1997. godine u različitim regionima dopunjuje ovaj pravni okvir.

---

²⁰⁴ General Assembly resolution 55/25 of 31 May 2001. Stupio na pravnu snagu 3 July 2005.

²⁰⁵ United Nations Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects (PoA), adopted in 2001, and the International Instrument to Enable States to Identify and Trace, in a Timely and Reliable Manner, Illicit Small Arms and Light Weapons (ITI) of 2005.

2. Međunarodna saradnja u implementaciji

UNODC pomaže državama članicama u implementaciji Protokola na integrisan i koherentan način kako je to propisano Konvencijom kroz preventivne i kontrolne mjere, istraživanje na temelju dokaza, razvoj pravnih i tehničkih instrumenata, pravnu pomoć, izgradnju kapaciteta i međunarodnopravnu i sudsku saradnju u cilju povećanja istraga i pokretanja postupaka protiv ovih i drugih formi kriminalnih aktivnosti.²⁰⁶ Kao aktivni član UN kordinirane akcije o lakom oružju (*The United Nations Coordinating Action on Small Arms - UN - CASA*), integrisani mehanizam sačinjen od 19 UN agencija i programa koji djeluju u polju naoružanja i oružanih nasilja, UNODC također doprinosi razvoju međunarodnih standarda o kontroli lakog oružja.²⁰⁷

---

²⁰⁶ Vidi: United Nations Office on Drugs and Crime, *Action Against Transnational Organized Crime and Illicit Trafficking, Including Drug Trafficking*. (2011 – 2013). April 2011.

²⁰⁷ Ibid. Str. 18.

3. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Krivični zakon BiH u Glavi XVII pod nazivom Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom propisuje krivična djela iz ove grupe. To su: neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom te proizvodima dvojne upotrebe (član 193), nedozvoljeno oružje i druga sredstva borbe (član 193 a), neovlašteni promet hemikalijama (član 193 b), aktivnosti protivne režimima propisanim Zakonom o implementaciji Konvencije o zabrani razvijanja, proizvodnje, gomilanja i korištenja hemijskog oružja i o njegovom uništavanju (član 193 c), neovlašteno pribavljanje i raspolaganje nuklearnim materijalom (član 194) i ugrožavanje nuklearnog objekta (član 194 a).

Član 193 KZ BiH "Neovlašteni promet oružjem vojnom opremom te proizvodima dvojne upotrebe"²⁰⁸ osnovno je krivično djelo iz ove grupe. Radnja izvršenja ovog krivičnog djela je opisana kao: uvozi, izvozi, prevozi ili posreduje u prometu oružja ili vojne opreme bez dozvole propisane zakonom Bosne i Hercegovine *ili u suprotnosti s međunarodnim pravom*, ili ko daje krive podatke ili propusti prikazati činjenice u postupku davanja dozvole u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine, ili ko propusti u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine registrirati ugovor u vezi oružja ili vojne

²⁰⁸ Član 193 KZ BiH *neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom te proizvodima dvojne upotrebe*

(1)Ko uvozi, izvozi, prevozi ili posreduje u prometu oružja ili vojne opreme bez dozvole propisane zakonom Bosne i Hercegovine *ili u suprotnosti s međunarodnim pravom*, ili ko daje krive podatke ili propusti prikazati činjenice u postupku davanja dozvole u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine, ili ko propusti u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine registrirati ugovor u vezi oružja ili vojne opreme,

kaznit će se kaznom zatvora od *najmanje tri godine*.

(2)Ko počini krivično djelo iz stava (1) ovog člana u pogledu proizvoda, računarskih programa ili tehnologije koje se mogu upotrijebiti u vojne svrhe, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(3)Ko organizira grupu ljudi u cilju učinjenja krivičnog djela iz stava 1. ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(4)Ko učini krivično djelo iz člana 1. ovog zakona iz nehata,

kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(5)Ko počini krivično djelo iz stava (2) ovog člana iz nehata, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(6)Oružje, vojna oprema, proizvodi dvojne namjene, kao i sredstva za njihov transport ili rasturanje, bit će oduzeti.

opreme. Kvalifikovani oblik ovog krivičnog djela čini onaj ko organizira grupu ljudi u cilju učinjenja krivičnog djela iz stava 1. ovog člana.

Član 193 a) "Nedozvoljeno oružje i druga sredstva borbe"²⁰⁹ čini onaj ko protivno propisima Bosne i Hercegovine ili pravilima međunarodnog prava, izradi ili usavrši, proizvede, nabavi, gomila ili uskladišti, nudi na prodaju ili kupuje, posreduje u kupovini ili prodaji ili na drugi način neposredno ili posredno prenese drugome, posjeduje ili prevozi hemijsko ili biološko oružje ili kakvo drugo sredstvo borbe koje je zabranjeno pravilima međunarodnog prava,

Član 193 b) "Neovlašteni promet hemikalijama"²¹⁰ ima za predmet zabranu uvoza, izvoza, prevoza ili posredovanje u prodaji ili

---

²⁰⁹ Član 193.a) *Nedozvoljeno oružje i druga sredstva borbe*

(1) Ko, protivno propisima Bosne i Hercegovine ili pravilima međunarodnog prava, izradi ili usavrši, proizvede, nabavi, gomila ili uskladišti, nudi na prodaju ili kupuje, posreduje u kupovini ili prodaji ili na drugi način neposredno ili posredno prenese drugome, posjeduje ili prevozi hemijsko ili biološko oružje ili kakvo drugo sredstvo borbe koje je zabranjeno pravilima međunarodnog prava, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ko na bilo koji način upotrijebi hemijsko ili biološko oružje ili borbena sredstva, zabranjena pravilima međunarodnog prava, kaznit će se kaznom zatvora od pet godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(3) Ko iskoristi sredstva za kontrolu nereda kao metodu ratovanja, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do tri godine

(4) Ko za vrijeme rata ili oružanog sukoba naredi da se upotrijebi hemijsko ili biološko oružje ili kakva borbena sredstva ili način borbe koji su zabranjeni pravilima međunarodnog prava, ili ih sam upotrijebi, kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.

(5) Ako je krivičnim djelom iz stava (1), (2) i (3) ovog člana prouzrokovana smrt jednog ili više lica, ili su nastupile 48 teške posljedice za zdravlje ljudi ili životinja ili teške posljedice po okoliš, počinitelj će se kaznit kaznom zatvora najmanje pet godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(6) Ko vojno priprema upotrebu oružja, sredstava ili načina iz stava (2) ovog člana, kaznit će kaznom zatvora do tri godine.

(7) Hemijsko ili biološko oružje, neko drugo borbena sredstvo zabranjeno pravilima međunarodnog prava te sredstva za kontrolu nereda iz ovog člana, kao i sredstva za njihov transport ili rasturanje, bit će oduzeti.

²¹⁰ Član 193. b) *Neovlašteni promet hemikalijama*

(1) Ko uvozi, izvozi, prevozi ili posreduje u prodaji ili prometu hemikalija bez dozvole propisane Zakonom o implementaciji Konvencije o zabrani razvijanja, proizvodnje, gomilanja i korištenja hemijskog oružja i o njegovom uništavanju (u daljnjem tekstu: Zakon o implementaciji Konvencije) ili ko daje neistinite podatke u postupku izdavanja dozvole u skladu sa Zakonom o implementaciji Konvencije, kaznit će se kaznom zatvora od tri do deset godina.

(2) Ko organizira grupu ljudi s ciljem činjenja djela iz stava (1) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora od pet godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

prometu hemikalija bez dozvole propisane Zakonom o implementaciji Konvencije o zabrani razvijanja, proizvodnje, gomilanja i korištenja hemijskog oružja i o njegovom uništavanju.

Član 193 c) "Aktivnosti protivne režimima propisanim Zakonom o implementaciji Konvencije o zabrani razvijanja, proizvodnje, gomilanja i korištenja hemijskog oružja i o njegovom uništavanju"²¹¹ Ovo krivično djelo se čini radnjom opisanom kao "preduzme aktivnosti protivne režimima za aktivnosti koje uključuju hemikalije s Liste 1 i Liste 2 Zakona o implementaciji Konvencije".

Član 194 "Neovlašteno pribavljanje i raspolaganje nuklearnim materijalom"²¹². Radnja izvršenja krivičnog djela je

---

(3) Ko iz nehata učini djelo iz stava (1) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(4) Hemikalije iz ovog člana bit će oduzete.

²¹¹ Član 193. c) Aktivnosti protivne režimima propisanim Zakonom o implementaciji Konvencije o zabrani razvijanja, proizvodnje, gomilanja i korištenja hemijskog oružja i o njegovom uništavanju

(1) Ko preduzme aktivnosti protivne režimima za aktivnosti koje uključuju hemikalije s Liste 1 i Liste 2 Zakona o implementaciji Konvencije, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(2) Ko preduzme aktivnosti protivne režimima za aktivnosti koje uključuju hemikalije s Liste 3 Zakona o implementaciji Konvencije, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do tri godine.

(3) Ko uskladišti hemikalije bez dozvole propisane Zakonom o implementaciji Konvencije, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine.

(4) Hemikalije iz stava (3) ovog člana bit će oduzete.

²¹² Član 194. Neovlašteno pribavljanje i raspolaganje nuklearnim materijalom

(1) Ko nuklearni ili drugi radioaktivni materijal ili uređaj neovlašteno pribavi, primi, preda drugome ili mu omogući da dođe u posjed ili posjeduje, koristi, prenese, preradi, odloži, uskladišti ili raširi kaznit će se kaznom zatvora do pet godina.

(2) Ko nuklearni ili drugi radioaktivni materijal ili uređaj pribavi krađom, prevarom, silom, prijetnjom ili bilo kojim drugim načinom zastrašivanja kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(3) Ko krivičnim djelom iz stavova (1) i (2) ovog člana izazove opasnost za život ili zdravlje ljudi ili opasnost za imovinu ili okoliš velikih razmjera kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.

(4) Ako je zbog krivičnog djela iz stavova (1), (2) i (3) ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica ili šteta za imovinu ili okoliš velikih razmjera, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

(5) Ko krivično djelo iz stavova (1) i (3) ovog člana počini iz nehata kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(6) Ko krivično djelo iz stava (4) ovog člana počini iz nehata kaznit će se kaznom zatvora do deset godina.

(7) Ko, s ciljem da primora neku državu ili međunarodnu organizaciju ili fizičko ili pravno lice da nešto učini ili ne učini, prijeti upotrebom nuklearnog materijala radi ugrožavanja života ljudi ili imovine velikih razmjera kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.

neovlašteno pribavljanje, primanje, predaja drugome ili omogućavanje drugom da dođe u posjed ili posjeduje, koristi, prenese, preradi, odloži, uskladišti ili raširi nuklearni ili drugi radioaktivni materijal ili uređaj.

Drugi oblik je pribavljanje nuklearnog ili drugog radioaktivnog materijala ili uređaja krađom, prevarom, silom, prijetnjom ili bilo kojim drugim načinom zastrašivanja. Kvalifikovani oblik ovog krivičnog djela je izazivanje opasnosti za život ili dravlje ljudi ili za imovinu ili okoliš velikih razmjera kao i ako je kao posljedica nastupila smrt jednog ili više lica ili šteta za imovinu ili okoliš velikih razmjera.

Član 194 a) "ugrožavanje nuklearnog objekta".²¹³ Radnja izvršenja je opisana kao činjenje djela usmjerenog na ometanje rada nuklearnog objekta ili korišćenje ili oštećenje nuklearnog objekta na način kojim je prouzrokovana opasnost od ispuštanja nuklearnog ili drugog radioaktivnog materijala.

---

(8) Nuklearni ili drugi radioaktivni materijal ili uređaj iz ovog člana te sredstva za njihov transport bit će oduzeti.

²¹³ Član 194a. 49 *Ugrožavanje nuklearnog objekta*

- (1) Ko počini djelo usmjerenog na ometanje rada nuklearnog objekta ili koristi ili ošteti nuklearni objekt na način kojim prouzrokuje opasnost od ispuštanja nuklearnog ili drugog radioaktivnog materijala kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.
- (2) Ko krivičnim djelom iz stava (1) ovog člana izazove opasnost za život ili zdravlje ljudi ili opasnost za imovinu ili okoliš velikih razmjera kaznit će se kaznom zatvora najmanje jednu godinu.
- (3) Ko počini krivično djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana iz nehata kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.
- (4) Ako je zbog krivičnog djela iz stavova (1) i (2) ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica ili šteta za imovinu ili okoliš velikih razmjera, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.
- (5) Ko počini krivično djelo iz stava (4) ovog člana iz nehata kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.
- (6) Prijetnja izvršenjem nekog djela iz stavova (1) i (2) ovog člana kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

IX. Trgovina drogama

1. Uvod

Procjenjuje se da je 2010. godine 230 miliona ljudi ili pet procenata cjelokupne odrasle populacije koristilo najmanje jedanput zabranjene droge.²¹⁴

Trgovina drogama je globalna zabranjena trgovina koja uključuje uzgoj, proizvodnju, distribuciju i prodaju supstanci podvrgnutih zakonima o zabrani trgovine narkoticima. Trgovina drogama donosi velike profite kriminalnim organizacijama.²¹⁵ Ona je povezana sa drugim oblicima kriminala i nanosi velike štete državama i međunarodnoj zajednici u cjelini. Osnovni instrumenti u borbi protiv trgovine narkoticima su tri univerzalne konvencije o drogama kojim međunarodna zajednica nastoji suzbiti, spriječiti i kazniti ove nedozvoljene aktivnosti. Također su države u svojim nacionalnim krivičnim zakonodavstvima kriminalizirale ilegalnu trgovinu narkoticima i sa njom povezane djelatnosti.

---

²¹⁴ UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime, Vinna, World Drug Report, 2012.

²¹⁵ Vidi: Bantekas, I. – Nash, S. International Criminal Law. (2007) 3 - rd ed. London and New York: Routledge - Cavendish. Str. 239 - 247.

2. Samostalna konvencija o narkoticima iz 1961. godine

*Samostalna konvencija o narkoticima iz 1961. godine*²¹⁶ predstavlja kodifikaciju ranijih konvencija u ovoj materiji kojim se nastojalo suzbiti uzgoj biljaka koje su služile kao sirovinaska baza za proizvodnju prirodnih droga kao i proizvodnju opijuma i njegovih derivata. Ova konvencija je uključila zahtjev da države članice kontrolišu i licenciraju pojedince i trgovce koji su uključeni u trgovinu ili distribuciju zabranjenih droga. Države članice se obavezuju da "spriječe akumuliranje u posjedu trgovaca, distributera, državnih preduzeća ili ovlaštenih osoba ...u količinama...koje prelaze one koje se zahtijevaju za normalno vođenje poslova, imajući u vidu prevladavajuće tržišne uvjete."²¹⁷ Također se zahtijeva da se osigura izdavanje zabranjenih narkotika samo na recept i propisno obilježavanje narkotika kao i regulisanje trgovine narkoticima a države članice se obavezuju na međusobnu saradnju.

---

²¹⁶ Single Convention on Narcotic Drugs (1961). Entry into force: 8 August 1975,

²¹⁷ Član 30 (2) (a) Samostalne konvencije o narkoticima iz 1961. godine.

3. Protokol iz 1972. godine

*Protokol iz 1972. godine*²¹⁸ koji amandira Samostalnu konvenciju o narkoticima iz 1961. godine predstavlja dalji razvoj inicijativa sadržanih u Konvenciji. Protokol predviđa ograničavanje uzgoja, proizvodnje i prerade kao i upotrebe narkotika samo u količini nužnoj za medicinske i naučne ciljeve. Član 12 Protokola jača mjere sadržane u Konvenciji koje se tiču zabranjenog uzgoja opijuma i kanabisa i nalaže državama članicama zaplijenu i uništavanje biljaka za zabranjenu proizvodnju. Član 18 Protokola proširuje obavezu država članica da informišu Generalnog sekretara UN i obezbijede informacije vezane za preduzimanje ovih mjera. Član 14 Protokola dopunjuje član 36 Samostalne konvencije u cilju da države članice kao alternativu kažnjavanju ili kao dodatak kažnjavanju osiguraju mjere tretmana, edukacije, zbrinjavanja, rehabilitacije i socijalne reintegracije. Protokol također propisuje da su povrede izložene u Samostalnoj konvenciji ekstradibilne i da Protokol može biti osnova za ekstradiciju gdje ne postoje druge odredbe.

---

²¹⁸ The 1972 Protocol amending the Single Convention on Narcotic Drugs 1961. Entry into force: 8 August 1975.

4. UN Konvencija o psihotropnim supstancama iz 1971. godine

*UN Konvencija o psihotropnim supstancama iz 1971. godine,*²¹⁹ pored mjera koje se odnose na kontrolu zabrane upotrebe, prihvata asortiman odredbi o sprečavanju i zabrani. Konvencija uključuje mjere po kojim će države članice uspostaviti stroge mjere kontrole trgovine, proizvodnje i prerade popisanih psihotropnih supstanci. Ova ograničenja se odnose i na materijale koji se koriste u pripremi ili preradi ovih narkotika. Član 22 Konvencije zahtijeva od država članica da osiguraju kriminalizaciju povreda Konvencije.

---

²¹⁹ Convention on Psychotropic Substances (1971). Dostupno na: <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/psychotropics.html>. 22.1.2013.

5. UN Konvencija protiv zabranjene trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama iz 1988. godine

UN Konvencija protiv zabranjene trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama iz 1988. godine²²⁰ usvojena je sa ciljem sveobuhvatnog regulisanja ove materije. Prethodne konvencije prvenstveno su se odnosile na kontrolu proizvodnje zabranjenih narkotika i sprječavanje njihovog skretanja na "crno" tržište. To je bilo nedovoljno da se pokriju sve nedopuštene aktivnosti pa su UN 1984. godine, započele proces konsultacija koji je rezultirao usvajanjem UN Konvencija protiv zabranjene trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama (Bečka konvencija) iz 1988. godine koja je kao svoj cilj navela "unapređenje saradnje među državama članicama tako da one mogu efikasnije rješavati različite aspekte zabranjene trgovine...koja ima međunarodnu dimenziju." Ova konvencija je najsvobuhvatniji međunarodni instrument o kontroli trgovine drogama. Konvencija nalaže državama članicama razvijanje procedura u unutrašnjim zakonodavstvima radi identifikacije, hapšenja, krivičnog gonjenja i kažnjavanja onih koji trguju drogama preko granice države.

Ove mjere uključuju ustanovljavanje krivičnih djela koja se odnose na povrede ove konvencije i sankcija po domaćem krivičnom pravu, omogućavanje ekstradicije za ova krivična djela, osiguranje uzajamne pravne pomoći i saradnje u istragama i krivičnom gonjenju za ove povrede i ustanovljavanje mjera za pljenidbu i konfiskaciju prihoda od zabranjene trgovine drogama. Konvencija propisuje jačanje kontrole nad međunarodnom trgovinom sastavnim hemijskim sastojcima i opremom koji se koriste u proizvodnji zabranjenih narkotika i preduzimanje potrebnih mjera na iskorijenjivanju biljaka čije je uzgajanje zabranjeno a koje se koriste u proizvodnji droga.

Konvencija se ne bavi samo mjerama usmjerenim na zaoštavanje kontrole trgovine drogama nego prepoznaje i potrebu za preduzimanjem mjera na smanjenju zahtjeva za zabranjenim drogama čime uvodi odredbe usmjerena na promoviranje tretmana, edukacije, zbrinjavanja, rehabilitacije i socijalne integracije prekršitelja odredbi. Posebna inovacija koju uvodi ova konvencija je uvođenje kontrole nad hemikalijama od kojih se prave droge i nad opremom koja se koristi za proizvodnju sintetičkih droga.

---

²²⁰ Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (1988). Stupila na pravnu snagu 11. novembra 1990. godine.

Proizvodnja sintetičkih droga je preusmjerila pažnju u borbi protiv zabranjenih narkotika sa nerazvijenih država istoka na razvijene države zapada.

Član 17 Konvencije uvodi plan po kojem država članica Konvencije može zatražiti od države zastave broda dozvolu za pristup na palubu broda, pretragu i preduzimanje prikladnih mjera protiv broda osumnjičenog za trgovinu drogom. Takva mjera se može izvršiti avionom, vojnim brodom ili drugim plovilom ovlaštenim za tu svrhu i moraju se upotrijebiti mjere opreza da se ne ugrozi život, sigurnost broda ili interesi države zastave. Savjet Evrope je implementiralo mjere po članu 17 Konvencije u svome Sporazumu o zabranjenoj trgovini morem implementacijom člana 17 UN Konvencija protiv zabranjene trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama iz 1988. godine.²²¹

Ujedinjene nacije su uspostavile pravni i administrativni okvir za suočavanje sa problemom zabranjene trgovine drogama i problemima povezanim sa upotrebom droga. U sistemu UN ključno mjesto zauzima Komisija o narkoticima (*The Commission on Narcotic Drugs* - CND). Svjesni složenosti izazova koji predstavlja globalna trgovina drogama na specijalnom zasjedanju Generalne skupštine UN 1988. godine (*The UN General Assembly Special Session* - UNGASS) usvojila je Političku deklaraciju i Akcioni plan zasnovan na temeljnim principima podijeljene odgovornosti i potrebi da zauzme balansiran i integralan pristup u suočavanju sa zahtjevima i nabavkama droga i supstanci kroz sveobuhvatnu i održivu alternativu, i proizvodnji i potrošnji kroz ekstenzivnu međunarodnu saradnju i saradnju na sprovođenju zakona.²²²

UNODC izgrađuje integralne regionalne programe te unapređuje međuregionalni i interagencijski odgovor. Jedan takav interagencijski pristup je i Operativna grupa za transnacionalni organizirani kriminal i trgovinu drogama osnovana 2011. godine.

---

²²¹ Agreement on Illicit Traffic by Sea implementing Article 17 of the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (ETS No. 156). Dostupno na: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/reports/html/156.htm>. 1.3.2013.

²²² Prihvaćeni na dvadesetoj Special Session of the United Nations General Assembly devoted to "countering the world drug problem together", New York, 10 June 1998

6. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine kriminaliziralo je neovlašteni promet opojnim drogama ali ne i samo konzumiranje opojnih droga. Djelo je inkriminirano članom 195 KZ BiH, članom 238 KZ FBiH, članom 232 KZ BDBiH i članom 224 KZ RS. Savjet ministara Bosne i Hercegovine na osnovu Zakona o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini iz 2006. godine²²³ donio je Listu opojnih droga, psihotropskih supstanci, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursora.²²⁴

Član 195 KZ BIH glasi:

Neovlašteni promet opojnim drogama

(1) Ko neovlašteno vrši međunarodnu prodaju ili prijenos ili nudi na prodaju ili radi prodaje kupuje, drži, prevozi ili prenosi, ili posreduje u međunarodnoj prodaji ili kupovini, šalje, isporučuje, uvozi, izvozi ili na drugi način neovlašteno stavlja u međunarodni promet supstance ili preparate koji su propisom proglašeni opojnim drogama,

kaznit će se kaznom zatvora od *najmanje tri godine*.

(2) Ko organizira grupu ljudi radi učinjenja krivičnog djela iz stava 1. ovog člana, ili ko postane članom takve organizirane grupe ljudi, kaznit će se kaznom zatvora najmanje *pet godina*..

(3) Ko u međunarodnoj transakciji neovlašteno pravi, nabavlja, posreduje ili daje na upotrebu opremu, materijal ili supstancu znajući da će biti upotrijebljeni za proizvodnju opojnih droga, kaznit će se kaznom zatvora od *jedne do deset godina*.

---

²²³ Službeni glasnik BiH, broj: 8/06.

²²⁴ Član 17 Zakona glasi:

(Razvrstavanje u Listi)

(1) Opojne droge, psihotropne supstance, biljke iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursori, te njihovi preparati u Listi se razvrstavaju u tabele I, II, III i IV, zavisno od kontrolnih mjera koje se na njih primjenjuju.

(2) Materije i biljke uvrštene kao opojne droge ili psihotropne supstance i njihovi preparati razvrstavaju se u jednu

od sljedećih tabela:

- Tabela I: Zabranjene supstance i biljke;

- Tabela II: Supstance i biljke pod strogom kontrolom;

- Tabela III: Supstance i biljke pod kontrolom.

(3) Prekursori se razvrstavaju u Tabelu IV.

(4) Supstanca i biljka koja je pod međunarodnom kontrolom ne može biti razvrstana u tabelu koja bi je podvrgla kontrolnim mjerama manje strogim od onih koje se za pojedinu supstancu ili biljku zahtijevaju u skladu sa međunarodnim konvencijama o kontroli opojnih droga.

(4) Opojne droge i sredstva za njihovu proizvodnju oduzet će se.

Radnja izvršenja ovog krivičnog djela prema stavu 1 sastoji se u: neovlaštenom vršenju međunarodne prodaje, prenosu ili nuđenju na prodaju. Iz upotrijebljenog izraza "vrši" vidljivo je da se radi o višekratnom poduzimanju jedne ili više istih ili različitih radnji. Djelo se također može izvršiti kupovinom, držanjem, prevozom, prenosom radi prodaje, posredovanjem i neovlaštenim stavljanjem u promet na drugi način supstanci ili preparata koji su odgovarajućim propisom stavljeni na listu opojnih droga, psihotropnih supstanci, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga, prekursora i njihovih preparata.

Za postojanje ovog krivičnog djela je bitno da je djelo počinjeno neovlašteno i da je počinjeno u odnosu na određene predmete – supstance ili preparate koji su stavljeni na Listu.

X. Korupcija

1. Uvod

Korupcija je transnacionalna pojava koja pogađa sva društva i privrede i predstavlja prijetnju za stabilnost i sigurnost država, podrija institucije i vrijednosti demokracije, etičke vrijednosti i pravdu te ugrožava održiv razvoj i vladavinu prava. Korupcija je povezana sa drugim oblicima kriminala, posebno sa organizovanim i privrednim kriminalom uključujući i pranje novca. Korupcija uključuje ogromne količine materijalnih dobara koja mogu predstavljati značajan dio resursa države. Pošto korupcija nije više samo lokalna stvar već transnacionalna pojava neophodna je međunarodna saradnja na njenom sprječavanju i suzbijanju. Da bi se postigao ovaj cilj nužan je sveobuhvatni i multidisciplinarni pristup.

Da bi se spriječila i iskorijenila korupcija države moraju međusobno sarađivati uz podršku pojedinaca i grupa izvan javnog sektora, civilnog društva, nevladinih organizacija i organizacija lokalnih zajednica.

Sjedinjene Američke Države su bile prva država koja je ozakonila ekstrateritorijalnu jurisdikciju za korumpiranje stranih javnih zvaničnika od strane državljana SAD ili korporacija koju kontrolišu njeni državljani ili čija je poslovna djelatnost pretežno vezana za SAD ili je osnovana po njenim zakonima. Po Aktu o praksi korumpiranja stranaca (*Foreign Corrupt Practices Act* –FCPA) iz 1977. godine korupcija je "ponuda plaćanja novca ili bilo koje vrijednosti nekom službeniku strane vlade ili političke partije sa koruptivnom namjerom u poslovne svrhe"²²⁵

Generalna skupština UN je 1975. godine usvojila Rezoluciju 3 514 osuđujući podmićivanje od strane transnacionalnih i multinacionalnih koporacija. Čitavo vrijeme nakon toga OECD je preduzimala mjere u cilju prihvatanja određenih propisa u cilju suzbijanja korupcije stranih javnih funkcionera. Konačno su 1997. godine prihvaćene Revidirane preporuke o borbi protiv podmićivanja u međunarodnim poslovnim transakcijama (*Revised Recommendation on Combating Bribery in International Business Transaction*)²²⁶ i stvorene osnove za usvajanje OECD Konvencije o

---

²²⁵ Bantekas, I – Nash, S. (2007). *International Criminal Law*. (3-th ed.). London and New York: Routledge – Cavendish. Str.280-281.

²²⁶ *Ibid*, str. 282.

borbi protiv podmićivanja stranih javnih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama iz 1997. godine (*Convention on Combating Bribery of Foreign Officials in International Business Transaction*).²²⁷ Član 1. Konvencije propisuje da čini krivično djelo svaka osoba: "koja namjerno nudi, obećava ili daje bilo koju nezasluženu novčanu ili drugu korist, bilo direktno ili preko posrednika, stranom javnom službeniku, za njega ili za treću stranu, da bi nešto učinio ili se uzdržao od činjenja u odnosu na obavljanje službene dužnosti, da bi dobio ili osigurao posao ili drugu nepropisnu korist u vođenju međunarodnog posla." Neke države potpisnice su umanjila značaj Konvencije propisujući u svojim unutrašnjim zakonodavstvima pokretanje postupka samo u slučaju kad država žrtva ili vlada države uloži žalbu zbog korupcije.

Nevladina organizacija Transparency International izdaje godišnju publikaciju pod naslovom Percepcije korupcije i indeks plaćenog mita (*Corruption Perception and Bribe Payers Indexes*) što svakako utiče na odluku o ulaganju sredstava potencijalnih investitora.

---

²²⁷ Ibid, str. 282.

2. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije iz 2003. godine

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije iz 2003. godine²²⁸ ne definira korupciju. Umjesto toga ona navodi pojedinačna djela korupcije. U I. Poglavlju pod naslovom: Opšte odredbe u členu 2 definiše *javne funkcionere*. kao: "(i) svako lice koje vrši zakonodavnu, izvršnu, upravnu ili sudsku funkciju države ugovornice, bilo da je imenovano ili izabrano, bilo da je ona stalna ili privremena, plaćena ili neplaćena, bez obzira na rang tog lica; (ii) svako lice koje obavlja javnu funkciju, uključujući u javnom organu ili javnom preduzeću ili vrši javnu službu prema definiciji unutrašnjeg zakonodavstva države ugovornice i na način kako se primenjuje pravo te države ugovornice u odnosnoj oblasti; (iii) svako drugo lice definisano u unutrašnjem pravu države ugovornice kao javni funkcioner..."

Dok *strani javni funkcioner* označava svako lice koje neku od navedenih funkcija obavlja za stranu zemlju.

Član 3 se odnosi na djelokrug primjene koji se opisuje kao sprječavanje, istraga, progon korupcije, kao i zamrzavanje sredstava, zapljenu, konfiskaciju te povrat imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom.

Poglavlje II (članovi 5-14) odnosi se na preventivne mjere. Član 6 obavezuje potpisnice Konvencije da u skladu sa svojim pravnim poretkom ustanove jedno ili više tijela za sprječavanje korupcije. Član 8 se odnosi na kodeks ponašanja javnih službenika a član 9 na transparentnost javnih nabavki i upravljanja javnim finansijama. Dok se član 14 odnosi na pranje novca.

Poglavlje III se odnosi na inkriminiranje i primjenu zakona. Članovima 15 do 25 propisana su pojedina djela korupcije. Član 15 odnosi se na "podmićivanje domaćih državnih službenika"²²⁹, član 16 na "podmićivanje stranih državnih službenika i službenika javnih međunarodnih organizacija"²³⁰, član 17 na "pronevjeru, zloupotrebu ili drugo nelegitimno korištenje imovine od strane državnog službenika"²³¹, član 18 na "zloupotrebu uticaja"²³², član 19 na

²²⁸ Konvencija je prihvaćena od Generalne skupštine UN Rezolucijom 58/4, od 31.X.2003, a stupila na pravnu snagu 14.XII 2005. Bosna i Hercegovina je ratificirala Konvenciju (Službeni glasnik BiH, broj: 5/06).

²²⁹ *Bribery of national public officials.*

²³⁰ *Bribery of foreign public officials and officials of public international organizations.*

²³¹ *Embezzlement, misappropriation or*

"zloupotrebu položaja"²³³, član 20 na "nezakonito bogaćenje"²³⁴, član 21 na "podmićivanje u javnom sektoru"²³⁵, član 22 na "pronevjeru imovine u privatnom sektoru"²³⁶, član 23 na "pranje sredstava stečenih od kriminala"²³⁷, član 24 na "prikriivanje"²³⁸ i član 25 na "ometanje pravde"²³⁹. Član 26 odnosi se na "odgovornost pravnih lica" i obavezuje države članice da u vlastitim zakonodavstvima utvrde odgovornost pravnih lica za učešće u krivičnim djelima propisanim ovom konvencijom. Član 29 zahtijeva od država članica da za krivična djela utvrđena ovom konvencijom propišu duge zastarne rokove u cilju sprječavanja izbjegavanja krivične odgovornosti.

Član 30 utvrđuje krivično gonjenje, suđenje i sankcije, dok se član 31 odnosi na zamrzavanje, zapljenu i konfiskaciju imovine. Član 32 se odnosi na zaštitu svjedoka i stručnjaka koji svjedoče u vezi sa Konvencijom utvrđenim krivičnim djelima kao i žrtava. Član 33 se odnosi na zaštitu lica koja podnose prijavu. Član 34 se odnosi na posljedice korupcije dok se član 35 odnosi na nadoknadu štete. Članovi 36 do 42 se odnose na specijalizirane organe, saradnju s organima za primjenu zakona, saradnju između nacionalnih organa, jurisdikciju i srodna pitanja. Poglavlje IV se odnosi na međunarodnu saradnju (član 43),²⁴⁰ izručenje (član 44), prebacivanje osuđenih lica (član 45), međusobnu pravnu pomoć (član 46), prenošenje krivičnog postupka (član 47), saradnju u primjeni zakona (član 48), i zajedničke istrage (član 49).

---

other diversion of property by a public official.

²³² *Trading in influence.*

²³³ *Abuse of functions.*

²³⁴ *Illicit enrichment.*

²³⁵ *Bribery in the private sector.*

²³⁶ *Embezzlement of property in the private sector.*

²³⁷ *Laundering of proceeds of crime.*

²³⁸ *Concealment.*

²³⁹ *Obstruction of justice.*

²⁴⁰ 1. Države stranke dužne su saradivati u kaznenim stvarima u skladu sa članom 44.-50. ove konvencije. Kad je to primjereno i u skladu s njihovim domaćim pravnim poretkom, države stranke dužne su razmotriti mogućnost međusobne pomoći u istragama i postupcima u građanskim i upravnim stvarima koje se tiču korupcije.

2. Kad god se u predmetima međunarodne suradnje kao uvjet postavlja dvostruka inkriminiranost, smatra se da je taj uvjet ispunjen ako ponašanje, koje je podloga kaznenog djela za koje se pomoć traži, predstavlja kazneno djelo prema zakonima objiju država stranaka, bez obzira spada li predmetno kazneno djelo u zakonodavstvu zamoljene države stranke u istu kategoriju i koristi li se u njegovom nazivu ista terminologija kao i u državi stranci koja podnosi zahtjev.

Poglavlje V se odnosi na povrat imovine, poglavlje VI na tehničku pomoć i razmjenu informacija, poglavlje VII na mehanizme primjene i poglavlje VIII na završne odredbe.

3. Krivičnopravna konvencija o korupciji Savjeta Evrope iz 1999. godine i njezin Protokol (Dodatni Protokol na Krivičnopravnu konvenciju o korupciji Vijeća Evrope iz 2003. godine)

Glava I *Krivičnopravne konvencije Savjeta Evrope*²⁴¹ odnosi se na značenje upotrijebljenih izraza. Glava II (članovi 2-23) odnosi se na mjere koje treba poduzeti od strane države članice Konvencije. Svaka država članica je obavezna usvojiti takvo zakonodavstvo ili druge mjere koje su potrebne da se proglasi krivičnim djelom po domaćem pravu: davanje mita domaćim javnim funkcionerima, primanje mita domaćih javnih funkcionera, podmićivanje članova domaćih javnih skupština, podmićivanje stranih javnih funkcionera, podmićivanje članova stranih javnih skupština, davanje i primanje mita u privatnom sektoru, podmićivanje funkcionera međunarodnih organizacija, podmićivanje članova internacionalnih parlamentarnih skupština, podmićivanje sudija i funkcionera internacionalnih sudova, trgovina utjecajem, pranje novca dobivenog krivičnim djelom korupcije i računovodstveni prekršaji. Također se traži od država članica konvencije usvajanje zakonodavstva i drugih potrebnih mjera kojim se inkriminiraju saučesnički akti, odnos spram imuniteta, propisivanje nadležnosti, odgovornost pravnih lica i druga srodna pitanja.

Glava III se odnosi na nadgledanje primjene, glava IV na međunarodnu saradnju i glava V na završne odredbe.

Dodatni protokol²⁴² se odnosi na proširenje obima kažnjivosti počinitelaca koji imaju zvanja domaćih odnosno inostranih arbitara i sudija porotnika za krivična djela aktivnog i pasivnog podmićivanja koruptivnih praksi prilikom međunarodnih poslovnih transakcija.

---

²⁴¹ Krivičnopravna konvencija o korupciji Savjeta Evrope, od 27.01.1999. g., potpisana 01.03.2000.g., ratifikovana 30.01.2002.g., a stavljena u primjenu 01.07.2002.g.; 111 Savjet Evrope, Evropski ugovori, Ets 173.

²⁴² Nije još uvijek ratificiran.

4. Građanskopravna konvencija o korupciji Savjeta Evrope iz 1999 godine

*Građanska konvencija o korupciji Savjeta Evrope*²⁴³ u glavi I pod nazivom: Mjere koje se trebaju poduzeti u domaćem pravu u članu 2 definiše korupciju:

"Za potrebe ove konvencije, "korupcija" podrazumijeva traženje, nuđenje, davanje ili primanje, direktno ili indirektno, mita ili bilo koje druge nezakonite koristi ili stavljanja toga u izgled, koje izopačuje propisano izvođenje neke dužnosti ili ponašanja koje se zahtijeva od primatelja mita, nezakonite koristi ili osobe kojoj se to stavlja u izgled."

Svrha ove konvencije je osiguranje u domaćem zakonodavstvu učinkovitih pravnih sredstava za lica koja su pretrpjela štetu kao rezultat korupcije koja će im omogućiti ostvarenje prava i interesa uključujući i mogućnost nadoknade štete (član 1). Da bi se ostvarilo pravo na nadoknadu štete nužno je: a) da je tuženi počinio ili odobrio akt korupcije, ili je propustio da poduzme razumne korake da preduprijedi akt korupcije; b) da je tužitelj pretrpio štetu; i c) da postoji uzročna veza između akta korupcije i štete (član 4).

Glava II Konvencije se odnosi na međunarodnu saradnju a glava III na završne odredbe.

---

²⁴³ Savjet Evrope, Evropski ugovori Ets Br 174.

5. Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina je obavezna uskladiti vlastito zakonodavstvo sa svojim preuzetim međunarodnim obavezama. Obaveze Bosne i Hercegovine povezane sa suzbijanjem korupcije propisane su : Konvencijom UN-a protiv korupcije iz 2003. godine; Krivičnopravnom konvencijom Savjeta Evrope iz 1999. godine; Građansko-pravnom konvencijom o korupciji Savjeta Evrope iz 1999. godine; Konvencijom Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala iz 2000. godine; Konvencijom UN-a protiv nedozvoljenog prometa opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1988. godine; Konvencijom Ujedinjenih naroda za suzbijanje finansiranja terorizma iz 1999. godine; FATF preporukama koje se odnose na pranje novca i finansiranje terorističkih aktivnosti; i Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a br. 1267, 1373 i 1377, koje se odnose na finansiranje terorističkih aktivnosti.

Bosna i Hercegovina je usvojila Strategiju za borbu protiv korupcije (2009-2014) Opći cilj Strategije je smanjenje nivoa korupcije, izrada strateškog okvira i zajedničkih standarda koji će se koristiti u BiH, te jačanje povjerenja u institucije vlasti na svim nivoima. Usvajanje dobro definisanog akcionog plana sa jasnim linijama odgovornosti i vremenskim okvirom za implementaciju.²⁴⁴ Strategija je sveobuhvatan dokument koji se sastoji iz više komponenti. Akcent je stavljen na suzbijanje korupcije što nameće obavezu svakom ministarstvu i drugoj javnoj instituciji pripremanje vlastitog akcionog plana u borbi protiv korupcije. Također je usvojen i cjeloviti Akcioni plan za provedbu Strategije za borbu protiv korupcije (2009. -2012.).

Zakonom o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u decembru 2009. godine,²⁴⁵ je predviđeno formiranje Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije kao nezavisnog tijela koje za svoj rad odgovara Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine i koje ima prevashodno preventivnu, edukativnu i koordinacijsku ulogu, te ulogu kreatora politike prevencije korupcije i praćenja njene provedbe, kao i aktivnu ulogu u vođenju baza podataka i statističkom praćenju stanja i trendova korupcije. Usvajanjem ovog

---

²⁴⁴ Vidi više: Strategija za borbu protiv korupcije (2009-2014)

²⁴⁵ Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u Bosni i Hercegovini, „Službeni glasnik BiH“ broj 103/09.

zakona formalno je ispunjen uslov formiranja posebnog tijela specijaliziranog za borbu protiv korupcije što je propisano članom 20 Krivičnogpravnog konvencije savjeta Evrope i članom 6 Konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije.

Sprovođenje strategije zavisi od zadovoljavajuće implementacije pratećih zakona kao što su: Zakon o javnim nabavkama²⁴⁶, Zakon o sukobu interesa, Izborni zakon, Zakon o finansiranju političkih partija kao i od rada institucija za reviziju kao i etičkog kodeksa za državne službenike na državnom nivou. Važno je i postojanje zakona o programu zaštite svjedoka kao i zakona o zaštiti "zviždača".

Što se tiče krivičnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine postojanje četiri odvojena pravosudna sistema, preklapanje nadležnosti i nedostatak koordinacije utječu na umanjenu efikasnost pravosuđa. Izmjene Zakona o krivičnom postupku BiH omogućile su tužilačkim i policijskim tijelima poduzimanje posebnih istražnih radnji prilikom istraživanja koruptivnih krivičnih djela.²⁴⁷

Krivični zakon BiH²⁴⁸ (Glava XIX- krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti) inkriminiše sljedeće radnje: (a) Primanje dara i drugih oblika koristi (čl. 217), (b) Davanje dara i drugih oblika koristi (čl. 218), (c) Protuzakonito posredovanje (čl. 219), (d) Zloupotreba položaja ili ovlaštenja (čl. 220), (e) Pronevjera u službi (čl. 221), (f) Prijevarena u službi (čl. 222), (g) Posluga u službi (čl. 223), (h) Nesavjestan radu službi (čl. 224), (i) Krivotvorenje službene isprave (čl. 226), (j) Protuzakonita naplata i isplata (čl. 227), (k) Protuzakonito oslobođenje osobe lišene slobode (čl. 228) i (l) Protuzakonito prisvajanje stvari pri pretresanju ili izvršenju (čl. 229).

Koruptivna krivična djela propisana su i Krivičnim zakonom FBiH (Glava XXXI- Krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti),²⁴⁹ Krivičnim zakonom RS (Glava XXVII- Krivična djela protiv službene dužnosti)²⁵⁰ i Krivičnim zakonom Brčko Distrikta BiH (Glava XXXI- Krivična djela

---

²⁴⁶ Zakon o javnim nabavkama BiH, „Službeni glasnik BiH“, broj: 19/05, 52/05, 8/06, 24/06, 70/06, 12/09 i 60/10).

²⁴⁷ Član 34 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku BiH, „Službeni glasnik BiH“, broj: 58/08.

²⁴⁸ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH“, broj: 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 08/10.

²⁴⁹ Krivični zakon FBiH, „Službene novine FBiH“, broj 36/03.

²⁵⁰ Krivični zakon RS, „Službeni glasnik RS“, broj: 49/03.

podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti).²⁵¹

Naročito važnu ulogu trebaju imati Posebni odjeli tužilaštava koji su ili osnovani ili su u osnivanju čija je nadležnost da sprovodi istražne radnje i vrši funkciju krivičnog progona počinioca krivičnih djela korupcije, organizovanog kriminala.

---

²⁵¹ Krivični zakon Brčko Distrikta BiH, „Službeni glasnik BD BiH“, broj: 10/03.

XI. Pranje novca

1. Uvod

Pranje novca je finansijsko krivično djelo koje ne poznaje državne granice i koje često podrazumijeva da su prihodi od kriminalne aktivnosti oprani i skriveni u stranoj državi. Međunarodni monetarni fond procjenjuje da se globalni iznos opranog novca kreće između 2 i 5 procenata ukupnog bruto nacionalnog dohodka. Utjecaj opranog novca na makroekonomsku politiku je tako velik da ga donosioci makroekonomskih odluka moraju uzeti u obzir.

Prvi zakon o pranju novca (*Money Laundering Act*) donesen je 1986. u SAD - savezna država Washington. Zakon je predviđao stroge kazne za obveznike koji neuredno prijavljuju gotovinske novčane transakcije veće od 10.000 USD te ne ispunjavaju obvezu dugog čuvanja potvrda o poslovanju iznosima većim od 3000 USD.

Problemom pranja novca i sa njim povezanim pitanjem terorizma bave se: Organizacije Ujedinjenih nacija, Savjet Evrope i Evropska unija, *Finansijska operativna grupa protiv pranja novca (FATF)*,²⁵² *Evroazijska grupa za borbu protiv pranja novca i finansiranje terorizma*,²⁵³ *Međunarodna asocijacija za nadzor osiguranja (IAIS)*,²⁵⁴ *Bazelski odbor za superviziju banaka*,²⁵⁵ *Moneyval*,²⁵⁶ *Egmont grupa*²⁵⁷ *Wolfsberg grupa*²⁵⁸ i *Međunarodna informaciona mreža za pranje novca (IMoLIN)*²⁵⁹. Države su također

---

²⁵² Dostupno na: <http://www.fatf-gafi.org/>.1.3.2013.

²⁵³ Euroasian group on combating money laundering and financing of terrorism (EAG).

²⁵⁴ International Association for Insurance Supervisors (IAIS). Osnovana 1994. Za 190. Članova izdaje Principe, Standarde i Smjernice.

²⁵⁵ Basel Committee on Banking Supervisors (BCBS) osnovana 1974 u okviru Banke za međunarodna namirenja.

²⁵⁶ Council of Europe Select Committee of Experts on the Evaluation of Anty-Money Laundering Measures.

²⁵⁷ Osnovana 1995. i predstavlja grupu finansijskoobavještajnih službi koje se redavno sastaju i pronalaze načine saradnje, naročito u oblasti razmjene informacija, obuke i prenošenje znanja istručnosti.

²⁵⁸ Grupa sastavljena od 11 vodećih svjetskih banaka osnovana 2000. sa ciljem razvoja i unaprjeđenja bankarskih usluga i povezanih djelatnosti.

²⁵⁹ Osnovana od UN 1998. radi partnerstva i povezivanja međunarodnih organizacija uključenih u pranje novca.

obavezne da u svojim nacionalnim zakonodavstvima kriminaliziraju pranje novca i sa njim povezane kriminalne radnje.

2. Univerzalni instrumenti za suzbijanje pranja novca.

Izraz pranje novca se koristi da se opiše proces u kojem se prihodi od kriminala konvertuju u cilju prikrivanja ili prerusavanja njihovog zabranjenog porijekla. Pranje novca je definirano u članu 3 (1) (b) UN *Konvencija protiv zabranjene trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama* iz 1988. godine²⁶⁰ koji glasi:

"(i)Konverzija ili transfer imovine, znajući da takva imovina potiče od bilo koje povrede ili povreda utvrđenih u saglasnosti sa subparagrafom (a) ovog paragrafa, ili akta učešća u takvoj povredi ili povredama, u cilju prikrivanja ili prerusavanja zabranjenog porijekla imovine ili pomaganja bilo kojoj osobi koja je uključena u činjenje takve povrede ili povreda da izbjegne pravne posljedice njegove aktivnosti;

(ii)Prikrivanje ili prerusavanje prave prirode, izvora, lokacije, dispozicije, kretanja, prava u odnosu na vlasništvo imovine, znajući da takva imovina potiče iz povrede ili povredautvrđene u skladu sa subparagrafom (a) ovog paragrafa ili od akta učešća u takvoj povredi ili povredama."

Pranje novca se čini sa ciljem prikrivanja veze između kriminalnog ponašanja i imovine kojom se raspolaže. Pranje novca sastoji se iz tri faze.²⁶¹ Prva faza je odvajanje novca od same kriminalne aktivnosti. Druga je prikrivanje puta kojim se novac kreće prilikom pranja. I treća u kojoj novac postaje dostupan za upotrebu kriminalnoj organizaciji jer izgleda kao da potiče iz legalnih izvora.

Globalizacija ekonomije olakšava transfere novca i njegovo elektronsko kretanje preko granica što otežava aktivnosti agencija za sprovođenje zakona. Da bi se suočilo sa problemom, pranje novca je moralo biti kriminalizirano a agencije za sprovođenje zakona ovlaštene da tragaju za porijeklom imovine, zamrzavaju, plijene i konfiskuju prihode od kriminalne aktivnosti. Također je morao biti uspostavljen sistem uzajamne pomoći između agencija. Pošto se

---

²⁶⁰ 9. decembra 1988., Beč, Austrija ("Službeni list" SFRJ, br. 14/1990. od 23. novembar 1990., Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstancija)

²⁶¹ Vidi: Bantekas, I. – Nash, S. *International Criminal Law*. (2007) 3 - rd ed.London and New York: Routledge - Cavendish. Str. 247 - 264.

banke i druge finansijske institucije koriste za transfer i ulaganje novca koji potiče iz kriminalnih aktivnosti bilo je nužno preduzeti potrebne mjere u cilju sprječavanja korištenja ovih institucija za takve namjene.

UN Konvencija protiv zabranjene trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama iz 1988. godine je prvi međunarodni instrument koji je predvidio konfiskaciju prihoda od krivične aktivnosti i zahtijevao od država da kriminaliziraju pranje novca. Mada je Konvencija ograničila odredbe protiv pranja novca samo na prihode od droga ove mjere su postepeno proširivane i na prihode koji su posljedica teških zločina.

Konačno je 2000. godine usvojena *UN Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala*²⁶².

Član 6 Konvencije obavezuje države članice da kriminaliziraju sljedeće radnje kada su počinjene namjerno:

"(a) (i) Konverzija ili transfer imovine, znajući da je ta imovina prihod od kriminala radi prikrivanja ili prerusavanja nelegalnog porijekla imovine ili pomaganje osobi koja je uključena u činjenje predikativnog prekršaja radi izbjegavanja pravnih posljedica njegovog ili njenog djela;

(ii) Prikrivanje ili prerusavanje stvarne prirode, izvora, mjesta, razmještaja, kretanja ili vlasništva ili prava u pogledu imovine, sa znanjem da je ta imovina prihod od kriminala."

Član 7 se odnosi na mjere protiv pranja novca i glasi:

"Svaka država ugovornica će:

(a) Uspostaviti sveobuhvatan domaći regulatorni i nadzorni režim za bankarske i nebankarske finansijske institucije i, kad je uputno, druga tijela koja su naročito osjetljiva na pranje novca, u okviru svoje nadležnosti, radi odvracanja i otkrivanja svih oblika pranja novca, koji će režim istaknuti uvjete za identifikaciju klijenta, evidenciju i izvještavanje o sumnjivim transakcijama;

(b) Bez štete po član 18 i 27 ove konvencije, osigurati da administrativni, regulatorni organi i organi koji provode zakon i drugi organi predviđeni za borbu protiv pranja novca (uključujući, kada je prema domaćem zakonu uputno, sudske organe) imaju mogućnost da sarađuju i razmjenjuju informacije na nacionalnom i internacionalnom nivou u okviru uvjeta predviđenih njenim domaćim pravom i, u tu svrhu, razmotrit će osnivanje finansijske obavještajne jedinice koja će imati ulogu nacionalnog centra za

---

²⁶² 15. novembra 2001., Palermo, Italija.

prikupljanje, analizu i dostavljanje informacija u vezi s potencijalnim pranjem novca.

2. Države strane će razmotriti provedbu mogućih/izvodivih mjera za otkrivanje i praćenje kretanja gotovog novca i odgovarajućih prenosivih/utrživih instrumenata preko svojih granica uz garanciju da će obezbijediti ispravnu upotrebu informacija i neće sprječavati na bilo koji način kretanja legitimnog kapitala. Te mjere mogu uključivati uvjet da pojedinci i firme prijavljuju prekogranični transfer većih količina gotovog novca i odgovarajućih utrživih/prenosivih instrumenata.

3. Kod uspostavljanja domaćeg regulatornog i nadzornog režima prema uvjetima ovog člana, a bez štete za bilo koji drugi član ove konvencije, države strane se pozivaju da kao smjernicu koriste relevantne inicijative regionalnih, međuregionalnih i multilateralnih organizacija protiv pranja novca.

4. Strane države će nastojati razviti i promovirati globalnu, regionalnu, subregionalnu i bilateralnu saradnju između sudskih organa, organa za provođenje zakona i finansijskih i regulatornih organa radi borbe protiv pranja novca."

Konvencija UN protiv korupcije iz 2003. godine²⁶³ također sadrži odredbe koje zahtijevaju od država članica prihvatanje zakonodavnih mjera radi kriminalizacije pranja novca.

*Finansijska operativna grupa protiv pranja novca (Financial Action Task Forces on Money Laundering – FATF)*²⁶⁴ je ukazala da teroristi mogu manipulirati finansijskim sistemom kao i druge kriminalne grupe i predložila državama hitnu ratifikaciju *Konvencije UN za suzbijanje finansiranja terorizma* iz 1999. godine.²⁶⁵ Ova konvencija priznaje da je finansiranje suštinsko pitanje terorističkih aktivnosti. Ona zahtijeva od država članica da kriminaliziraju finansiranje terorizma i da preduzmu potrebne mjere u cilju zaštite

---

²⁶³ The UN Convention Against Corruption (UNCAC). 14. decembar 2005., Merida, Meksiko.

²⁶⁴ Finansijska operativna grupa osnovana je u Parizu 1988. godine, sa ciljem izrade i promovisanja strategije borbe protiv pranja novca i procesuiranja prihoda od kriminalnih aktivnosti. Danas okuplja oko 35 država članica i dvije međunarodne organizacije. U njenom sastavu su Finansijsko obavještajne jedinice (FIU) država članica. U Bosni i Hercegovini je ustanovljena Finansijsko obavještajni odjel (FOO) u sastavu Državne agencije za istragu i zaštitu - SIPA.

²⁶⁵ International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. Adopted by the General Assembly of the United Nations in resolution 54/109 of 9 December 1999. Dostupno na: <http://www.un.org/law/cod/finterr.htm>. 22.1 2013.

njihovih finansijskih sistema od zloupotreba od strane osoba koje planiraju ili učestvuju u terorističkim aktivnostima. Savjet sigurnosti UN 2001. godine usvaja Rezolucije 1368²⁶⁶ i 1373²⁶⁷ kojim se zahtijeva od država preduzimanje mjera radi zaustavljanja finansiranja terorizma. Mjere uključuju identifikovanje, otkrivanje, zamrzavanje i pljenidbu fondova.

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala dala je pravnu snagu pitanjima koja su elaborirana *Političkom deklaracijom*²⁶⁸ i *Akcionim planom protiv pranja novca* iz 1998. godine²⁶⁹ i obezbijedila set preventivnih i represivnih mjera usmjerenih na sprječavanje pranja novca dok je Konvencija o drogama bila prvi instrument koji je dao definiciju pranja novca kao i konfiskaciju prihoda od kriminalne aktivnosti.

1997. godine ustanovljen je *Globalni program protiv pranja novca*.²⁷⁰ Ciljevi Programa su jačanje sposobnosti država članica da implementiraju mjere protiv pranja novca i finansiranja terorizma i pomaganje državama članicama u otkrivanju, zapljeni i konfiskaciji nezakonitih prihoda.

Kao dio programa borbe protiv pranja novca Kancelarija UN za droge i zločine (UNODC) u saradnji sa Međunarodnim monetarnim fondom (IMF) sačinila je Legislativni model sa ciljem olakšavanja izrade nacionalnih zakonskih odredaba o suprostavljanju pranju novca i terorizmu.²⁷¹ Revidirana verzija iz 2005. godine je oblikovana prvenstveno za "civil law" područje, dok je Legislativni model iz 2009. godine²⁷² namijenjen za "common Law" područje. Model iz 2005. godine je inkorporirao relevantne

---

²⁶⁶ Resolution 1368 (2001). Adopted by the Security Council at its 4370th meeting, on 12 September 2001.

²⁶⁷ Resolution 1373 (2001). Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001.

²⁶⁸ The [Political Declaration of 1998](#), adopted by the [General Assembly at its twentieth special session on the world drug problem](#).

²⁶⁹ [Plan of Action](#) on International Cooperation towards an Integrated and Balanced Strategy to Counter the World Drug Problem .

²⁷⁰ Globalni program protiv pranja novca (GPML) ustanovljen je 1997 kao odgovor na mandat koji proizlazi iz Konvencije iz 1988. Po kojoj se zahtijeva od država članica da kriminaliziraju pranje novca koje se odnosi na prihode od zabranjene trgovine drogama i da postave pravni okvir da olakšaju identifikaciju, zamrzavanje, pljenidbu i konfiskaciju prihoda od kriminala. Dostupno na: <http://www.unodc.org/pdf/gpml.pdf>. 22.1 2013.

²⁷¹ UNODC, Model legislation on money laundering and financing of terrorism, 1 December 2005.

²⁷² Model Provisions on Money Laundering, Terrorist Financing, Preventive Measures and Proceeds of Crime (for common law legal systems) April, 2009.

međunarodne instrumente koji se odnose na pranje novca i finansiranje terorizma uključujući i preporuke FATF-a 40 + 9. On sadrži sveobuhvatan set pravnih mjera koje nacionalna zakonodavstva moraju uključiti u cilju sprječavanja, otkrivanja i sankcionisanja pranja novca i finansiranja terorizma i omogućavanja međunarodne saradnje u suprostavljanju ovim djelima.

Model sadrži šest poglavlja: I Definiciju; II Sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma; III Otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma; IV Istraga i odredbe o tajnosti; V Kaznene i privremene mjere; VI Međunarodna saradnja.

Važnost akcija usmjerenih protiv pranja novca istaknuta je i u UN Konvenciji protiv transnacionalnog organiziranog kriminala i u UN Konvenciji protiv korupcije. Član 14 Konvencije protiv korupcije propisuje mjere za sprječavanje pranja novca. Države članice su se obavezale da će:

"(a) ustanoviti, u okviru svoje nadležnosti, sveobuhvatni unutrašnji režim regulisanja i nadzora banaka i nebankarskih finansijskih institucija, uključujući fizička ili pravna lica, koja pružaju službene ili neslužbene usluge za prenos novca ili vrijednosti i, gde to odgovara, druga tijela u okviru kojih je posebno moguće pranje novca, kako bi predupredila i otkrila sve oblike pranja novca, a režimom će se naglasiti zahtjevi u pogledu identifikacije komitenta i, gdje to odgovara, korisnika, vođenja evidencije i prijavljivanja sumnjivih transakcija."

3. Regionalni instrumenti za suzbijanje pranja novca

3.1. Savjet Evrope

Odbor ministara Savjeta Evrope ovlastio je 1987. godine *Odbor izabranih eksperata* da istraže primjenjivost postojećih međunarodnih instrumenata za otkrivanje, pljenidbu i oduzimanje prihoda od kriminala.²⁷³ Odbor je izučio problem uzimajući u obzir standardne instrumente međunarodne saradnje u ovoj materiji i ispitao čitav spektar povezanih pitanja. Primijećeno je da krivične istrage ponekad ne mogu biti sprovedene zbog nacionalnih krivičnih zakonodavstava i prakse organa za sprovođenje zakona. Zaključeno je da se Evropska konvencija o uzajamnoj pomoći u krivičnim stvarima iz 1959. godine²⁷⁴ ne primjenjuje u odnosu na potragu i pljenidbu imovine radi kasnije konfiskacije kao i da je Evropska konvencija o transferu prihoda istakla pitanje jurisdikcije. Prijedlog odbora je bio da se stvore efektivni mehanizmi za međunarodnu saradnju u svim stadijima postupka, da države članice harmoniziraju krivično zakonodavstvo i prihvate mjere za konfiskaciju prihoda od kriminala.

Evropski odbor o krivičnim problemima Savjeta Evrope (*The European Committee on Crime Problems of the Council of Europe – CDPC*) sačinio je i predložio nacrt konvencije tako da je 1990. godine usvojena *Konvencija o pranju, potrazi, privremenom oduzimanju, i konfiskaciji prihoda od kriminala*.²⁷⁵

Države članice Konvencije su se dogovorile da prihvate mjere kojim kriminaliziraju pranje novca (član 6), olakšavaju identifikaciju (član 3), konfiskaciju (član 2), i pljenidbu (član 4). Ova konvencija je komplementarna drugim međunarodnim instrumentima i ne utječe na prava i obaveze njima preuzete.

Odbor ministara Savjeta Evrope je 2005. godine prihvatio novu *Konvencija o pranju, potrazi, pljenidbi i konfiskaciji prihoda od kriminala i o finansiranju terorizma*,²⁷⁶ kojom su uvedene mjere za sprječavanje finansiranja terorizma. Konvencija je uzela u obzir i

---

²⁷³ Vidi: Bantekas, I. – Nash, S. Ibid. Str. 256 - 258.

²⁷⁴ European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters **Strasbourg**, 20.IV.1959 CETS No.: 030

²⁷⁵ *The 1990 Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime*.ETS 141.

²⁷⁶ Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on Financing of Terrorism (2005). Warsaw, 16.V.2005

druge međunarodne instrumente uključujući i *Direktivu o pranju novca EU (EC Money Laundering Directive)*.²⁷⁷ Konvencija sadrži odredbu po kojoj države članice EU mogu primjenjivati odgovarajuće odredbe EU umjesto pravila sadržanih u Konvenciji.

Posebni odbor stručnjaka Savjeta Evrope MONEYVAL²⁷⁸ zadužen je za praćenje provođenja mjera za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, a osnovan je 1997. godine. MONEYVAL čini 30 evropskih zemalja uključujući i Bosnu i Hercegovinu, te veći broj posmatrača poput zemalja predstavnika FATF-a, Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda, Europske unije, Interpola, Evropske banke za obnovu i razvoj i drugih.²⁷⁹

3.2. Evropska Unija.

Savjet Evrope je 1990. godine usvojio *Konvenciju o pranju, potrazi, pljenidbi i konfiskaciji prihoda od kriminalne aktivnosti*²⁸⁰ a Evropska zajednica *Direktive o sprečavanju upotrebe finansijskog sistema za ciljeve pranja novca*.²⁸¹

Evropska unija je pokrenula široku zakonodavnu aktivnost usmjerenu protiv pranja novca nakon samita 1999. godine u Tampere - u.²⁸² Nakon terorističkih prijetnji 2001. godine sprečavanje pranja novca, organizirani kriminal i finansiranje terorizma identificirani su kao politički prioriteti EU. U skladu sa tri direktive o pranju novca i okvirnom odlukom usvojeno je nekoliko mjera radi ojačanja Europolu kao i radi povećanja saradnje i razmjene informacija između agencija za sprovođenje zakona.

---

²⁷⁷ Directive 2001/97/EC of the European Parliament of the Council of 4 Dec 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering OJ 2001 L 344/76.

²⁷⁸ Dostupno na: www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval. 1.3.2013.

²⁷⁹ Vidi: Smjernice za provođenje Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma za kreditne institucije, kreditne unije i institucije za elektronički novac, Zagreb, lipanj 2012.

²⁸⁰ The Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime approved in September 1990 . ETS 141.

²⁸¹ Directive 2001/97/EC of the European Parliament of the Council of 4 Dec 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering OJ 2001 L 344/76.

²⁸² Vidi: Bantekas, I. – Nash, S. Ibid. Str. 258 - 261.

Prva direktiva je usvojena 1991. godine na temelju originalne preporuke FAFT - a.²⁸³ Ona definiše pranje novca kao konverziju ili transfer imovine znajući da takva imovina potječe iz kriminalne aktivnosti ili iz akta učešća u takvoj aktivnosti u cilju prikrivanja ili prerusavanja zabranjenog porijekla imovine ili iz pomaganja bilo kojoj osobi koja je uključena u činjenje takve aktivnosti da izbjegne pravne posljedice.

Druga Direktiva o pranju novca usvojena 2001. godine, amandira predhodnu direktivu proširujući definiciju kriminalne aktivnosti uvodeći nove uključujući i terorizam. Ona je omogućila osnivanje finansijske obavještajne jedinice (*Financial Intelligence Units* – FIU) sa zadatkom prikupljanja i analize informacija.

Treća Direktiva o pranju novca usvojena je 2005. godine, uključuje revidirane preporuke FAFT - a iz 2003. godine. Ona je potpuno zamijenila ranije direktive i ojačala područje "dužne pažnje mušterija" koja zahtijeva provjeru identiteta klijenata koji otvaraju račune i povećala kazne za propuštanje izvještavanja o sumnjivim transakcijama. Kao dodatak ovoj direktivi priložena je Okvirna odluka o pranju novca iz 2001. godine²⁸⁴ sa ciljem podrške drugim inicijativama koje se bave pljenidbom i konfiskacijom prihoda od kriminala. Ona je potvrđena i ojačana *Okvirnom odlukom o pranju novca* iz 2005. godine.

Trenutno su na pravnoj snazi sljedeći instrumenti:

Direktiva 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Vijeća za sprečavanje korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma;²⁸⁵

Direktiva 2008/20/EC Evropskog parlamenta i Vijeća od 11 marta 2008., kojom se dopunjuje Direktiva 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Vijeća za sprečavanje korištenja finansijskog sistema u svrhu pranja novca i finansiranja terorizma;²⁸⁶

Direktiva 2006/70/EC Komisije koja propisuje mjere za primjenu Direktive 2005/60/EC Evropskog parlamenta i vijeća u pogledu definicije "politički izložene osobe" i tehničkih kriterija za pojednostavljenu proceduru dubinske analize klijenta, te izuzetaka

---

²⁸³ Council Directive 91/308/EEC of June 1991 on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering, OJ 1991, L 166/77.

²⁸⁴ Council Framework Decision of 26 June 2001 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of the instrumentalities and the Proceeds of crime. COM (2006) 72 final.

²⁸⁵ Objavljena u: Official Journal of the European Union OJ L 309/15.

²⁸⁶ Objavljena u: Official Journal of the European Union OJ L 76/46.

na temelju finansijskih aktivnosti koje se obavljaju povremeno ili na vrlo ograničenim osnovama;²⁸⁷

Uredba (EC) No 1889/2005 Evropskog parlamenta i Vijeća o kontroli ulaska i izlaska gotovine iz Zajednice;²⁸⁸ i

Uredba (EC) No 1781/2006 Evropskog parlamenta i Vijeća o prenošenju informacija o uplatitelju prilikom prijenosa novčanih sredstava.²⁸⁹

Dalje aktivnosti unutar EU se sastoje u proširenju nadležnosti EUROPOL - a na pitanja pranja novca. Protokol na Konvenciju o uzajamnoj pomoći u krivičnoj materiji obavezuje države da propišu detalje o bankovnim računima i uvedu carinsku kontrolu na kretanje većih suma novca preko državnih granica.²⁹⁰ Svako ko unosi ili iznosi sumu veću od 10 000 Eura dužan je da to prijavi carini.

---

²⁸⁷ objavljeno u: Official Journal of the European Union Official Journal of the European Union OJ L 214/29.

²⁸⁸ Official Journal of the European Union OJ L 309/9.

²⁸⁹ Official Journal of the European Union OJ L 345/1.

²⁹⁰ Council act of 16 October 2001 establishing, in accordance with Article 34 of the Treaty on European Union, the Protocol to the Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between Member States of the EU, OJ 2001/C 326/1.

4. Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Pranje novca prepoznato je i u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine. *Krivični zakon Bosne i Hercegovine* u članu 209 u okviru glave XVIII (Krivična djela protiv privrede i jedinstva tržišta, te krivičnih djela iz oblasti carina²⁹¹ inkriminiše djelo pranje novca.²⁹² Također ovo krivično djelo u gotovo istovjetnom tekstu inkriminišu i KZ FBiH (član 272), KZ RS (član 280) i KZ Brčko Distrikta BiH (član 265).

Temelj za sprječavanje pranja novca u Bosni i Hercegovini je *Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti* iz 2009. godine²⁹³.

Po članu 2 Zakona *pranje novca* podrazumijeva:

- 1) zamjenu ili prijenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a s ciljem prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekom licu koje je umiješano u takve aktivnosti radi izbjegavanja zakonskih posljedica počinjenih radnji;
- 2) prikrivanje ili zataškavanje prave prirode, mjesta porijekla, raspolaganja, kretanja, prava na ili vlasništva nad imovinom ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama;
- 3) sticanje, posjedovanje ili korištenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama;

---

²⁹¹ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. (3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10).

²⁹² Član 209. KZ BiH glasi:

(1) Ko novac ili imovinu za koju zna da su pribavljeni učinjenjem krivičnog djela primi, zamijeni, drži, njima raspolaže, upotrijebi u privrednom ili drugom poslovanju, ili na drugi način prikrije ili pokuša prikriti, a takav je novac ili imovina veće vrijednosti ili to djelo ugrožava zajednički ekonomski prostor Bosne i Hercegovine ili ima štetne posljedice za djelatnosti ili finansiranje institucija Bosne i Hercegovine, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Ako vrijednost novca ili imovinske koristi iz stava 1. ovog člana prelazi iznos od 50.000 KM, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(3) Ako je pri učinjenju krivičnog djela iz stava 1. i 2. ovog člana učinitelj postupio nehatno u odnosu na okolnost da su novac ili imovinska korist pribavljeni krivičnim djelom, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine. ...

²⁹³ Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti iz 2009. godine, (Sl. List BiH 53/09).

4) jučešće ili udruživanje radi izvršenja, pokušaja izvršenja, odnosno pomaganja, podsticanja, olakšavanja ili davanja savjeta pri izvršenju bilo koje od navedenih radnji.

b) Pranjem novca smatrat će se i to kada su radnje, kojima je stečena imovina koja se pere, izvršene na teritoriji druge države.

Po članu 30 Zakona odgovorno lice u bankama je dužno obavijestiti FOO o:

"a) svakom pokušaju i obavljenoj transakciji, klijentu ili licu ako postoji sumnja na pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti.

b) gotovinskoj transakciji čija vrijednost iznosi ili prelazi sumu od 30.000 KM;

c) povezanim gotovinskim transakcijama čija ukupna vrijednost iznosi ili prelazi sumu od 30.000 KM..."

Članovi 72 i 73 Zakona sadrže odredbe o prekršajnoj odgovornosti fizičkih i pravnih lica za nepoštivanje odredaba ovog zakona.

Ministar sigurnosti je 2009. godine, donio *Pravilnik o procjeni rizika, podacima, informacijama, dokumentaciji metodama identifikacije i ostalim minimalnim pokazateljima neophodnim za efikasnu provedbu odredbi Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti*.²⁹⁴

Načelnik Finansijsko-obavještajnog odjela Državne agencije za istrage i zaštitu je u februaru 2011. donio *Smjernice za procjenu rizika i provođenje zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti za obveznike*.

Upravni odbor Agencije za bankarstvo Federacije BiH je 15. maja 2012. donio novu *Odluku o minimalnim standardima aktivnosti banaka na sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti*.²⁹⁵

Po članu 30 Odluke Nadzorni odbori banaka su dužni da osiguraju da se u bankama na rukovodnom nivou imenuju lica koja će imati odgovornost za koordiniranje svih aktivnosti banaka u

---

²⁹⁴ Sl. glasnik BiH, broj: 93/09.

²⁹⁵ . Odluka je onesena na osnovu člana 5., st. (2) Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti ("Službeni glasnik BiH", br. 53/09), čl. 4, 9, i 25. Zakona o Agenciji za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 9/96, 27/98, 20/00, 45/00, 58/02, 13/03, 19/03, 28/03, 47/06, 59/06, 48/08 i 34/12) i člana 47. Zakona o bankama ("Službene novine Federacije BiH", br. 39/98, 32/00, 48/01, 41/02, 58/02, 13/03, 19/03 i 28/03).

praćenju usklađenosti banaka sa svim zakonskim i drugim propisanim zahtjevima koji su predmet ove odluke i efikasno provođenje Programa.

Institucionalni okvir za sprječavanje pranja novca i s njim povezanim finansiranjem terorističkih aktivnosti u Bosni i Hercegovini čine: Finansijsko-obavještajni odjel (FOO), Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine (FBA) i Koordinator za usklađivanje banke sa propisanim zahtjevima za aktivnosti protiv pranja novca (KUPIT).

XII. Transnacionalno krivično djelo kompjuterskog kriminala (*Cybercrime*)

1. Uvod

Naši životi su u velikoj mjeri postali zavisni od interneta.²⁹⁶ Broj korisnika interneta je u stalnom porastu što stvara nove prilike za činjenje krivičnih djela, eksploataciju bespomoćnih i napade na državnu informacionu infrastrukturu. Troškovi koji proizlaze iz ove vrste kriminala u pogledu izgubljenih zarada, gubitka osjetljivih podataka i oštećenja opreme su značajni. I ako ne postoje mogućnosti da se precizno kvantificiraju gubitci postoje procjene FBI iz 2005. godine da su godišnji gubitci u SAD šesdeset sedam milijardi USA Dolara.²⁹⁷ Vjerovatnoća je da su ove brojke od tada porasle.

Kompjuterski kriminal je transnacionalni fenomen.²⁹⁸ Počinilac i žrtva ne moraju živjeti u istoj državi i često podpadaju pod različite jurisdikcije što stvara teškoće agencijama za sprovođenje zakona. Pitanje državnog suvereniteta može spriječiti krivične istrage ukoliko nema aktivne saradnje između agencija za sprovođenje zakona. Brzina kojom kompjuterski kriminalci nanose štetu i povlače se da bi ostali neotkriveni stavlja agencije za sprovedbu zakona pod vremenski pritisak što nameće potrebu za međunarodnom saradnjom. Dodatni problem čini "dvostruka kažnjivost" na kojoj mnoge države zasnivaju uzajamnu pomoć. Ona zahtijeva da djelo bude kažnjivo po zakonodavstvu obiju država.

I ako postoji jasna potreba za međunarodnom saradnjom, još uvijek ne postoji univerzalna globalna konvencija koja bi se bavila ovim pitanjem. Ono je bilo na dnevnom redu dvanaestog UN Kongresa o prevenciji kriminala i krivičnoj pravdi 2010. godine ali nije postignut značajan napredak. Tema kongresa je bila "sveobuhvatna strategija za globalne izazove: prevencija kriminala i sistem krivične pravde i njihov razvoj u svijetu koji se mijenja."

Kompjuterski kriminalitet nema opšte usvojenu definiciju. To je novi oblik kriminala koji se još uvijek nije u dovoljnoj mjeri

---

²⁹⁶ Na primjer mora se razmotriti trend povećanja internetskih prodaja; Vidi: Keyser, M. The Concl of Europe Convention on Cybercrime. *J.Transnational Law & Policiy*. Vo.. 12:2. Str. 287-326.

²⁹⁷ A global Convwnition on Cybercrime? By Harley, B. On 23 March 2010. <http://www.stlr.org/2010/03/a-global-convention-on-cybercrime/trackback/>. 28.1.2013.

²⁹⁸ Neki ga zovu kompjuterski a drugi kibernetički kriminal.

izdiferencirao u odnosu na druge vidove kriminaliteta. Zbog fenomenološke raznovrsnosti teško ga je obuhvatiti jednom definicijom. Krivična zakonodavstva različitih država različito ga definiraju.

Prijedlog međunarodne konvencije o kompjuterskom kriminalu i terorizmu iz 2000. godine²⁹⁹ definiše kompjuterski kriminal³⁰⁰ kao "ponašanje u odnosu na kompjuterski sistem koje se klasificira kao povreda kažnjiva po ovoj konvenciji." a kompjuterski terorizam³⁰¹ kao "namjernu upotrebu ili prijetnju za upotrebu bez zakonski priznatog ovlašćenja, prekida ili miješanja u kompjuterski sistem, kad je vjerovatno da bi takva upotreba rezultirala smrću ili povredom osobe ili osoba, bitno oštećenje fizičke imovine, civilni nered ili značajnu ekonomsku štetu."

Kompjuterski kriminalitet je društveno opasno ponašanje koje je zakonom određeno kao takvo i za koje je propisana sankcija. Ima specifične načine izvršenja. Vršiti se uz pomoć ili posredstvom kompjutera. Djelo mora biti učinjeno sa namjerom da se sebi ili drugom pribavi kakva korist ili da se drugom nanese šteta. Korist može biti imovinska i neimovinska.

Kompjuter se pojavljuje kao sredstvo ili kao cilj izvršenja krivičnog djela. Računarski podatci se namjerno mijenjaju, razaraju ili se koriste zajedno sa hardverom. Djelo čine ljudi a ne kompjuteri.

---

²⁹⁹ A Proposal for an International Convention on Cyber Crime and Terrorism. Stanford University.

³⁰⁰ "Kompjuterski kriminal" znači ponašanje u odnosu na kompjuterski sistem koje se klasificira kao povreda kažnjiva po ovoj konvenciji.

³⁰¹ "kompjuterski terorizam" znači namjernu upotrebu ili prijetnju za upotrebu bez zakonski priznatog ovlašćenja prekida ili miješanja u kompjuterski sistem, kad je vjerovatno da bi takva upotreba rezultirala smrću ili povredom osobe ili osoba, bitno oštećenje fizičke imovine, civilni nered ili značajnu ekonomsku štetu.

2. Konvencija Savjeta Evrope o kompjuterskom kriminalu

2.1. Uvod

Konvencija o kompjuterskom kriminalu Savjeta Evrope usvojena u Budimpešti 2001. godine a stupila na pravnu snagu 2004. godine trenutno je najvažnija međunarodna konvencija o kompjuterskom kriminalu.³⁰² U ovom trenutku ona ima četrdeset sedam članica uključujući dvadeset sedam članica Evropske Unije i Rusiju. I ako je Konvencija sačinjena u okviru Savjeta Evrope otvorena je za potpisivanje i državama nečlanicama.³⁰³ Stoga ona nije strogo regionalni instrument.

Također je usvojen Dopunski protokol na Konvenciju koji se tiče kriminalizacije akata rasizma i ksenofobije³⁰⁴ sa ciljem harmonizacije materijalnog krivičnog prava država članica u borbi protiv rasizma i ksenofobije.

Osnovni ciljevi Konvencije koji proizlaze iz sadržaja Konvencije su: a) harmonizacija nacionalnog materijalnog krivičnog prava b) osnaženje nacionalnog procesnog prava u mjeri potrebnoj za istrage i krivično gonjenje počinitelja kompjuterskih krivičnih djela, kao i drugih djela počinjenih sredstvima kompjuterskog sistema 3) uspostava brzog i efikasnog sistema međunarodne saradnje.

Ciljevi Konvencije prema članu 39 Konvencije su da dopuni primjenjive multilateralne ili bilateralne ugovore ili aranžmane koji se primjenjuju između država članica uključujući odredbe: Evropske Konvencije o ekstradiciji otvorene za potpisivanje 13. decembra 1957. godine u Parizu (STE n. 24); Evropske Konvencije o međusobnoj pravnoj pomoći u krivičnoj oblasti otvorena za

---

³⁰² The Cyber-Crime Convention signed 23 November 2001 (Budapest), came into force on 01 July, 2004. The text of the Convention can be found at <http://conventions.coe.int/treaty/en/projects/cybercrime.htm>. Bosna i Hercegovina ratifikovala i Konvenciju o kompjuterskom kriminalu i prateći Protokol 2006. godine

³⁰³ Ne-evropske države članice potpisnice konvencije do 20 oktobra 2010. su: Argentina, Australia, Canada, Chile, Costa Rica, Dominican Republic, Japan, Mexico, Philippines, South Africa, and the United States.

³⁰⁴ The *Explanatory Report of the Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems, as adopted by the Committee of Ministers on 7 November 2002*, came into force on 01 March, 2006. at <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/189.htm>. 2.3.2013.

potpisivanje 20. aprila 1959. u Strazburu (STE n. 30); i Dodatnog Protokola Evropskoj Konvenciji o međusobnoj pravnoj pomoći u krivičnoj oblasti otvorene za potpisivanje 17. marta 1978. u Strazburu (STE n. 99).

2.2. *Sadržaj.* Konvencija je podijeljena u četiri glavna dijela. Glavni dijelovi su podijeljeni na odjeljke a odjeljci na naslove. Svaki naslov se sastoji od jednog ili više članova. Konvencija ima sljedeću strukturu: Glava I Terminologija; Glava II - Mjere koje se trebaju preduzeti na nacionalnom nivou; Odjeljak 1 - Krivično materijalno pravo, Odjeljak 2 - Procesno pravo, Odjeljak 3 - Jurisdikcija; Glava III - Međunarodna saradnja: Odjeljak 1 - Opća načela, Odjeljak 2 - Posebne odredbe; i Glava IV - Završne odredbe.

Glava I koja se sastoji iz člana 1 definiše četiri izraza važna za Konvenciju. To su:

a) "kompjuterski sistem" označava svaki uređaj ili skup uređaja međusobno povezanih, koji osigurava ili čiji jedan ili više elemenata osiguravaju, prilikom izvršenja nekog programa, automatiziranu obradu podataka;

b) "kompjuterski podaci" označavaju svako predstavljanje činjenica, informacija, i koncepata u formi prilagođenoj za kompjutersku obradu, ubrajajući tu i program koji je takve prirode da kompjuterski sistem vrši svoju funkciju;

c) "davalac usluge" označava:

i. svaki javni ili privatni organ koji nudi korisnicima svojih usluga mogućnost komunikacije putem kompjuterskog sistema;

ii. svaki drugi organ koji obrađuje ili pohranjuje kompjuterske podatke za tu uslugu

komunikacije ili za svoje korisnike;

d) "promet podataka" označava sve kompjuterske podatke povezane sa komunikacijom i koji dolaze iz jednog kompjuterskog sistema i koje taj kompjuterski sistem proizvodi u svojstvu elementa u lancu komunikacije, označavajući porijeklo, odredište, putanju, vrijeme, datum, veličinu i trajanje komunikacije ili vrstu usluge.

Konvencija ne definiše kompjuterski kriminal ali se pod njim podrazumijevaju sve povrede počinjene upotrebom kompjutera i kompjuterske mreže gdje cilj može biti drugi kompjuter i podaci pohranjeni u njemu, ili pojedinci, ili gdje se povreda može odnositi na sadržaj koji se drži ili prenosi putem kompjutera.

Glava II - Mjere koje se trebaju preduzeti na nacionalnom nivou; Odjeljak 1 - *Krivično materijalno pravo* je podijeljeno na pet naslova i obuhvata članove 2 do 13.

2.2. Krivična djela protiv povjerljivosti, integriteta i dostupnosti kompjuterskih podataka i sistema

Naslov I Konvencije odnosi se na Krivična djela protiv povjerljivosti, integriteta i dostupnosti kompjuterskih podataka i sistema³⁰⁵.

Nedozvoljeni pristup. Član 2 Konvencije se odnosi na neovlašteni pristup kompjuteru³⁰⁶ i glasi:

"Svaka strana usvaja takve zakonodavne i druge neophodne mjere koje se ukažu potrebnim da bi se utemeljio kao krivično djelo, shodno njenom internom pravu, namjerni ili bespravni pristup dijelu kompjuterskog sistema. Jedna strana može postaviti za uvjet da prekršaj bude počinjen kršenjem mjera sigurnosti u namjeri da se pridobiju kompjuterski podaci ili u bilo kojoj drugoj bespravnoj namjeri, ili da bude u vezi sa kompjuterskim sistemom povezanim na neki drugi kompjuterski sistem. Državama članicama je ostavljena sloboda da izaberu širi ili užu pristup prilikom definiranja prilikom kriminalizacije ovih radnji."

*Nezakonito presretanje.*³⁰⁷ Član 3 se odnosi na ilegalno presretanje i nameće obavezu državama ugovornicama da usvaje zakonodavne i druge mjere koje se ukažu potrebnim da bi se utemeljilo kao krivično djelo, shodno unutrašnjem pravu, namjerno i bespravo presretanje, izvršeno tehničkim sredstvima, kompjuterskih podataka, tokom nejavnih prijenosa, u određenju, na početku ili unutar kompjuterskog sistema, ubrajajući tu i elektromagnetske emisije koje potiču iz kompjuterskog sistema koji prenosi te kompjuterske podatke. Jedna strana može postaviti za uvjet da djelo bude počinjeno u nepoštenoj namjeri ili da bude u vezi sa kompjuterskim sistemom povezanim na neki drugi kompjuterski sistem.

*Povreda integriteta podataka.*³⁰⁸ Član 4 se odnosi na djela učinjena bespravno i sa namjerom oštećivanja, brisanja, izmjenjivanja ili poništavanja kompjuterskih podataka. Svaka država može postaviti uvjet u svom zakonodavstvu da je ovim radnjama uzrokovana ozbiljna šteta.

---

³⁰⁵ Title 1 – Offences against the confidentiality, integrity and availability of computer data and systems.

³⁰⁶ Article 2 – Illegal access.

³⁰⁷ Article 3 – Illegal interception.

³⁰⁸ Article 4 – Data interference.

*Povreda integriteta sistema.*³⁰⁹ Član 5 odnosi se na obavezu usvajanja zakonodavnih i drugih mjera koje se ukažu potrebnim da bi se utemeljila kao krivično djelo, shodno internom pravu, ozbiljna povreda, učinjena s namjerom i bespravno, funkcioniranja kompjuterskog sistema, putem unošenja, prijenosa, oštećivanja, brisanja, izmjenjivanja ili ukidanja podataka.

*Zloupotreba uređaja.*³¹⁰ Član 6 se odnosi na zloupotrebu uređaja. On ustanovljava kao odvojeno i nezavisno djelo namjerno činjenje nezakonitih akata koji se odnose na izvjesne uređaje koji se koriste za činjenje djela imenovanih u ovoj konvenciji. Države članice Konvencije se obavezuju na usvajanje zakonodavnih i drugih mjera radi kriminalizacije izvjesnih radnji kad su počinjene namjerno i nezakonito. To su:

"a) proizvodnja, prodaja, dobijanje na korištenje, uvoz, distribucija ili drugi oblici stavljanja na raspolaganje:

i. uređaja, ubrajajući tu i kompjuterske programe, prvenstveno napravljene ili prilagođene za omogućavanje činjenja jednog od utvrđenih prekršaja shodno članovima 2 - 5 gore navedenim;

ii. lozinke, koda za pristup ili sličnih kompjuterskih podataka koji omogućavaju pristupanje cjelini ili dijelu kompjuterskog sistema, u namjeri da se iskoriste za činjenje jednog ili drugog prekršaja predviđenog u članovima 2 - 5."

Kažnjivo je čak i posjedovanje elemenata u namjeri da budu iskorišteni za činjenje prethodno navedenih prekršaja. U mnogim slučajevima uspostavljeno je crno tržište na kojem se nude hakerski uređaji. Cilj ovog člana je da zabranom proizvodnje, prodaje i distribucije ovih uređaja suzbije aktivnosti crnog tržišta. Teškoću predstavlja korištenje uređaja za dualnu namjenu koji mogu biti iskorišteni i za dobre i za loše namjene.

2.3. Kompjuterska krivična djela

Kompjuterska krivična djela³¹¹ sadržana su u naslovu II Konvencije.

*Kompjutersko falsificiranje.*³¹² Član 7 "kompjutersko falsificiranje" stavlja van zakona kompjutersko falsificiranje koje se sastoji u unošenju, izmjeni, brisanju ili ukidanju, namjerno i

---

³⁰⁹ Article 5 – System interference.

³¹⁰ Article 6 – Misuse of devices.

³¹¹ Title 2 – Computer-related offences

³¹² Article 7 – Computer-related forgery.

bespravno, kompjuterskih podataka, proizvođači neautentične podatke, u namjeri da oni budu uzeti u obzir ili korišteni u legalne svrhe kao da su autentični, pa bili oni ili ne čitki i razumljivi. Država može propisati da samo postojanje prevarne ili protivzakonite namjere povlači krivičnu odgovornost.

*Kompjuterska prevara.*³¹³ Član 8 se odnosi na kompjutersku prevaru. Državama članicama Konvencije se nalaže da kriminaliziraju kompjutersku prevaru. Ona se sastoji u namjernom i bespravnom uzrokovanju štete na tuđoj svojini putem:

a) unošenja, mijenjanja, brisanja ili ukidanja kompjuterskih podataka, i b) svakog oblika napada na funkcioniranje kompjuterskog sistema, u namjeri, prijevornoj ili nezakonitoj, da se bespravno pridobije ekonomska korist za sebe ili za drugoga.

Cilj kompjuterskih prevara su elektronski fondovi, novčani depoziti i brojevi kreditnih kartica. Hakeri unose netačne podatke u kompjuter s namjerom ilegalnog transfera imovine. Ovaj član kao međunarodnopravno sredstvo je neophodan u suzbijanju kompjuterski prevara. Centar za žalbe zbog internetskih prevara (*The Internet Fraud Complaint Center - IFCC*), Partnerstvo između Federalnog istražnog biroa (*The Federal Bureau of Investigation - FBI*) i Nacionalni centar za kriminal bijelih ovratnika (*The National White Collar Crime Center - NW3C*) su izvijestili da se na internet aukcijskim sajtovima desi 1,3 miliona transfera dnevno.³¹⁴ Zbog toga je važan korak u suzbijanju kompjuterskih prevara kreiranje istovjetnih zakonskih rješenja širom svijeta.

2.4. Krivična djela u vezi sa sadržajem

Krivična djela u vezi sa sadržajem sadržana su u naslovu III Konvencije.

*Krivična djela koja se odnose na dječiju pornografiju.*³¹⁵ Član 9 nastoji ojačati mjere koje se odnose seksualnu eksploataciju djece modernizacijom postojećih krivičnih pravila. Mnoge države su već kriminalizirale tradicionalnu proizvodnju i distribuciju dječije

---

³¹³ Article 8 – Computer-related fraud.

³¹⁴ Vidi: Internet fraud complaint center, federal bureau of investigation, internet auction fraud, May 2001, at <http://www1.ifccfbi.gov/strategy/AuctionFraudReport.pdf> (last. 20.1.2013).

³¹⁵ Article 9 – Offenses Related to Child Pornography. Bosna i Hercegovina je ratificirala Konvenciju o pravima djeteta, („Službeni list R BiH“ broj 2/92 i 13/94) i Fakultativni protokol o pravima djeteta, prodaji djece, dječijoj prostituciji i pornografiji, („Službeni glasnik BiH - Međunarodni ugovori“, broj 5/02).

pornografije. Međutim, mnoge države nisu proširile važenje ovih odredaba na elektronski prenos. Ovaj član čini virtualnu dječiju pornografiju nezakonitom. Član 9 zahtijeva usvajanje zakonodavnih i drugih mjera radi kriminalizacije sljedećih radnji učinjenih namjerno i bespravno: a) proizvodnja dječije pornografije u cilju njene difuzije putem kompjuterskog sistema; b) nuđenje ili stavljanje na raspolaganje dječije pornografije putem kompjuterskog sistema; c) distribuiranje ili prijenos dječije pornografije putem kompjuterskog sistema; d) djelo pribavljanja za sebe ili za drugoga dječije pornografije putem kompjuterskog sistema; i e) posjedovanje dječije pornografije u kompjuterskom sistemu ili putem čuvanja kompjuterskih podataka.

Stav 2 definiše pornografiju navodeći "dječija pornografija" podrazumijeva svaki pornografski materijal koji vizuelno prikazuje: a) maloljetnika prilikom eksplicitnog seksualnog odnosa; b) osobu koja se pojavljuje kao maloljetnik i koja se upušta u eksplicitni seksualni odnos; c) realistične slike koje prikazuju maloljetnika prilikom eksplicitnog seksualnog odnosa.

Stav 3 definiše maloljetnika. Termin "maloljetnik" označava svaku osobu mlađu od 18 godina. Jedna strana može ipak postaviti manji limit starosne dobi, koji mora biti minimum 16 godina.³¹⁶

Prema odredbi Člana 211. KZ FBiH i Člana 208. KZ BD definicija ovog krivičnog djela, koje nosi naziv „Iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije“, glasi: „Tko dijete ili maloljetnika snimi radi izrade fotografija, audio-vizuelnog materijala ili drugih predmeta pornografskog sadržaja, ili posjeduje ili uvozi ili prodaje ili rasparčava ili prikazuje takav materijal, ili te osobe navode na sudjelovanje u pornografskoj predstavi...“

Član 200 KZ RS ne inkriminira samo posjedovanje predmeta pornografskog sadržaja. Ovo djelo se definiše kao: „Ko nudi, distribuira, prikaže, ili javnim izlaganjem ili na drugi način učini dostupnim spise, slike, audio-vizuelne ili druge predmete koji predstavljaju dječiju pornografiju ili ko takve materijale radi toga proizvodi, nabavlja ili drži ili ko prikaže dječiju pornografsku predstavu...“

---

³¹⁶ Po zakonodavstvu Bosne i Hercegovine (Član 2. stav 9. i 10. Krivičnog zakona FBiH-KZ FBiH), djetetom se smatra osoba koja nije navršila 14 godina života, a maloljetnik je osoba koja nije navršila 18 godina života. Iste odredbe sadržane su u Krivičnom zakonu Brčko Distrikta (KZ BD), dok u Krivičnom zakonu Republike Srpske (KZ RS) nije postavljena definicija djeteta odnosno maloljetnika, i ako su u Članu 69. KZ RS propisane krivične sankcije prema maloljetnicima u kojim se pravi razlika u starosti maloljetnika, i to do 14, 16 i 18 godina.

Kvalifikatorni oblik je: „Ako je djelo iz st. 1. izvršeno prema licu mlađem od 16 godina,...“ Još teži oblik je u stavu 3 koji glasi: : „Ako su djela iz prethodnog stava izvršena preko sredstava javnog informisanja ili putem interneta, ...“. Stav 4 daje objašnjenje dječije pornografije i glasi: „Pod pojmom dječije pornografije u smislu ove odredbe podrazumijeva se pornografski materijal koji vizuelno prikazuje: a) dijete ili maloljetno lice koje je učesnik evidentnog seksualnog ponašanja i b) realistične slike koje prikazuju dijete ili maloljetno lice koje učestvuje u evidentnom seksualnom ponašanju.“

Radi udovoljavanja zahtjevima iz Konvencije na nivou Bosne i Hercegovine sačinjena je „Analiza kapaciteta, procedure i nedostaci u sistemu zaštite djece od dječije pornografije u Bosni i Hercegovini“, i preporuke za „Razvoj modela u borbi protiv dječije pornografije u Bosni i Hercegovini“.

2.5. Krivična djela koja se odnose na povredu autorskih i srodnih prava

Krivična djela koja se odnose na povredu autorskih i srodnih prava sadržana su u naslovu IV Konvencije.

Krivična djela koja se odnose na povredu autorskih i srodnih prava. Član 10 obavezuje države članice da usvoje zakonske i druge potrebne mjere kako bi kriminalizirale napade na autorska prava definirana njenim zakonima a u skladu sa njenim obavezama koje je potpisala u primjeni Univerzalne konvencije o autorskom pravu revidiranoj u Parizu 24. jula 1971, Konvenciji iz Berna o zaštiti književnih i umjetničkih djela, Sporazuma o komercijalnim aspektima prava na intelektualnu svojinu i ugovoru od OMPI o intelektualnoj svojini, izuzimajući svako moralno pravo pripadajuće po tim konvencijama, kada su ta djela počinjena slobodno, na komercijalnoj ljestvici ili putem kompjuterskog sistema.

Također obavezuje države članice da usvoje zakonske i druge potrebne mjere kako bi kriminalizirale napade na srodna prava definirana njenim zakonima a u skladu sa njenim obavezama izvođača, proizvođača fonograma i organa za radiodifuziju iz Rima (Rimska konvencija), Sporazuma o komercijalnim aspektima prava na intelektualnu svojinu i Ugovoru od OMPI o interpretacijama, izvršenjima i fonogramima, izuzimajući svako moralno pravo pripadajuće po tim konvencijama, kada su ta djela počinjena slobodno, na komercijalnoj ljestvici ili putem kompjuterskog sistema.

2.6. Drugi oblici odgovornosti i sankcija

Drugi oblici odgovornosti i sankcija (naslov V) Članovi 11-13 sadrže odredbe koje se odnose na pokušaj i saučesništvo (član 11), odgovornost pravnih lica (član 12) i sankcije i mjere (član 13). Član 13 zahtijeva od država članica da propišu sankcije koje su efektivne, proporcionalne i uvjerljive.

Odjeljak 2 – procesno pravo sadrži: opće odredbe (članovi 14 i 15), ekspeditivna zaštita pohranjenih kompjuterskih podataka (članovi 16 i 17), nalog za proizvodnju (član 18), pretresanje i pljenidba pohranjenih kompjuterskih podataka (član 19), i prikupljanje u realnom vremenu kompjuterskih podataka (20 i 21).

Domet primjene mjera procesnog prava. Član 13 obavezuje države članice da usvoje zakonodavne i druge potrebne mjere radi uspostave ovlašćenja i procedura propisanih u ovom odjeljku u cilju specifičnih krivičnih istraga i postupaka.

Odjeljak 3 – jurisdikcija (član 22) nalaže državama članicama da usvoje zakonodavne i druge potrebne mjere za utvrđivanje nadležnosti za krivična djela sadržana u članovima 2-11 Konvencije kada je djelo počinjeno: a) na njenoj teritoriji; b) na brodu koji plovi pod zastavom te strane; c) u zrakoplovu registriranom u toj državi; d) od strane jednog od njenih državljana, ako je djelo krivično kažnjivo tamo gdje je počinjeno ili ako djelo ne podliježe pod kompetenciju nijedne države.

Glava III- Međunarodna saradnja sastoji se iz: Odjeljak 1 – Opća načela koji sadrži naslove: 1. Opća načela u vezi sa međunarodnom saradnjom (član 23), 2. Načela koja se odnose na ekstradiciju (član 24), Opšta načela koja se odnose na međusobnu sudsku pomoć (članovi 25-26), 4. Procedure koje se odnose na zahtjeve za međusobnu pomoć u odsutvu primjenjivih međunarodnih ugovora (članovi 27-28). Odjeljak 2 – Posebne odredbe sadrži naslove: 1. Pomoć u oblasti privremenih mjera (članovi 29-30), 2. Međusobna pomoć u vezi ovlasti u istrazi (31-34), i 3. Mreža 24/7 (član 35).

Glava IV – Završne odredbe (članovi 36-48), 36 Potpisivanje i stupanje na snagu, 37 - Pristupanje Konvencije, 38 – Teritorijalna primjena, 39 – Ciljevi konvencije, 40 – Izjave, 41 – Federalna

klauzula, 42 – Ograničenja, 43 – Status i povlačenje ograničenja, 44 – Amandmani, 45 – Rješavanje sporova, 46 – Dogovor strana, 47 – Otkaz, i 48 – Obavijest.

Odmah nakon usvajanja Konvencija je podvrgnuta kritici stručne i naučne javnosti.³¹⁷ Prigovara se da je tekst Konvencije nejasan, da postoje problemi sa obimom primjene proceduralnih odredaba Konvencije i da je neusklađena sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i fundamentalnih sloboda i sa jurisprudencijom Evropskog suda za ljudska prava. Također Konvencija sadrži ozbiljne nedostatke po pitanju obaveze zaštite ličnih podataka.

Predlaže se usvajanje jedne univerzalne konvencije koja bi otklonila sve uočene nedostatke, što se do sada nije desilo i ako su bili u opticaju brojni nacrti te nove konvencije.

Evropska unija je izradila studiju o pravnim aspektima kompjuterskog kriminala u informacionom društvu, usvojila akcioni plan vezano za aktivnosti obezbjeđenja sigurnosti mreža i uspostavljanja saradnje zemalja članica i njihovog zajedničkog pristupa sajber kriminalu kao i Direktivu o elektronskom poslovanju i Preporuku o strategiji za novi milenijum u zaštiti i kontroli kompjuterskog kriminala.

---

³¹⁷ Vidi: An Advocacy Handbook for the Non Governmental Organisations, The Council of Europe's Cyber-Crime Convention 2001 and the additional protocol on the criminalisation of acts of a racist or xenophobic nature committed through computer system. First Published: December 2003 (Updated and revised in May 2008).

3. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Krivični zakon BiH u svojim odredbama ne predviđa ova krivična djela.

Krivični zakon Federacije BiH (od 2003.g.) je u glavi XXXII predvidio krivična djela protiv sistema elektronske obrade podataka i to: oštećenje računarskih podataka i programa (član 393), računarski falsifikat (394), računarska prevara (395), ometanje rada sistema i mreža elektronske obrade podataka (396), Neovlašćeni pristup zaštićenom sustavu i mreži elektronske obrade podataka (397), neovlašćeni pristup i računarska sabotaza (član 398).

Krivični zakon Distrikta Brčko³¹⁸ također u glavi XXXII (članovi 387-392) predviđa krivična djela protiv sistema elektronske obrade podataka.

Krivični zakon RS³¹⁹ predviđa krivično djelo upad u kompjuterski sistem, a prijedlogom izmjena Krivičnog zakona RS, je predviđeno dodavanje glave XXIV koja bi propisala krivična djela protiv bezbjednosti računarskih podataka .

---

³¹⁸ Službeni glasnik Brčko Distrita Bosne i Hercegovine, broj: 10/03, 45/04, 06/05, 21/10, i 52/11.

³¹⁹ Službeni glasnik Republike Srpske, broj 49, od 25. juna 2003. godine.

XIII. Krađa identiteta

1. Uvod

Posljednjih decenija pojavljuju se krivična djela vezana za naš identitet i najčešće se zovu "krađa identiteta"³²⁰ ili "identitetska prevara"³²¹.

Osnova naše egzistencije u društvu je individualizirana kroz naš identitet. Tokom čitave historije kriminalci su se bavili neovlaštenim korištenjem tuđeg identiteta da bi pribavili neku korist na koju nisu imali pravo. Prihvatanje tuđeg identiteta radi činjenja krivičnog djela ne samo da prikriva pravi identitet počinioca nego navodi agencije za sprovođenje zakona da vjeruju da je žrtva kriminala ustvari kriminalac.

Počevši od 1990-tih kreditne kartice i drugi oblici plaćanja na daljinu postali su povećano popularni, pa se povećava i zloupotreba njihovih mehanizama plaćanja.³²²

Zakonodavstva mnogih država nastoje definirati ova kriminalna ponašanja. Tako na primjer "po kanadskom zakonu, stupio na snagu januara 2010. godine, 'krađa identiteta' je neovlašteno posjedovanje, trgovanje ili upotreba ličnih podataka a 'identitetska prevara' je prevarna upotreba tuđih ličnih identifikacija radi dobivanja koristi, sticanja imovine, nanošenja štete drugoj osobi, izbjegavanja hapšenja, osujećenja ili ometanja pravde."³²³ UNODC je za svoje potrebe prihvatio sljedeću definiciju: "Krađa identiteta...se dešava kad jedna osoba...pribavlja podatke ili dokumenta koja pripadaju drugom – žrtvi – i onda se sam prikazuje kao žrtva."³²⁴ Ova definicija

---

³²⁰ Eng. Identity theft.

³²¹ Eng. Identity fraud.

³²² *Vidi*: Identity Theft and Assumption Deterrence Act of 1998, Pub. L. (October 30, 1998), *codified at* 18 U.S.C. 1028(a)(7).

³²³ *Vidi*: Bill S-4, An Act to amend the Criminal Code (identity theft and related misconduct *available at* http://www.justice.gc.ca/eng/news-nouv/nr-cp/2010/doc_32471.html (English) and *Projet de loi S-4, Loi modifiant le Code criminel (vol d'identité et inconduites connexes) available at* http://www.justice.gc.ca/fra/nouv-news/cp-nr/2010/doc_32471.html (French). Preuzeto iz: Identity-Related Crime: A Threat Assessment. A Report to the Attorney General of the United States and the Minister of Public Safety of Canada November 2010. Str. 2.

³²⁴ *Mitchison/Wilikens/Breitenbach/Urry/Portesi*, Identity Theft—A Discussion Paper, *supra*. Preuzeto iz: UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME

sadrži dva ključna elementa: Prvi je, akt pribavljanje podataka i drugi pretvaranje počinioca da je sam žrtva.

U SAD gdje je ovaj problem najizraženiji sačinjeno je nekoliko nacionalnih pregleda radi uvida u veličinu problema.³²⁵ Žalbe mušterija također doprinose boljem uvidu u obim problema.³²⁶

Indirektni gubitci su često veći problem od direktnih i izražavaju se u gubitku kredibiliteta pojedinaca ili kompanija.

Zaštita ličnih podataka uređena je brojnim međunarodnim instrumentima.³²⁷

Vienna, Handbook on Identity- related Crime, United nations, New York, 2011. Str. 25.

³²⁵ Vidi na primjer: Bureau of Justice Statistics, Identity Theft Reported by Households, 2007- Statistical Tables (June 30, 2010), *available at* <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/pub/pdf/itrh07st.pdf>. 31.1.2013. i Federal Trade Commission, 2006 Identity Theft Survey Report (Nov, 2007), *available at* <http://www.ftc.gov/os/2007/11/SynovateFinalReportIDTheft2006.pdf>. 31.1.2013.

³²⁶ Federal trade comm'n, consumer sentinel data book for january – december 2009 at 4-5 (February 2010), *available at* <http://www.ftc.gov/sentinel/reports/sentinel-annual-reports/sentinel-cy2009.pdf>. 31.1.2013.

³²⁷ Preporuka OM(2012) 4 Odbora Ministara državama članicama o zaštiti ljudskih prava glede usluga društvenih mreža [WORD](#);

Preporuka (2012)3 o zaštiti ljudskih prava u pogledu pretraživača [WORD](#);

Preporuka (2010)13 o zaštiti podataka u kontekstu profiliranja [WORD](#);

Međunarodni standardi za zaštitu ličnih podataka i privatnosti (2010) [WORD](#);

Smjernice Ujedinjenih Nacija u vezi sa kompjuterizovanim dosijeima ličnih podataka(1990) [WORD](#);

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda („Sl. glasnik BiH“ broj: 6/99)

Konvencija o zaštiti lica s obzirom na automatsku obradu ličnih podataka (ETS. 108) od 28.01.1981. godine [WORD](#);

Dodatni protokol uz Konvenciju za zaštitu lica s obzirom na automatsku obradu ličnih podataka u vezi nadzornih tijela i međunarodne razmjene podataka [WORD](#);

Direktiva 95/46EC Evropskog parlamenta i Vijeća od 24.10.1995.godine o zaštiti pojedinaca u vezi sa obradom ličnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka [WORD](#);

Direktiva 2002/58/EC Evropskog parlamenta i Vijeća od 12.07.2002. u vezi sa obradom ličnih podataka i zaštitom privatnosti u sektoru elektroničkih komunikacija [WORD](#);

Direktiva 2003/4/EC Evropskog parlamenta i Vijeća od 28.01.2003. o pristupu javnosti podacima o okolišu i ukidanju Direktive 90/313/EEC [WORD](#);

Direktiva 2006/24/EC od 15.03.2006. o zadržavanju podataka dobivenih ili obrađenih u vezi sa pružanjem javno dostupnih komunikacijskih usluga ili komunikacijskih mreža te kojom se izmjenjuje i dopunjuje Direktiva 2002/58/EC [WORD](#);

Uredba Br. 45/2001 Evropskog parlamenta i Vijeća od 18.12.2000. o zaštiti pojedinaca pri obradi podataka od strane institucija i tijela Zajednice te o slobodnom protoku takvih podataka [WORD](#) ;

Uredba Br. 1049/2001 Evropskog parlamenta i Vijeća od 30.05.2001. koja se odnosi na javni pristup dokumentima Evropskog parlamenta, Komisije i Vijeća [WORD](#);

Preporuka br. (87) 15 i dodatak na preporuku Komiteta ministara zemljama članicama, koja reguliše upotrebu osobnih podataka u policijskom sektoru (usvojena od strane Komiteta ministara 17. septembra 1987. godine na 410. sastanku zamjenika ministara [WORD](#);

Preporuka br. R (81) 1 Komiteta ministara državama članicama o odredbama za automatizovane banke medicinskih podataka [WORD](#);

Preporuka (97)5 o zaštiti medicinskih podataka [WORD](#);

Preporuka 1984 (2011), Zaštita privatnosti i ličnih podataka na Internetu i online medijima [WORD](#). Preuzeto sa:

<file:///G:/Agencija%20za%20za%C5%A1titu%20li%C4%8Dnih%20podataka.htm.6.2.2013>

2. Identitetska krivična djela

Ciljevi identitetskih krivičnih djela su: (a) prevare; (b) prikrivanje identiteta; i (c) podrška organiziranom kriminalu.

Prevara je najčešći razlog za činjenje identitetskih krivičnih djela. Počinilac nastoji da korištenjem tuđeg stvarnog ili kreiranog identiteta postigne materijalne ciljeve kroz naovlašteno pribavljanje roba, usluga ili koristi od javnog ili privatnog sektora.

Prikrivanje identiteta osigurava počiniocima dobivanje nematerijalnih koristi. Neki koriste lažne identifikacione dokumente ili kartice kako bi olakšali izvršenje krivičnog djela ili putovanje nakon počinjenog krivičnog djela kao i radi otežavanja istrage od agencija za sprovedbu zakona.

Pomoć kriminalnim organizacijama sastoji se od pomoći organiziranom kriminalu ili terorizmu. Organizirane kriminalne grupe su poznate po tome što nabavljaju ili koriste lažne identitete. To je najčešće modificiranje njihovog vlastitog identiteta, kreiranje novog potpuno fiktivnog identiteta ili krađa identiteta druge osobe – žive ili mrtve. Također, ozbiljnu zabrinutost izazivaju identitetska krivična djela počinjena radi podrške terorističkim aktivnostima.

Ne postoji jedinstven tip počinitelja ili žrtava ovog krivičnog djela. Počinioci se kreću od početnika do vječitih povratnika. Žrtve od djece do najstarijih.

Krivična djela koja se odnose na identitet mogu se definisati kroz pet različitih faza: (1) neovlašteno ili ilegalno stjecanje identifikacijskih podataka ili predmeta (kartice, knjižice itd.); (2) prenos prvobitno stečenih podataka ili dokumenata; (3) manipulacija podacima ili predmetima (prepravljavanje, krivotvorenje, falsifikovanje itd.); (4) prenos manipuliranih podataka ili predmeta; i (5) upotreba podataka ili predmeta radi prevare ili prikrivanja kriminalnog identiteta.³²⁸

Metodi stjecanja informacija prikladnih za identitetska krivična djela su različiti. Oni zavise od tehničke vještine počinioca kao i od načina na koji su ovi podatci pohranjeni ili pristupačni.

---

³²⁸ Vidi: Criminal and Legal Affairs Subgroup, G8 Lyon-Roma Anti-Crime and Terrorism Group, Essential Elements of Criminal Laws to Address Identity-Related Crime (February 2009) (Annex). Identity-Related Crime: A Threat Assessment. A Report to the Attorney General of the United States and the Minister of Public Safety of Canada November 2010. Str. 2.

Oni najvjekšiji koriste tehnička znanja radi hakiranja u baze podataka ili koriste vještine socijalne komunikacije da navedu nekog da otkrije njegove podatke. To je ponekad povezano sa operacijom zvanom *phishing*. To je akt kojim se pokušavaju steći informacije kao što su: "username", "password" i detalji vezani za kreditne kartice i indirektno za novac, pretvarajući se u elektronskoj komunikaciji kao lice vrijedno povjerenja.³²⁹ "Prema Anti-Phishing Radnoj grupi koju čini koalicija korporacija i vladinih agencija posvećena borbi protiv *online* prevara i krađe identiteta, 'phishing' je kriminalni mehanizam koji upotrebljava oboje, socijalni inženjering i tehničke izgovore da krađe potrošačima' personalne identitetske podatke i finansijske račune. Plan socijalnog inženjeringa koristi prijeverne e-mailove kao da su od legitimnih biznis agencija navodeći potrošače na krivotvorene *websajtove* smišljene da navedu primaocce na otkrivanje finansijskih podataka kao što su username i password."³³⁰

Drugi čije je tehničko znanje nisko dolaze do tuđih podataka na načine od džepne krađe do krađe tuđih *mailova*.

U mnogim slučajevima krađom pribavljeni podatci ili identifikacioni dokumenti nisu spremni za neposrednu upotrebu. Zbog toga počinitelj mora fizički transferirati podatke ili dokumente ili iz njih izvući relevantne podatke tako da se mogu elektronski prenositi.

Da bi iskoristio pribavljene podatke ili dokumente počinitelj mora njima rukovati na jedan od sljedećih načina: (1) izmijeniti ih; (2) kompilirati ih tj. sakupiti ih; ili (3) krivotvoriti ih ili falsifikovati ih.³³¹

Ovako manipulirane podatke ili dokumente počinitelj ponekad mora transferirati do supočinitelaca ili prodavaca odnosno kupaca.

Na kraju počinioci koriste podatke ili dokumente radi činjenja prevare ili drugih krivičnih djela protiv pojedinaca, poslova

---

³²⁹ Vidi: "[Phishing](http://dictionary.oed.com/cgi/entry/30004304/), n. OED Online, March 2006, Oxford University Press.". *Oxford English Dictionary Online*. <http://dictionary.oed.com/cgi/entry/30004304/>. 30.1.2013;

³³⁰ ANTI-PHISHING WORKING GROUP, PHISHING ACTIVITY TRENDS REPORT: 4TH QUARTER 2009 at 2 (2010), available at http://www.antiphishing.com/reports/apwg_report_Q4_2009.pdf. 30.1.2013. (kursiv auor)

³³¹ Vidi više: Identity-Related Crime: A Threat Assessment. A Report to the Attorney General of the United States and the Minister of Public Safety of Canada November 2010. Str. 12.

ili vladinih agencija ili radi putovanja za koje mu treba prikriveni identitet.

3. Mjere za suzbijanje

Preduslov za suzbijanje krađe identiteta je zaštita ličnih podataka.

Radi suzbijanja ovog tipa kriminala koriste se različita sredstva i mehanizmi na nacionalnom, regionalnom i univerzalnom nivou. Osnivaju se centri za izvještavanje o identitetskim krivičnim djelima.

Na univerzalnom nivou povremeno su prisutna nastojanja da se ova vrsta kriminala suzbije. UNODC je pokrenuo aktivnost za razvoj najbolje prakse i sredstava za suzbijanje krađa identiteta.³³² Za sada je konkretne korake preduzela i Evropska Unija koja je organizirala prvu konferenciju o krađama identiteta u *Tomar-u* (Portugal) 2007. godine. Također je G8 Lyon/Roma radna grupa 2009. godine publikovala Izvještaj koji se odnosio na kriminalizaciju identitetskih krađa i sačinila uputstvo drugim državama o pravcima prilagođavanja njihovih krivičnih zakonodavstava za suočavanje sa specifičnim vrstama identitetskih krađa.

Kanada je u svoj krivični zakon ugradila sljedeća krivična djela: nabavljanje ili posjedovanje informacija o identitetu; trgovina identitetskim informacijama i nezakonito posjedovanje ili trgovina državnim identifikacionim dokumentima.³³³

Hrvatska je usvojila zakon o zaštiti potrošača. Član 7 (3) glasi: Trgovcu se zabranjuje davanje osobnih podataka potrošača bilo kojoj trećoj osobi bez prethodnog izričitog i pisanog odobrenja potrošača, osim ako je na to obvezan zakonom ili odlukom nadležnog tijela vlasti.“ Također je usvojila i Zakon o zaštiti osobnih podataka³³⁴ i Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti

---

³³² Vidi: UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME Vienna, Handbook on Identity- related Crime, United nations, New York, 2011.

³³³ Vidi više: Bill C-29, *An Act to amend the Personal Information Protection and Electronic Documents Act (Safeguarding Canadians' Personal Information Act)*. Identity-Related Crime: A Threat Assessment. A Report to the Attorney General of the United States and the Minister of Public Safety of Canada November 2010. Str. 21.

³³⁴ NN broj 103/2003 - <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2003/1364.htm> . 31.1.2013.

osobnih podataka³³⁵ čiju provedbu nadzire Agencija za zaštitu osobnih podataka³³⁶

4. Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Zaštita ličnih podataka u Bosni i Hercegovine uređena je Zakonom o zaštiti ličnih podataka kojim je formirana Agencija za zaštitu ličnih podataka.³³⁷

Član 1(1) Zakona glasi: "(1) Cilj ovog Zakona je da se na teritoriji Bosne i Hercegovine svim licima, bez obzira na njihovo državljanstvo ili prebivalište, osigura zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda, a naročito pravo na tajnost u pogledu obrade ličnih podataka koji se na njih odnose."

Zakon se odnosi na sve lične podatke koje obrađuju javni organi, fizička i pravna lica (član 2).

Član 3 definiše osnovne pojmove:

"Pojedini izrazi upotrijebljeni u ovom Zakonu imaju sljedeća značenja:

lični podaci znače bilo koju informaciju koja se odnosi na fizičko lice na osnovu koje je utvrđen ili se može utvrditi identitet lica;

nosilac podataka je fizičko lice čiji se identitet može ustanoviti ili identificirati, neposredno ili posredno, naročito na osnovu jedinstvenog matičnog broja te jednog ili više faktora karakterističnih za fizički, fiziološki, mentalni, ekonomski, kulturni ili socijalni identitet tog lica;

posebne kategorije podataka su svi lični podaci koji otkrivaju:

- a) rasno porijeklo, državljanstvo, nacionalno ili etničko porijeklo, političko mišljenje ili stranačku pripadnost, ili članstvo u sindikatima, religijsko, filozofsko ili drugo uvjerenje, zdravstveno stanje, genetski kod, seksualni život;
- b) krivične presude;
- c) biometrijske podatke; ..."

Bosna i Hercegovina nastoji održati korak u materiji zaštite ličnih podataka sa nastojanjima na regionalnom i univerzalnom nivou.

---

³³⁵ NN broj 118/2006 - <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2006/2616.htm> . 31.1.2013.

³³⁶ Dostupno na: www.azop.hr . 31.1.2013.

³³⁷ Zakon o zaštiti ličnih podataka („Službeni glasnik BiH“ broj: 49/06).

XIV. Krivična djela protiv osoba

U ovu grupu spadaju krivična djela sa internacionalnim i transnacionalnim elementom. Ova djela su po svome karakteru *erga omnes* i njihovo činjenje predstavlja povredu opšteg interesa čak i kad se izvršenje krivičnog djela i njegove posljedice odnose na samo jednu zemlju. Njima se vrijeđaju *jus cogens* norme opšteg međunarodnog prava. Ova krivična djela predstavljaju povredu različitih ljudskih prava zagarantovanih različitim međunarodnopravnim instrumentima. Ona su po svojoj prirodi i transnacionalna krivična djela ali i međunarodni zločini u smislu koji im daje međunarodno krivično pravo. Ukoliko ispunjavaju obilježja nekog od međunarodnih zločina *stricto sensu* onda dovode do utvrđivanja odgovornosti počinitelaca po međunarodnom pravu. Ali ipak krivična djela iz ove grupe ne spadaju u grupu zločina koji su osnovna, *core crime* krivična djela međunarodnog prava. Ona su po svojim obilježjima pretežno transnacionalna krivična djela

Premda u ovu grupu spadaju i neki drugi zločini kao što su aparthejd i prisilni i nedobrovoljni nestanci mi ćemo se ovdje baviti torturom, ropstvom i sličnim praksama.

1. Torture

1.1. Uvod

Tortura je istovremeno transnacionalno krivično djelo ali i međunarodni zločin. I u jednom i u drugom smislu tortura je namjerno nametanje teških bolova i patnji, fizičkih ili mentalnih od strane ili u ime javnih službenika kao što su policijske ili snage sigurnosti ili uz njihov pristanak ili odobravanje. Njima se narušava fizički ili mentalni integritet nekog lica ili njegovo ljudsko dostojanstvo. Kada ovaj zločin čini pojedinac ili grupa u svom vlastitom kapacitetu ovo djelo je strašno. Ali kad je počinjeno od državnog službenika ili u njegovo ime, djelo je znatno opasnije i zahtijeva strožije kažnjavanje. Činjenica je da se ovo djelo češće čini od državnih službenika koji su odgovorni za sprovođenje zakona.

Kao što je istaknuto u *Istanbulskom protokolu* ovo djelo izaziva duboku zabrinutost cjelokupne međunarodne zajednice. "Njegov cilj je da namjerno razori ne samo fizičku ili emocionalnu dobrobit pojedinca nego i dostojanstvo i volju cjelokupne zajednice. To zabrinjava sve članove ljudske porodice zato što osporava samo značenje našeg postojanja i naših nada u svijetliju budućnost."³³⁸

Tortura je zabranjena u međunarodnom pravu instrumentima čiji je primarni cilj uspostava preventivnih mjera kao i odvratanje od činjenja ovog zločina. Oni čine dio jedne šire obaveze država u kontekstu zaštite ljudskih prava. "Mada ovi ugovori predviđaju primjenu krivičnog prava protiv počinitelja, cilj ovih instrumenata je da čine osnovu za primjenu domaćih zakona i angažuju odgovornost država članica."³³⁹

Pravo ljudi da ne budu podvrgnuti torturi je pravo jasno ustanovljeno međunarodnopravnim instrumentima. Ono je utvrđeno Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktom o ljudskim i građanskim pravima i Konvencijom UN protiv torture i drugih okrutnih, nehumanih i degradirajućih postupaka i kažnjavanja od 10. decembra 1984. godine. Pored univerzalnih postoje i neki regionalni instrumenti koji potvrđuju pravo ljudi da ne

---

³³⁸ OFFICE OF THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS Geneva PROFESSIONAL TRAINING SERIES No. 8/Rev.1 UNITED NATIONS New York and Geneva, 2004 Istanbul Protocol Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. New York and Geneva, 2004.

³³⁹ Bantekas –Nash Ibid, str. 161.

budu podvrgnuti torturama. To su: Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, Američka konvencija o ljudskim pravima i Afrička povelja o ljudskim i narodnim pravima.

1.2. Relevantni međunarodnopravni standardi

1.2.1. Međunarodno humanitarno pravo

Zabrana torture sadržana je u međunarodnim ugovorima kojima se regulišu međunarodni oružani sukobi. Zabrana tortura u ovim instrumentima čini mali ali značajan dio ovih instrumenata koji propisuju široku zaštitu za sve osobe uključene i povezane sa ratom. To su četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine³⁴⁰ koje je ratificiralo 188 država. Njima su uspostavljena pravila za zaštitu lica koja više ne učestvuju u oružanim sukobima. To su ranjenici, bolesnici, brodolomnici ali i civilno stanovništvo. Svečetiri konvencije zabranjuju torture i druge oblike lošeg tretmana ovih osoba. Ova zaštita je čak i proširena sa tri dodatna protokola.³⁴¹

Najvažniji dio ovih konvencija je član 3 koji je zajednički za svečetiri konvencije. On služi da uspostavi suštinsku obavezu koja se mora poštivati u svim oružanim sukobima a ne samo u međunarodnim oružanim sukobima između država. Neka pravila se moraju poštivati neovisno o vrsti oružanog sukoba. Zabrana torture je jedno od tih pravila koje povezuje međunarodno humanitarno pravo i pravo ljudskih prava. Zajednički član 3 glasi:

"...sljedeći akti su i ostatke zabranjeni u svako vrijeme i na svakom mjestu... povrede koje se nanose životu i tjelesnom integritetu, naročito sve vrste ubistava, sakaćenja, svireposti i mučenja; ...povrede ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci."

Ali svi akti torture se teško mogu pobrojati i unaprijed predvidjeti.

---

³⁴⁰ Ženevska konvencija o poboljšanju položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu; Ženevska konvencija o poboljšanju položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru; Ženevska konvencija o postupanju sa ratnim zarobljenicima; i Ženevska konvencija o zaštiti građanskih lica u vrijeme rata.

³⁴¹ Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I); Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II); i također je 2005. godine, usvojen Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. godine, (Protokol III) koji se odnosi na usvajanje dodatnog znaka raspoznavanja

Vežu između međunarodnog humanitarnog prava i prava ljudskih prava dodatno potvrđuje Protokol II koji u preambuli navodi "...međunarodni instrumenti koji se odnose na ljudska prava pružaju osnovnu zaštitu čovjekove ličnosti."

1.2.2. Ujedinjene nacije

Ujedinjene nacije su nastojale razviti univerzalne standarde kojim bi se zaštitile sve osobe od tortura, okrutnog, neljudskog i degradirajućeg tretmana. Države članice Ujedinjenih nacija su usvojile različite konvencije, deklaracije i rezolucije kojim su isključile bilo kakve izuzetke od zabrane torture. Također su prihvatile druge obaveze da osiguraju zaštitu od tortura. Među najvažnijim univerzalnim instrumentima su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima³⁴² (član 5), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima³⁴³ (član 7), Standard o minimalnim pravilima za tretman zatvorenika³⁴⁴, Deklaracija o zaštiti svih osoba od podvrgavanja torturama i drugim okrutnim, neljudskim ili degradirajućih tretmana ili kažnjavanja³⁴⁵ (Deklaracija o zaštiti protiv torture član 2 i 4), Kodeks o ponašanju u sprovođenju zakona³⁴⁶ (član 5), Principi o medicinskoj etici relevantnoj za ulogu zdravstvenog osoblja naročito psihijataru u zaštiti zatvorenika i pritvorenika protiv torture i drugog okrutnog, neljudskog i degradirajućeg tretmana ili kažnjavanja (Principi medicinske etike)³⁴⁷ (principi 2-5), Konvencija UN protiv torture i drugog okrutnog, neljudskog i degradirajućeg tretmana ili kažnjavanja (konvencija protiv torture)³⁴⁸ (član 2), Skup principa za zaštitu svih osoba pod bilo kojim oblikom pritvora ili zatočenje (Skup principa o pritvaranju)³⁴⁹(princip 6) i Osnovni principi za tretman zatvorenika³⁵⁰ (princip 1).

---

³⁴² General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948, art. 5.

³⁴³ Entered into force on 23 March 1976; see General Assembly resolution 2200 A (XXI), of 16 December 1966, annex, art. 7

³⁴⁴ Adopted on 30 August 1955 by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders.

³⁴⁵ General Assembly resolution 3452 (XXX) of 9 December 1975, annex, art. 2 and 4

³⁴⁶ General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979, annex, art. 5.

³⁴⁷ General Assembly resolution 37/194 of 18 December 1982, annex, principles 2-5.

³⁴⁸ Entered into force on 26 June 1987; see General Assembly resolution 39/46 of 10 December 1984, annex, art. 2.

³⁴⁹ General Assembly resolution 43/173 of 9 December 1988, annex, principle 6.

³⁵⁰ General Assembly resolution 45/111 of 14 December 1990, annex, principle 1.

Različiti organi Ujedinjenih nacija koji se primarno bave zaštitom ljudskih prava nastojali su razviti standarde koji uključuju obavezu država da istražuju navode o torturama. Tu spadaju: Odbor protiv torture³⁵¹, Odbor za ljudska prava³⁵², Komisija za ljudska prava³⁵³, Specijalni reporter o pitanjima torture³⁵⁴, Specijalni reporter za nasilje protiv žena³⁵⁵ i različiti drugi reporteri imenovani od Komisije za ljudska prava za pojedinačne države.

Odbor protiv torture nadzire implementaciju *Konvencije protiv torture i drugih okrutnih, nehumanih i degradirajućih tretmana ili kažnjavanja* usvojena 10. decembra 1984. godine u New Yorku. Odbor se sastoji od deset eksperata imenovanih zbog "visokog moralnog renomea i priznate kompetentnosti u polju ljudskih prava". Države članice Konvencije dostavljaju putem Generalnog sekretara UN Odboru izvještaje u skladu sa članom 19 Konvencije o mjerama kojim izvršavaju njihove obaveze koje proizlaze iz Konvencije. Odbor istražuje kako odredbe Konvencije mogu biti inkorporirane u domaće zakonodavstvo i nadzire kako one funkcionišu u praksi. Odbor šalje godišnje izvještaje Generalnoj skupštini UN o postupanju država po članovima 12 i 13 Konvencije.³⁵⁶

Odbor za ljudska prava ustanovljen je u skladu sa članom 28 Međunarodnog pakta o ljudskim i građanskim pravima. Sastoji se od osamnaest nezavisnih eksperata od kojih se očekuje da budu osobe visokog moralnog karaktera i priznatih sposobnosti u polju ljudskih

---

³⁵¹ The Committee against Torture.

³⁵² The Human Rights Committee.

³⁵³ The Commission on Human Rights.

³⁵⁴ The Special Rapporteur on the question of torture.

³⁵⁵ The Special Rapporteur on violence against women.

³⁵⁶ Član 12.

Svaka država članica se stara da nadležni organi neodložno izvrše nepristrasnu istragu svaki put kad postoje opravdani razlozi da se posumnja da je akt torture izvršen na nekoj teritoriji pod njenom jurisdikcijom.

Član 13.

Svaka država članica obezbjeduje svakom licu koje tvrdi da je bilo podvrgnuto torturi na nekoj teritoriji pod njenom jurisdikcijom pravo da se žali nadležnim organima

sponemute države koji će neodložno i nepristrasno ispitati slučaj. Preduzeće se mjere

radi obezbjeđenja zaštite lica koje se žalilo i lica kao svjedoka od svakog lošeg postupanja ili bilo kakvog zastrašivanja zbog podnesene žalbe ili bilo kakve date izjave.

prava. Države članice dostavljaju petogodišnje izvještaje Odboru o mjerama koje su usvojile radi zaživljavanja prava priznatih u Paktu.

Komisija za ljudska prava je prvenstveno organ Ujedinjenih nacija za ljudska prava. Sastoji se od pedeset tri države članice. Komisija zasjeda godišnje šest sedmica u Ženevi gdje radi na pitanju zaštite ljudskih prava. Ona je prihvatila više rezolucija o pitanju ljudskih prava. U njenoj Rezoluciji 1998/38 komisija je naglasila da "svi navodi o torturi i okrutnom, nehumanom ili degradirajućem tretmanu ili kažnjavanju trebaju biti smjesta i nepristrasno ispitani od nadležnih državnih vlasti".

Specijalni reporter o pitanjima torture je ustanovljen Rezolucijom 1985/33 Komisije za ljudska prava sa zadatkom traženja i primanja kredibilnih i pouzdanih informacija o pitanjima relevantnim za torture i za odgovor na te informacije bez odlaganja. Komisija je nastavila obnavljati mandat Specijalnog reportera kasnijim rezolucijama.

Specijalni reporter za nasilje protiv žena je ustanovljen Rezolucijom 1994/45 Komisije za ljudska prava a mandat joj je obnovljen Rezolucijom 1997/44. On je uspostavio procedure za traženje od vlada razjašnjavanja informacija o specifičnim slučajevima o navodnom nasilju protiv žena.

Generalna skupština UN je 1981. godine ustanovila *UN dobrovoljni fond za žrtve torture* koji prima dobrovoljne priloge i distribuira ih nevladinim organizacijama koje pružaju medicinsku, psihološku, socijalnu, ekonomsku, pravnu i druge vrste pomoći žrtvama tortura.

1.2.3. Regionalne organizacije

Regionalne institucije su također doprinijele razvoju standarda za zaštitu od torture. Ovdje će biti sspomenute samo najvažnije.

1.2.3.1. Evropski sud za ljudska prava

Savjet Evrope je 4 Novembra 1950. godine usvojio Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda koja je stupila na pravnu snagu 2 septembra 1953. godine. Član 3 Evropske konvencije navodi da: "*Niko neće biti podvrgnut torturi ili nehumanom ili degradirajućem tretmanu ili kažnjavanju.*" Evropska konvencija je uspostavila kontrolne mehanizme za njeno

provođenje: Evropski sud i Evropsku komisiju za ljudska prava. Od 1. novembra 1998. godine novi Stalni sud je zamijenio raniji Sud i Komisiju. Izmjene su učinjene i u pogledu prava na pokretanja postupka pred tim sudom. Uspostavljeno je pravo individualne aplikacije i direktnog pristupa žrtava Sudu.

Prva presuda ovog Suda koja se odnosi na primjenu člana 3 je predmet *Aksoy* protiv Turske.³⁵⁷ U ovom predmetu Sud je zaključio:

"...kad je pojedinac odveden u policijski zatvor u dobrom zdravlju ali je utvrđeno da je povrijeđen u vrijeme oslobađanja, obaveza je države da obezbijedi uvjerljivo objašnjenje u odnosu na prouzrokovanje povrede, u protivnom slučaju jasno pitanje se pojavljuje po članu 3 Konvencije."

Sud je držao da su povrede rezultat torture i da je povrijeđen član 3. Prema interpretaciji Suda pojam "efektivni pravni lijek" sadržan u članu 13 Konvencije znači potpunu istragu o svakom uvjerljivom navodu o torturi.

1.2.3.2. Evropski odbor za zaštitu od torture i neljudskog i degradirajućeg tretmana ili kažnjavanja

Savjet Evrope je 1987. godine prihvatio *Evropsku konvenciju za sprečavanje torture i neljudskog i degradirajućeg tretmana i kažnjavanja* koja je stupila na pravnu snagu 1. februara 1989. godine, i koju su ratificirale sve države članice Savjeta Evrope. Ova Konvencija kao preventivni mehanizam dopunjuje Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda. Članovi odbora moraju biti osobe visokih moralnih standarda, nepristrasni, nezavisni i dostupni za vršenje terenskih misija. Odbor obavlja posjete država članica Savjeta Evrope redovno periodično i naročito na *ad hoc* osnovi u slučaju potrebe. Ovaj odbor posjećuje osobe lišene slobode. Može posjetiti svako mjesto gdje se takve osobe drže i može posjetiti svaku osobu. Nakon posjete Odbor sačinjava izvještaj. Komitet je u svome radu razvio set kriterija za tretman zatvorenih osoba. Ovi kriteriji bave se ne samo materijalnim uslovima nego i proceduralnim zaštitama.

1.2.3.3. Interamerička komisija za ljudska prava i Interamerički sud za ljudska prava

---

³⁵⁷ The *Aaksoy v. Turkey* case (100/1995/606/694), delivered on 18 December 1996.

Organizacija američkih država je 1969. godine *usvojila Američku konvenciju o ljudskim pravima* koja je stupila na pravnu snagu 1978. godine. Po članu 33 Konvencije ustanovljeni su Interamerička komisija za ljudska prava i Interamerički sud za ljudska prava sa ciljem unapređenja poštovanja i odbrane ljudskih prava.

Član 5 Konvencije glasi:

"1.Svaka osoba ima pravo na poštivanje njegovog fizičkog, mentalnog i moralnog integriteta.

2.Niko neće biti podvrgnut torturi ili okrutnom, nehumanom ili degradirajućem kažnjavanju ili tretmanu. Sve osobe lišene slobode bit će tretirane s poštovanjem za njihovo urođeno dostojanstvo ljudskog bića."

Organizacija američkih država je 1985. godine *usvojila Interameričku konvenciju za sprečavanje i kažnjavanje torture* koja je stupila na pravnu snagu 1987. godine.

1.2.3.4. Afrička komisija o ljudskim i narodnim pravima i Afrički sud o ljudskim i narodnim pravima

Za razliku od Evrope i Amerike, Afrika nema konvenciju o torturama i njihovom sprečavanju. Pitanje tortura se razmatra u sklopu i ravnopravno sa ostalim ljudskim pravima. Član 5 Afričke povelje glasi:

"Svaki pojedinac će imati pravo na poštivanje dostojanstva urođenog ljudskim bićima i priznanje njegovog pravnog statusa. Svi oblici eksploatacije i degradacije ljudi naročito ropstvo, ropski rad, torture, okrutno nehumano i degradirajuće kažnjavanje i tretman se zabranjuju."

U skladu sa članom 30 *Afričke povelje o ljudskim i narodnim pravima* 1987. godine je formirana Afrička komisija o ljudskim i narodnim pravima i Afrički sud o ljudskim i narodnim pravima radi unapređenja ljudskih i narodnih prava.

1.2.3.5.Međunarodni krivični sud

Međunarodni krivični sud osnovan je Rimskim statutom iz 1988. godine sa ciljem krivičnog kažnjavanja osoba odgovornih za krivična djela: genocid, zločini protiv čovječnosti i ratni zločini. Sud ima nadležnost za predmete o navodnim torturama i u predmetima

genocida i zločina protiv čovječnosti ukoliko su torture počinjene kao dio raširenog i sistematskog napada ili kao ratni zločini po Ženevskim konvencijama iz 1949. godine. Rimski statut definiše torturu kao namjerno nametanje teških bolova i patnji bilo fizičkih ili mentalnih osobama u zatvorima pod kontrolom optuženog.³⁵⁸

1.3. Definicija torture

Postoje brojne definicije torture sadržane u multilateralnim i bilateralnim ugovorima ali ne postoji jedinstvena definicija torture koja bi bila sadržana u svim konvencijama. I pored postojanja zajedničkih elemenata ovi instrumenti sadrže razlike po dva pitanja. To su: a) domet i posljedice akata koji čine torturu i b) da li tortura može biti počinjena od lica koja nisu agenti države.³⁵⁹

Konvencija UN protiv torture i drugih okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka iz 1984. godine³⁶⁰ u članu 1 definiše torturu:

"1. U smislu ove konvencije, izraz "tortura" označava svaki akt kojim se jednom licu namjerno nanose bol ili teške fizičke ili mentalne patnje u cilju dobijanja od njega ili nekog trećeg lica informacija ili priznanja ili njegovog kažnjavanja za djelo koje je to ili neko treće lice izvršilo ili za čije izvršenje je osumnjičeno, zastrašivanja tog lica ili vršenja pritiska na njega ili zastrašivanja ili vršenja pritiska na neko treće lice ili iz bilo kojeg drugog razloga zasnovanog na bilo kom obliku diskriminacije ako taj bol ili te patnje nanosi službeno lice ili bilo koje drugo lice koje djeluje u službenom svojstvu ili na njegov podsticaj ili sa njegovim izričitim ili prećutnim pristankom. Taj izraz se ne odnosi na bol ili patnje koje su rezultat isključivo zakonitih sankcija, neodvojivih od tih sankcija ili koje te sankcije prouzrokuju.

2. Ovaj član je bez štete po bilo koji međunarodni instrument ili bilo koji nacionalni zakon koji sadrži ili može sadržavati odredbe šireg značaja."

Radnja izvršenja ovog zločina se postiže namjernim nametanjem teške fizičke ili mentalne patnje radi postizanja sljedećih ciljeva: a) pribavljanja informacija, b) kažnjavanja, c) zastrašivanja ili pritiska, d) bilo kojeg drugog razloga koji je zasnovan na bilo kojem obliku diskriminacije.

---

³⁵⁸ Vidi član 7 (e) Statuta.

³⁵⁹ Bantekas –Nash Ibid, str. 162.

³⁶⁰ "Službeni list SFRJ" – Međunarodni ugovori, br. 9/91.

Ova definicija ima za cilj pružanje pomoći državama u definiranju ovog izraza u nacionalnim krivičnim zakonodavstvima. Stav 1 treba biti najmanji zajednički imenilac svih definicija.³⁶¹

Ova definicija podudarna je u velikoj mjeri sa definicijom sadržanom u Deklaraciji o torturi Ujedinjenih nacija iz 1975. godine.³⁶² Ali je uža od definicije sadržane u Interameričkoj konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju torture iz 1985. godine. Član 2 ove konvencije definiše torturu kao "...akt namjerno učinjen kojim se nameće fizički ili mentalni bol osobi u cilju krivične istrage, kao sredstvo zastrašivanja, kao preventivna mjera, kao kažnjavanje ili radi nekog drugog cilja..."

Ova konvencija ne postavlja bilo kakav prag za bolove ili druge patnje koje se traže za postojanje torture. Evropski sud i Komisija za ljudska prava tumačili su torturu tražeći da postoje teški i namjerni oblici nehumanog tretmana koji je usmjeren na pribavljanje informacija ili priznanja ili radi kažnjavanja.³⁶³

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju u svojoj jurisprudenciji zauzeo je stav da međunarodno običajno pravo ne traži da je ponašanje počinjeno isključivo radi jednog od postavljenih ciljeva. U predmetu *Furundžija* Sud je zauzeo stav da je namjerno ponižavanje žrtava jedan od mogućih ciljeva torture što je opravdano uzimajući u obzir duh međunarodnog humanitarnog prava čiji je primarni cilj zaštita ljudskog dostojanstva.³⁶⁴ Sud je dalje zauzeo stav da je pojam ponižavanje blizak pojmu zastrašivanje koji je izričito naveden u Konvenciji.³⁶⁵ Ovakvoj interpretaciji treba pristupiti sa oprezom zbog toga što je Sud u predmetu *Krnojelac* odbio mogućnost da ponižavanje može predstavljati torturu po međunarodnom običajnom pravu.³⁶⁶ Ali je prihvatio da zatočenje žrtava može značiti torturu i da tu postoji analogija sa namjernim uskraćivanjem hrane.³⁶⁷

---

³⁶¹ Vidi: Degan, Đ.V, et al. (2011) Međunarodno i transnacionalno krivično pravo. Beograd: Glasnik Štamparija. Str. 211-214.

³⁶² GA Res 3452 (XXX) (9 Dec 1975), Declaration on the Protection of All Persons Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.

³⁶³ Vidi: Bantekas –Nash Ibid, str. 163.

³⁶⁴ Vidi: Prosekutor v. Anto Furundžija, IT-95-17/1-T. 10Decembar 1998. para 162.

³⁶⁵ Ibid, para 162.

³⁶⁶ ICTY Prosecutor v Krnojelac, Judgement (15 March 2002), Case No IT-97-25-T, para 186.

³⁶⁷ Ibid, Krnojelac Judgement, note 51. Para 183.

Ono što razlikuje torturu od sličnih djela je manja količina patnji ili trpljenja žrtava. Tačan prag razdvajanja nije utvrđen u jurisprudenciji nadležnih sudova. Ali postoji saglasnost da: "(a) težina povrede se oslanja na objektivan test, (b) mentalno ili fizičko trpljenje zahtijeva subjektivnu procjenu, koja uključuje razmatranje faktora kao što su životna dob žrtava, zdravlje, pol i drugi."³⁶⁸

Zahtjev "*službeno lice ili islužbeno svojstvo*" za postojanje zločina torture sadržan je u definiciji torture sadržanoj u Konvenciji. Ovaj zahtjev se ne postavlja u Ženevskim konvencijama iz 1949. godine kao ni u dva dodatna protokola. Isto proizlazi iz analize članova 3 i 5 Statuta Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu jugoslaviju kao i iz Rimskog statuta. Isto tako jurisprudencija Evropskog suda za ljudska prava i Odbora za ljudska prava UN dopuštaju, da se odredbe člana 3 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i fundamentalnih sloboda i člana 7 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima mogu primijeniti i u situacijama gdje nisu uključena službena lica kao i drugi agenti države. Ovdje se mora primijetiti da pomenuti sud i odbor nisu krivični sudovi i da je njihova primarna uloga zaštita ljudskih prava na način propisan njihovim osnivačkim aktima.

1.4. Rad na suzbijanju torture

U cilju zadovoljenja potrebe za uspostavom međunarodnog vodiča za procjene postojanja torture, okrutnog i nehumanog tretmana ili kažnjavanja sačinjen je *Priručnik o efektivnoj istrazi i dokumentaciji torture, nehumanog i degradirajućeg tretmana ili kažnjavanja* (Istanbulski protokol)³⁶⁹ iz 1999. godine kao i *Principi o efektivnoj istrazi i dokumentaciji torture, nehumanog i degradirajućeg tretmana ili kažnjavanja* (Istanbulski principi)³⁷⁰ iz 2000. godine.

Istanbulski protokol nameće sljedeće obaveze vladama u cilju osiguranja zaštite protiv torture:

1) preduzimanje efektivnih zakonodavnih, administrativnih, sudskih i drugih mjera radi akata torture;

---

³⁶⁸ Bantekas –Nash Ibid, str. 164.

³⁶⁹ Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, inhuman or Degrading Treatment or Punishment (the Istanbul protocol) iz 1999. Dostupno na: <http://www.unhchr.ch/pdf/8istprot.pdf>.

³⁷⁰ Principles on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment" (The Istanbul Principles.) UNGA Resolution 55/89 Annex, 4 December 2000.

2) osiguranje da opšti standardi zaštite protiv torture postoje na mjestima zatvaranja;

3) efektivnu istragu navoda o torturi;

4) osiguranje da navodni počinioci budu podvrgnuti krivičnim postupcima; i

5) da osigura da žrtve torture imaju pravo na efektivan pravni lijek i adekvatnu nadoknadu.

1.5. Primjena Konvencija UN protiv torture i drugi okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka iz 1984. godine u nacionalnim zakonodavstvima

Konvencija nemeće obavezu državama članicama preduzimanje zakonskih, sudskih, administrativnih i drugih efikasnih mjera kako bi spiječila činjenje zločina torture na teritoriji pod njenom jurisdikcijom (član 2 Konvencije).

Državama se nalaže uspostava jurisdikcije za vođenje krivičnog postupka za ovo krivično djelo, izručenje učinioca ukoliko ne žele da mu sude, sprovođenje hitne istrage u određenim situacijama i pružanje uzajamne pomoći u vođenju krivičnog postupka protiv učinioca.³⁷¹

U krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine tortura još uvijek nije definisana.³⁷² Zakoni na državnom i entitetskom nivou nisu harmonizirani niti su izmijenjeni svi zakoni relevantni za sprječavanje i kažnjavanje torture.

---

³⁷¹ Vidi: član 5-9 Konvencije.

³⁷² Zaključci i preporuke Komiteta za torturu, usvojene na 689.zasjedanju dana 15.12.2005.godine. CAT/C/BIH/CO/1, tačka 9.

2. Ropstvo i slične prakse

2.1. Uopšte

Ropstvo je sistem po kojem se ljudi tretiraju kao imovina koja može biti kupljena ili prodana i prisiljena na rad.³⁷³ Robovi mogu biti držani mimo njihove volje od trenutka njihovog zarobljavanja.

Sa historijske perspektive mnoga društva su institucionalno priznavala ropstvo. U posljednjem stoljeću ropstvo je ukinuto u većini država ali nastavlja postojati kroz praksu dužničkih garancija, ugovorno ropstvo, držanje posluge u ropstvu, neka usvojenja u kojim su djeca prisiljena raditi kao robovi, djeca vojnici, prisilni brakovi i slično. Počevši od 1815. godine zaključeno je više od 300 međunarodnih ugovora kojim se suzbija ropstvo. Ali ovi ugovori su uglavnom nedjelotvorni zbog nepostojanja nacionalnih mehanizama za procjeni slučajeva ropstva.³⁷⁴

Konvencija o ropstvu iz 1926. godine³⁷⁵ u članu 1 propisuje: (1) "Ropstvo je status ili stanje osobe nad kojom se vrše sva ili samo neka vlasnička prava." Dok član 1(2) propisuje "trgovina robljem uključuje sve akte uključene u zarobljavanje, stjecanje ili raspolaganje osobama sa namjerom da se svedu na robove; sve akte koji uključuju stjecanje u cilju da se prodaju ili razmijene; sve akte raspolaganja prodajom ili razmjenom robova stečenih u cilju prodaje ili razmjene, i, uopšte, svaki akt trgovine ili transporta robova". Države članice su se obavezale da preduzmu potrebne mjere u cilju sprječavanja, suzbijanja i transporta robova u njihovim teritorijalnim vodama i na svim brodovima koji nose njihovu zastavu.

Ova konvencija nije obuhvatila sve kategorije ropstva tako da je 1956. godine usvojena *Dopunska konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i institucija sličnih ropstvu*.³⁷⁶ Član 1 zabranjuje institute dužničkih garancija, ropstva, kupovine nevjesta i ilegalni transfer djece. Dužničke garancije se pojavljuju iz obavezivanja dužnika na njegovu ličnu službu ili službu lica pod njegovom

---

³⁷³ Brace, L (2004). *The Politics of Property: Labour, Freedom and Belonging*. Edinburgh University Press. pp.162-. ISBN 978-0-7486-1535-3. Dostupno na: <http://books.google.com/books?id=osZnliqDd4sC&pg=PA162>. 27.1.2013.

³⁷⁴ Report of the Working Group on Contemporary Forms of Slavery, Un Doc E/CN4/Sub2/1999/17 (20 July 1999), para 41.

³⁷⁵ *Slavery Convention Signed at Geneva on 25 September 1926*. Dostupno na: [ile:///H:/Slavery Convention.htm](ile:///H:/Slavery%20Convention.htm). 27.1.2013.

³⁷⁶ 1956 Supplementary Slavery Convention. UNTS 3.

kontrolom kao obezbjeđenje za dug. Ovaj vid ropstva je nezakonit po članu 1(a) Dopunske konvencije. Dužničko ropstvo je ukorijenjeno u zemljama u razvoju. Procijenjeno je da je 1995. godine u Indiji bilo petnaest miliona djece radnika zbog dugova njihovih roditelja.³⁷⁷

Kažnjavanje dužničkog ropstva djece ispod osamnaest godina propisano je 1999. godine od Međunarodne organizacije rada *Konvencijom o zabrani i hitnoj akciji za eliminaciju najgorih oblika dječijeg rada*.³⁷⁸

Također je u ruralnim područjima zemalja u razvoju ukorijenjena kupovina nevjeste. Dopunska konvencija je u članu 1(c) penalizirala kupovinu nevjeste radi braka.

Članom 1(d) Dopunske konvencije zabranjen je transfer djece ispod osamnaest godina sa naknadom ili bez naknade drugoj osobi radi radne eksploatacije. Brojni međunarodni instrumenti izričito zabranjuju prodaju ili eksploataciju djece. Tako i *Konvencija o pravu djeteta* iz 1989. godine i Opcioni protokol II na *Konvenciju o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji* iz 2000. godine³⁷⁹ zabranjuju svaki oblik prodaje ili eksploatacije djece. Isto sadrži i *Konvencija Međunarodne organizacije rada o najgorim oblicima dječijeg rada* iz 1999. godine.³⁸⁰

Trgovina osobama radi seksualne eksploatacije (trgovina bijelim robljem) je poseban oblik ropstva zabranjen *Konvencijom za suzbijanje trgovine osobama i eksploatacije prostitucije drugih* iz 1949. godine. Po ovoj konvenciji zločin čini svako ko: 1) nabavlja, mami, podvodi radi prostitucije drugu osobu čak i sa pristankom te osobe i 2) eksploatira prostituciju druge osobe, čak i sa pristankom te osobe.

Radi popravljavanja efikasnosti Konvencije iz 1949. godine, Ujedinjene nacije su 2000. godine usvojile *Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine osobama, naročito ženama i djecom*.³⁸¹ Član 3(a) definiše trgovinu osobama kao:

"regrutovanje, transport, transfer, davanje utočišta ili prijem osoba, sredstvima prinude ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmica ili prevara ili varanje zloupotrebom ovlasti ili pozicije ranjivosti ili plaćanjem ili prijemom plaćanja ili koristi da se postigne

---

³⁷⁷ Vidi: Tucker, L (1997) 'Child Slaves in Modern India: The Bonded Labour Problem', 19HRQ p. 572-573.

³⁷⁸ 1999 ILO Convention, Art 3(a) and 7, 38 ILM (1999), 1207.

³⁷⁹ Contained in GA Res 54/263 (25 May 2000) art. 2(a).

³⁸⁰ ILO Worst Forms of Child Labour Convention, Art. 2(a).

³⁸¹ UN Doc A/55/383 (2 November 2000).

pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom u cilju eksploatacije."

Izraz eksploatacija je dalje elaboriran kao prostitucija i drugi oblici seksualne eksploatacije, prisilni rad, ropstvo i slične prakse kao i vađenje organa.

2.2. Međunarodni instrumenti za suzbijanje ropstva

Svi relevantni ugovori propisuju ne samo obavezu tretiranja objekta svih oblika ropstva kao žrtvu nego i predviđaju različita sredstva za rehabilitaciju žrtava.

Naročito je značajna uloga Međunarodnog programa za eliminaciju dječijeg rada³⁸² koji je uspostavila Međunarodna organizacija rada. Ekonomski i socijalni savjet UN imenovao je Specijalnog reportera za prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju. I drugi organi UN kao i brojne nevladine organizacije bave se ovim pitanjima.

Osnov za inkriminaciju ovog međunarodnog zločina se nalazi u Konvenciji UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminala iz 2000. godine i dva dodatna protokola: Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine osobama, naročito ženama i djecom iz 2000. godine i Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom iz 2000. godine o čemu je bilo više riječi u prethodnom tekstu.

Konvencija UN o pravu mora iz 1982. godine inkriminirala je prevoz robova. Član 99 Konvencije glasi: "Svaka država preduzima efikasne mjere radi sprječavanja i kažnjavanja prevoza robova na brodovima koji su ovlaštene da plove pod njenom zastavom i radi sprječavanja protivpravne upotrebe njene zastave u tu svrhu. Svaki rob koji prebjegne na brod bilo koje zastave slobodan je *ipso facto*."

Ova odredba inkriminiše prevoz robova morem što je vrlo stara djelatnost koju su pojedine države počele inkriminirati još od srednjeg vijeka.

2.3. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Krivični zakon Bosne i Hercegovine članom 185 inkriminira zasnivanje ropuskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu.³⁸³

---

³⁸² Vidi:Dennis, M.J. "The ILO Convention on the Worst Forms of Child Labour", AJIL (1999), 943, p. 947.

³⁸³ Zasnivanje ropuskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu

Radnja izvršenja se sastoji u: a)stavljanju osobe u ropski ili njemu sličan odnos ili držanju osobe u takvom odnosu, b) kupovini, prodaji ili predaji takve osobe, c) ili u podstrekavanju drugog da proda svoju slobodu ili slobodu osobe koju izdržava ili se o njoj stara. Radnja izvršenja mora biti počinjena kršenjem pravila međunarodnog prava.

Teži oblik ovog krivičnog djela čini onaj ko kršeći pravila međunarodnog prava kupi, proda, preda drugome ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji lica koja nisu navršila 18 godina života radi usvajanja, odstranjivanja dijelova ljudskog tijela, iskorištavanja radom ili u druge protivpravne svrhe

Kažnjiv je i sam prevoz osoba koje se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu ukoliko se krše pravila međunarodnog prava.

Član 185.

(1)Ko kršeći pravila međunarodnog prava stavi drugog u ropski ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugoj osobi ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji takve osobe ili podstrekava drugog da proda svoju slobodu ili slobodu osobe koju izdržava ili se o njoj stara,kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ko kršeći pravila međunarodnog prava kupi, proda, preda drugome ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji lica koja nisu navršila 18 godina života radi usvajanja, odstranjivanja dijelova ljudskog tijela, iskorištavanja radom ili u druge protivpravne svrhe, kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(3) Ko kršeći pravila međunarodnog prava prevozi osobe koje se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

3. Morsko piratstvo

Piratstvo na moru je historijski i kulturni fenomen koji je nastavljen i u moderno doba i koji utječe na pomorsku plovidbu i u dijelovima svijeta sa najgušćim pomorskim saobraćajem. Međunarodni pomorski biro je procijenio da su godišnji komercijalni gubitci zbog ovog fenomena 16 milijardi US Dolara.

Piratstvo je postalo ogromna briga cjelokupne međunarodne zajednice. Ono prekida lanac isporuka, šteti svjetskoj ekonomiji i bezbjednosti i sigurnosti posada. Većina napada se dešavaju u Jugoistočnoj Aziji, Rogu Afrke i duž obala zapadne Afrike.

U međunarodnom pravu je priznato da svaka država ima univerzalnu jurisdikciju za krivični progon piratstva.³⁸⁴ I pored toga postoji problem oko hvatanja i oslobađanja pirata. Mnoge države nemaju propisano krivično djelo piratstva u svome zakonodavstvu.

Konvencija o pravu mora pruža okvir za suzbijanje piratstva po međunarodnom pravu. U tom pogledu su značajni članovi 100 do 107 kao i član 110 Konvencije. Članovi 100 do 107 se bave definiranjem piratstva, jurisdikcijom, i obavezom država članica da progone, hapse i krivično gone morske pirate. Član 100 propisuje dužnost država da sarađuju u suzbijanju piratstva. "Sve države sarađuju koliko najviše mogu na suzbijanju piratstva na otvorenom moru ili na bilo kojem drugom mjestu koje ne potpada pod jurisdikciju nijedne države."

Član 101 Konvencije definiše piratstvo na sljedeći način:

Piratstvo je bilo koje od ovih djela:

- (a) svaki nezakoniti čin nasilja ili zadržavanja ili bilo kakva pljačka, koje za osobne svrhe izvrši posada ili putnici privatnog broda ili privatnog zrakoplova i usmjeren:
  - (i) na otvorenom moru protiv drugog broda ili zrakoplova ili protiv osoba ili dobara na njima,
  - (ii) protiv broda ili zrakoplova, osoba ili dobara na mjestu koje ne potpada pod jurisdikciju nijedne države;
- (b) svaki čin dobrovoljnog sudjelovanja u upotrebi broda ili zrakoplova, ako počinitelj zna za činjenice koje tom brodu ili zrakoplovu daju značaj piratskog broda ili zrakoplova;
- (c) svaki čin kojemu je svrha poticanje ili namjerno omogućavanje nekog djela opisanog u podstavcima (a) ili (b).

---

³⁸⁴ Vidi: Chang, D. (2010). Piracy Laws and the Effective Prosecution of Pirates. Boston College International and Comparative Law Review. Vol. 33. Issue 2. Article 3. 273-288.

Ugovor o suzbijanju nezakonitih akata protiv sigurnosti pomorske plovidbe proširuje vrste aktivnosti koje se mogu progoniti ali istovremeno ograničava jurisdikciju.³⁸⁵ Ugovor definiše djelo kao: namjerna zapljena ili oštećenje broda ili pokušaj da se zaplijeni ili oštetiti brod.³⁸⁶ Ugovor isključuje pitanje motiva "radi privatnih ciljeva" iz definicije. On nameće i obavezu članicama da izruče ili sude učiniocima.

Ujedinjene nacije su se uključile u borbu na suzbijanju ovog globalnog fenomena. Savjet sigurnosti je donio veliki broj rezolucija koje se odnose na suzbijanje piratstva u određenim dijelovima svijeta prije svega u Somaliji i u Gvinejskom zalivu. Ovim pitanjem se bavi Generalna skupština UN kao i Generalni sekretar UN u formi godišnjih izvještaja.³⁸⁷ Generalna skupština je više puta poticala i ohrabivala države članice da sarađuju u ovoj materiji. Na primjer u Rezoluciji 64/71 od 4 decembra 2009. godine Generalna skupština priznaje "krucijalnu ulogu međunarodne saradnje na globalnom, regionalnom, subregionalnom i bilateralnom nivou u borbi u skladu sa međunarodnim pravom protiv prijetnji pomorskoj sigurnosti uključujući piratstvo."

Kao dodatak multilateralnim ugovorima postoji i nekoliko međunarodnih organizacija koje se bave suzbijanjem terorizma. To su: Međunarodni pomorski biro (*International Maritime Bureau – IMB*) koji je osnovan 1981. godine i Međunarodna pomorska organizacija (*Internationale Maritime Organisation – IMO*). IMB je neprofitna organizacija čiji je cilj borba protiv pomorskih krivičnih djela uključujući piratstvo. Ona je uspostavila Centar za izvještaje o piratstvu u *Kuala Lumpur* u Maleziji³⁸⁸ radi vršenja nadzora i davanja savjeta o ovom problemu. IMB je definisao piratstvo kao "akt pristupa na bilo koji brod sa namjerom počinjenja krađe ili bilo kojeg drugog krivičnog djela ili sa namjerom ili sposobnošću da koristi silu u pomaganju takvog akta."³⁸⁹ Ova definicija je različita od definicije morskog piratstva koja je prihvaćena u Konvenciji o pravu mora.

---

³⁸⁵ Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation arts. 3, 6, Mar. 10, 1988, 1678 U.N.T.S. 221 [SUA].

³⁸⁶ SUA, *supra* note 15, art. 3.

³⁸⁷ Vidi: file:///G:/United%20Nations%20Documents%20on%20Piracy.htm.28.1.2013.

³⁸⁸ IMB Piracy Reporting Centre.

³⁸⁹ IMB Report, *supra* note 24, at 4.

Ciljevi IMO su razvijanje regulatornog oblika za održavanje sigurne, bezbjedne i efikasne plovidbe preko otvorenog mora.³⁹⁰ Radi popravljavanja sigurnosti plovidbe morem IMO je razvio inicijative za borbu protiv dvije vrste prijetnji. To su piratstvo i oružana pljačka. Dok se piratstvo može desiti samo na otvorenom moru oružana pljačka se samo dešava unutar teritorijalnih voda država.³⁹¹

Rezolucijom A. 1025 (26) IMO podstiče države da u svoje krivično zakonodavstvo ugrade univerzalnu jurisdikciju za piratstvo i ustanove procedure koje olakšavaju krivično gonjenje za piratstvo. Ona je također predložila Preporučeno uputstvo za strategiju istrage piratstva.

Suzbijanjem piratstva bavi se i UNODC³⁹² koji je usvojio Program suprostavljanja piratstvu 2008. godine.³⁹³ Program sadrži mjere za izgradnju pravosudnih i policijskih kapaciteta i opreme nužne za suprostavljanje piratstvu.

---

³⁹⁰ Introduction to IMO, *supra* note 23.

³⁹¹ Vidi: Chang, D. (2010). Str. 277.

³⁹² Vidi: file:///G:/UNODC%20and%20Piracy.htm.28.1.2013.

³⁹³ Vidi: UNODC Counter Piracy Programme Brochure.

XV. Terorizam³⁹⁴

1. Uvod

Terorizam je postao jedan od glavnih sigurnosnih problema savremenog svijeta. Ali ne postoji saglasnost o tome šta je to terorizam. Ne postoji jedinstvena definicija terorizma.

Terorizam kao fenomen ima u svojoj osnovi teror tj. nasilje usmjereno ka sijanju straha radi slamanja stvarnog ili pretpostavljenog otpora radi postizanja nekih najčešće političkih ciljeva i interesa. Sprovode ga pojedinci i organizovane grupe radi osvajanja ili promjene vlasti, stjecanja nacionalne neovisnosti ili političke autonomije, secesije, internacionalizacije sukoba ali i radi postizanja mnogih drugih političkih ili nepolitičkih ciljeva. Sprovode ga i države prema dijelu stanovništva vlastite države ili prema cjelokupnom stanovništvu radi postizanja određenih ciljeva koji se mogu ponekad svesti na golo održavanje vlasti. Također, terorizam sprovode ili sponzoriraju i neke države radi postizanja svojih različitih ciljeva. U nekim slučajevima teroristi napadaju ciljeve u trećim prijateljskim zemljama radi vršenja pritiska na državu protiv koje je teroristički akt usmjeren.

Globalizacija kao svjetski proces imao je za posljedicu izrastanje terorizma u globalnu prijetnju, koji svoje opravdanje nalazi u političkom ponašanju lokalnih vlasti, koje navodno ograničavaju njihove političke, ekonomske ili vjerske slobode, ali i u drugim razlozima.

Teroristi nastoje da pariraju legalnim državnim, vojnim i političkim organima što se ogleda kroz nastojanje da se ovlada savremenim sredstavima za masovnu destrukciju a naročito kroz nastojanje da se domognu hemijskog, biološkog ili nuklearnog oružja. Pretpostavka za to je korištenje globalne finansijske mreže i mnogih drugih pogodnosti proizašlih iz procesa globalizacije.

Sve ovo nameće obavezu državama i međunarodnoj zajednici u cjelini da preduzmu sve potrebne mjere za suzbijanje terorizma kao globalnog zla, što je dovelo do ekspanzije pravila međunarodnog prava u ovoj oblasti kao i do povećanja broja subjekata

---

³⁹⁴ Ovo poglavlje je doradeno za potrebe ovog udžbenika Poglavlje XVI Međunarodno pravo i terorizam iz udžbenika: Softić, S. (2012). Međunarodno pravo. Sarajevo: DES. Str. 365-372.

međunarodnog prava koji su uključeni u borbu protiv međunarodnog terorizma.

Glavni problem sa kojim se susreće međunarodno pravo u borbi protiv terorizma je definiranje terorizma, odnosno kako široko ići u definisanju terorističkog akta. Da li ga ograničiti samo na akte usmjerene protiv fizičkih osoba ili tu uključiti i napade na imovinu. Također, upitno je da li i u kojoj mjeri uzeti u obzir pobude iz kojih je akt počinjen. Uprkos političkim teškoćama napravljen je ogroman progres kako na međunarodnom tako i na regionalnom nivou u definisanju izvjesnih pravila međunarodnog prava u borbi protiv međunarodnog terorizma. S jedne strane identifikovane su raznovrsne manifestacije terorizma a s druge uslijedila je opća osuda terorističkih aktivnosti.

2. Međunarodne konvencije i prateći protokoli

Do sada je zaključeno dvanaest međunarodnih konvencija koje za predmet imaju borbu protiv međunarodnog terorizma i međunarodnog organizovanog kriminala koji je s njim u tijesnoj vezi, od kojih je većina stupila na pravnu snagu. One se između ostalog odnose na pitanja otmica, držanje talaca, upotrebu eksplozivnih sredstava i finansiranje terorizma. Najstarija međunarodna konvencija na snazi je *Konvencija o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u zrakoplovima* od 14. septembra 1963. godine,³⁹⁵ nakon čega slijede *Konvencija o suzbijanju nezakonite otmice zrakoplova* od 16. decembra 1970. godine,³⁹⁶ *Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv sigurnosti civilnog vazduhoplovstva* od 23. septembra 1971. godine,³⁹⁷ *Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih djela protiv lica pod međunarodnom zaštitom uključujući i diplomatske agente* od 14. decembra 1973. godine,³⁹⁸ *Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca* od 17. decembra 1979. godine,³⁹⁹ *Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala* od 3. marta 1980. godine,⁴⁰⁰ *Konvencija o suzbijanju nezakonitih djela protiv bezbjednosti pomorske plovidbe* od 10. marta 1988. godine, *Konvencija o obilježavanju plastičnih eksploziva u cilju otkrivanja* od 1. marta 1991. godine, *Konvencija o sigurnosti osoblja Ujedinjenih nacija i pridruženog osoblja* od 9. decembra 1994. godine, *Međunarodna konvencija o suzbijanju terorističkih bombaških napada* od 15. decembra 1997. godine, *Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma* od 9. decembra 1999. godine i *Konvencija*

³⁹⁵ Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije po osnovu izvršene sukcesije ("Službeni glasnik BiH", broj 26/98). Vidi također ("Službeni list SFRJ", broj 47/70).

³⁹⁶ Bosna i Hercegovina je postala članica ove konvencije po osnovu sukcesije ("Službeni list RBiH" broj 15/95). Vidi također ("Službeni list SFRJ", broj 33/72).

³⁹⁷ Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije po osnovu izvršene sukcesije ("Službeni list R BiH", broj 15/95). Vidi također ("Službeni list SFRJ", broj 33/72).

³⁹⁸ Bosna i Hercegovina je postala članica ove konvencije sukcesijom ("Službeni list RBiH", broj 25/93). Vidi također ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", broj 54/76).

³⁹⁹ Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije po osnovu sukcesije ("Službeni list RBiH", broj 25/93). Vidi također ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", broj 9/84).

⁴⁰⁰ Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije po osnovu sukcesije ("Službeni glasnik BiH", broj 26/98). Vidi također ("Službeni list SFRJ", Međunarodni ugovori, broj 9/85).

Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala od 15. novembra 2000. godine.

Većina od ovih konvencija utemeljena je na zajedničkom modelu. Konvencije sadrže odredbe o ustanovljenju univerzalne jurisdikcije za krivična djela koja su predmet konvencije, uz istovremeno nametanje obaveza državama članicama za preduzimanje mjera koje mogu uključivati promjenu ili dogradnju unutrašnjeg zakonodavstva gdje je to potrebno.

Naime, svaka država preduzima one mjere koje mogu biti neophodne u cilju utvrđivanja njene jurisdikcije nad djelima koja su predmet odnosne konvencije ukoliko su ta djela počinjena na njenoj teritoriji odnosno na mjestu ili objektu na koji se proteže njena teritorijalna jurisdikcija ili je djelo izvršio državljanin te države. Također, država članica *može* uspostaviti svoju jurisdikciju ukoliko je krivično djelo počinjeno protiv državljanina te države, protiv državnog ili vladinog objekta te države u inozemstvu, uključujući ambasadu ili druge diplomatske ili konzularne objekte te države, ili je krivično djelo izvršilo lice bez državljanstva koje ima boravište na teritoriji te države, ili je krivično djelo počinjeno u pokušaju da se ta država prisili da učini ili da se uzdrži od činjenja nekog akta.

Države članice određene konvencije preduzimaju sve potrebne mjere koje podrazumijevaju i prilagođavanje unutrašnjeg pravnog sistema da se krivična djela koja su predmet odnosne konvencije utvrde kao krivična djela prema unutrašnjem zakonodavstvu i da se ta djela učine kažnjivim tako što će se sankcionisati odgovarajućim kaznama koje uzimaju u obzir tešku prirodu počinjenih krivičnih djela.

Krivična djela koja su predmet odnosne konvencije smatraju se krivičnim djelima za koja je moguće sprovesti postupak ekstradicije prema svakom sporazumu o izručenju koji od ranije postoji između država članica. Ukoliko pak odnosna država članica na čijoj teritoriji se nalazi osumnjičeni ne izruči to lice obavezna je da bez izuzetka, bilo da je to djelo počinjeno na njenoj teritoriji ili nije, slučaj preda svojim nadležnim organima u cilju krivičnog gonjenja u skladu sa pravnim postupkom te države.

Konvencije obavezuju države članice da uzajamno pružaju jedna drugoj najveći stepen pomoći u vezi sa istragom ili krivičnim postupkom ili postupkom izručenja u vezi sa krivičnim djelima koja su predmet konvencije.

One isključuju mogućnost da se krivična djela koja su predmet konvencije smatraju, u svrhu izručenja ili uzajamne pravne

pomoći, političkim krivičnim djelima ili krivičnim djelima povezanim sa političkim krivičnim djelima ili djelima inspirisanim političkim motivima.

Predmetne konvencije ne nameću obaveze izvršenja, izručenja ili pružanja uzajamne pravne pomoći ukoliko zamoljena država ima osnova da vjeruje da je zahtjev podnesen u cilju krivičnog gonjenja ili kažnjavanja nekog lica zbog njegove rase, vjere, nacionalnog ili etničkog porijekla ili političkog uvjerenja, ili ako smatra da bi prihvatanjem tog zahtjeva bila nanesena šteta položaju tog lica iz bilo kog od ovih razloga.

Ove Konvencije nameću i obavezu saradnje država članica na sprečavanju krivičnih djela koja čine predmet odnosne konvencije.

Sporovi između dvije ili više država članica konvencije vezani za tumačenje ili primjenu koji ne mogu da se riješe pregovorima u razumnom roku, na zahtjev jedne od njih podnose se na arbitražu. Ukoliko strane ne mogu u roku od šest mjeseci od dana podnošenja zahtjeva za arbitražu da se saglase o organizaciji arbitraže, bilo koja od tih strana može da se obrati Međunarodnom sudu pravde u skladu sa Statutom tog suda.

Nakon što se usaglasi tekst konvencije ona postaje otvorena u određenom roku za potpisivanje zainteresiranim državama u mjestu navedenom u konvenciji. Nakon potpisivanja države sprovode postupak izražavanja pristanka da budu vezane odnosnom konvencijom u skladu sa svojim unutrašnjim zakonodavstvom. Same konvencije sadrže odredbu da podliježu ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju. Instrumenti o ratifikaciji, prihvatanju ili odobrenju deponuju se kod depozitara odnosne konvencije.

Konvencije i dalje ostaju otvorene za pristupanje svim zainteresiranim državama s tim da se instrumenti o ratifikaciji deponuju kod određenog depozitara.

Pored navedenih konvencija usvojeno je i nekoliko protokola koji su dopunjavali već usvojene konvencije. To su *Protokol o suzbijanju nezakonitih akata nasilja na aerodromima koji služe međunarodnom civilnom zrakoplovstvu*, dopuna *Konvencije o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv sigurnosti civilnog zrakoplovstva* sačinjena u Montrealu 23. septembra 1971. godine, od 24. februara 1988. godine, *Protokol o suzbijanju nezakonitih akata protiv sigurnosti stalnih platformi smještenih u epikontinentalnom pojasu* od 10. marta 1988. godine, *Protokol za sprječavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom*, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih nacija protiv

transnacionalnog organiziranog kriminala od 15. novembra 2000. godine i *Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnenim, morskim i vazdušnim putem* kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala od 15. novembra 2000. godine.

3. Politički dokumenti Ujedinjenih nacija čiji su sadržaj mjere za eliminiranje međunarodnog terorizma

Ujedinjene nacije su nastojale da se pitanjem terorizma bave na sveobuhvatan način. Tako je 1972. godine Generalna skupština UN uspostavila kao *ad hoc* organ *Odbor za terorizam*, a 1994. godine usvojila je *Deklaraciju o mjerama za eliminisanje međunarodnog terorizma*, koja je dopunjena 1996. godine. Deklaracija osuđuje sve akte, metode i prakse terorizma kao krivične i neopravdane, gdje god i od koga god počinjene. Ona također propisuje da su akti, metode i prakse terorizma suprotni ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija, te da su svjesno finansiranje, planiranje i podstjecanje terorističkih akata, također u suprotnosti sa ciljevima i načelima UN. Ona obavezuje države članice UN da prije odobravanja statusa izbjeglice provjere da tražitelj azila nije učestvovao u terorističkim aktima, kao i da međusobno sarađuju na sprečavanju i suzbijanju terorizma.

Razlozi za angažovanje Generalne skupštine UN na ovom pitanju u okviru njene odgovornosti su zabrinutost cjelokupne međunarodne zajednice zbog širenja i intenziviranja međunarodnih terorističkih akata u mnogim regionima svijeta koji mogu imati pogubne posljedice na međunarodne odnose i ugroziti sigurnost država. Pri tom se naglašava neizostavna potreba daljeg jačanja međunarodne saradnje među državama u cilju poduzimanja i usvajanja praktičnih i efikasnih mjera za sprečavanje i eliminiranje svih oblika međunarodnog terorizma.

U ovim političkim aktima države članice UN, izrazile su osudu svih akata, metoda i prakse terorizma, ističući da oni čine tešku povredu ciljeva i načela UN i da mogu predstavljati prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti, ugroziti prijateljske odnose među državama i narodima, zaustaviti međunarodnu saradnju i imati za cilj uništavanje ljudskih prava i osnovnih sloboda kao i demokratske temelje društva.

Na zasijedanju Generalne skupštine 1996. godine, Rezolucijom 51/210 ustanovljen je *Ad Hoc* odbor koji je pripremio *Međunarodnu konvenciju o suzbijanju međunarodnih terorističkih bombaških napada* iz 1997. godine i *Međunarodnu konvenciju o suzbijanju finansiranja terorizma* iz 1999. godine. Kasnije je Odbor dobio zadatak da sačini *Međunarodnu konvenciju o suzbijanju nuklearnog terorizma* kao dopunu postojećim međunarodnim instrumentima, te jednu *sveobuhvatnu međunarodnu konvenciju* kao

sveobuhvatni okvir za bavljenje međunarodnim terorizmom. Mandat ovog Odbora, nastavlja biti modificiran svake godine od strane Generalne skupštine u skladu sa temama koje se nađu na njenom dnevnom redu.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila je 2006. godine Globalnu antiterorističku strategiju u formi rezolucije⁴⁰¹ i Plan akcije koji predstavljaju jedinstven instrument sa ciljem povećanja nacionalnih, regionalnih i međunarodnih napora na suprostavljanju terorizmu. To je bio prvi slučaj da sve države članice Ujedinjenih nacija zauzmu zajednički strateški pristup u borbi protiv terorizma i to ne samo zbog slanja poruke da je terorizam neprihvatljiv nego i zbog odluke da preduzmu praktične korake individualno i kolektivno da spriječe terorizam. Ovi praktični koraci znače širok dijapazon mjera počevši od jačanja kapaciteta sa borbu protiv terorizma do bolje kordinacije sa UN u cilju suprostavljanja terorizmu.⁴⁰²

---

⁴⁰¹ UN General Assembly on 8 September 2006. Resolution (A/RES/60/288).

⁴⁰² Ibid, Recommendations for a Global Counter-Terrorism Strategy.

4. Mjere Savjeta sigurnosti

Savjet sigurnosti UN kao primarno odgovorni organ Ujedinjenih nacija za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti u više navrata bavio se međunarodnim terorizmom kao prijetnjom koja taj mir i sigurnost ugrožava. Naročito nakon terorističkih akata od 11. septembra 2001. godine usvojeno je nekoliko rezolucija među kojima su najznačajnije: *Rezolucija Savjeta sigurnosti UN 1368* od 12. septembra 2001. godine i *Rezolucija Savjeta sigurnosti UN 1373* od 28. septembra 2001. godine.

Prva od navedenih opisuje teroristički napad kao *prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti*, označavajući ga kao događaj koji potpada pod glavu VII Povelje UN koja ovlašćuje Savjet sigurnosti na upotrebu prisilnih mjera prema onome koji taj mir i sigurnost ugrožava.

Također ova rezolucija priznaje državama pravo na individualnu i kolektivnu samoodbranu u skladu sa Poveljom UN, što znači da države mogu vojnim sredstvima odgovoriti protiv onih koji su odgovorni za terorističke napade makar to i ne bile države. Ovo predstavlja novinu i bez presedana je unutar sistema Ujedinjenih nacija s obzirom da su ranije postojali otpori preduzimanju jednostranih akcija od bilo koje članice UN.

Pravo na individualnu i kolektivnu samoodbranu je pravo privremenog karaktera. Traje samo dok Savjet sigurnosti ne preduzme potrebne mjere unutar svojih ovlašćenja.

Druga rezolucija Savjeta sigurnosti u svojoj osnovi ima sprečavanje finansiranja međunarodnog terorizma. Države su obavezane da se suzdrže od pružanja bilo kakve podrške entitetima ili osobama koje se bave terorizmom, i da preduzmu sve neophodne korake za sprečavanje činjenja terorističkih akata i uskraćivanje utočišta onim koji finansiraju, planiraju, podržavaju ili izvršavaju terorističke akte ili pružaju utočište takvim osobama. Također, države su dužne osigurati da svaka osoba koja učestvuje u finansiranju, planiranju, pripremanju ili izvršavanju terorističkih akata ili podupiranju terorističkih akata bude izvedena pred lice pravde.

Djelujući po poglavlju VII Povelje UN koje se odnosi na prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti, Savjet sigurnosti je Rezolucijom 1373 od 28. septembra 2001. godine, osnovao *Odbor za protivterorizam*, sačinjen od 15 članica Savjeta Sigurnosti. Zadatak Odbora je da nadgleda implementaciju Rezolucije 1373 Savjeta

sigurnosti od država članica i da nastoji povećati sposobnost država u borbi protiv terorizma.

5. Međunarodni regionalni multilateralni i bilateralni ugovori i ostale značajne mjere

Terorizam kao globalna prijetnja predmet je mnogih međunarodnih regionalnih multilateralnih ugovora a za nas su najvažniji: *Evropska konvencija o suzbijanju terorizma* od 27. januara 1977. godine, kojoj treba pridodati *Smjernice Vijeća Evrope o ljudskim pravima i borbi protiv terorizma* i *Sporazum o saradnji na prevenciji i borbi protiv prekograničnog kriminala s Poveljom o osnivanju i radu Regionalnog centra jugoistočne evropske inicijative – SECI (SECI centar) za borbu protiv prekograničnog kriminala*.⁴⁰³

Cilj ovih sporazuma je postizanje većeg jedinstva među državama članicama u borbi protiv međunarodnog terorizma, u prvom slučaju među državama članicama Vijeća Evrope a u drugom među državama koje geografski pripadaju jugoistočnoj Evropi. Evropska konvencija je olakšala ekstradiciju među državama potpisnicama uz vođenje brige o zaštiti ljudskih prava.

Sporazum je prvenstveno usmjeren na povećanje efikasnosti u sprječavanju, otkrivanju i gonjenju prekograničnih prekršaja i razmjenu informacija među državama potpisnicama. Sporazumom je osnovan *Zajednički komitet za saradnju* sa sjedištem u Bukureštu koji čine predstavnici država potpisnica. Njime je predviđeno i osnivanje Regionalnog centra jugoistočne evropske inicijative za saradnju u borbi protiv prekograničnog kriminala (SECI centar).

SELEC, Južnoevropski centar za sprovođenje zakona uspostavljen je 7. oktobra 2011. godine umjesto dotadašnjeg SECI centra od kojeg su preuzeti operativni i strateški kapaciteti. Sjedište centra je u Bukureštu.

Rad SELEC centra⁴⁰⁴ reguliše se Poveljom koju usvajaju strane potpisnice Sporazuma o suradnji na prevenciji i borbi protiv prekograničnog kriminala.

Međunarodni terorizam je predmet mnogih međunarodnih bilateralnih ugovora između pojedinih država koji imaju za predmet regulisanje nekog konkretnog pitanja od interesa za države potpisnice. Za nas su najznačajniji: *Sporazum* koje je Bosna i Hercegovina zaključila sa Vladom Republike Mađarske *o saradnji po pitanjima borbe protiv terorizma, trgovine narkoticima i organizovanog kriminala* od 21. aprila 1996. godine, *Sporazum o*

---

⁴⁰³ Bosna i Hercegovina je članica ovog sporazuma po osnovu ratifikacije ("Službeni glasnik BiH", broj: 19/00).

⁴⁰⁴ Dostupno na: <http://www.secicenter.org/>. 16.3.2013.

saradnji u borbi protiv međunarodnog terorizma, nezakonite trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama i organiziranog kriminala između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Turske od 21. juna 2000. godine, Sporazum o saradnji između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Italije u oblasti borbe protiv organiziranog kriminala od 28. januara 2002. godine i Ugovor između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Hrvatske o saradnji u borbi protiv terorizma, krijumčarenja i zloupotrebe droga te protiv organiziranog kriminala od 17. juna 2002. godine.

Pošto su Sjedinjene Američke Države jedina preostala globalna super sila njeno unutrašnje zakonodavstvo, bilo da je izraz međunarodnog prava o pojedinom pitanju ili unutrašnje državne potrebe u borbi protiv međunarodnog terorizma, ne može biti zaobiđeno u izučavanju globalnog međunarodnopravnog odgovora na međunarodni terorizam. Od naročitog su značaja akti i mjere poduzeti nakon 11. septembra 2001. godine. To su prije svega: *Vojna naredba Predsjednika Sjedinjenih Američkih Država o pritvoru, postupanju i suđenju izvjesnim licima koja nisu državljani u ratu protiv terorizma* od 13. novembra 2001. godine, *Naredba broj 1 Vojne komisije Ministarstva odbrane SAD* od 21. marta 2002. godine , ratni zakoni i Zakonik Sjedinjenih Država.

6. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina je u svoje unutrašnje zakonodavstvo ugradila najveći broj preuzetih međunarodnih obaveza u borbi protiv međunarodnog terorizma. *Krivični zakon Bosne i Hercegovine* u članu 201. definira terorizam uz istovremeno propisivanje kazne adekvatne težini krivičnog djela.⁴⁰⁵ Ovo djelo je također sadržano u članu 201 KZ FBiH, članu 198 KZ BDBiH i članu 299 KZ RS.

---

⁴⁰⁵ Terorizam

Član 201.

(1) Ko počini teroristički čin s ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva ili prisiljavanja organa vlasti Bosne i Hercegovine, vlade druge zemlje ili međunarodne organizacije, da što izvrši ili ne izvrši, ili s ciljem ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, privrednih ili društvenih struktura Bosne i Hercegovine, druge zemlje ili međunarodne organizacije,

kaznit će kaznom zatvora najmanje *pet godina*.

(2) Ako je usljed krivičnog djela iz stava 1. ovog člana nastupila smrt jedne ili više osoba,

učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje *osam godina*.

(3) Ako je pri učinjenju krivičnog djela iz stava 1. ovog člana učinitelj neku osobu s umišljajem lišio života,

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(4) Ko nabavi ili pripremi sredstvo ili ukloni prepreku ili preduzme neku drugu radnju kojom stvori uslove za izvršenje krivičnog djela iz stava (1) ovog člana kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(5) *Teroristički čin*, u smislu ovog člana, podrazumijeva koju od sljedećih radnji, koja s obzirom na svoju prirodu ili kontekst može ozbiljno oštetiti državu ili međunarodnu organizaciju:

a) napad na život osobe koji može prouzrokovati njezinu smrt;

b) napad na fizički integritet osobe;

c) protupravno zatvaranje, držanje zatvorenom ili na drugi način oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja druge osobe, s ciljem da nju ili nekoga drugoga prisili da što izvrši, ne izvrši ili trpi (otmica) ili uzimanje talaca;

d) nanošenje velike štete objektima Bosne i Hercegovine, vlade druge države ili javnim objektima, transportnom sistemu, objektima infrastrukture uključujući informacijski sistem, fiksnoj platformi koja se nalazi u kontinentalnom pojasu, javnom mjestu ili privatnoj imovini, za koju štetu je vjerovatno da će ugroziti ljudski život ili dovesti do znatne privredne štete;

e) otmica zrakoplova, broda ili drugog sredstva javnog saobraćaja ili za prevoz roba;

f) proizvodnja, posjedovanje, stjecanje, prevoz, snabdijevanje, korištenje ili osposobljavanje za korištenje oružja, eksploziva, nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala, kao i istraživanje i razvoj biološkog i hemijskog oružja ili radioaktivnog materijala;

g) ispuštanje opasnih materija ili izazivanje požara, eksplozija ili poplava s posljedicom ugrožavanja ljudskih života;

h) ometanje ili zaustavljanje snabdijevanja vodom, električnom energijom ili drugim osnovnim prirodnim resursom s posljedicom ugrožavanja ljudskih života;

Ovo krivično djelo postoji samo ukoliko postoji cilj da se ozbiljno zastraši stanovništvo ili organi vlasti Bosne i Hercegovine.

Također su inkriminirane radnje: Javno podsticanje na terorističke aktivnosti (član 202a KZBIH⁴⁰⁶), Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti (član 202b) KZ BiH⁴⁰⁷, Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti (član 202c KZ BiH⁴⁰⁸, i Organiziranje terorističke grupe (član 202d KZ BiH⁴⁰⁹.

---

i) prijetnja učinjenjem kojeg djela iz tačke a. do h. ovog stava.

⁴⁰⁶ Javno podstjecanje na terorističke aktivnosti

Član 202a.

Ko javno, putem sredstva informiranja, distribuirati ili na bilo koji drugi način uputi poruku javnosti koja ima za cilj 52

podstjecanje drugog na izvršenje krivičnog djela iz članova: 191. (Uzimanje talaca), 192. (Ugrožavanje osoba pod međunarodnom pravnom zaštitom) 194. (Neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom), 194a. (Ugrožavanje nuklearnog objekta), 196. (Piratstvo), 197. (Otmica zrakoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme), 198. (Ugrožavanje sigurnosti zračne ili morske plovidbe ili fiksni platformi), 199. (Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja), 200. (Zloupotreba telekomunikacionih znakova), 201. (Terorizam), 202. (Finansiranje terorističkih aktivnosti), 202b. (Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti), 202c (Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti) i 202d. (Organiziranje terorističke grupe) ovog zakona kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.

⁴⁰⁷ Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti Član 202b.

Ko vrbuje ili navodi drugoga da počini ili učestvuje ili pomaže u izvršenju ili da se pridruži terorističkoj grupi radi izvršenja nekog od krivičnih djela iz članova: 191. (Uzimanje talaca), 192. (Ugrožavanje osoba pod međunarodnom pravnom zaštitom), 194. (Neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom), 194a. (Ugrožavanje nuklearnog objekta), 196. (Piratstvo), 197. (Otmica zrakoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme), 198. (Ugrožavanje sigurnosti zračne ili morske plovidbe ili fiksni platformi), 199. (Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja), 200. (Zloupotreba telekomunikacionih znakova), 201. (Terorizam), 202 (Finansiranje terorističkih aktivnosti) 202a. (Javno podstjecanje na terorističke aktivnosti) ili 202c. (Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti) ovog zakona kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.

⁴⁰⁸ Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti

Član 202c.

(1) Ko drugog osposobi za izradu ili korištenje eksploziva, vatrenog oružja ili drugog oružja ili štetnih ili opasnih materija ili eksplozivnih naprava ili podučiti o drugim konkretnim metodama, tehnikama ili vještinama u svrhu izvršenja nekog od krivičnih djela iz članova: 191. (Uzimanje talaca), 192. (Ugrožavanje osoba pod međunarodnom pravnom zaštitom), 194. (Neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom), 194a. (Ugrožavanje nuklearnog objekta), 196. (Piratstvo), 197. (Otmica zrakoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme), 198. (Ugrožavanje sigurnosti zračne ili morske plovidbe ili fiksni platformi), 199. (Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja), 200.

U ovu grupu spadaju i krivična djela: Otmica aviona ili broda (član 197 KZ BiH⁴¹⁰), Ugrožavanje sigurnosti zračne ili morske plovidbe (član 198 KZ BiH⁴¹¹) i Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog prometa (član 199 KZ BiH⁴¹²)

(Zloupotreba telekomunikacionih znakova), 201. (Terorizam), 202. (Finansiranje terorističkih aktivnosti), 202a. (Javno podstjecanje na terorističke aktivnosti) ili 202b. (Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti) kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.

(2) Kaznom iz stava (1) ovog člana kaznit će se i osoba koja da sredstva za obuku ili na bilo koji način stavi na raspolaganje prostoriju ili drugi prostor, znajući da će biti upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela iz stava (1) ovog člana.

⁴⁰⁹ Organiziranje terorističke grupe Član 202d.

(1) Ko organizira terorističku grupu ili na drugi način udružuje najmanje tri lica radi izvršenja nekog od krivičnih djela iz članova: 191. (Uzimanje talaca), 192. (Ugrožavanje osoba pod međunarodnopravnom zaštitom), 194. (Neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom), 194a. (Ugrožavanje nuklearnog objekta), 196. (Piratstvo), 197. (Otmica zrakoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme), 198. (Ugrožavanje sigurnosti zračne ili morske plovidbe ili fiksni platformi), 199. (Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja), 200. (Zloupotreba telekomunikacionih znakova), 201. (Terorizam), 202. (Finansiranje terorističkih aktivnosti), 202a. (Javno podstjecanje na terorističke aktivnosti), 202b. (Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti) ili 202c. (Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti) kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina.

(2) Ko postane pripadnik grupe iz stava (1) ovog člana ili na bilo koji drugi način učestvuje u aktivnostima terorističke grupe, uključujući pružanje finansijske i bilo koje druge pomoći, kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.

(3) Pripadnik grupe iz stava (1) ovog člana koji otkrije grupu prije nego što je u njenom sastavu ili za nju počinio krivično djelo, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine, a može biti i oslobođen kazne.

⁴¹⁰ Otmica zrakoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme

Član 197.

(1) Ko silom ili prijetnjom da će upotrijebiti silu, ili drugim oblikom zastrašivanja, preuzme ili vrši kontrolu nad zrakoplovom koji se nalazi u letu, nad brodom ili plutajućim objektom bilo koje vrste ili fiksnom platformom,

kaznit će se kaznom zatvora najmanje jednu godinu.

(2) Ako je usljed krivičnog djela iz stava 1. ovog člana nastupila smrt jedne ili više osoba, ili je prouzrokovano uništenje otetog zrakoplova, broda ili plutajućeg objekta ili fiksne platforme, ili je nastupila druga imovinska šteta,

učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

(3) Ako je pri učinjenju krivičnog djela iz stava 1. ovog člana učinitelj neku osobu s umišljajem lišio života,

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

⁴¹¹ Ugrožavanje sigurnosti zračne ili morske plovidbe ili fiksni platformi

Član 198.

(1) Ko izvrši nasilje prema osobi u zrakoplovu u letu, uništi službujući zrakoplov ili prouzrokuje štetu takvom zrakoplovu, unese ili prouzrokuje unošenje u službujući zrakoplov, bilo kojim sredstvima, eksplozivne ili druge naprave ili supstance

Posebno značajno krivično djelo koje spada u ovu grupu je *Finansiranje terorističkih aktivnosti* (član 202 KZ BiH⁴¹³, član 202 KZ F BiH, član 199 KZ BDBiH i član 301 KZ RS).

---

prikladne uništiti ili oštetiti zrakoplov, uništi ili oštetiti uređaje zračne plovidbe ili navigacionih instrumenata ili ometa njihov rad, daje obavještenja za koja mu je poznato da su lažna, propusti dužnost kontrole nad sigurnošću leta zrakoplova, ili učini drugo nasilje ugrožavajući sigurnost leta,

kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kaznit će se ko izvrši nasilje prema osobi na međunarodnom aerodromu, ili uništi ili ozbiljno oštetiti aerodromske uređaje ili zrakoplov izvan službe, ili omete pružanje aerodromskih usluga.

(3) Kaznom iz stava (1) ovog člana kaznit će se ko izvrši nasilje prema licu na brodu ili plutajućem objektu ili fiksnoj platformi, uništi brod ili plutajući objekat ili fiksnu platformu ili prouzrokuje štetu brodu, plutajućem objektu ili njihovom teretu ili fiksnoj platformi, unese ili prouzrokuje unošenje na brod ili plutajući objekat ili fiksnu platformu, bilo kojim sredstvima, eksplozivne ili druge naprave ili supstance koje mogu uništiti ili oštetiti brod, plutajući objekat ili njihov teret ili fiksnu platformu, uništiti ili oštetiti maritimne navigacione uređaje ili ometati njihov rad, daje obavještenja za koja mu je poznato da su lažna, ili izvrši drugo nasilje ugrožavajući sigurnu navigaciju ili sigurnost plovidbe broda ili sigurnost plutajućeg objekta ili fiksne platforme.

(4) Ako je pri učinjenju krivičnog djela iz stava 1. do 3. ovog člana neka osoba s umišljajem lišena života,

učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(5) Ako je usljed krivičnog djela iz stava 1. do 3. ovog člana nastupila smrt jedne ili više osoba, ili je prouzrokovana šteta velikih razmjera na zrakoplovu, brodu ili plutajućem objektu ili fiksnoj platformi ili druga imovinska šteta velikih razmjera, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.

(6) Ko učini krivično djelo iz stava 1. do 3. ovog člana iz nehata, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(7) Ako je usljed krivičnog djela iz stava 6. ovog člana nastupila smrt jedne ili više osoba, ili je prouzrokovana šteta velikih razmjera na zrakoplovu, brodu ili plutajućem objektu ili fiksnoj platformi ili druga imovinska šteta velikih razmjera, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina.

⁴¹² Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja

Član 199.

Ko uništi, ošteti ili ukloni znak koji služi sigurnosti zračnog saobraćaja,

kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

⁴¹³ Finansiranje terorističkih aktivnosti

Član 202.

(1) Ko na bilo koji način, neposredno ili posredno, da ili prikupi sredstva s ciljem njihove upotrebe ili znajući da će biti upotrijebljena, u cjelini ili djelomično, za izvršenje:

a) krivičnog djela iz članova: 191. (Uzimanje talaca), 192. (Ugrožavanje osoba pod međunarodnopravnom zaštitom), 194. (Neovlašteno pribavljanje ili raspolaganje nuklearnim materijalom), 194a. (Ugrožavanje nuklearnog objekta), 196. (Piratstvo), 197. (Otmica zrakoplova ili broda ili zauzimanje fiksne platforme), 198. (Ugrožavanje sigurnosti zračne ili morske plovidbe ili fiksni platformi), 199.

Zakoni o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine sadrže odredbe čija je osnovna namjena ispunjenje njenih međunarodnopravnih obaveza vezanih za sprečavanje i suzbijanje terorizma i njemu srodnih krivičnih djela sa elementom inostranosti.

Međunarodno humanitarno pravo predstavlja okvir unutar kojeg se treba realizovati suprostavljanje terorizmu bez kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda koje su zagarantovane svakom ljudskom biću kao takvom bez ikakvih predrasuda.

Međunarodno humanitarno pravo traži uspostavljanje poštenog balansa između legitimne brige za nacionalnu sigurnost i zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ovaj balans je sadržan u međunarodnom Paktu o građanskim i političkim pravima, kao i nekim regionalnim instrumentima kao što su Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Američkoj konvenciji o ljudskim pravima i u Afričkoj povelji o ljudskim i narodnim pravima.

Bosna i Hercegovina je usvojila Strategiju Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2010-2013.⁴¹⁴

-
- (Uništenje i uklanjanje znakova koji služe sigurnosti zračnog saobraćaja), 200. (Zloupotreba telekomunikacionih znakova), 201. (Terorizam), 202a. (Javno podstjecanje na terorističke aktivnosti), 202b. (Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti), 202c. (Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti) ovog zakona;
- b) svakog drugog krivičnog djela koje može prouzrokovati smrt ili težu tjelesnu povredu civila ili lica koje aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima u oružanom sukobu, kada je svrha takvog djela, po njegovoj prirodi ili kontekstu, zastrašivanje stanovništva ili prisiljavanje organa vlasti Bosne i Hercegovine ili drugih vlasti ili međunarodne organizacije da nešto učini ili ne učini, kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.
- (2) Prikupljena sredstva namijenjena za izvršenje ili nastala izvršenjem krivičnog djela iz stava (1) ovog člana bit će oduzeta..

⁴¹⁴ Vidi: Strategiju Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2010-2013. Sarajevo, januar 2010.

XVI. Ostala transnacionalna krivična djela

1. Ekološki kriminal

Ekološki kriminal predstavlja ozbiljnu i rastuću prijetnju razvoju, globalnoj stabilnosti i međunarodnoj sigurnosti. Ova djela nepovoljno djeluju na kvalitet zraka, vode i tla ugrožavajući opstanak pojedinih biljnih i životinjskih vrsta i izazivaju nekontrolisane katastrofe. Također ekološki kriminal nameće sigurnosne i bezbjedonosne prijetnje za veliki broj ljudi te ima negativan utjecaj na vladavinu prava.⁴¹⁵

U ovaj kriminal su uključene organizovane kriminalne grupe koje djeluju preko granica država. Ovim ostvaruju velike finansijske dobiti uz male rizike da budu otkrivene zbog povezanosti sa legalnim biznisima. Ova djela pothranjuju korupciju i podrivaju vladavinu prava.

Ove kriminalne aktivnosti su povezane sa drugim teškim krivičnim djelima uključujući pranje novca, krađe, trgovinu drogama, krijumčarenje oružja i krivotvorenje. Ekološki kriminal obuhvata široku listu aktivnosti koja uključuje različite zabranjene radnje. Očigledno je da je ekološki kriminal u ekspanziji i da zahtijeva bolju analizu i kordinaciju u suzbijanju na univerzalnom, regionalnom i nacionalnom nivou.

Međunarodna tijela kao što su: G8, EU, UN program za okolinu i UN Institut za međuregionalne zločine i pravdu priznali su postojanje sljedećih vrsta ekološkog kriminala⁴¹⁶:

1. ilegalna trgovinu divljim životinjama⁴¹⁷;
2. krijumčarenje supstanci koje rasprskavaju ozon (ODS), u suprotnosti sa Montrealskim protokolom o supstancama koje rasprskavaju ozonski omotač iz 1987. godine⁴¹⁸;
3. bacanje i zabranjena trgovina opasnim otpadima u suprotnosti sa Bazelskom konvencijom o kontroli prekograničnog štetnog otpada i drugih otpada i njihovo raspolaganje⁴¹⁹;

---

⁴¹⁵ Vidi više: http://www.unicri.it/emerging_crimes/environmental/27.1.2013.

⁴¹⁶ Banks, D., Davies, C., Gosling, J., Newman, J., Rice, M., Wadley, J., Walravens, F. (2008) *Environmental Crime. A threat to our future*. Environmental Investigation Agency pdf.

⁴¹⁷ [Illegal wildlife trade](#) in [endangered species](#) in contravention to the [Convention on International Trade in Endangered Species of Fauna and Flora](#) (CITES).

⁴¹⁸ Smuggling of [Ozone depleting substances](#) (ODS) in contravention to the 1987 [Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer](#).1.1.22012.

4. ilegalno, neprijavljeno i neregulisano ribarenje u suprotnosti sa kontrolama nametnutim od različitih regionalnih organizacija za ribarski menadžment,⁴²⁰ i
5. ilegalna sječa i povezana trgovina ukradenim drvetom kojom se vrijeđaju nacionalni propisi.⁴²¹

Međunarodna konferencija o ekološkom kriminalu pod naslovom: Sadašnje i dolazeće prijetnje održana je u Rimu 29-30 oktobra 2012. godine radi rješavanja sadašnjih i dolazećih ekoloških prijetnji koje uzrokuje ekološki kriminal. Također se bavila pitanjem povezanosti ekološkog kriminala sa organiziranim kriminalnim mrežama i drugim ozbiljnim krivičnim djelima kao što su ilegalna trgovina ekološkim otpadom. Cilj konferencije je bio da posluži kao platforma nadležnim institucijama i ekspertima da rasprave pitanja kako da riješe ova pitanja na efikasniji način.

Na dvodnevnoj konferenciji je učestvovalo 130 eksperata iz svih dijelova svijeta i brojnih međunarodnih organizacija kao što su: UNDESA, UNEP, CITES, CoE i INTERPOL. Na konferenciji su usvojeni dokumenti: Izvještaj sa konferencije i Akcioni plan o borbi protiv ekološkog kriminala. Održane su i tri tematske sjednice ekspertnih grupa:

Ekspersna grupa I: Ekološki kriminal u postojećem međunarodnom okviru;

Ekspertna grupa II: Ekološki kriminal: rastući biznis za organizirani kriminal i korupciju, i

Ekspertna grupa III: Zabranjena trgovina otpadom: međunarodna pojava.⁴²²

---

⁴¹⁹⁴¹⁹ Dumping and illicit trade in [hazardous waste](#) in contravention of the 1989 [Basel Convention on the Control of Transboundary Movement of Hazardous Wastes and Other Wastes and their Disposal](#), 1.12.2012.

⁴²⁰ [Illegal, unreported and unregulated fishing](#) in contravention to controls imposed by various regional [fisheries management](#) organisations.

⁴²¹ [Illegal logging](#) and the associated trade in stolen timber in violation of national laws.

⁴²² Dostupno na: http://www.unicri.it/emerging_crimes/environmental/conference.php.1.2.2013.

2. Trgovina organima

Da li je trgovina organima mit ili zaista dolazeća opasnost teško je u ovom trenutku odgovoriti.⁴²³ O tome ne postoje podatci na koje bi se mogli osloniti.⁴²⁴ Dokazi o tome mogu se pribaviti samo od žrtava i od kriminalaca. U ovoj vrsti kriminala učestvuju najsiromašnije kategorije stanovništva naročito imigranti koji su spremni "donirati" organ da bi popravili svoju finansijsku situaciju.

Tome pogoduje i činjenica da su potrebe za organima veće nego stvarno raspoloživi broj organa što stvara duge liste čekanja i priliku kriminalnim organizacijama da na tome zarade. Transplantacije se uglavnom odvijaju noću u privatnim bolnicama tako da je vrlo teško govoriti o obimu u kojem se to čini. Žrtve su rijetko spremne svjedočiti pošto i same učestvuju u kršenju zakona. Također je teško utvrditi u kojoj mjeri u tome učestvuju kriminalne organizacije.

Iz medija su poznati izrazi *organ turizam* ili *transplantacioni turizam* koji uključuje bogatu klijentelu i donore koji žive u siromašnim zemljama u krajnjem siromaštvu. Najčešće se radi o transplantaciji bubrega. To se dešava u Indiji i drugim državama a od evropskih donori su najčešće iz Moldove i Ukrajine a transplantacije se vrše u Turskoj.⁴²⁵ Trgovina organima zahtijeva učešće različitih vrsta stručnjaka da bi se sproveda čitava operacija od regrutovanja donora do uspješne transplantacije. Po podacima Svjetske zdravstvene organizacije organizirani kriminal nudi donorima 2,500 i 3, 000 US Dolara za bubreg.⁴²⁶ Dok organizirani kriminal naplaćuje 100, 000 do 200, 000 hiljada dolara za bubreg od korisnika.⁴²⁷

---

⁴²³ Vidi P. Donovan, 'Crime Legends in a New Medium: Fact, Fiction and Loss of Authority', 6 *Theoretical Criminology* (2002) pp. 189-215.

⁴²⁴ Vidi: World Health Organization (WHO), *Organ trafficking and transplantation pose new challenges*, URL: <<http://www.who.int/bulletin/volumes/82/9/feature0904/en/print.html>> (2004). 1.2.2013.

⁴²⁵ Council of Europe, *Trafficking in organs in Europe. Report of the Social, Health and Family Affairs Committee*, URL: <<http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc03/EDOC9845.htm>> (2003a), Sec. II, No. 11.

⁴²⁶ Council of Europe, *Recommendation 1611. Trafficking in organs in Europe*, URL: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA03/erec1611.htm>, (2003b) No. 1.

⁴²⁷ Council of Europe 2003a, *op. cit.*, Sec. II, No. 11; World Health Organization 2004, *op. cit.*

Ovdje bi se moglo postaviti pitanje ko su žrtve ovog biznisa a odgovor zavisi od tačke gledišta. Jedni smatraju da su to donori a drugi da su to oni koji kupuju organe na crnom tržištu. Počinioci su svakako oni koji organizuju i učestvuju u ovim radnjama.

Neke države su zabranile prodaju i kupovinu organa na njihovoj teritoriji.

Protokol o zabrani trgovine ljudima uz UN konvenciju o organiziranom kriminalu sadrži odredbe o zabrani trgovine ljudima u cilju uklanjanja organa.

Ali sa ovim problemom na najsveobuhvatniji način suočio se Savjet Evrope koji je usvojio *Konvenciju o ljudskim pravima i biomedicini*⁴²⁸ iz 1996. godine. Konvencija se fokusira na uputstvo za uklanjanje i transplantaciju organa. U tom kontekstu Konvencija sadrži uputstvo za sprečavanje trgovine organima koje zabranjuje uklanjanje organa i tkiva bez izričite saglasnosti⁴²⁹ i zabranu stjecanja finansijske dobiti putem donacije organa i tkiva.⁴³⁰ Ovu odredbu krši svako ko je uključen u trgovinu organima.

Dopunski protokol na Konvenciju o ljudskim pravima i biomedicini koji tiče transplantacije organa i tkiva ljudskog porijekla⁴³¹ usvojen je u januaru 2002. godine. Ovaj protokol dopunjava Konvenciju i naglašava neke detalje vezane za transplantaciju. U Poglavlju II, član 3 se navodi da se organi mogu dodijeliti "pacijentima na službenoj listi čekanja", član 5 da uključene treba informirati o rizicima i član 7 propisuje brigu nakon operacije i za donora i primaoca.

Pored odredaba Konvencije i Protokola koji su uspostavljeni na međunarodnom nivou, evropske države su svojim zakonima uredile pitanje transplantacije. I pored toga postoje dokazi da se ove odredbe krše.

---

⁴²⁸ Council of Europe, *Convention on Human Rights and Biomedicine*, URL: <<http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/164.htm>> (1996). 1.2.2013.

⁴²⁹ Chapter VI, Articles 19 and 20.

⁴³⁰ Article 21.

⁴³¹ *Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine concerning Transplantation of Organs and Tissues of Human Origin.*

3. Trgovina kulturnim dobrima

Kulturna imovina je zajedničko blago čitavog čovječanstva. To je jedinstveno svjedočenje o evoluciji i identitetu ljudi što je naglašeno u brojnim međunarodnim instrumentima.⁴³²

Za ovo pitanje značajne su rezolucije ECOSOC 2004/34 od 21 jula 2004 i 2008/23 od 24 jula 2008. godine, obje pod nazivom: Zaštita protiv trgovine kulturnim dobrima.⁴³³ U ovim rezolucijama naglašena je važnost za države članice da zaštite i sačuvaju njihovo kulturno nasleđe u saglasnosti sa relevantnom međunarodnim instrumentima kao što su: *Konvencija o sredstvima zaštite i sprečavanja nezakonitog uvoza, izvoza i transfera vlasništva nad kulturnim dobrima* koje je usvojio UNESCO 1970. godine, kao i *Konvencije o ukradenim ili ilegalno izvezenim predmetima kulture*, koja je prihvaćena u Rimu 1995. godine od Međunarodnog instituta za unifikaciju privatnog prava. Također je u spomenutim rezolucijama naglašena važnost *Konvencije za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba* iz 1954. godine⁴³⁴ i dva protokola: Protokol o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba⁴³⁵ i Drugi protokol uz Hašku konvenciju o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba.⁴³⁶

Organizovane kriminalne grupe su uključene u trgovinu predmetima značajnim za kulturu naroda i to na legalan način putem aukcija i na ilegalan putem crnog tržišta. Trgovina kulturnim dobrima naročito umjetninama predstavlja i način pranja novca stečenog ilegalnim kriminalnim aktivnostima.

Ilegalna trgovina kulturnim dobrima kao rezultat ima gubitak, oštećenje i nestanak kulturnih dobara. Dok kriminalci u trgovini stječu zarade čitav ostatak čovječanstva je uskraćen zbog nemogućnosti pristupa predmetima koji predstavljaju zajedničko nasleđe čovječanstva.

---

⁴³² UNODC/CCPCJ/EG.1/2009/CRP.1. Meeting of the expert group on protection against trafficking in cultural property, Vienna, 24-26 November 2009. Protection against trafficking in cultural property

⁴³³ ECOSOC Resolution 2008/23 Protection against trafficking in cultural property

⁴³⁴ The Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, adopted at the Hague on 14 May 1954 (the Hague Convention) stupila na snagu 7. VIII 1956.

⁴³⁵ Usvojen u Hagu 14 maja 1954.

⁴³⁶ Usvojen 26 marta 1999. Stupio na snagu 9.3.2004.

Naročito je važno da svijet postane svjestan negativnog utjecaja ilegalne trgovine antikvitetima naročito arheološkim artifaktima.⁴³⁷

Postoje brojni dokazi o povezanosti transnacionalne trgovine sa drugim ilegalnim tržištima. To naročito uključuje veze sa trgovinom droga, krijumčarenjem oružja, nasiljem, korupcijom i pranjem novca.

Na osmom UN kongresu o zaštiti od zločina i tretmanu počinitelja iz 1990. godine, sačinjen je Model ugovora za prevenciju zločina koji povređuju kulturno nasleđe čovječanstva u obliku pokretnih dobara⁴³⁸ koji je podržan Rezolucijom Generalne skupštine UN 45/121 od 14 decembar 1990. godine. O njegovom značaju bilo je riječi u različitim zvaničnim izjavama kao što je Kairska deklaracija o zaštiti kulturnih dobara iz 2004. godine.

Model ugovora propisuje tekst koji države mogu koristiti kao osnovu za uspostavu bilateralnih odnosa u pogledu zaštite pokretnih kulturnih dobara. Dok se član 1 odnosi na definiciju kulturnog dobra i pitanje uvoza - izvoza, član 2 izlaže generalne principe a član 3 izlaže zahtijevane sankcije koje se odnose na zabrane, uspostavu, osiguranje i slično.

Od drugih relevantnih međunarodnih instrumenata naročito su važni: Konvencija o zaštiti podvodnog kulturnog nasleđa iz 2001. godine⁴³⁹, Konvencija o zaštiti nedodirljivog kulturnog naslijeđa, Konvencija za zaštitu i unapijedenje različitosti kulturnog izražavanja⁴⁴⁰ i Rezolucija Savjeta sigurnosti UN iz 2003. godine.

Članice UN su 2005. godine pozvane da obezbijede elektronske kopije njihovog relevantnog zakonodavstva.⁴⁴¹ INTERPOL je 2009. godine uspostavio pristupačnu bazu podataka o

---

⁴³⁷ Vidi više: UNODC/CCPCJ/EG.1/2009/CRP.1. Meeting of the expert group on protection against trafficking in cultural property, Vienna, 24-26 November 2009. Protection against trafficking in cultural property.

⁴³⁸ The Model Treaty for the Prevention of Crimes that Infringe on the Cultural Heritage of Peoples in the Form of Movable Property.

⁴³⁹ The Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage 2001 Adopted by the General Conference of UNESCO on 2 November 2001.

⁴⁴⁰ The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, and the Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions

These were adopted by the General Conference of UNESCO on 17 October 2003 and 20 October 2005 respectively.

⁴⁴¹ <http://www.unesco.org/culture/natlaws/>.

ukradenim umjetninama⁴⁴². Ustanovljen je Međunarodni fond za povratak kulturnih dobara u njihove zemlje porijekla ili za njihovu restituciju u slučaju nedopuštenog prisvajanja 2000. godine.⁴⁴³

Generalna skupština UNESCO-a je 2003. godine usvojila Deklaraciju koja se odnosi na međunarodnu destrukciju kulturnog nasleđa.⁴⁴⁴

Evropski instrumenti za zaštitu kulturnih dobara su: Evropska kulturna konvencija iz 1954. godine⁴⁴⁵; Evropska konvencija o zaštiti arheološkog naslijeđa iz 1969. godine i njena revizija iz 1992. godine⁴⁴⁶; Evropska konvencija o krivičnim djelima koja se odnose na kulturna dobra⁴⁴⁷ i Pravila Savjeta (EEC) broj: 3911/92 i 93/7/EEC.⁴⁴⁸

---

⁴⁴² (<http://www.interpol.int/Public/WorkOfArt/Default.asp>).

⁴⁴³ The International Fund for the Return of Cultural Property to its Countries of Origin or its Restitution in Case of Illicit Appropriation.

⁴⁴⁴ The UNESCO Declaration Concerning the Intentional Destruction of Cultural Heritage.

⁴⁴⁵ The European Cultural Convention 1954.

⁴⁴⁶ the European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage 1969 and its 1992 revision.

⁴⁴⁷ The European Convention on Offences Relating to Cultural Property.

⁴⁴⁸ Council Regulations (EEC) No. 3911/92 and 93/7/EEC.

4. Ostala transnacionalna krivična djela

Kao što smo već rekli transnacionalna krivična djela su ona krivična djela koja su na neki način povezana sa najmanje dvije države. Neka krivična djela su po svojoj prirodi transnacionalna krivična djela dok to neka druga mogu postati. U ovom udžbeniku su izložena najznačajnija transnacionalna krivična djela uz napomenu da ovim nisu iscrpljena sva ova krivična djela. Ovdje ćemo se ukratko osvrnuti na još neka transnacionalna krivična djela.

Transnacionalno krivično djelo uzimanja talaca je poseban oblik međunarodnog terorizma. Na međunarodnom nivou osnov za inkriminaciju ovog zločina je *Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca* iz 1969. godine.⁴⁴⁹

Ali ovo djelo treba posmatrati i u kontekstu ratnih zločina. Zajednički član 3 za sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine zabranjuju uzimanje talaca u nemeđunarodnim oružanim sukobima. Ženevska konvencija o zaštiti civilnog stanovništva za vrijeme oružanog sukoba u članovima 28, 34, i 147 zabranjuje uzimanje talaca u međunarodnim oružanim sukobima. Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda uključuje uzimanje talaca u definiciju ratnog zločina sadržanu u članu 8 Statuta.

Uzimanje talaca inkriminirano je članom 191 KZ BiH, članom 200 KZ FBiH, članom 197 KZ BDBiH i članom 300 KZ RS.

Član 191. KZ BiH⁴⁵⁰ opisuje krivično djelo uzimanje talaca kao zatvaranje drugog, držanje zatvorenog ili na drugi način oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja ili držanje ili prijetnja da će ga ubiti, povrijediti ili nadalje zadržavati kao taoca u cilju primoravanja Bosne i Hercegovine, neke druge države ili međunarodne međuvladine organizacije da nešto izvrši ili ne izvrši kao izričit ili prećutni uvjet za oslobađanje taoca.

---

⁴⁴⁹ International Convention Against the Taking Hostaages.

⁴⁵⁰ Član 191. KZ BiH glasi:

- (1) Ko drugoga zatvori, drži zatvorenog ili mu na drugi način oduzme ili ograniči slobodu kretanja, ili ga drži i prijeti da će ga ubiti, povrijediti ili nadalje zadržavati kao taoca, u cilju da primora *Bosnu i Hercegovinu*, neku državu ili međunarodnu međuvladinu organizaciju da nešto izvrši ili ne izvrši, kao izričiti ili prećutni uvjet za oslobađanje taoca, kaznit će se kaznom zatvora od *najmanje tri godine*.
- (2) Ako je usljed krivičnog djela iz stava 1. ovog člana nastupila smrt otete osobe, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje pet godina.
- (3) Ako je pri učinjenju krivičnog djela iz stava 1. ovog člana učinitelj otetu osobu s umišljajem lišio života, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

Transnacionalno krivično djelo ugrožavanja lica pod međunarodnom zaštitom je poseban oblik međunarodnog terorizma. Osnov za njegovu inkriminaciju na međunarodnom nivou je Konvencija UN o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih djela ugrožavanje lica pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske agente iz 1973. godine.⁴⁵¹

Ugrožavanje lica pod međunarodnom zaštitom inkriminirano je članom 192

---

⁴⁵¹ Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Internationally protected Persons, including Diplomatic Agents, usvojena 14 XII 1973, stupila na snagu 20 II 1977. godine.

XVII. Oduzimanje imovinske koristi stečene transnacionalnim krivičnim djelom

1. Uopšte o oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelom

Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom je pravni odgovor države u borbi protiv stjecanja koristi vršenjem kriminalnih aktivnosti. "Pravna teorija različito definira oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnog djela, i to kao sigurnosnu mjeru, kao posebnu mjeru, ili kao mjeru krivičnopravnih sankcija. Međutim, danas se uveliko smatra da se radi o mješovitom kazneno-građanskopravnom institutu *sui generis* čija je svrha u uspostavi stanja narušenog počinjenjem krivičnog djela i u zabrani nezakonitog bogaćenja kriminalnim djelatnostima."⁴⁵²

Tradicionalno je primjena instituta oduzimanja imovinske koristi bila ovisna o ispunjenje određenih uslova. Da bi se on mogao primijeniti bilo je nužno utvrditi: a) da je počinjeno krivično djelo, b) da je njegovim izvršenjem ostvarena imovinska korist, c) da postoji pravosnažna sudska odluka kojom je utvrđeno da je počinjeno krivično djelo kojim je ostvarena imovinska korist i da imovinska korist nije u cjelosti obuhvaćena imovinskopravnim zahtjevom oštećenog.⁴⁵³

Pretpostavka primjene instituta je vođenje krivičnog postupka i donošenje sudske odluke.

Ali u posljednje vrijeme navodi se sve više razloga za oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom bez predhodnog dokazivanja počinjenja krivičnog djela (*Unexplained Wealth Order (UWO) laws*). Država ne mora više dokazivati počinjenje krivičnog djela kao što je to slučaj sa tradicionalnim institutom. Također ne mora više dokazivati da je predmetna imovina instrument ili prihod iz kriminalne aktivnosti. Ovo pravo se "razlikuje od prava o oduzimanju imovine i u drugom važnom pogledu: ono okreće teret dokazivanja na vlasnika imovine koji mora

---

⁴⁵² Golobinek, R. (2006). Financial Investigations and Confiskation of Proceeds from Crime. Council of Europe. Str. 9. Preuzeto iz: Institut za pravo i finansije d.o.o. Beograd. "Oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom".

⁴⁵³ Usp: Kos, D. *Postupak dokazivanja kriminalnog porijekla imovinske koristi u praksi hrvatskih sudova*, „Policija i sigurnost“ br. 3-4/99, stručni radovi sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske, www.vsrh.hr. 7.2.2013.

dokazivati zakonite izvore njegovog bogatstva a postupak oduzimanja je pokrenut protiv osobe prije nego protiv imovine."⁴⁵⁴ Ovdje se ne dokazuje da je predmetna imovina povezana sa krivičnim djelom nego da je imovina nezakonito stečena u situacijama gdje bi primjena tradicionalnih metoda bila neefikasna.

Neke države su usvojile zakone sa obrnutim teretom dokazivanja mada su manje ili više ublažile princip.⁴⁵⁵ Većina država je zauzela tradicionalni pristup. U Italiji je na primjer nakon dvije godine primjene ustavni sud odlučio da je takva odredba neustavna.⁴⁵⁶ U drugim državama princip se primjenjuje samo na krivična djela proizašla iz povrede Konvencije UN protiv korupcije (UNCAC).

Sve države koje su uvele ovaj princip mogu se grupisati u četiri grupe: a) države koje imaju istinski obrnuti teret dokazivanja, b) države koje imaju tradicionalni sistem zasnovan na elementima obrnutog tereta dokazivanja, c) države koje imaju tradicionalni sistem zasnovan na nekim elementima obrnutog tereta dokazivanja, i d) države koje su uvele odredbe nezakonitog obogaćenja ciljajući na prihode od korupcije.⁴⁵⁷

Materija oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom utemeljena je na univerzalnim, regionalnim i nacionalnim instrumentima.⁴⁵⁸

Najznačajniji univerzalni instrumenti su: Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonite trgovine drogama i psihotropnim supstancama (1988.)⁴⁵⁹; Konvencija Ujedinjenih

---

⁴⁵⁴ Booz/ Allen/ Hamilton. Comparative Evaluation of Unexplained Wealth Orders. January 2012. This document is a research report submitted to the U.S. Department of Justice. P.1.

⁴⁵⁵ "Npr. Italija, Velika Britanija, Irska, Poljska, Latvija, Grčka, Belgija, Danska, Austrija, a najčešće za imovinsku korist proisteklu iz teških krivičnih djela poput pranja novca, trgovine drogom i sl. Jeleč, N-osmanović, A. (ed.) "Istraživački sektor Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Propisi o oduzimanju imovine stečene krivičnim djelom i upravljanju tom imovinom. Sarajevo 29.1.2012. str. 7. *Istraživanje je namijenjeno poslanicima i delegatima, koji mogu postaviti dodatna pitanja, sugestije i komentare na email adresu: istrzivacki.sektor@parlament.ba.*

⁴⁵⁶ Booz/ Allen/ Hamilton. Ibid. Str. 1.

⁴⁵⁷ Usp. Booz/ Allen/ Hamilton. Ibid. Str. 4.

⁴⁵⁸ Vidi uopšte: Manual on International Cooperation for the Purposes of Confiscation of Proceeds of Crime UNITED NATIONS New York, 2012.

⁴⁵⁹ United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances of 1988. United Nations, *Treaty Series*, vol. 1582, No. 27627.

nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala⁴⁶⁰ i njeni protokoli (2000.); i Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (2004).⁴⁶¹

Najznačajniji regionalni instrumenti usvojeni u okviru Savjeta Evrope su: Konvencija Savjeta Evrope o pranju, otkrivanju, privremenom oduzimanju i konfiskaciji dobiti stečene kriminalnim radnjama (1990)⁴⁶², Konvencija Savjeta Evrope o pranju, otkrivanju, privremenom oduzimanju i konfiskaciji dobiti stečene kriminalnim radnjama i o finansiranju terorizma (2005.).⁴⁶³ Također su značajne odluke Evropske unije: Okvirna odluka o izvršenju naloga zamrzavanja imovine ili dokaza u Evropskoj uniji i Okvirna odluka o primjeni principa međusobnog priznavanja naloga za oduzimanje (2005).

---

⁴⁶⁰ The United Nations Convention against Transnational Organized Crime. United Nations, *Treaty Series*, vol. 2225, No. 39574.

⁴⁶¹ The United Nations Convention against Corruption. United Nations, *Treaty Series*, vol. 2349, No. 42146.

⁴⁶² The Convention on laundering, search, seizure and confiscation of the proceeds from crime (ETS 141 – hereinafter referred to as “the 1990 Convention”) was approved by the Committee of Ministers and opened for signature in November of that year. It entered into force in September 1993.

⁴⁶³ **Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. (2005). (CETS No. 198).**

2. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

U krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine oduzimanje imovinske koristi se tretira kao posebna mjera koja je posljedica učinjenja krivičnog djela kojim je pribavljena imovinska korist. Osnov oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom je konkretna sudska odluka kojom je utvrđeno da je to krivično djelo počinjeno, što je u skladu sa presumpcijom nevinosti okrivljenog. Takav pristup je također u skladu sa članom 6. stav 2. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama koji propisuje da će svako ko je optužen za krivično djelo biti smatran nevinim dok se njegova krivica ne dokaže u skladu sa zakonom

Ova materija je regulisana: Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine⁴⁶⁴, Zakonom Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera i Zakonom o izvršnom postupku Bosne i Hercegovine pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Ovu materiju regulišu i Krivični zakon FBiH⁴⁶⁵, Krivični zakon RS,⁴⁶⁶ Krivični zakon Brčko Distrikta BiH,⁴⁶⁷ te Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela RS.⁴⁶⁸

Odredbama članova 110., 110a. i 111. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, regulisano je pitanje oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

Član 110 propisuje: (1) Niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnom djelom. (2) Korist iz stava 1. ovog člana oduzet će se sudskom odlukom kojom je utvrđeno da je krivično djelo učinjeno, pod uvjetima propisanim ovim zakonom.

Član 110a proširuje oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom u slučaju vođenja postupka iz Glave XVII - Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, Glave XVIII - Krivična djela protiv privrede i jedinstva tržišta te krivičnih djela iz oblasti carina, Glave XIX- Krivična djela korupcije

---

⁴⁶⁴ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, "Sl. Glasnik, Bosne i Hercegovine" br. 03/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 08/10.

⁴⁶⁵ Krivični zakon FBiH (Službene novine FBiH, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05 i 42/10).

⁴⁶⁶ Krivični zakon RS, (Službeni glasnik RS, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 i 73/10).

⁴⁶⁷ Krivični zakon Brčko Distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 10/03, 45/04, 06/05 i 21/10).

⁴⁶⁸ Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela RS, "Službeni glasnik RS", broj: 12/10.

i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti, Glava XXI - Krivična djela povrede autorskih prava, Glave XXI A - Krivična djela protiv oružanih snaga Bosne i Hercegovine, i Glave XXII - Dogovor, pripremanje udruživanje i organizovani kriminal, i na onu korist za koju tužilac pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovinska korist pribavljena izvršenjem ovih krivičnih djela, a počinitelj nije pružio dokaze da je korist pribavljena zakonito.

Član 110a je unio obrnut teret dokazivanja u zakonodavstvo Bosne i Hercegovine. Djelimično je prenesen teret dokazivanja zakonitosti stjecanja imovine na okrivljenog. To je posljedica ratifikacije *Konvencije Savjeta Evrope o pranju, otkrivanju, privremenom oduzimanju i konfiskaciji dobiti stečene kriminalnim radnjama i o finansiranju terorizma* iz 2005. godine.⁴⁶⁹

Član 3 (4) Konvencije glasi: „Svaka država ugovornica će usvojiti takve zakonodavne ili druge mjere kojima zahtijeva da za teško krivično djelo ili djela definirana nacionalnim zakonodavstvom, počinitelj krivičnog djela pruži dokaze o izvoru navedene imovinske koristi ili druge imovine koja se može oduzeti, ukoliko je taj zahtjev u skladu sa načelima njenog nacionalnog zakonodavstva.”

Član 111 propisuje način oduzimanja imovinske koristi.

Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine propisuje ovlasti tužitelja te privremeno i trajno oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog djela.⁴⁷⁰

Osnovni problem krivičnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine u materiji oduzimanja imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog djela je što je "uređeno na nejednak (fragmentaran), nesistematican, i ne-efikasan način."⁴⁷¹ "Tačnije, FBiH i Brčko Distrikt BiH su uskladili svoje krivične zakone sa noveliranom odredbom iz Krivičnog zakona BiH, dok se RS opredijelila za donošenje vlastitog propisa o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, što ukazuje na neujednačen

---

⁴⁶⁹ Council of Europe, Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism, Warsaw, 16.V.2005, izvor – internetska stranica Vijeća Evrope: <http://conventions.coe.int/>. 8.2.2013.

⁴⁷⁰ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09.

⁴⁷¹ Mujanović, E. Oduzimanje imovinske koristi pribavljene počinjenjem koruptivnih krivičnih djela (analiza pravnog okvira u Bosni i Hercegovine). *Transparenci international Bosna i Hercegovina* 2011. godine.

pristup u ovoj oblasti."⁴⁷² U Federaciji Bosne i Hercegovine je u pripremi Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene krivičnim djelom.

---

⁴⁷² Jeleč, N-osmanović, A. Ibid. Str.15.

Literatura

Knjige i članci

- Arlacchi, P 'The Dynamics of Illegal Markets' in P Williams and D Vlassis (eds), *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses* (London, Portland: Frank Cass, 2001), 7 .
- Baker E. (2003), "The legal regulation of transnational organised crime. Opportunities and Limitations", ."
- A., Edwards, & P. Gill (Eds.), *Transnational Organised Crime. Perspectives on Global Security*, London: Routledge
- Banks, D., Davies, C., Gosling, J., Newman, J., Rice, M., Wadley, J., Walravens, F. (2008)
- Boister, N. (2012) *An Introduction to Transnational Criminal Law*. Oksford: University Press;
- Boister, N. *Transnational Criminal Law? EJIL* (2003), Vol. 14 No. 5, 953–976.
- Boister, N 'Recent Progress in the Development of a Protocol on the Illicit Trade in Tobacco Products' 5 *Asian Journal of WTO and International Health Law Policy* (2010) 53.
- Bassiouni, M. Ch. and E.M.Wise, *Aut Dedere Aut Judicare: The Duty to Extradite or Prosecute in International Law*. M. Nijhoff Pub., Dordrecht /Boston/London 1995.
- Bassiouni, M. Ch. *International Crimes: Jus Cogens and Obligatio Erga Omnes*', 59 *LCP* (1996), 63;
- Bantekas, I – Nash, S. (2007). *International Criminal Law*. London and New York: Routledge – Cavendish;
- Benzing, M. *The Complementarity Regime of the International Criminal Court: Internationale Criminal Justice beetwin State Sovereignty and the Fight against Impunity*. Max Planck Yearbook of United Nations Law, volume 7. 2003.
- Booz/ Allen/ Hamilton. *Comparative Evaluation of Unexplained Wealth Orders*. January 2012.
- Cameron, I. (1994) *The protective Principle of Internationale Criminal Jurisdiction*. Aldershot: Brookfield, VT;
- Cassese, A. (2005). *International Law*. (2nd. ed.). Oxford: University Press Currie. J. R. (2010) *International § Transnational Criminal Law*. Toronto: Irwin Law

- Carter, B. E., Trimble, P.R., Bradley, C.A. (2003). *International Law*, (4th ed.).
- New York: Aspen Publisher Cryer, R. i dr., *An Introduction to International Criminal Law and Procedure 4 / Uvod u međunarodno Krivično pravo i postupak 4.* (2. Izd. 2010.)
- Clark, R.S. *The United Nations Crime Prevention and Criminal Justice Program* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1994)
- Dennis, M.J. "The ILO Convention on the Worst Forms of Child Labour", *AJIL* (1999).
- Dinstein, J. (2005). *War, Aggression and Self-Defence*. Cambridge: University
- Press ; Donovan, P. 'Crime Legends in a New Medium: Fact, Fiction and Loss of Authority', *6 Theoretical Criminology* (2002)
- Degan, Pavišić; Beširević. (2011) *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*. Beograd: Pravni fakultet; Službeni glasnik.
- Flem, D.M. 'International Police Cooperation in North America' in DJ Koenig and DK Das (eds), *International Police Cooperation: A World Perspective* (Lanham, MD: Lexington, 2001), 81 .
- Galicki, Z. Annex. The Obligation to Extradite or Prosecute ("aut dedere aut iudicare"). Preliminary remarks
- Gless, S. General Principles of Transnational Criminal Law – A European Perspective on the Principle of Legal Certainty, A paper presented at the Globalization of Crime: Criminal Justice Responses Conference August 7 - 11, 2011 Ottawa, Canada. The International Centre for Criminal Law Reform & Criminal Justice Policy.
- Guymon, D. C. International Legal Mechanisms for Combating Transnational Organized Crime: The Need for a Multilateral Convention, Article 2. Issue 1. Volume 18. *Berkeley Journal of International Law*. 2012.
- Golobinek, R. (2006). *Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime*. Council of Europe
- Edwards, A, & P. Gill (Eds.), *Transnational Organised Crime. Perspectives on Global Security*, London: Routledge. Str. 183.
- Harris, D.J. (2004). *Cases and Materials on International Law*. (6th ed.). London: Sweet & Maxwell;

- Higgins, R., Flory, M. (ed.). (2003). *Terrorism and International Law*. London and New York : Routledge
- Kaseze, A. (2005). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava
- Kos, D. *Postupak dokazivanja kriminalnog porijekla imovinske koristi u praksi hrvatskih sudova*, „Policija i sigurnost“ br. 3-4/99, stručni radovi sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske
- Longo, F. Department of Political Studies, University of Catania, Italy.
- Organised Crime: towards a two level analysis.
- Levi, 'M . Organizing Crime and Terrorism' in M Maguire, R Morgan, and R Reiner (eds) *The Oxford Handbook of Criminology* , 4th edn (Oxford: OUP, 2007), 623 .
- Luban, D. – O' Sullivan, R.J. – Stewart, P.D. (2010) *International and Transnational Criminal Law* . New York: Aspen Publisher
- Malanczuk, P. (1997). *Akehurst's modern introduction to International Law*. (7th revised ed.). London and New York: Routledge
- McDonnell, T.M. (2009). *The United States, International Law, and the Struggle against Terrorism*. New York: Routledge
- Mueller, G. 'Transnational Crime: Definitions and Concepts', in P. Williams and D. Vlassis (eds), *Combating Transnational Crime: Concept, Activities, Responses* (London, Portland: Frank Cass, 2001), 13.
- Mujanović, E. *Oduzimanje imovinske koristi pribavljene počinjenjem koruptivnih krivičnih djela (analiza pravnog okvira u Bosni i Hercegovine)*. *Transparenci international Bosna i Hercegovina 2011. godine*.
- Nelken, D. 'The Globalization of Crime and Justice' 50 *Current Legal Problems* (1997) 251, 260 i dalje.
- Pavišić, B. (2011) *Transnacionalno kazneno pravo*, Zbornik na Pravniot fakultet „Justinijan prvi“, vo čest na Nikola Matovski, Skopje, str. 19 – 35.
- Pavišić, B. *Kaznena djela po međunarodnom pravu*. *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*. Broj 10; godina 5. Oktobar 2012.
- Reydams, L. (2003) *Universal Jurisdiction*. Oxford: Oxford University Press; Williams P. and Vlassis D (eds), *Combating*

Transnational Crime: Concept, Activities, Responses
(Milan/London: ISPAC/Frank Cass, 2001).

- Shaw, N. M. (2008). *International Law*. (6th ed.). Cambridge: University Press;
- Simović, M. Et al. (2007). *Međunarodno krivično pravo*. Banja luka: Panevropski univerzitet Apeiron i Fakultet pravnih nauka.
- Softić, S. (2012). *Međunarodno pravo*. Sarajevo: DES.
- Softić, S. (2005). *Međunarodno pravo i terorizam*. Sarajevo: FKN
- Sheptycki, J 'Law Enforcement, Justice and Democracy in the Transnational
- Arena: Reflections on the War on Drugs' 24 *International Journal of the Sociology of Law* (1996) 61 .
- Tucker, L (1997) 'Child Slaves in Modern India: The Bonded Labour Problem', 19HRQ
- Vervaele, A.E.J. The transnational *ne bis in idem* principle in the EU Mutual recognition and equivalent protection of human rights. A short version of this article was published as a case note in 2004 *Common Market Law Review*, no. 41, pp. 795-812. <http://www.utrechtlawreview.org/> Volume 1, Issue 2 (December)
- Von Lampe, K. , 'Not a process of enlightenment: the conceptual history of organized crime in Germany and the United States of America'. *Forum on Crime and Society* Vol. 1 No. 2, December 2001
- Zlatarić, B. (1979). *Međunarodno krivično pravo, prvi dio, Rasprostranjenost represivne vlasti države*. Zagreb: Informator.

Međunarodne konvencije

- Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, objavljena u Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj: 3/02.
- Protokol za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog objavljena u Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 3/02.

- Protokol protiv krijumčarenja migranata zemljom, morem i vazduhom Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 3/02.
- The Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage 2001
- The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, The European Cultural Convention 1954.
- The European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage 1969 and its 1992 revision.
- The European Convention on Offences Relating to Cultural Property.
- International Convention Against the Taking Hostages.
- Single Convention on Narcotic Drugs (1961).
- The 1972 Protocol amending the Single Convention on Narcotic Drugs 1961.
- Convention on Psychotropic Substances (1971).
- Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (1988).
- European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Strasbourg 20.IV. 1959. CETS No.: 030.
- The 1990 Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime. ETS 141.
- The Cyber-Crime Convention signed 23 November 2001 (Budapest),
- Slavery Convention Signed at Geneva on 25 September 1926.
- Supplementary Slavery Convention. 1956. UNTS 3.
- United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances of 1988. United Nations, *Treaty Series*, vol. 1582, No. 27627.
- The United Nations Convention against Transnational Organized Crime. United Nations, *Treaty Series*, vol. 2225, No. 39574.
- The United Nations Convention against Corruption. United Nations, *Treaty Series*, vol. 2349, No. 42146.
- The Convention on laundering, search, seizure and confiscation of the proceeds from crime (ETS 141 – hereinafter referred to as “the 1990 Convention”)
- Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. (2005). (CETS No. 198).

- The Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, adopted at the Hague on 14 May 1954 (the Hague Convention) stupila na snagu 7. VIII 1956.
- The Model Treaty for the Prevention of Crimes that Infringe on the Cultural Heritage of Peoples in the Form of Movable Property.
- International Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency, Geneva, 20 April 1929.
- The Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drug. Draft convention for the prevention and punishment of terrorism.
- The UN Convention Against Corruption (UNCAC). 14. decembar 2005., Merida, Meksiko.
- International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. Adopted by the General Assembly of the United Nations in resolution 54/109 of 9 December 1999.
- Međunarodna konvenciji o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda iz 1973. godine
- Konvenciji protiv mučenja i drugog okrutnog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1984. godine
- Konvenciji o sprečavanju trgovine osobama i eksploataciji prostitucije drugih iz 1950.
- Konvenciji UN protiv zabranjene trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama iz 1988. godine.
- Evropska konvencija o suzbijanju terorizma iz 1977. godine.
- Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948.
- Evropska konvencija o ekstradiciji iz 1957. godine,
- Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima
- Konvencija o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u zrakoplovima od 14. septembra 1963. Godine
- Konvencija o suzbijanju nezakonite otmice zrakoplova od 16. decembra 1970. godine. Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv sigurnosti civilnog vazduhoplovstva od 23. septembra 1971. Godine.
- Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih djela protiv lica pod međunarodnom zaštitom uključujući i diplomatske agente od 14. decembra 1973. godine.

- Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca od 17. decembra 1979. godine
- Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala od 3. marta 1980. godine.
- Konvencija o suzbijanju nezakonitih djela protiv bezbjednosti pomorske plovidbe od 10. marta 1988. godine.
- Konvencija o obilježavanju plastičnih eksploziva u cilju otkrivanja od 1. marta 1991. godine.
- Konvencija o sigurnosti osoblja Ujedinjenih nacija i pridruženog osoblja od 9. decembra 1994. godine.
- Međunarodna konvencija o suzbijanju terorističkih bombaških napada od 15. decembra 1997. godine.
- Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma od 9. decembra 1999. godine.
- Konvencija o sredstvima zaštite i sprečavanja nezakonitog uvoza, izvoza i transfera vlasništva nad kulturnim dobrima koje je usvojio UNESCO 1970. godine.
- Konvencije o ukradenim ili ilegalno izvezenim predmetima kulture, koja je prihvaćena u Rimu 1995. godine
- Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca iz 1969. godine.

Statuti i zakoni

- Statut ICJ
- Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda
- Krivični zakon Bosne i Hercegovine, "Sl. Glasnik, Bosne i Hercegovine" br. 03/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 08/10.
- Krivični zakon FBiH (Službene novine FBiH, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05 i 42/10).
- Krivični zakon RS, (Službeni glasnik RS, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06 i 73/10).
- Krivični zakon Brčko Distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 10/03, 45/04, 06/05 i 21/10).
- Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela RS, "Službeni glasnik RS", broj: 12/10.

- Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09.
- Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine F BiH", broj: 35/03,28/05, 55/06, 27/07, 9/09, 12/10).
- Zakon o javnim nabavkama BiH, „Službeni glasnik BiH“, broj: 19/05, 52/05, 8/06, 24/06, 70/06, 12/09 i 60/10).
- Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorističkih aktivnosti iz 2009. godine, (Sl. List BiH 53/09).
- Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije u Bosni i Hercegovini, „Službeni glasnik BiH“ broj 103/09.
- Zakon o zaštiti ličnih podataka („Službeni glasnik BiH“ broj: 49/06).